

MOLDOVA GYÖRGY

A napló

Moldova György

A napló

Urbis Könyvkiadó
Budapest, 2005

Tartalom

[Összefoglaló jelentés doktor Ernesto „Che” Guevara de la Serna bolíviai naplójáról](#)

[I. füzet](#)

[II. füzet](#)

[III. füzet](#)

*„A világnak most zseniális szentekre van szüksége, mint egy
pestissel sújtott városnak orvosokra.”*

Simone Weil

T. S.

Címzett jelzése: KUBARK

Küldő jelzése: KUDOVE

AECB 500 17

Összefoglaló jelentés doktor Ernesto „Che” Guevara de la Serna bolíviai naplójáról

1. A napló leírása

Jelentésünk végén részletesen ismertetjük majd Guevara elfogatásának körülményeit, most csak annyit tartunk szükségesnek megjegyezni, hogy 1967. október 8-án a letartóztatásnál egy hátizsákot és egy kenyérzsákot találtak nála, melyekben hadiiratait és személyes holmiját tartotta.

A hátizsák tartalma:

1. Három darab Roamer típusú, svájci gyártmányú karóra.

Megjegyzés: Guevara még Kubában iparügyi miniszterként egyszer tizennégy karórát kapott valakitől. A nevére küldött ajándékokat Guevara általában nem vette át, hanem iskolákba és nevelőintézetekbe irányította, de szokásával ellentétben ezeket az órákat megtartotta, és szétosztotta bizalmas emberei, az úgynevezett „Vasgárda” tagjai között – a karóra alkalmanként azonosítási jelül szolgált. Mind a három, hátizsákban talált óra erősen viseltesnek tűnt, egyikük, mint a belekarcolt betűkből megállapítható, Tulio Santamaria (fedőnevén: Tumaini) kubai őrnagy tulajdonát képezte, aki Guevara osztagának tagjaként 1967. június 26-án, Florida

bolíviai falu közelében a hadsereggel vívott ütközetben halálos sebet kapott.

2. Egy darab 45-ös kaliberű, német gyártmányú pisztoly.
3. Egy darab solingeni tör, egyik profilja fűrésszerűen kiképezve.
4. Egy darab vastag sebkötés.
5. 2500 USA-dollár.
6. 25 000 bolíviai peso.

A kenyérzsák tartalma:

1. Egy darab zsebkendő.
2. Egy darab gyógyszerbepermető.
3. Egy darab Parker Bodygraph márkájú toll.
4. Egy füzet, kézzel lemásolt versekkel; Pablo Neruda és más költők alkotásaival.

Végül jelentésünk tárgya:

5. Két darab kubai gyártmányú füzet és egy német nyelvű előjegyzési naptár az 1967-es évre, Guevara ezekbe írta a naplóját.

A három füzet, illetve naptár összesen mintegy 90 ezer szót tartalmaz, a jegyzeteket 1967. szeptember 19-ig tintával, utána ceruzával vetették papírra. Helyenként néhány szó, máshol egész sorok olvashatatlanok, a papír erős doh- és pizokszagot áraszt magából.

Időrendileg:

az első füzet 1966. november 7-ig,

a második füzet november 7-től december 31-ig,

a határidőnapló 1967. január 1-től október 7-ig készült feljegyzéseket tartalmazza.

2. *A napló hitelessége*

Nem rendelkezünk Guevara személyes nyilatkozatával a napló hitelességét illetően, de a következő egyenes és közvetett bizonyítékok elégségesnek látszanak:

1. Guevarának korábban is állandó szokásai közé tartozott, hogy feljegyezze harci tapasztalatait és napi benyomásait.

2. A napló kézre kerülésének helye és körülményei.

3. A napló szövegét számítógépes vizsgálatnak vetettük alá, ennek eredményeként megállapítottuk, hogy a mondatok hossza és szerkezete, egyes kötőszavak gyakorisága és más nyelvi elemek használata egybehangzik Guevara más műveinek hasonló vonásaival, például *A gerillaháború*-val vagy az adott időponthoz legközelebb álló írásával, az *Alkossatok két, három, sok Vietnambot...* cíművel.

4. Az osztag többi tagjának kézre került naplója. Egyebek között Israel Reyes Zayas (fedőnevén Braulio) kubai hadnagyé, aki feljegyzéseit elveszítette, és a bolíviai katonák megtalálták az egyik elhagyott gerillaszálláson, a kenyérsütő kemence alatt.

5. Végül – bár logikailag megengedhetetlennek tűnik, hogy egy állítást önmagával igazoljunk – a legjelentősebb bizonyítékunk a napló hitelességére: maga a napló, mely véleményünk szerint híven és meggyőzően tükrözi doktor Ernesto „Che” Guevara de la Serna egyéniségét, beállítottságát, egész sorsát.

3. *Összefoglaló jelentésünk módszeréről*: célunknak megfelelően a napló eredeti szövegére, a mellékelt levelekre és jelentésekre összpontosítunk, mi csak ott tesszük meg a szükséges megjegyzéseinket, ahol egy-egy név, időpont, helyszín vagy más adat véleményünk szerint magyarázatra szorul. Megjegyzéseinket mindig kiemeljük a szöveg egészéből.

Meg kell még említenünk, hogy Guevara gyakran beiktat naplójába egyenes vagy alig áttett idézeteket José Martíól, Leo Trockijtól,

Fidel Castrótól, a brazil Cambera érsektől és másoktól. Mivel ő ilyenkor nem használ idézőjelet, mi is eltekintünk ettől.

I. füzet

Iskolások számára készült kubai szabványpapíráru, a kék fedőlap bal felső sarkában nyomtatott szöveg áll: „A szolidaritás éve” – tehát a kibocsátás ideje: 1966.

1966. október 2. „Valahol Kubában”

A gyakorlóterep kiválasztása szerencsésnek bizonyult, tökéletesen hasonlított majdani harcaink színhelyére. A várostól délre emelkedik egy 5-600 méter magas, üllő alakú szigethegy függőleges mészkőfalakkal, sűrű növényzettel és meredek utakkal. Menetgyakorlataink során mindenféle vidéken átvonultunk, sivár karsztos fennsíkaktól a nedves folyóvölgyekig, a buja esőerdőktől az oszlopkaktuszos félsivatagokig.

A kiképzést időre és sikeresen befejeztük, meglátni, hogy a csapat nagy része most is katona, állandó edzésben van. A lezáró értékelés során elmondtam: rendkívül elégedett vagyok, mert mindenki szívesen dolgozott és készülődött. Talán az készítette őket nagyobb erőbedobásra, hogy nem érzik jól magukat jelenlegi környezetükben, munkájukban, és most ez a küldetés egy tartalmasabb élet esélyét villantotta fel előttük. Ezt persze nem mondtam ki nyíltan.

Kellemetlen epizód: Tumainit és Pombót az utolsó pillanatban ki akarták emelni az osztagomból...

Megjegyzés: Pombo valódi nevén Harry Villegas Camayo őrnagy, a partizánháború taktikai szakértője, később egyike lett annak a három harcosnak, akik túléltek az osztag pusztulását.

...S. kijelentette, hogy távozásuk pótolhatatlan veszteséget jelentene Kubának. Fidelhez fordultam, magamból kiborulva

kiabáltam; annyit talán megérdemlek, hogy egy maroknyi embert, akik tűzön-vízen követni akarnak, elvihessek magammal. Fidel nekem adott igazat.

Megjegyzés: Guevara bolíviai osztagának törzsét 17 kubai katonatiszt alkotta. Többségük a híres Ciro Redondo-hadoszlop veteránjai közé tartozott, mely a Batista kubai diktátor elleni harcban Guevara közvetlen parancsnoksága alatt állt, ők hajtották végre 1958-ban a Santa Clara tartományi székhely elleni döntő támadást. Közülük legalább hatan elérték a kubai hadseregben legmagasabbnak számító *comandante* vagyis őrnagyi rangot, és Castro győzelme után fontos politikai tisztségeket is betöltöttek. Néhányan tagjai vagy póttagjai voltak a Kubai Kommunista Párt Központi Bizottságának is.

Október 3.

Indulás előtt még egyszer mindenkit hazaengednek: elbúcsúzhat a családjától – csak én maradok itt a táborban, én már rég elköszöntem mindenkitől. Mivel nem egyszerre indulunk majd el, legközelebb már csak Bolíviában lesz együtt a csapat.

Mielőtt szétszélednénk, búcsúünnepséget rendeznek a tiszteletünkre, én konspirációs okokból (?) ezen sem vehetek részt. Távolról figyelem a nyüzsgést a kertben, Pedro M. is lejött Havannából, magas, elhízott testőrök veszik körül. Rajta kívül megjelent egy seregnyi *comandante*, fiatalok, java részüket sohasem láttam, úgy tűnik, ezt a rangot már főiskolán is meg lehet szerezni. Száz és száz *comandante* – ha meggondolom, hogy az Alegria del Pió-i vereség után összesen tizenkét emberből állt az egész hadseregünk, és most ezek közül is eltűnünk néhányan.

Október 4.

Jött két férfi a Belügytől, eredetileg maszkmesterek vagy talán színházi szakemberek lehettek. Átalakítják a külsőmet, elektromos borotvával lenyesik a szakállamat, melyet tíz éve, Mexikó óta növeszték. Furcsa belenézni a tükörbe, így szakáll nélkül védtelennek érzem az arcomat. Az indulásig sokat kell napoznom, mert a szakáll helyén szokatlanul sápadt a bőröm. Először így készítenek rólam egy fotót az 1-es számú útlevelembé, Adolfo Mena Gonzales névre.

Aztán lenyírják a fejemet kopaszra, csak oldalt hagynak meg egy kis „balkon”-t, azt is megfestik őszesre. A hajgyökereket lekenik valamivel, hogy úgy tűnjön, mintha már kihullottak volna. Mikor kérdezem, azt mondják, körülbelül fél év alatt újra kinő. Kapok egy szemüveget, és megcsinálják a képet a 2-es számú útlevelelhez is – szemből és profilból, Ramon Benitez Fernando uruguayi kereskedelmi utazó nevére szól. Ezzel indulok el Kubából, de a másikat is magammal viszem.

Megjegyzés: A kommandó valamennyi tagja rendelkezett hamis papírokkal, uruguayi, panamai, ecuadori, illetve columbiai útlevelel. Néhányan több személyazonossági iratot is használtak vagy őriztek maguknál – tartaléknak, előre nem látható esetekre.

Október 5.

Utolsó napom a kiképzőtáborban. Kipróbáltam az új külsőmet, reggel végigsétáltam a városban, megálltam napozni a Hatüey-szobornál, bementem a Miramar-hotelbe, és ittam egy zöld, felolvasztott savanyúcukorhoz hasonló ízű szörpöt. A hotel vezetőnöje, egy nyolcvan év körüli egykori orosz emigránsnő sokáig nézett rám, de nem ismert fel.

Visszafelé tartva megálltam egy iskola előtt; bent épp akkor kezdődött a tanítás. Hallgatóztam a nyitott ablakok alatt, úgy tűnt, mintha a gyerekek értem mondtak volna valamilyen imafélét. Nem értettem tisztán a szöveget, mert egyszerre több osztályteremből is hallatszott. Csakugyan rólam volt szó, vagy kezdek megbolondulni? Majd rá kell kérdeznem erre az „imára”. Este levelet írtam.

Alberto Bayo tábornoknak

La Habana

Kedves öreg „angoltanárom”!

Guruló házam ismét útra kél, és álmaim szabadon áradnak, amíg egy golyó pontot nem tesz a végükre.

Nem tudom, megért-e engem; miért indulok el új utakra már oly sokadszor életemben? Tanácsolták már, hogy takarékoskodjak maradék erőmmel, próbáljak meg a könnyebb ellenállás irányába élni, nos, ezt teszem: vágyaimra és illúzióimra hallgatok, számomra mindig ez volt a legkönnyebb ellenállás iránya.

Nem tudom, mi vár rám, a tenger örökös szántóvetőjére. Lépteim nyomai eltűntek a nagy ég alatt; úgy érzem, sem Argentínában, sem Guatemalában, de itt Kubában sem marad meg túl sok belőlem, a XX. századnak ebből a szerény kis condottierijéből. Tehát sem anyagi, sem eszmei vagyonokat nem gyűjtöttem, de mégsem vagyok szegény, mert változatlanul hiszek az emberben, és ez a hit bennem mindig harcra kész. Megtanultam ölni, és megtanultam, ha kell, meghalni is, hogy másoknak igazi lehetőséget teremtsék az életre.

Elindulok – és az olyan utakról, mint ez, vagy nem tér vissza az ember, vagy a zsarnokságot szétzúzva tér meg. Ha ez az üdvözletem volna az utolsó, szívem minden melegével ölelem magát

Ernesto

Haza vagy halál!

Győzni fogunk!

Megjegyzés: Guevara már nem kapta meg Kubában Bayo tábornok válaszát, egyik később útnak induló gerilla vitte utána Bolíviába.

Ernesto „Che” Guevara de la Serna őrnagynak

Egy bizonyos helyre...

Megjegyzés: Bayo tábornok nem ismerte Guevara hollétét, és hasonlóan a többi kubai állampolgárhoz, csak ilyen jelzéssel küldhetett neki levelet, melyet aztán a legfőbb hatóságok továbbítottak vagy nem továbbítottak a címzetthez.

...Parancsnok! – hadd szólítsam így, büszke vagyok arra a rangra, amit elért, mert ebben talán nekem, egykori „angoltanárjának” is van valami csekély része.

Akkor, Mexikóban, Batista ellen készülődve is Maga volt a legjobb tanítványom: fegyelmezett, bátor, önfeláldozó és így tovább, nem akarom plagizálni a történelemkönyvek Magáról szóló fejezetét, de azt sohasem felejttem el, mikor Santa Rosa-tanyán önként elvállalta, hogy a társai Magán tanulják meg az injekciók beadását, hány szúrást kapott: százat, kétszázat?

És most, hogy ismét elindul, szeretnék valami útravalót adni Magának. Újakra már nem taníthatom, csak elismételhetek néhányat a legfontosabb régiek közül – tíz év hosszú idő, hátha valami elmosódott az emlékezetében Mexikó óta. Egyébként sem árt elismételni az igazságokat, mert a tévedéseket is folyton elisméltik.

A gerillaharcra nem vonatkoznak a fair play szabályai, itt nincsenek kedves fiúk, és nincsenek hősök. Ezt a háborút ésszel nyerik meg és nem erővel. Intelligencia, ravaszság, óvatosság,

mozgékony, titoktartás és gyanakvás legyenek a jelszavak. „A gerilla a háborúk jezsuitája.” Csak biztosra szabad menni, nem szabad bízni senkiben, inkább higgyünk a saját térképünknek, mint a parasztek felvilágosításainak. Nem szabad elfogadni a harcot, ha az ellenség ajánlja fel. Jusson eszébe Clausewitz: a felkelőknek el kell kerülniük a döntő összecsapásokat, ne őrölgék a magot, hanem csak a felületén, a szélein rágódjanak. Ragadj oda az ellenséghez, aztán fuss el! Marj bele, és menekülj.

Végül az arany szabály: *ilyen háborúban többet érsz, ha életben maradsz, mintha hős leszel!* Miért húztam ezt alá? Mert az első gondolat, mely levele olvastán feltolult bennem, az volt, hogy mikor harcra indul, minden forradalmár számításba veszi a halált, de nekem úgy tűnik, Maga ennél többet tesz: álmodozik róla.

Tudom, nem volna szabad ilyenekkel terhelnem, bárhová is készül, épp elég gondja lehet enélkül is, nézze el ezt az okvetetlenkedést egy öregembernek, aki, mint tudja, egy laktanyában született, módszeres butítása tehát szinte már a pólyában elkezdődött.

Induljon, és járjon szerencsével. Nem lesz egy napom sem, mikor nem gondolok Magára.

A viszontlátásra, a viszontlátásra!

Öreg „angoltanárja”

Alberto Bayo tábornok

Haza vagy halál!

Győzni fogunk!

Október 6. La Habana

Eliseo jött el értem kétmotoros Cessnájával, hogy Havannába vigyen. Utoljára repülök át Kuba fölött, tudom: a sorsom nem

fordulhat úgy, hogy még egyszer itt éljek. Nehezen gyűröm le a meghatottságomat, több mint tíz év maradt itt az életemből. Vagy az egész életem. Kibámulok az ablakon: Isten veled, te zöld sziget, tengerbe vetett kulcsa a világnak!

Október 11.

Keveset aludtam, izzadtan és merev hím vesszővel. Éjjel kettőkor ébresztett fel a titkárom, Manresa:

– Itt az idő, comandante!

Megkérdeztem: nem gondolta-e meg magát, nem jön-e mégis velem? Manresa elfordult, tudta, hogy csak viccelek. Ő valaha Batista hadseregében szolgált, csak a győzelem után került hozzám, a gyanú bélyege mindvégig rajta maradt. Megígérték, hogy távozásom után is rendesen bánnak vele, de Manresa kételkedik ebben.

Ittam egy matét, magamhoz tértem, és készülődni kezdtem. A tükörbe nézve nem is az lepett meg, hogy kopasz lettem, inkább az, hogy a Cortison mennyire felfújta a fejemet. Felteszem a szemüveget, tulajdonképpen nem is kellemetlen, lehet, hogy fáradt vagy gyengül a szemem? Tánya jut eszembe, ő mondta egyszer: úgy romoljon a te szemed, ahogy én öregszem.

Átnéztem az úticsomagomat, pótlólag berakom az inhalátort és a két asztma elleni gyógyszert: a régit (Diaphyllin) és egy újat (Theodrox), melyet szenzációs hatásúnak mondanak. Közben megérkezett Barbaroja...

Megjegyzés: valódi nevén Manuel Pineiro Losado őrnagy, az elhárítás egyik parancsnoka.

...ő visz ki a repülőtérré. Alacsonyabb rangú kísézőre

számítottam, megkérdeztem tőle: ilyen fontos nektek megbizonyosodni abban, hogy csakugyan elmegyek? Barbaroja mosolygott, és azt mondta, hogy tulajdonképpen irigyel, szívesen eljönne velem.

Elindultunk a fekete Volgával, útközben Barbaroja felajánlotta, hogy ha akarok, tíz percre beugorhatok a családomhoz elbúcsúzni, a repülőgépet addig visszatartják. Elképedtem ezen a felelőtlenségen, de csak annyit mondtam, hogy már elkészöntem mindenkitől, és ha meg akarom őrizni erőmet a harcra, minél kevesebbet kell gondolnom arra, hogy valaha férj és apa voltam.

A kocsit átvágott velünk a régi Country negyeden – most Cubanacannak hívják. Fúj a szél, hajladoztak a királypálmák, kellemes, hűvös idő volt, ezek a hajnali órák az egyetlenek, amikor nem szenvedek a melegtől.

Áthajtottunk a Maleconón, visszanéztek a városra, sehol sem égnek a neonok, de így is látni, hogy a házak homlokzata vedlik, nincs cement és nincs festék. Az üzletek kirakatában sincs áru, színes papírral bevont dobozokat tettek ki, és kis zászlókat. Az út mellett is csak egy-két, kerekekre szerelt szörpárusító bódé vesztegel lezárva.

Néhány kilométerre a repülőtérről Barbaroja lefordult az országútról, és egy régi autós pihenőben állt meg. Egy piros Alfa Romeóhoz vezetett, átadta a slusszkulcsot, és közölte, hogy konspirációs okokból egyedül kell megjelennem a José Martí repülőtéren. Meghatározta a helyet, ahol majd ott kell hagynom a kocsit, aztán elbúcsúztunk, az volt az érzésem, hogy észrevehetően megkönnyebbült.

Kint a repülőtéren irtózatossá tömeg gyűlt össze, egy kopott bársonyzakót viselő férfi megpróbált útlevelel nélkül bejutni a lezárt várakozóba, a határőrök elkapták és elvezették, a férfi közben szónokias mozdulatokkal kiáltozott, szövegéből egy mondat szíven ütött: „én is Amerika fia vagyok!” Valaha én is sokat gondoltam erre.

Fulladoztam a melegtől, ahogy túlestem az útlevelel-ellenőrzésen,

bementem a vécébe, és bespricceltem magamnak a gyógyszert.

Mindenki kedvezményes árú rumot vásárol, nekem nem kell, jobb híján a dekorációt nézegetem a tranzit váróban: Fidel, Camilo képét és a magamét. Az átellenes falon valamilyen Arnét elvtárs fotója lóg, aki hat hónap alatt 1607 órát dolgozott a munkahelyén, a kép alján felirat: „Dolgozó! A munkapad a te lövészárkod!”

Nagy késéssel indulunk, egyetlen ülőhely sem marad üresen. Mikor a gép végre a levegőbe emelkedett, szomszédom elővett egy üveg vörös bort, és minden sietség nélkül az utolsó csöppig kiitta, szertartásosan, mint aki valamilyen ritka eseményt ünnepel. Csodálkozó pillantásomra elmondta, hogy dán halkereskedő, üzleti megállapodást akart kötni Kubában, de ajánlatára nyolc hét alatt sem kapott választ, senki sem foglalkozott az ügyével. Mivel egy honfitársa vagy ismerőse sem volt, akivel a hosszú várakozás alatt legalább néha elbeszélgethetett volna, ezért jobb híján azzal szórakozott, hogy úszónadrágban órákat sétált a szálloda úszómedencéje körül.

– Háromszázegy kör volt a csúcsom! – mondta, és elővett még egy üveg vörös bort.

Október 16. Bécs

Átszállás Madridban, aztán Zürichben. Az egész elméleti elgondolás, hogy így vezessem félre esetleges üldözőimet, nagyon is nyakatekertnek tűnik. Senki sem tudhat rólam, ha jól emlékszem, 1965 áprilisában mondtam az utolsó beszédemet Havannában, azóta senki sem látott. Barbaroja közben elhitette az ellenséges elhárítással, hogy meghaltam a dominikai partraszállásnál, mindenképpen elveszítették a nyomomat.

Ez a túlbiztosítás nem önmagában idegesít, hanem azért, mert törvényszerűen meg kell hogy jelenjen az ellentéte: a könnyelműség, a

felületesség is.

Két hétig maradok Bécsben, itt kell találkoznom Tányával, ő valamilyen germanisztikai előadássorozatra jött ide, melyet a világ minden részén működő német oktatók és fordítók számára rendeztek. Remélem, hozza magával a még hiányzó irataimat.

Megjegyzés: Tánya valódi nevén Heidi Buncke-Bieder, egyéb fedőnevei: Laura, Mary, Aguleira, Elma, Nadja.

Apja német tanító volt, anyja lengyel zsidónő. A házaspár eredetileg német illetőségű, de 1935-ben Hitler elől Argentínába menekült, ahol rokonaik éltek. Tánya itt született, 1937-ben.

A Buncke házaspár 1945-ben visszatért Kelet-Németországba. Tánya leérettségizett, utána elvégezte a Humboldt Egyetem filológiai karát, belépett a Szocialista Ifjúsági Szövetségbe, majd a Német Szocialista Egységpártba. Minden okunk megvan annak a feltételezésére, hogy Tánya még egyetemi évei alatt tagja lett egy, esetleg több titkos szervezetnek. Rendszeres erőnléti edzéseket végzett, és Eisenhüttenstadtban mesterfokú lövészkiképzést is kapott. Feletteseinek többször is kifejezte szándékát, hogy vissza akar térni felderítő munkára Dél-Amerikába. Argentínára gondolt, de a kubai forradalom győzelme megváltoztatta az elképzeléseit. Rajongó híve lett Castro rendszerének, 1960-ban lefordította németre a „Június 26. mozgalom” himnuszát, a kórusok az ő szövegével énekelték.

Jelentkezett tolmácsnak, először a kubai balettet kíséri végig vendégjátékanak állomásain, aztán egy kubai kormányküldöttséget fogad Berlinben. 1960 decemberében ahhoz a kereskedelmi delegációhoz osztják be, melynek élén Guevara állt, Tánya az ő személyes tolmácsa lett. Kapcsolat létesült közöttük, Guevara meghívta Kubába.

1961-ben Tánya részt vett Havannában egy ifjúsági világkonferencián, utána nem tért vissza Kelet-Németországba. Ugyanez év október 6-án szerződést kötött a Kubai Művelődésügyi

Minisztériummal, fordítást, dokumentációs munkát és tolmácsolást vállalt havi 260 pezós fizetésért. Közben tovább tanult a havannai egyetem újságírói szakán, belépett a forradalmi milíciába, majd később a Kubai Kommunista Pártba is. A Művelődésügyi Minisztérium pártalapszervezetébe tartozott, tagsági könyvének száma: 063319. Szerelmi kapcsolatát Guevarával továbbra is fenntartotta.

1963 márciusában Guevara behívatta Tányát az Iparügyi Minisztériumba, és beavatta készülő vállalkozásának tervébe. Tánya elvállalta, hogy titkos felderítői munkát végez majd egy később megnevezendő dél-amerikai országban. 1964 márciusában közölte vele, hogy Bolíviába kell mennie, feladatai közé tartozik, hogy kapcsolatot teremtsen a bolíviai fegyveres erők és a kormányzó burzsoázia tagjaival, tegyen utakat az ország belsejében, mérje fel a politikai és gazdasági viszonyokat, a rendszer gyenge pontjait. Guevara figyelmeztette a lányt az állandó és általános bizalmatlanságra, nem fedheti fel személyiségét a bolíviai kommunisták előtt sem, csak a Guevarától érkező utasításokat fogadhatja el.

Tánya két hosszabb nyugat-európai utat is tett, hogy kiépítse a legendáját, vagyis adatokat és dokumentumokat gyűjtsön új személyiségének hitelesítéséhez. Egy Laura Guiterez Bauer névre szóló hamis útlevelet használt, melynek adatai szerint argentin születésű, néprajzzal foglalkozó szakember és műfordító. 1964 novemberében Perun át érkezett meg Bolíviába. Kihasználva a németek iránti hagyományos rokonszenvet – az első világháború után német tisztek képezték ki a bolíviai hadsereget –, Tánya hamar beilleszkedik új környezetébe: német nyelvórákat ad, hamarosan miniszterek gyerekei is a tanítványai közé tartoznak, a rádióban saját műsort vezet, ő válaszol a női hallgatók leveleire. Hogy bolíviai állampolgárságot szerezzen, férjhez megy egy Mario Martinez Alvarez nevezetű La Paz-i diákhoz, akiről bővebbet nem tudunk, mert szinte az esküvő másnapján bulgáriai ösztöndíjat kap, és évekre

elutazik.

1966. július 10-én egy küldött jelentkezett titokban Tányánál, bejelentette, hogy a vállalkozás újabb szakaszába lép: Guevara még ebben az évben megérkezik Bolíviába, és kiépíti gerillaosztagát. Őt nem kívánják közvetlenül belevonni az akcióba, meg kell tartania felderítőszerpét, gyűjtsön továbbra is információkat, és vizsgálja meg egy esetleges kényszerű menekülés körülményeit. Ennek ellenére Tánya az egyik legfontosabb előkészítője volt a bolíviai gerillának. Lakásokat és házakat bérelt búvóhelyül a gerilláknak és titkos raktárak céljaira, egy tartalék szállást Ramon parancsnoknak – Guevara ezt a fedőnevet használta –, vásárolt egy dzsipet, iratokat szerzett és így tovább. Rádióműsoraiban néha a szövegbe nem illő kifejezéseket használt, vagy különös hangsúllyal ejtett ki bizonyos szavakat, így adott jelzést a tőle függetlenül működő többi szálláscsinálónak.

Október 18.

Cél nélkül sétálgatok Bécsben. A Mariahilfer strassén valamilyen külföldi főiskolás fiú az én arcomat rajzolta az aszfaltra színes krétával. Nagy és úgy érzem rokonszenvező közönség figyelte a munkáját. Eljátszottam a gondolattal, hogy felfedem magam, és megkérdezem, hogy ki akar velem jönni. Azt hiszem, Bécs határáig sem kísérnének el.

A főiskolás fiú egy kis tányérral rakott ki az aszfaltra fekete krétával rajzolt sapkám mellé, ötnyelvű feliratot támasztott neki: „Utazásra gyűjtők!” Én is adtam húsz schillinget, ennyit igazán el lehet várni egy magamfajta jó módú, kopasz és szemüveges burzsoától.

Október 19.

Tánya késik, lehet, hogy valami közbejött. Egyelőre nincs jelzés.

Beültem az Alliance Française könyvtárába, és elolvastam Franc Tireur írását anyám haláláról, ő végig ott volt Celia mellett...

Megjegyzés: Franc Tireur valódi nevén Ricardo Rojo argentin ügyvéd, Guevara fiatalkori barátja. Celia de la Serna pedig Guevara édesanyja.

...1965. március 16-án, kevéssel azután, hogy visszatértem Kubába európai utamról, küldtem anyámnak egy levelet Blas Rocával. Megírtam neki tervemet, hogy lemondok minden rangomról, és elmegyek egy hónapra cukornádat aratni, majd öt évre beállok dolgozni egy gyárba, hogy *belülről* tanuljam meg azt a munkát, melyet eddig miniszterként *felülről* irányítottam. Egyben kértem őt, hogy semmiféle okból vagy célból ne jöjjön Kubába.

Ezt a levelet Roca április 13-án adta át anyámnak, aki akkor már végső csatáját vívta a rákkal. Anyám még aznap válaszolt, nem értett egyet azzal, hogy machetero legyek egy cukornádültetvényen, „erre a célra akad nálad külön is a nép között”, és a gyári munkát sem találta kielégítőnek a számomra. Azt ajánlotta, hogy forduljak Ben Bellához vagy Nkrumah elnökhöz, akik bizonyára boldogok lesznek, ha igénybe vehetik szolgálataimat. Minden sorából áradt az aggodalom, hogy valójában mi történik velem.

Ezt a levelet itt, az Alliance Française könyvtárában olvastam először, soha nem kaptam kézhez, mert az az argentin szakszervezeti vezető, aki vállalta, hogy elhozza nekem, a május elsejei ünnepekre érkezett volna Kubába, de a meghívását időközben visszavonták.

Ezután anyám állapota rohamosan romlott, bekerült a Stopler Szanatóriumba, de az igazgató néhány nappal később kiutasította, attól tartott, hogy az *én* anyám személye lerontaná az intézmény

hírnevét, haza kellett hogy térjen.

Franc Tireur felhívta Havannát, de nem tudott kapcsolatot teremteni velem, én akkor épp „krisztusi negyvennapos elmélkedő penitenciámat” töltöttem valahol Kubában, és nemhogy telefonhívások, de még az újságok és a rádió hírei sem jutottak el hozzám. Aleida, a feleségem válaszolt neki, hogy lehetetlen utolérni engem. Franc Tireur még egy távirattal kísérletezett, de erre sem jött válasz, május 19-én anyám meghalt.

Előrehajtom a fejem, és a homlokomat a kinyitott folyóirat hűvös lapjaira támasztom; Celia, szegény édesanyám...

Október 21.

Végre megérkezett Tánya. Telefonon jelentkezett, a Café Mozartot adta meg találkozási helyül. Órákig lóttam-futottam, mert Bécsben tizennégy Café Mozart van, és ebből három a Belvárosban. Ami a szervezést illeti, aggodalmam, úgy látszik, nem volt hiábavaló, rosszul indul az ügy.

Megjegyzés: Guevara és Tánya négy napot együtt töltöttek a bécsi Königin von Ungarn-szállodában, mely a Szent István-templom közelében fekszik. Ezt a közös tartózkodást először valószínűtlennek ítéltük, mert véleményünk szerint sérti a konspiráció elemi követelményeit, de ellenőrzés után megbizonyosodtunk, hogy valóban így történt.

Október 22.

Tánya tájékoztat a dolgok állásáról. Elhozta a megbízóleveletem, melyet „új nevemre” állított ki a bolíviai köztársaság elnökségének

tájékoztató titkársága: „Adolfo Mena Gonzales úr, az Amerikai Államok Szervezetének különleges megbízottja, azzal a feladattal, hogy információkat gyűjtsön Bolívia mezőgazdasági vidékeinek termelési és szociális viszonyairól. Kéri az ország minden rendű és rangú vezetőjét, hogy álljanak a rendelkezésére, és biztosítsák szabad mozgását...”

Az igazolvány tökéletesnek mondható, a fejléces papírt Tánya magának az ügyvezető Lopez Munoznak az asztaláról emelte el – csak sajnos létezik egy bizonyos aranyszabály: minden igazolvány addig jó, amíg nem kérik.

Október 23.

Séta Tányával. Tánya szereti Bécsset, azt mondja: Bécs afféle kellemes szoktató átmenet a kapitalista és a szocialista világ között, olyan, mint egy lábmosó medence az uszoda mellett, víz már van benne, de még csak bokáig ér. Én ellenszenvesnek találok ezt a várost, egy öreg nőhöz hasonlít, aki felöltözik selyembe-bársonyba-prémekbe, felrakja magára az ékszereit, de a ráncai, szájának avas lehelete csak annál riasztóbbnak tűnik.

Október 24.

Kirándulás valamilyen tóhoz a magyar határ közelében. Szokatlanul meleg az idő, Tánya mint vérbeli német lány belemerészkedik a hűvös vízbe, én ülök a napon, és kötelességszerűen süttetem az arcomat, szakállam helyén csak lassan barnul a bőröm.

Később nézzük a gyerekeket a tó mellett: egészségesek, jól ápoltak, tele öntudattal, hogy nekik minden jár, és velük csak jó

történhet. Ha meggondolom, mindez csak abból ered, hogy itt születtek és nem néhány ezer kilométerrel arrább, Biafrában, vagy valahol Latin-Amerikában, ahol a szülők még beteg gyermekük gyógyításáért sem tudnak tenni semmit, a nyomor és a szenvedés úgy rájuk kövesedik, hogy az apa még gyerekének a halálát is közömbösen fogadja.

– De hát mit akarsz? – kérdezte Tánya. – Azt, hogy ezek a gyerekek érezzenek lelkiismeret-furdalást, és kérjenek bocsánatot, amiért tejet, sonkát, csokoládét esznek?

Bécsben séta közben folytatjuk a vitánkat, azt magyarázom, hogy ez a jólét nem születhet másból, mint a kizsákmányoltak szenvedéseiből, a Burg gögös falaiba számtalan, már rég halott paraszt izzadsága és vére épült bele téglaként és kötőanyagként.

Ahhoz, hogy az emberiség kiszabaduljon a nyomorúságából csak egyetlen út vezet: mindent tűzbe és vízbe kell fojtani, míg a poloskák, melyek mások verejtékéből híztak meg, halomra döglenek. Nincs más út, és nincs más reménység. Lehet, hogy egész országok és nemzetek pusztulnak majd el, eljőhet az a perc, mikor az osztrák nép is a saját bőrén érzi meg, hogy mit jelent a családi tűzhely apák és fiúk nélkül, hogy válik a bőség és pazarlás országa az árvák és az éhség földjévé.

Tánya erre azt mondta, hogy mindez igaz lehet, mégis jó, hogy egy Bécs is van a világon. Jellegzetes női logika, nem lehet vitatkozni vele. Érdekes, hogy amíg Kubában élt, hogy irtózott a luxusnak még a látszatától is, bár kapott vásárlási igazolványt, egyszer sem ment be a külföldieknek fenntartott, jól ellátott üzletekbe.

Október 25.

Utolsó bécsi napom Tányával. Mindenáron ünnepelni akar, este valamilyen revüszínházba szeretne elmenni, azt mondta: „búcsúzzunk el a fénytől, mielőtt elmerülnénk a sötétségben”. Elmagyaráztam neki,

hogy számomra a „fény” nem azonos a revüszínházzal, ez egyáltalán nem hiányzik nekem.

Most, 38 éves koromban már késő volna elkezdni az „Életet”, már nem tudnám behozni azt, amit eddig kihagytam. Ki adna vissza nekem ezer és ezer éjszakát, amit „elmulasztottam” átmulatni? Ha mégis megpróbálnám, csak a megtett út hitelét rontanám le – önmagam előtt is. Elmeséltem neki esetemet Schwarczmannel...

Megjegyzés: Leopoldo Schwarczmann argentin impresszárió volt, a Havanna kínai negyedében működő Sanghaj bár vezetője. Castróék győzelme után is bemutatta erotikus-perverz műsorait; emberek és állatok szeretkeztek a nyílt színen. Guevara először figyelmeztette, hogy hagyja abba, mikor Schwarczmann ennek ellenére folytatta az előadásokat, letartóztatta, a La Cabana-börtönerődbe záratta, és a közerkölcsök súlyos megsértéséért halálra ítélte. Schwarczmann életét csak az argentin nagykövet hathatós közbenjárása mentette meg.

...hogyan megbékítsem Tányát, elvittem vacsorázni egy olasz vendéglőbe, a kedvenc ételeit ette: pizzát és lasagnét.

Október 28.

Camilo napja...

Megjegyzés: 1959-ben ezen a napon zuhant a tengerbe Camilo Cienfuegos kubai őrnagy, Castróék forradalmának egyik vezetője. Leverve a camagüeyi helyőrség lázadását, hazafelé repült, mikor leállt vagy felrobbant kis sportgépezék motorja. A gép maradványai és Camilo Cienfuegos holtteste sohasem került elő.

...Régi szokás szerint én is egy szál virágot akartam a vízbe vetni Camilo emlékére. Szerettem volna elkerülni minden feltűnést, ezért kiballagtam a Dunához, a város szélére. A Mexicaner platz kis üzletei mellett haladtam el, a nepperek, a passzerek a világ minden nyelvén kínálták a zsebrádiókat, a kevert gyapjúfonalat, a szagos szappanokat és a többi bővít. Olcsóbb piac, tolonganak az idegenek, főleg a szegényebbek járnak ide vásárolni: lengyelek, magyarok, csehek, románok – kubaiak talán csak azért nem, mert nem juthatnak el ide. Camilo! Itt gyülekezik most a mi forradalmunk hadserege, ha fel akarod szítani a lelkesedésüket, engedj egy schillinget a dezodor árából. Míg a Dunához értem, a rózsza elfonnyadt a kezemben, olyan messze dobtam el a parttól, ahogy csak a karomtól tellett.

Unatkozom, kaptam Tányától egy jövő évre szóló határidőnaplót, azzal töltöm el az estét, hogy beírom hozzátartozóim születésnapját.

Október 30. Madrid

Megint két nap várakozás. Menekülök az utcák tömjén- és borszaga elől, elmegyek a Pradóba, megnézem az egyetlen képet, melyet szeretek: Goya: *A felkelők kivégzése*-t. Mestermunka, aki a második-harmadik sorban áll, akárhogy is retteg, még mindig nem tudja elhinni, hogy neki is meg kell halnia – mert még áll előtte valaki. Már sok tömeges kivégzést láttam, tanúsíthatom, hogy így van.

Köröttem lassan már mindenütt betört az ősz. A szállodánk udvarán az úszómedencéből már leengedték a vizet, a szürke betonteknőt a szél telefújta pirosuló száraz levelekkel.

Álmomban újra indulókat hallok, és valaki mintha nevemen és rangomon szólítana...

Megjegyzés: A napló nem jegyzi fel a következő néhány nap eseményeit. Nincs pontos tudomásunk arról, hogy mikor és milyen

módon jutott el Guevara Bolíviába – a feljegyzések mindenesetre már itt folytatódnak.

November 2. Cochabamba

Este egy helikopterrel közelítettük meg a várost. Már a távolból látszott egy négyszög alakú, éles fehér fény egy tizenöt-húsz emeletes ház oldalán. A fény az út kanyarulatai szerint hol eltűnt, hol újra megjelent, hamarosan kivehettük, hogy valamilyen filmet vetítenek szabadtéren.

Egy alkalmi repülőtéren szálltunk le, a találkozó megbeszélte helye felé tartva átvágtunk egy töltésen, elhaladtunk a „mozi” nézőtere mellett, melyet itt a töltés oldalában alakítottak ki. A nézősereg nagyrészt már elvonult, irtózatossággal szeméttel hagyva maga után, néhány itt maradt részeg férfival három-négy rendőr verekedett a töltés tetején. Olyan erővel ütötték egymást, hogy a lendülettől legurultak a meredek oldalon, de ott lent is folytatták a viaskodást. Egy párt figyeltem meg: a rendőr verekedés közben egy kis kézírádióba üvöltve kért engedélyt valakitől, hogy korbácsot használhasson, aztán feltehetőleg megkapva a hozzájárulást, egy hosszú, merev korbáccsal nyakon ütötte az ellenfelét, aki arccal előrebukva összeesett. Bárhogy is szerettem volna, nem avatkozhattam közbe.

November 3.

Tánya utasításom szerint a város egyik szerényebb szállodájában, a vasútállomás közelében fekvő Residencial Augustin Lopezben vett ki egy szobát nekem és egy másikat Pachungónak...

Megjegyzés: Pachungo valódi nevén Alberto Fernandez Montes de Oca kubai őrnagy, a Sierra Maestra-i harcok veteránja. Castróék győzelme után több ipari vállalatnál is igazgatói tisztet töltött be, majd visszatérve a hadseregbe, az egyik kubai katonai körzet parancsnoka lett. Guevara a bolíviai partizánosztagba a vezérkari főnök szerepét szánta neki. Pachungo, hasonlóan Che Guevarához és a gerilla többi kubai tagjához, elindulása előtt hivatalosan is lemondott minden kubai rangjáról és viselt tisztségéről.

...nehezen bírom a klímát, a száraz levegőtől felrepedezik az ajkam, kevés az oxigén, és a mozgás fárasztó. Pachungo szerint a környékbeli indiánok azért bírják jobban a ritka levegőt, mert a mellkasuk fejlettebb, mint a miénk.

November 4.

Ma találkoztam Kolléval, a Bolíviai Kommunista Párt titkárságának tagjával. Azt hiszem, semmi mást nem akart, mint meggyőződni arról, hogy valóban itt tartózkodom Bolíviában. Adott egy általános ismertetést a katonai helyzetről, viszonylag jól tájékozott, mert a bátyja a hadsereg ezredese, és a vezérkarnál dolgozik.

Próbáltam valami kézzelfogható ígéretet kicsikarni belőle a támogatásunkkal kapcsolatban, de Kollé visszahúzódott, kijelentette, hogy csak a Központi Bizottság hozhat elkötelező döntéseket. Majd jelentkeznek. Aztán búcsút vett, távozóban vissza-visszanézett, még mindig meg volt lepődve, hogy engem Bolíviában lát.

Reménytelen ügy, ha el akarok érni valamit, a főnökével, Monjéval kell beszélnem.

November 5.

Összejött Cochabambában a különítményünk első kisebb részlege, a négy kubai: én, ha én még kubainak számítok, Pachungo, Tumaini és Pombo.

Tumaini részletesen leírta a tanyát, melyet gyülekezési körletnek választottunk ki. Bolívia délkeleti részén fekszik, mintegy 200 kilométerre déli irányba Santa Cruz de la Sierra városától, Nacahuasu körzetében. Tumaini kifejtette a tanya előnyeit és hátrányait. A „munkánkat” megkönnyíti, hogy a környéket szabályos őserdő borítja, a lakosság gyér – semmiképp sem leszünk tehát szem előtt. A legnagyobb hátrány ugyancsak maga a dzsungel; mozgásunk számtalan nehézséggel fog járni, rengeteg a moszkító és a mérges rovar, időnként előnt majd minket az ár, máskor ivóvizet sem fogunk találni. Tumaini azt mondta, hogy a Sierra Maestra legvadabb vidéke is jól ápolt városi parknak tűnik majd ehhez a környékhez képest. Jellemző példaként megemlítette, hogy a malanga gyümölcse, melyet a kubai hegyekben gyakran ettünk, sokszor víz helyett is azt fogyasztottuk, itt, a bolíviai őserdőben is megterem – de mérges, különböző görcsöket vált ki, sőt halálos is lehet.

Ami a szomszédainkat illeti, néhány guarani indián lakik a közelben, ők vagy kisbérlok, vagy a földreformnál kapott néhány hektáros birtokukon gazdálkodnak. A környék legjelentősebb figurája egy Ciro Arganaraz nevű kulák, disznókat, baromfikat is nevel, hentesboltja a tanyánk felé vezető út mellett fekszik, talán három kilométernyi távolságban. Tumaini azt is megemlítette, hogy alig száz kilométerre leszünk Camiri városától, a bolíviai hadsereg negyedik katonai körzetének központjától, ahol jelentős fegyveres erők állomásoznak.

Délután elindulunk két dzsippel öten – közben egy bolíviai: Bigotes is csatlakozott hozzánk...

Megjegyzés: Bigotes valódi nevén Jorge Vasquez Viana, a leghíresebb bolíviai családok egyikének a sarja, apja a híres történész, Humberto Vasquez Machicado.

1939. január 5-én született, az események idején még nem töltötte be a harmincadik évét. Geológiai tanulmányokat folytatott a müncheni egyetemen, közben aktívan politizált, megalakította Nyugat-Németországban a Bolíviai Diákok Egyesületét, melynek ő lett az első elnöke. Megnősül, három gyereke születik.

1962-ben visszatér Bolíviába, belép a szovjetbarát, tehát nem kínai beállítottságú Bolíviai Kommunista Pártba, és az *Unidad* című lap kiadója lesz, bevásztják a párt katonai bizottságába is. Hogy közelebb kerüljön a munkások életéhez, elmegy tanítani egy külvárosi iskolába.

1965-ben, Kubában különleges katonai kiképzésben részesül. 1966-ban tér vissza újra Bolíviába, augusztus-szeptember hónapban segíti a gerillacsoport előkészületeit.

...Estére Potosíba érünk, a Cerro Rico lábához, az út innen már kövezetlen, és erősen fel is ázott, a sötétben kockázatos lett volna továbbhajtani.

November 6.

Potosí

Az este nem tudtam megállni, és bejártam a várost, ahová egész életemben el akartam jutni. A szabálytalanságtól háborgó lelkiismeretemet azzal csitítottam le, hogy talán ez az utolsó város, melyet megadatott még látnom.

Sétára indultam, Tumaini velem tartott. Lefordítottam neki a régi

városcímer latin feliratát: „Én vagyok a gazdag Potosí, a világ kincsestára, a királyok irigysége...”

Egybillió dollár értékű ezüstöt bányásztak ki és vittek el innen a spanyolok, ki lehetett volna kövezni vele az utat Potosítól egészen Madridig.

Valaha több lakosa volt, mint Párizsnak vagy Londonnak, feltüntették a kínai térképeken is. Közmondások születtek: „gazdag, mint Potosí”, „megér egy Potosít”. A városban pezsgett az élet, nyolcvan templomot emeltek, vízgyűjtőket építettek, tizennégy tánciskolát nyitottak, és ugyanannyi szalont 120 fehér kurvával. Elátkozott farsangok követték egymást dorbézolással és gyilkosságokkal. Patakokban folyt el a pénz, a hegy lábánál pedig ott fehérlettek a bányászok, a kényszermunkára kirendelt indiánok csontjai.

Mostanra már eltűnt az ezüst a Cerro Ricóból, csak az agyonfurkált, mézgyűjtő lépre hasonlító hegyoldal maradt meg, cinket és szulfátokat bányásznak benne. Elköltöztek az emberek is, sétálunk a jeges szélben az élénkre festett utcákon, alig találkozunk járókelőkkel. Csak a bankok utcájában fénylenek az ablak- és ajtórácsok, a templomok elhagyatottak, egyikben ég a mécses, és kiszűrődik az egyhangú ima: „Socavoni Miasszonyunk, áldj meg minket, szegény bányászokat...!”

Benéztünk egy kávéházba is, itt valaha esténként zenekar játszott, most vászonnal van letakarva minden szék és kottatartó pulpitus. Ha valaki ebben a városban kell hogy töltsön egy éjszakát, joggal gondolhat arra, hogy soha többé nem kel fel a nap. Jelképe Potosí a mi szegény kirabolt latin-amerikai hazánknak.

Éjszaka rosszul lettem a majd négyezer méteres magasságtól. Coramin Glucosét vettem be.

Reggel elindultunk délnek, mindig csak délnek. Figyeltem az utat, helyenként kis fehér foltok látszottak a fű között, először azt hittem, hogy hó, de kiderült, hogy só. Esős időszakban a sós vizű folyók

előntik a mezőket, és amikor a víz elpárolog, akkor marad vissza a só.

II. füzet

A füzet mind küllemében, mind a kibocsátás időpontjában azonos az első füzettel.

November 7.

Hétfő – jó jel a kezdethez.

Már éjfél körül járt, mikor megérkeztünk a tanyára. Nem akartam, hogy a környéken tudjanak a jöttünkről, ezért igyekeztünk minél kisebb feltűnéssel megközelíteni a célunkat. Leállítottuk a két dzsipet, mind az öten átszálltunk az egyikbe, a másikat a szabályok szerint lent hagytuk az országúton biztonsági tartalékként. A dzsipet Bigotes vezette. Útközben Pachungo elszólta magát, bár megállapodtunk, hogy a kilétemet egyelőre titokban tartjuk a bolíviaiak előtt, és mindenki Ramonnak szólít, ő mégis Chenek nevezett. Bigotes ezen úgy megdöbbsent, hogy a kocsit a következő kanyarban belefördította egy szakadékba, a dzsip fejre állt, csak a bokrok fogták meg, majdnem kitörtük a nyakunkat. Pachungo megkapta tőlem a magáét, de attól félek, hogy nem tanul belőle.

Húsz kilométert gyalogoltunk az éjszakában, közben át kellett lábalnunk egy nagyobb patakon is. Bent a házban a Bolíviai Kommunista Párt három tagja fogadott minket, ragaszkodtak hozzá, hogy azonnal elszámolhassanak: a tanya bérlete harmincezer pesóba került, átszámítva 2400 dollárba, a területe 1227 hektárt tesz ki. Sok ez a pénz érte, vagy inkább olcsó volt? Fogalmam sincs róla.

A bolíviaiak valamilyen beszédet vártak tőlünk, eleinte nem értettem, hogy miért. Később kiderült, hogy épp ma van az orosz Októberi Forradalom évfordulója. Kitértem a szónoklat elől.

Elbeszélgettünk a bolíviaiakkal: hajlandók lesznek-e majd csatlakozni hozzánk? Mind a hárman egyetértettek a céljainkkal, de úgy gondolták, hogy a döntéssel várniuk kell addig, amíg Monje, a

Központi Bizottság főtitkára visszatér Bulgáriából.

November 8.

Napvilágnál megnéztem a tanyát: sárgára vakolt, meglehetősen elhanyagolt téglapépület, a tetejét vékony cinkréteggel bevont cserepek fedik. Az udvaron néhány melléképület áll: istálló és egy raktárnak is használható fészker.

Körülnéztünk a környéken, táborhelyet keresünk. Két-három napon belül ki kell költöznünk a tanyából – a környékeliek előtt csak Bigotes és Tumaini jelenléte indokolt a házban, róluk úgy tudják, hogy a birtokon dolgozó alkalmazottak.

Pachungo nem érti, hogy miért nem maradhatunk benn a tanyaházban legalább néhány hétig, a nagy esők végéig. Emlékeztetnem kellett rá, hogy a Sierra Maestróban egyetlen éjszakát sem töltöttünk lakóházban vagy más olyan épületben, melyet az ellenség körül foghat. És Pachungo még utána is morgott. Istenem, csak nehogy negyvenéves öregcserkészek nosztalgiakirándulásává legyen az egész vállalkozás.

Talán száz lépésre sem jutottunk a sűrű bozótban, a patak mellett moszkítófelhőkkel, kullancsokkal birkóztunk.

Bigotes átment a szomszéd tanyába, segítséget kért a szakadékba esett dzsip kiemeléséhez. Utána Arganaraz behívta magához beszélgetni, a kulák meg van győződve, hogy azért vettük meg ezt az isten háta mögötti birtokot, mert kokaint akarunk itt gyártani. Még azt is kisakkozta magában, hogy a szakállas Tumaini lehet a főkémikusunk. Arganaraz felajánlotta, hogy ő is beszáll az üzletbe. Bigotes hümmögött, és vett tőle néhány disznót és csirkét, majd áthozzák.

November 9.

Egyelőre az a legjobb hír, hogy nincsenek hírek. Elindultunk Tumainival felderítésre, egy darabig követtük a Nacahuasu folyását, de a forrásáig nem jutottunk el. Útközben megpróbáltunk átkelni rajta, de hiába izzadtunk meg, kudarcot vallottunk, mert a folyó mély és meredek falú szurdokba vájta bele magát, egyszerűen nem találtunk kapaszkodót a lábainknak.

Délután zuhogott az eső, ki sem tudtunk mozdulni a házból. Viszketett a hasam, azt hittem, hogy a nadrágszíj szorította meg, de ahogy levetkőztem, hat fekete kullancsfejet láttam a bőrömbe fúródva. Alkoholal elkábítottam és egy csipesszel kihúztam őket.

Hogy ne múljon hiába az idő, politikai foglalkozást rögtönöztem. Ez, szerencsére, könnyen megy nekem, még egyetemista koromban egyszer fogadást kötöttem, hogy tíz perc alatt erős dialektikus vázra épített egyórás előadást állítok össze az autóbusz fölényéről a villamossal szemben vagy a villamoséról az autóbusszal szemben. Komolyra fordítva a szót, mindenképpen törődnünk kell az elméleti képzéssel. Minden gerilla a forradalom egy-egy lehetséges helytartója valamely felszabadított területen, és ennek megfelelő eszmei színvonalon kell hogy álljon.

Megjegyzés: később a bolíviai hadsereg katonái ezen az elhagyott szálláson egy füzetlapot találtak Tumaini keze írásával, a dátumból feltételezhető, hogy Guevara fent említett előadását jegyzetelte le:

„XI. 9. Tanácsok a gerillának:

1. *Állandó mozgékonyság*

Sehol se tölts el több időt, mint két éjszakát. Az állandó mozgás nemcsak azért szükséges, hogy elkerüljük az árulás veszélyét, de lélektanilag is fontos, mert fenntartja az állandó aktivitás érzését.

2. *Állandó bizalmatlanság*

Nem követhetsz el hibát, mert nincs erőd és időd kijavítani.

Ne higgy a saját anyádnak sem, amíg végleg fel nem szabadítottad a területet.

3. *Állandó éberség*

Állandó őrség és felderítés.

Aludni majd a sírban...”

November 10.

Tovább kell folytatnunk a tájékozódást, mindig arra kell gondolnunk, hogy talán épp ezen a környéken kell megvívunk egy ütközetet. Hogy mindenki megtanuljon tájékozódni, váltom a felderítőpárokat, ma Pachungót és Pombót küldtem ki. Messzebb jutottak, mint mi tegnap, rátaláltak a folyó elágazására, ahol a víz egy szakadékot mosott ki magának, bejegyeztem a térképre, alkalomadtán felhasználhatjuk.

Hazafelé tartva a két felderítő utasításaim ellenére bement a tanyára, és leheveredett a fűbe napozni, Arganaraz sofőrje, aki épp szállította ki azokat az állatokat, melyeket Bigotes rendelt meg, meglátta őket. Hiába beszélem ki a torkomat, a fegyelmeztelenség növekszik, magunk hozzuk a saját fejünkre a bajt.

A szép szó hiábavaló, hogy legalább megnehezítsem a hasonló kilengéseket, eltávolodunk a tanyától, bent a bozótban verünk táborot.

November 11.

Elfoglaltuk ideiglenes táborhelyünket a dzsungel sűrűjében. A szúnyogok nappal alszanak a levelek fonákján, de ahogy leszáll a párás félhomály, rögtön támadnak. Víta támadt a függőágyak

elosztásánál, nem mondták ki, de a szemekből látszott: nehezményezik, hogy csak az enyémen van szúnyogháló. Sohasem kértem és nem is fogadtam el kivételezéseket, de ezzel a méltatlankodással most nem szabad törődnöm, egészségem és erőállapotom fontosabb, mint bárkié az osztagban, mert senki sem tudna a helyembe állni. Egyébként mindenki előtt nyitva áll a kapu: aki javít valamit az ágyán, az jogot formálhat majd egy jobbhoz az új szállítmányból.

November 12.

Beljebb törünk a sűrűben, kijelöltük az első állandó táborhelyünket. Ez már a világ vége: a félsivatagos földet kaktuszok és más tüskés növények borítják. A szárazság megdöbbenő, hiába zuhog gyakran az eső, a csapadék átszivárog a homokon, és lefolyik a felszín alatt körülbelül három méter mélységben megbúvó vízgyűjtőbe.

Hogy a világvége hangulat teljes legyen, százméternyire tőlünk még egy elhagyatott sír is áll egy dombon. A sír közvetlen környékét mintha valaki rendben tartaná, rendszeresen irtaná a gatz kapával és machetével, de a kereszten már olvashatatlan a felírás. Ki fekédhethet alatta?

Bigotesszel beszélgettem, azt mondta: ez a vidék nem most lát először gerillákat, alig néhány éve erre táboroztak a bolíviai földesurak falangjának katonái, lehet, hogy ők temették ide valamelyik elesett emberüket? Visszaemlékeztem a Sierra Maestra-i harcok idejére, mi nem tűztünk ki keresztet halottaink fölé, mert ezzel bajba keverhettük volna a közeli birtokok velünk rokonszenvező parasztjait, inkább a szomszédos fákra véstünk fel valamilyen emlékeztető jelet.

Sok a dolgunk, elő kell készítenünk a helyet a többieknek is, a jövő

héten meg kell érkeznie a következő csoportnak.

November 13.

Vasárnap. Az ünnep tiszteletére rendbe szedjük magunkat. Hosszú idő után most először nézek tükörbe: a hajam és a szakállam már növeget, az őszre festett hajszálok lassan kiszőkülnek, néhány hónap, és eltűnik az öreg burzsoá Adolfo Mena Gonzalez utolsó emléke is.

Délután foglalkozás a „vörös sarok”-ban, kecsua nyelvleckét tartunk...

Megjegyzés: a bolíviai katonák később találtak egy füzetet kecsua szószedettel: „allquo = kutya, erque = gyerek, ispay = húgy, layka = varázsló, ongoy = betegség, pukyu = forrás, quollque = pénz, urpitu = galamb...”

...Pachungo levertnek látszik, órák hosszat el tud ülni, és ölbe tett kézzel bámul maga elé. A tízéves „hivatalnokélet” ezt az egykori kemény partizánt is megingatta. Lélektanilag fel kell készülnünk, hogy ezt a passzív időszakot valamilyen ingerült szuperaktivitás követi majd nála.

November 14.

Folytatjuk a berendezkedést. Találtunk a közelben egy földhányást, itt vietnami példára ásunk egy barlangot, hogy szükség esetén elrejtessük tartalék élelmiszereinket, technikánkat, kompromittáló tárgyainkat, gyógyszereinket. Hogy védve legyenek az esőtől és a talajvíztől, az üreg alját kibéleljük, és jobb híján ágakkal letakarjuk.

Az új csoport érkezéséről még mindig semmi hír.

November 15.

Tovább ássuk a raktárbarlangot, váltjuk egymást, hogy jobban haladjunk, holnapra szeretnénk elkészülni vele.

Délután én kerültem sorra Tumainival, szívesen dolgozom vele. Az egész osztagból őt szeretem a legjobban, úgy érzem, mintha a fiam volna, és valóban, kicsit még hasonlít is hozzám. Mikor fenn a Sierrában csatlakozott hozzánk, tizenhét éves volt, sem írni, sem olvasni nem tudott, én tanítgattam a harcok szünetében. Előbb őrmesterré nevezték ki, majd a győzelem után tiszti iskolára küldték.

Gyökereket kell irtanunk, és a csákány vasa gyakran köveken vet szikrát, az ütés belesajdul a vállamba, mégis jólesik a munka. El sem tudom képzelni, hogy nem is olyan régen még íróasztal mellett ültem, és napi 24 órában arról döntöttem, hogy hová telepítsenek egy fonodát, vagy mekkora büntetést kapjon az a munkás, aki negyedóránál többet késik a munkahelyéről. Soha, többé soha!

Hat órakor, mikor befejeztük az ásást, a barlang mélysége már elérte a két métert.

Éjszaka zivatar tört ki, a nylonfólia takaró tíz perc alatt átázott, ki kellett másznom a függőágyból, reggelig álltunk egy fa alatt, és dideregtünk.

November 16.

Hír érkezett, hogy Monje megjött Bulgáriából, néhány héten belül találkoznom kell vele. Szeretnék többet tudni róla, egy bolíviai elvtárstól, Serafinótól megkapom Monje cikkeinek válogatott kötetét.

Éjszaka átnézem: az ideológiai hamu kodifikálása, a sorszámmal ellátott közhelyek gyűjteménye. Elképzelem, milyen nehéz lesz majd uralkodnom magamon, ha vitára kerül sor vele.

November 17.

A barlang elkészült, több mint három méter mély. Éjszaka a tanyaházból áthordtunk minden olyan tárgyat, mely egy házkutatásnál lebuktathatna minket, és néhány láda konzervvel együtt leraktuk. A bejáratot sárral és gallyakkal eltakartuk, utána álcáztuk az alagúthoz vezető utat is. További barlangokat is kell majd ásunk, ahogy az öreg Bayo tábornok tanította: nem szabad minden tojást ugyanabba a kosárba tenni.

A csoport érkezéséről változatlanul semmi hír sincs, lassan már egy hete késnek.

November 18.

Akár jönnek az újak, akár nem, hamarosan tovább kell vonulnunk innen, elő kell készítenünk a következő táborhelyet. Ma tevékenységünk távlatairól beszélgettünk. Remélem, sikerül a tervünk, és legalább egy évig nem kell felvennünk a közvetlen harci érintkezést a bolíviai kormánycsapatokkal és esetleg a beavatkozó jenkikkel. Egy év alatt be tudjuk fejezni a szervezést, a kiképzést, az egész felkészülést – de ez csak remény, az is elképzelhető, hogy egy hét múlva már harcolnunk kell. Valaki megkérdezte, hogy a barlangraktárak milyen célt szolgálnak. Elmagyaráztam neki: a taktikánkhöz eleve hozzátartozik, hogy legalább hat-nyolc, egymástól távolabb fekvő, jól álcázott és *tartalékkal felszerelt* táborhellyel rendelkezünk, ez nagyfokú manőverezési szabadságot ad nekünk.

Papi már végigjárta előttünk ezt a környéket, és a térképen be is jelölte a számításba vehető helyeket.

Megjegyzés: Papi valódi nevén José Maria Martinez Tamayo kubai őrnagy. 1936-os születésű, eredeti foglalkozása szerint traktoros, de számtalan más szakmában is dolgozott. Castróék győzelme után kitanulta a repülőgép-vezetést is.

Aktívan részt vett több latin-amerikai ország forradalmi mozgalmában: a guatemalai háborúban, Argentínában együtt harcolt Masetti partizáncsapatával, majd tagja volt Guevara kongói különítményének. Korábban álnéven már többször is járt Bolíviában.

...Pachungo panaszkodott, hogy Papi felületes munkát végzett, térképjelzéseit a valóságban nem lehet visszakeresni. Jövő héten majd nekem kell kimennem a terepre.

A párás meleg egyre elviselhetlenebb, csak hajnalban tudok elaludni, mikor napkelte előtt kissé lehül a levegő. Egész nap káprázik a szemem, és támoltyok az álmoságtól.

November 19.

Megint szombat van. Mivel a hétvégeken nagyobb a valószínűsége, hogy kóborló vadászokkal találkozunk, nem hagyjuk el a tábor közvetlen környékét.

Unalmamban főzni próbálok, hogy jobban égjen a tűz, előszedem „csodafegyverünket”: egy doboz szilárd halmazállapotú szeszt, melyet az amerikai hadseregben is használnak, és a lángok közé vetem. Az eredmény teljes kudarc, a tűz rosszabbul ég, mint korábban. Vagy a levegő szegény itt oxigénben, és nem táplálja az égést, vagy a felszerelésünk újabb darabjáról derült ki, hogy nem ér semmit. Végül is valami fagyasztott krumplit ettünk, mikor kinyomtuk

belőle a vizet, olyan lett, mint a szürkés vatta, íze a vízben főtt gesztenyéhez hasonlított.

November 20.

Végre megérkeztek az első fecskék: Marcos és Rolando...

Megjegyzés: Marcos valódi nevén Antonio Sanchez Diaz kubai őrnagy, az egyik kubai közigazgatási terület katonai parancsnoka, a Kubai Kommunista Párt Központi Bizottságának volt póttagja. Negyvenéves, az osztag legidősebb tagja.

Rolando valódi nevén Eliseo Reyes Rodriguez kubai százados. Ő is Guevara 8. hadoszlopában harcolt, a győzelem után az egyik kubai tartomány biztonsági és hírszerzési főnöke lett.

...késésük oka: egy héttel később kapták meg az értesítésemet. Az ész megáll!

Egy bolíviai elvtárs, Rodolfo kalauzolta ide őket, mikor a szemembe nézett, már tudtam; valaki vele is közölte, hogy én ki vagyok. Kiderült, hogy az értesülése Papitól származik, aki egy másik bolíviainak, Cocónak is elárulta a személyazonosságomat – épp hogy a rádióba nem mondatta be.

Rodolfo elment, különféle felszereléseket kell hogy hozzon, de még ma este visszatér.

November 21.

Terveink szerint továbbvonulunk újabb táborhelyünkre, közben állandóan esik. Rodolfo hozott egy sátrat, felvertük, de hamarosan

átázott, valószínűleg egy teherautót borító vízáteresztő ponyvát sóztak ránk.

Csak úgy kíváncsiságból megnéztem a ponyvát: magyar gyártmány. Pachungo, aki dolgozott a külkereskedelmi minisztériumban, és sokat utazott, elmesélte, hogy kerülnek hozzánk ezek a holmik. A kelet-európai országok vállalatai néha elfekvő áruikat is felajánlják nekünk, még hasznat is húznak a felkínált „segítségéből”, mert ezt az összeget leírhatják már eladhatatlan, elfekvő raktárkészletükből, megszabadulnak egy csomó büntetőkamattól – mindent az illető ország Honvédelmi Minisztériuma vállal magára.

Tehát pusztán közgazdasági meggondolások nyomán csurgott az eső a nyakunkba. Szerencsére már mindenkinek jutott függőágy és nylonfólia takaró is, ráterítettük a ponyvákra.

Valaki azért megkérdezte: nem lehetett volna néhány hónappal később, az esős évszak után kezdeni az egész vállalkozást? Nem akartam nyíltan megmondani neki, hogy az időpontot nem én választottam ki, egyszerűen ez volt az utolsó pillanat, mikor az osztagom még eljöhett Kubából. Hogy mégis feleljek valamit, arra hivatkoztam, hogy a szabályszerű vagy az azt megközelítő feltételek között mindig érvényre jut a túlerő, a mi esélyeink annál kedvezőbbek, minél rendhagyóbbak a körülmények.

Fegyvert osztottam az újaknak: Marcos egy Garandót, Rolando egy M-1-est kapott – csodálatosan precíz „műszer”, még a tölténye is úgy van kiképezve, hogy a hegyével, akár egy csavarhúzóval, szét lehet szerelni az egész fegyvert.

November 22.

Vereségekről, kínzásokról álmodom, az álmoképeket öntudatlanul is igyekszem számokká feloldani: dátumokat látok rá a jelenetek aljára, mérhető mennyiségeket próbálok elkülöníteni, például egy

álmodott házon összeszámolom az ajtókat vagy ablakokat. Ha ez sem oldja fel az iszonyatot, erőszakkal felébresztem magam, nem engedhetem meg, hogy rosszul aludjak, mert mintha azt hagynám, hogy lassan elcsöpögjön belőlem a vér. A sátorban mindenki horkol, sokan beszélnek is közben, vagy csikorgatják a fogukat, csak úgy tudok újra elaludni, hogy meztelen ölüket mutató nőket idézek fel becsukott szemhéjamon, hátulról hatolok beléjük egy tükör előtt, látom élvezettől eltorzuló arcukat.

Ma én mentem felderítésre Tumainival és Bigotesszel, aki, úgy látszik, már véglegesen velünk marad. Mindenképpen el akartunk jutni a patak és a folyó találkozásáig, ahol esetleg új táborhelyet alakíthatnánk ki. A folyó a sokszorosára duzzadt az állandó esőtől, így csak nagy nehezen közelíthettük meg a célunkat.

Elhaladtunk elhagyott első táborunk mellett, távolból mozgást láttunk: egy katolikus papi ruhát viselő néger férfi sürgött-forgott a sírhalom körül, sarlóval levágta a gatz, virágcsokrot tett a fejére. Szemmel tartottuk, amíg eltávozik, és megbizonyosodunk, hogy nem fedezte fel álcázott barlangraktáraink nyomát. Nem kutatgatott utána, így elengedtük. Ki lehet ez a pap?

November 23.

Megérkezett a következő csoport. Hajóval jöttek, Aricában szálltak partra, átvágtak Chilén, Uyuni sóval borított vidékén, a vicinális felvitte őket háromezer méteres magasságba, aztán újra leereszkedtek a völgyekbe, a légnyomás változása annyira megviselte őket, hogy egyikük a nyílt utcán elájult, és oxigénbelégzést kellett kapnia.

Okulva a tegnap a környékünkre vetődött „látogatón”, a titokzatos néger papon, magaslest építünk, minden irányból szemmel tudjuk tartani a környéket. Folytatjuk a módszeres felderítést, aki a táborban marad, őrséget ad, háromóránként váltjuk egymást.

November 24.

Este vadászok jártak a tanyaház környékén, Arganaraz béresei. Tumaini szóba elegyedett velük: gyűlölik a gazdájukat és a környék többi harácsoló földbirtokosát. Szerinte szívesen csatlakoznának hozzánk: fiatalok, nőtlenek, én is örülnék nekik, de egyelőre nem kell erőltetni a beszervezésüket. Kezdetben elégséges 30-50 ember, ennyivel bármelyik latin-amerikai országban el lehet indítani a fegyveres harcot. Lacerda elnöki palotáját, a brazil fasiszta államcsíny hídfőjét 20 ember el tudta foglalni rohammal, és magát Lacerdát is foglyul ejtette. Később szerintem válogathatunk majd a jelentkezőkben.

Ma van kislányom, Aliucha születésnapja. Utána kell számolnom, hogy hányadik, és bevallom: már az arcára is alig emlékszem. Mintha soha nem lett volna családom – igaz, már akkor is erre neveltem magam, mikor még együtt éltem velük.

A Forradalmon kívül soha semmiféle élet nem létezett a számomra, nem járhatott az eszem olyan gondokon, mint hogy a gyerekeim cipői tönkrementek. Abban biztos lehettem, hogy annyit ők is megkapnak, mint az átlagos emberek gyerekei, több pedig nem jár nekik. Az igazi forradalmárokat nagy szerelmes érzések vezérlik, és én sohasem engedtem meg magamnak, hogy ezeket az érzéseket köznapi dolgokra fecsérlejem el. Elmondhatom: sosem volt a Forradalomtól elválasztható magánéletem, a barátaim, sőt a szerelmeim is mindig a fegyvertársaim közül kerültek ki: Hilda, Aleida, Tánya. Most ez a partizánközösség vált a családommá.

November 25.

Pombo a magaslesről észrevette, hogy egy dzsip áll meg a tanyaház

előtt, riadót rendeltem el. Három fehér köpenyes férfi szállt ki a kocsiból, később kiderült, hogy a Járványügyi Szolgálatból jöttek, a maláriaveszély miatt szűrőpróbaszerűen vért vesznek ellenőrzésre. Hamarosan eltávoztak, én pedig rossz lelkiismerettel utánanéztem: mit tudnánk tenni abban az esetben, ha valóban maláriajárvány törne ki az osztagban? A megelőzésésként beszédett gyógyszerek négy-öt hétig védenek, ha védenek.

November 26.

Újra szombat van. Szokás szerint tábori körletünkben maradunk, csak Bigotes indul el lóháton a folyó mentén, szeretném, ha sikerülne felderítenie a távolabbi partszakaszt is.

A táborban nyomott a hangulat, nem születnek anekdoták, ugratások, mint annak idején a Sierrában. Emlékszem, például Camilo Cienfuegosnak volt egy spirituszfőzője, amelyen pörköltet szokott kotyvasztani mindenféle kóbor macskákból, és ezzel kínálta meg a gyanútlan újoncokat. Mennyit neveltünk megdöbben arcukon, mikor megtudták, hogy mit ettek.

Újra és újra el kellene magyaráznom az embereknek, hogy emeljék fel a fejüket. Minden okunk megvan a büszkeségre, mert erkölcsileg már akkor megnyertük ezt a háborút, mikor el mertünk indulni. Ha villámlik, a mi arcunk körvonalai cikáznak végig az égbolton.

November 27.

Bigotes nem tért vissza felderítő útjáról, rosszat sejtettem, egész éjszakára kettős őrséget rendeltem.

Este kilenckor végre befutott az első dzsip La Pazból. Coco meghozta testvérét, Intit, Joaquint, Urbanót, egy bolíviai

orvostanhallgatót, Ernestót, majd a következő fordulóra Papit és Brauliót. Jelenleg tizenhárman vagyunk.

Megjegyzés: Joaquin valódi nevén Juan Vitalio Acuna Nunez, kubai őrnagy. Egyike a legelső parasztnak, akik a Sierra Maestrában csatlakoztak Castro törzséhez, harci érdemekkel vívta ki a rangját. A győzelem után a kubai nyugati hadsereg gépkocsizó hadosztályának parancsnoka, a különleges hadviselési központ egyik vezetője és a Katonai Főiskola igazgatója. Korábban tagja volt a Kubai Kommunista Párt Központi Bizottságának. Hosszabb időt töltött Vietnámban. Az előzetes tervek szerint Guevara őt jelölte ki közvetlen helyettesének.

Coco valódi nevén Robert Peredo, bolíviai kommunista ifjúsági vezető. Már fiatalon, 1949-ben börtönbe zárják a pártsajtó terjesztéséért: 1956-ban Cochabamba városában újból letartóztatják, mert tetten érik géppisztolycsempészen. Szabadulása után megnősül, három gyereke születik. Állandó foglalkozása nincs, dolgozott gépkocsivezetőként, de volt folyami hajó kapitánya és krokodilvadász is. 1962-ben és 1966-ban Kubában járt, 1964-ben és 1965-ben pedig a Szovjetunióban.

Testvére, Inti – ez a szó kecsua nyelven Istent jelent, valódi nevén Guido Peredo, ugyancsak iskoláskora óta részt vesz a kommunista mozgalomban. Gyerekcsoportok, majd ifjúsági alakulatok vezetője, később a La Paz-i pártszervezet titkára lett. Tagja volt a Bolíviai Kommunista Párt Központi Bizottságának is. Polgári foglalkozását tekintve sofőr. A tanyaházat az ő nevére bérelték ki, teherautójával ő szerezte be a környező kisvárosokban az élelmet, és a felszerelési tárgyakat is ő szállította el a táborhelyre.

...Braulio 25 ezer dollárt hozott magával, eredetileg 26 ezer volt nála, de ezret elköltött, több mint egy hónapig tartott az útja.

Kevéssel később Papi félrevont, és bejelentette, hogy La Pazban

találkozott Chinóval, a levert perui partizánakciók egyik főszervezőjével. Chino száz emberével, akik megmaradtak a perui gerillából, átjött Bolíviába, és találkozni akar velem – nyilvánvaló, hogy csatlakozni szeretne az osztagunkhoz.

Nem tudtam mit felelni. Fidel jutott az eszembe; mikor elindultunk a „Granmá”-val, én voltam az egyetlen *nem kubai* származású gerilla, akit felvett a fedélzetre, még olyan lelkes embereket is elutasított, mint szegény El Patojo, a guatemalai. Csinálja meg a saját forradalmát otthon Guatemalában – mondta neki Fidel –, mi nemzeti felkelésre készülünk és nem kaleidoszkópjátéokra; ahány ember, annyiféle nemzetiség.

Jogom van-e nekem is ehhez? Mikor magam is idegen vagyok ebben az országban?! Összehívtam külön a bolíviai gerillák csoportját, és előadtam nekik Chino kérését. Azt felelték, hogy csatlakozhatnak hozzánk a peruiak, de csak később, mikor mi már megkezdjük az akcióinkat.

Megkönnyebbültem, azt üzentem Chinónak, hogy nincs kifogásunk, de előbb meg kell tárgyalnom az ügyüket Monjéval.

November 28.

Bigotes és Coco bevette magát valamilyen ismerőshöz, és minden bejelentés nélkül két napra elmaradt. Mikor szóltam nekik, a vállukat vonogatták.

Nem tudom, mit csináljak velük, bár fojtogat a düh, azt hiszem, még nincs itt az ideje, hogy elkezdjek büntetni. Masetti példája jár az eszemben, aki egy rosszul kitisztított puskacsőért főbe lövette a gerillákat – és azzal végezte, hogy többet ölt meg a saját emberei közül, mint ahány ellenséget. Vannak eszközök, melyek használata megsemmisíti a célt. Annyi viszont kétségtelen, hogy szorosabbra kell fognom a gyeplőt.

November 29.

Újra felderítésre indultunk a folyó mellett Tumainival, ellenőrizni akartuk a következő táborunk kijelölt helyét. Az állandó esőtől síkos aljnövényzeten Tumaini megcsúszott, és nekiesett egy fának. Felszakadt a bőre, a lábából dőlt a vér. Elsápadt: „Az első vér – mondta –, meglátod, én halok meg elsőnek!” Lehordtam a babonáiért, de ez nem hatott rá, este a táborban félrevonta Serafinót, és jósolgatott magának. Távolból láttam, hogy Serafino egy kis zsákból kokaleveleket szed elő, a levegőbe dobja, aztán megnézi, hogy milyen alakban szóródnak le. Most egy nagy halomba hullottak le, ami állítólag komoly bajt jelent. Este Tumaini imádkozott, majdnem mondtam neki, hogy a legtöbb ember azért imádkozik, hogy kétszer kettő ne négy legyen, hanem három vagy öt – de aztán inkább hallgattam.

November 30.

Esik és esik. Négy embert kiküldtem kétnapos felderítő útra, a többiek célratartási gyakorlatokat végeztek. Parancsba adtam ki, hogy mindenki hozza rendbe a lábán a körmöket, mert, mint Bayo tábornok mondta: az alsó végtagok a gerillaosztág motorjai. Este foglalkozás a „vörös sarok”-ban, fakultatív alapon franciát szerettem volna tanítani, de a többség inkább ideológiai vitát akart a vallásról, úgy látszik, Tumaini „rohama” őket is felkavarta.

Elmondtam nekik, hogy a katolikus egyház, az államgépezeteket leszámítva, a világ legnagyobb bürokratikus szervezete, 1 800 000 alkalmazottat foglalkoztat. Ez a hatalmas monstrum azonban már megingott, míg régebben kivételnek számított, ha egy-egy pap kivetkőzött, napjainkban ezt szinte már szabálynak lehet tekinteni.

Ennek ellenére a katolicizmus fontos tényező, különösen hazánkban, Latin-Amerikában, a 2000-ik év körül mi fogjuk adni a világ katolikus hívőseregének a felét.

Van eset rá, hogy a vallást a Forradalom ellen használják fel. Az áruló Castillo Armas hadjáratában az Esquipalusi Krisztus a „Felszabadító Hadsereg Tábornoka” rangját kapta, és a képét az ezredek előtt vitték. És alig volt diktátor ezen a földrészén, aki ne vette volna bele gyilkosságaiba csendestársnak az Istent.

De ne felejtjük el soha Camilo Torres, a kolumbiai pap nevét, aki a partizánok útjára lépett. Ennek a papnak választania kellett, hogy feloldozza a felebarátait, vagy géppisztollyal a másvilágra küldi. Ő a géppisztoly mellett döntött, és ezért mind a Földön, mind az egekben bűnbocsánatot nyert.

Majdnem reggelig vitatkoztunk, jó volt végre ilyen élénknek látni az osztagot. Úgy látszik, igaza van a régi spanyol mondásnak, hogy mindannyian ott lépkedünk a plébános mögött, ki azért, hogy kövesse őt a körmenetben, ki azért, hogy alkalomadtán belerúgjon a seggébe.

Jelentés Manilának.

Megjegyzés: „Manilát” Guevara Havanna fedőneveként használja.

„...Sikerült elindulnunk különösebb baj nélkül, bár most még csak azt a földet kaparjuk össze, melyre később majd biztonságosan rá is tehetjük a lábunkat. Taktikában, vezetési módszerekben még nem akarom túlságosan elkötelezni magam, mert egy elhamarkodott döntés később akadállyá válhat, vagy legalábbis bántó következetlenségekhez vezethet.

A vidék, mint ahogy feltételeztük, megfelelően elhagyatott, forgalom szinte nincs is, a környezet megfelelő gubónak látszik, hogy gerillánk kifejlődhessen, és kibonthassa a szárnyait.

Ami az emberanyagot illeti, a kubaiakon meglátszik, hogy hat évet békében – kényelemben töltöttek el. Illúziónak bizonyult az is, hogy a

kiképző táborban *előre* kipihenik magukat, pihenni csak *utólag* lehet.

A bolíviaiakról még korai volna nyilatkozni, remélhetőleg minden rendben lesz velük.

Terveink: még két csoportnak kell érkeznie Manilából, legalább húsz főre kell emelni a bolíviaiak számát – ez főleg hangulati-agitációs okokból fontos, nehéz volna egy negyven-ötven tagú csapatot folyton úgy forgatni, hogy a környékbeli indiánok mindig a négy-öt honfitársukat lássák.

A jövő hónapban beszélnem kell Monjéval, ez sok mindent tisztáz majd, addig is jó volna elkezdni a szervező munkát a külföldi egyetemeken tanuló baloldali beállítottságú diákok között. Ők különösebb nehézségek nélkül csatlakozhatnának hozzánk. Hamarosan elkezdjük a komolyabb kiképzést.

Haza vagy halál!

Győzni fogunk!

Ramon Parancsnok”

December 1.

A négytagú különítmény visszatért felderítő útjáról; közel s távolban őserdő, szúnyog, kígyók. Nem látták azt az olajfűró tornyot, melyről Coco beszélt.

Éjszaka az őr felébresztett, jelentette, hogy megérkezett Chino. Mondtam, hogy adjanak neki enni, majd reggel beszélök vele.

December 2.

Chinóval most találkozom először, de maga a típus már régóta ismerős nekem. Alacsony, kicsit pocakos, arcán erősen meglátszik a kínai származás, szemüvege olyan vastag, mint egy szódásüveg alja – mennyi fizikai fogyatékoságot kell hogy kipótoljon akaraterővel.

Levakarhatatlan, reggel megfogta a zubbonyom gombját, és csak este engedte el, sebesen és felajzottan beszél, mintha láza volna, szavaiban nehéz elválasztani a valóságot a vágyaitól. Ami az egész szövegáradatból fontosnak és valószínűnek látszik: két hónapon belül csatlakozik hozzánk öt perui, pontosabban kettő: egy rádiótechnikus meg egy orvos, a másik három csak Chino fantáziájában él. A beharangozott húszas létszám szépen leolvadt.

Önbizalomban viszont nincs hiány nála. Bejelentette, hogy hamarosan felszabadítja Calixto városát – hogy kivel és miképp, azt még nem tudja, de majd kialakul, aki felszáll a vonatra, az már megtette az út felét. Azért választotta épp Calixtót, mert úgy gondolja, hogy a régi szétvert gerillacsapatból még bujkál néhány ember azon a környéken.

Tréfásan mellbe vág a könyökével, és különféle fogadásokat ajánl: Peru megnyeri a futball-világbajnokságot, vagy meg tud enni hat tányér milánói makarónit – majd kipróbáljuk. Győzelem után.

Végig úgy éreztem, mintha a saját karikatúrámat látnám Chinóban – talán nem is olyan eltúlzott karikatúrámat.

Este elkészönt, néhány rólunk készült fényképet bízunk rá, magával viszi majd Kubába, és jelentést is tesz majd a helyzetünkről.

December 3.

Újra szombat van, visszahúzódunk, mint a vallásos zsidók. Folytatom a partizániskolát – főleg a bolíviai harcosoknak. Hogy kell rajtaütöni az ellenségen, hidat robbantani, elindítani és vezetni egy repülőgépet, sőt egy füttyjelleckét is átveszünk.

Az anyag láthatóan megdöbbenést kelt a hallgatókban. Arra számítottak, hogy csillogó rézveretes stratégiai szabályokat hallanak majd, a támadás és védelem átfogó elveit, az én mondanivalóm kisszerűnek, sőt alattomosnak tűnik.

Főleg Carlos, a diák háborodott fel: miért az a döntő, hogy egy gerilla mennyit tud menetelni egyfolytában, vagy mennyi időt tud eltölteni mozdulatlanul, égő napsütésben, étel és ital nélkül?! Hosszan megmagyaráztam neki, hogy a látványos hősi akciók csak papíron léteznek, és legföljebb kívülről és utólag tűnnek fel, a harcban mindig apró és látszatra jelentéktelen részfeladatokat kell megoldani.

December 4.

Este eligazítást tartottam, tisztáznunk kellett, hogy fogadjuk majd a hamarosan hozzánk érkező bolíviai partizánjelölteket. Hogy lehetne behozni hátrányukat a kiképzésben, együtt tartjuk-e őket, vagy szétszjtjuk a régiék közé? Gondolni kell arra, hogy az osztag mozgási sebességét a legrosszabbul gyalogló katona határozza meg, és egy-két ember miatt esetleg nem tudjuk teljesíteni feladatainkat. Én mégis amellet voltam, hogy ne szabadljuk szét az osztagot, a tapasztalat szerint a fiatalabb újoncok nem szeretnek kis csoportokban menetelni, a nagyobb létszám a biztonság érzetét kelti bennük. Legfeljebb később lehet arról szó, hogy a lassabb mozgású emberekből külön csoportot alakítunk, és már elfoglalt területek átfésülésére használjuk fel.

Serafino műsoron kívül megkérdezte, hogy egy későbbi időszakban szó lehet-e arról, hogy a gerillák valamilyen zsoldot kapjanak. A megdöbbenéstől csak hápogni tudtam. Sokkal több agitációra és nevelésre van szükség, mint gondoltam.

December 5.

Esemény nélküli nap, elindultunk felderítésre, de a zuhogó esőben rögtön vissza kellett fordulnunk. Élelmiszerünk fogytán van, le kellene küldeni Intiéket Lagunillasba, de ebben az időben szó sem lehet róla.

A „vörös sarok”-ban ma az értelmiség szerepére terelődött a szó: mi a jelentősége a társadalomban, támaszthat-e igényeket előjogokra vagy különleges bánásmódra? Régi vesszőparipámon lovagoltam: igazságtalanság, ha egy nagyon intelligens ember ugyanannyit keres, mint egy szellemileg satnya. Valójában a nagyon intelligens embernek *kevesebbet* kellene kapnia, mivel őt a Természet vagy az Isten – adott esetben mindegy, hogy minek nevezzük – már születésekor megajándékozta egy megfizethetetlen kincssel: az alkotó szellem örök tőkével, míg a kisebb képességűek már akkor hátrányba kerültek, mikor a világra születtek. Nem mindenki értett egyet velem, úgy látszik, a többség rendkívül intelligensnek tartja magát. Carlos, a diák megjegyezte, hogy ez a felfogás a társadalomnak épp a legértékesebb rétegét teszi hidegre, miért adjon többet magából egy tehetséges ember, ha még annyit sem kereshet, mint egy tehetségtelen? Azt válaszoltam, hogy Kubában az öntudatra építettünk, mint mozgató tényezőre, más célok is vezethetik az embert, mint hogy hány kiló húst ehet meg évente, hányszor mehet ki a strandra, vagy mennyi és milyen importból származó luxuscikket tud vásárolni a keresetén! Carlos ezt sem hagyta szó nélkül, szerinte nem szabad és nem is illik egy társadalmat hosszú távon az öntudatra alapozni.

Egy bolíviai megkérdezte, hogy én Kubában miniszter koromban ugyanannyit kerestem-e, mint mondjuk egy szakmunkás. Mikor igennel feleltem, nem akarta elhinni, de a kubaiak példákkal bizonygatták, hogy nem türtem el semmiféle kivételezést, nem engedtem, hogy a feleségem használhassa a hivatali kocsit, megtiltottam, hogy a családom külön élelmiszeradagot kapjon. Keserű lett a szám íze: nekem védelemre van szükségem?

December 6.

Az eső csak percekre szünetel, majd változatlan hevességgel újra kezd, mégis parancsot adtam a kivonulásra. Két egymás utáni munka nélkül töltött nap a fegyelem veszélyes fellazulásához vezethet.

Ki kell építenünk egy rejtékhelyet a patak mellett, nehéz és kellemetlen munka, hogy mindenféle rosszindulatú találgatásnak elejét vegyem az osztágon belül: két kubait és két bolíviait vettem magam mellé. Eredetileg Tumainit szerettem volna elvinni, de ő még mindig fájlalja a lábát. Miguel választottam helyette...

Megjegyzés: Miguel valódi nevén Manuel Hernandez Osorio őrnagy, a vállalkozás egyik legképzettebb hírszerzője.

...Három órába tellett, amíg odaértünk a kijelölt helyre. Útközben az egyik bolíviai, Apolinar bejelentette, hogy mielőtt még végképp velünk maradna, szeretne visszatérni La Pazba, el akar intézni néhány függőben hagyott személyes ügyet. Kérése alapvető szabályokat sértett: a hegyekbe vonult gerilla semmilyen körülmények között nem térhet vissza a városba – egész a győzelemig vagy az osztág végleges szétveréséig. Én lepődtem meg a legjobban magamon, mikor mégis engedélyeztem Apolinarnak, hogy távozhasson. Érthetetlen rövidzárlat! Utána már szerettem volna visszavonni az ígéreteket, de nem találtam ürügyet rá, csak annyit tettem hozzá, hogy egy-két napot várnia kell.

A pataknál ért a következő kellemetlenség, az előzetes felderítés rosszul mérte fel a terepet: a vidék lapos, a talaj csupa kimosott szikla, sehol sem kínálkozik megfelelő rejtékhely. Dolgunkvégezetlenül tértünk vissza.

December 7.

Élelmiszerkészleteink továbbra is fogytán vannak, mivel pénteknél hamarabb nem érkezhettek utánpótlás, Intiék elmentek vadászni. Eredetileg szarvast akartak lőni, a végén egy vadpulykának is örültek.

Nekünk viszont szerencsénk volt felderítő utunkon, a Természet szinte készen kínált egy megfelelő rejtkehelyet: egy üreget egy sziklapárhány alatt, mely mélyen kihajlik a patak fölé, alig kellett utána igazítanunk a készen kapott formáknak. Minden táborhelyünk közül eddig ezt találom a legbiztonságosabbnak, a patak felől könnyen védhető, kétoldalt megfelelő nyílások vezetnek a szabadba, mintegy vészkijáratként.

December 8.

Este Marcos arra kért, hogy váltsam le az előőrséből Pachungót, folyton elmarad a többiektől, és ha rászólnak, fáradtságára hivatkozik, pedig sokkal fiatalabb, mint például ő. Elhültem azon a dühön, ahogy Marcos szidalmazta régi fegyvertársát.

December 9.

Pachungót kiemeltem az előőrsből, és a tábori őrségbe osztottam be. Napközben megkerestem, és óvatosan megpendítettem előtte Marcos vádjait, erre sírni és átkozódni kezdett, azt hajtogatta, hogy fenn a Sierrában kétszer is megmentette Marcos életét. „Bár hagytam volna megdögleni!” – tette hozzá. Később Pachungo lehiggadt, és beismerte, hogy a fizikai felkészülése nem jól sikerült. Szerencsére itt abbahagyta, nem tudom, mit mondhattam volna, ha azzal folytatja, hogy nem érzi magát alkalmasnak a vállalt feladatra. Innen senki nem

térhet vissza Kubába – csak győztesként vagy leforrasztott fémkoporsóban.

Kipróbáltuk a kézi adó-vevő készülékeket, a talkie-walkie-kat, ezek sem érnek egy kalap szart, nem sikerült kapcsolatot teremtenünk a II. táborral.

December 10.

Újra elmúlt egy hét, a táborban teljes az „Isten békéje”. Kipróbáljuk az új kemencénket, az első sütésű kenyér jól sikerült, húskonzervből sok fűszerrel fasírtot gyúrunk hozzá. Este, vacsora közben történeteket mesélünk. Lehetséges, hogy ez az utolsó ilyen nyugodt hétvégénk?

December 11.

Feszült nap volt. Reggel Bigotes átjött a tanyaházból, és jelentette, hogy egy Valle Grandéban lakó vadász járt nála, fölfedezte az egyik közlekedőösvényünket. Figyelmesen megnézte: egy egész gyűjteményre való lábnyomot talált, valakit meg is látott közülünk. Egy kesztyűt is mutatott, melyet egyik emberünk hagyott el, Bigotesnek szerencsére volt annyi esze, hogy elkérte tőle, és elhozta magával.

Felmutattam a kesztyűt; ki vesztette el? Természetesen Pachungo, Marcos majdnem megölte. Én is kitörtem magamból, elmondtam az egész osztagot mindenféle amatőrnek, vasárnapi forradalmárnak. Nem tudom, segített-e valamit ez a letolás. Bigotest megbíztam, hogy bármilyen módon, de semlegesítse a vadászt, nehogy tovább adja megfigyeléseit.

Este megérkezett Coco, két kubait hozott fel magával, Alejandrót

és Arturót...

Megjegyzés: Alejandro valódi nevén Gustavo Machin kubai őrnagy, egykori miniszterhelyettes.

Arturo valódi nevén René Martínez Tamayo kubai százados, Papi öccse. Guevara osztagának rádiós szakembere, tíz hónapos kiképzést kapott külföldön.

...Az eddigi tapasztalatok szerénységre tanítottak, már az is komoly örömet okozott, hogy Coco megtartotta a konspirációs előírást, és az egyik kocsi lent hagyta az úton. A következő fordulóval ismét két kubai érkezett: Benigno és Moro doktor...

Megjegyzés: Benigno valódi nevén Daniel Alarcon Ramirez, kubai kapitány.

Moro kilétét nem sikerült megállapítanunk, csak annyit sikerült megtudnunk róla, hogy orvos hadnagyi rangban egy havannai kórház fősebészi posztját töltötte be.

...Papinak utasítást adtam, hogy hozzon fel egy kocsirakományra való fegyvert, szerette volna két fordulóra felosztani, de nem engedtem, elmagyaráztam neki, hogy egy forduló épp feleannyi kockázattal jár, mint kettő. Papi még az éjszaka elindult visszafelé.

December 12.

A létszám növekedése megkívánja a sorok rendezését, gyűlést kellett egybehívunk. Én beszéltem a harc távlatairól, kiemeltem az osztag egységének a fontosságát, de meg sem várva, amíg befejezem a mondanivalómat, közbevágott Carlos, a bolíviai diák.

Jogosulatlanak nevezte kubai katonák részvételét a bolíviai forradalmi mozgalomban, ki hívta ide őket, és egyáltalán ki adott erre engedélyt? Bejelentette, hogy az ő itt-tartózkodása ilyen körülmények között csak feltételes, csak akkor hajlandó teljes közösséget vállalni az osztaggal, ha ehhez a Bolíviai Kommunista Párt és személy szerint Monje is hozzájárul. Carlos nem ment ki a sátorból, de hogy jelezze a fenntartását, hátat fordított nekem.

Hirtelen nem találtam meg a megfelelő választ, pedig már épp elég bajom volt a hasonló „vasárnapi forradalmárokkal”. Soha nem lehetett építeni rájuk, ha jó szándékkal is, de számtalan emberünket buktatták le. Egy cukornádültetvényen már mérföldekről lerítt róluk, hogy idegenek, valósággal vonzották magukhoz a hekusokat.

Az ő városi logikájukkal nem lehet messzire jutni. Carlos is jobban tette volna, ha ott marad az egyetemen, és vitafórumokat vezet az irodalom szerkezetéről a forradalmi időszakokban, és a hegyvidék helyett beéri egy hangulatos megvilágított bárral – de most már mindegy, itt van köztünk. Ha sikerül megverekednem Monjéval, talán ő is észhez tér majd.

Kineveztük a parancsnoki gárdát, a helyettesem Joaquin lett, az egyik politikai biztos kubai: Rolando, a másik bolíviai: Inti – őrá bíztuk a pénzügyeket is. A hadműveleti felelős: Alejandro, az ellátás: Pombo, az utánpótlás és a fegyverzet pedig Nato reszortja lett. A csapat orvosa természetesen Moro, én csak szükség esetén segíték neki.

December 13.

Talán sikerült lezárunk a Valle Grande-i vadász ügyét, aki a múltkor felfedezte a nyomainkat. Bigotes elkísérte a körútjára, segített neki lerakni a csapdákat, és közben itatta. A vadász lenyelt egy egész üveg singanit, és a világgal megbékélve útjára ment.

Coco megjött az élelmiszerekkel, ezúttal Caranaviból szerezte be, mert a múltkor Lagunillasban nagy feltűnést keltett, hogy mekkora halommal vásárolt. Ami a jövőt illeti, jó volna valami tetszetős magyarázatot kitalálni, hogy kinek viszi.

Marcos ágvágás közben felszakította a bőrt a szemöldöke fölött, két kapoccsal fogtam össze neki, kezelés közben is azt mormogta, hogy tulajdonképpen Pachungónak kellett volna kimenni erre a munkára.

Este végre kifaggattam Pachungót a harag okáról, vonakodva, de elmondta, hogy egyszer lefeküdt Marcos parlagon hagyott szeretőjével, és az ügy később kiderült. Pachungo köpködve emlékezett vissza az esetre: a nő éppen menstruált, és egy nylonkesztyű volt a lába közé rakva.

December 14.

Akárhogy próbáltam húzni az időt ma, ígéretem értelmében el kellett engednem Apolinart La Pazba, a családjához. Adtam neki pénzt, hogy hagyjon otthon valami tartalékot is, de mindenkitől követelje meg a legszigorúbb titoktartást.

December 15.

Tovább kell vonulnunk, nemcsak biztonsági okokból, de azért is, mert mozgásban kell tartanom az osztagot, hogy megszokják a harc későbbi hullámszó ritmusát.

A tábor taktikailag-harcászati tökéletes állapotban akarom hátrahagyni. Új ösvényt vágunk, egészen a folyóig, a régi utat viszont álcázzuk, hogy szükség esetén csak mi használhassuk.

Nyolc ember elindult, hogy előkészítse az új táborhelyet, holnap mindannyian áttelepülünk majd.

December 16.

Annyi holmink gyűlt már össze apródonként, hogy nyolcan sem bírjuk átcipelni az új táborba, pedig megpakoltuk magunkat, mint a málhás szamarak. A visszamaradó felszerelések és készletek mellett őrséget kellett hátrahagyni. Ha meggondolom, hogy valaha olyannak képzeltem a gerillát, mint a csigát, mely a hátán hordja a házát. Emlékeztettem rá Pombót, hogy fenn a Sierrában még a törülközőinket is el kellett dobunk, mert nem bírtuk cipelni. Pombo azt mondta, hogy nincs semmi értelme az összehasonlításoknak, a múlt csak zavarhat minket, ha megpróbáljuk szabálynak tekinteni.

Három óra alatt tettük meg az utat a két táborhely között, az előőrsöt rögtön visszaküldtem, hogy csatlakozva a hátrahagyott őrséghez, hozzák át a maradék holminkat is. Carlos, a nagyszájú bolíviai diák is köztük van, meglepően jól bírja a gyaloglást, és egyébként is igen használhatónak tűnik. Magára vonta Alejandro figyelmét is, megkérdezte: nem túlságosan hamar ítéltük-e meg a fiút? Lehet, de én nem bízom az emberekben, akármilyen furcsán hangzik, azért, mert túlságosan szeretem őket, és szeretnék mindenkit magasabb szinten látni, mint ahová ő maga törekszik.

A nap nagy részét elvitte a hurcolkodás, a hátralevő időre szabad foglalkozást engedélyeztem. Moróval és Tumainival lementünk halászni a folyóra. Egy kanyarban, ahol a sodrás lelassul, az agyagos partba mélyülve egy széles üreget találtunk, bementünk, én a félhomályban semmit sem láttam, csak a hullámok egyforma csapódását hallottam, de a tapasztalt Tumaini rögtön kivetette a hálót. Tizenkét nagy halat fogtunk – kis véráldozattal, mert mikor kiemeltük az utolsó bajuszos bagrét, Moro pusztá kézzel nyúlt hozzá, és a hal beleharapott. Csak egy orvos lehet ilyen szerencsétlen!

A halakból királyi vacsorát csaptunk, addig ettem, amíg emelni tudtam a kanalat. Furcsán vagyok az étellel, kibírom öt napig is étlen-szomjan, de tudok enni tíz óra hosszat is egyfolytában.

December 17.

Építjük tovább a tábort, egész nap ásunk. A kezemen egyszer már felszakadtak a vízhólyagok, friss rózsaszín bőr ütközött alattuk, de most az erősen köves talajjal birkózva újra csupa vér lett a tenyerem. Ki akarják venni a kezemből az ásót, de nem fogadhatok el semmiféle mentesítést a munkából.

December 18.

Egész nap esett az eső, ennek ellenére folytatnunk kellett a munkát. A rejtekhely gödrét két és fél méter mélységre szeretnénk kiásni, már csak kevés hiányzik belőle. Majd a rádióknak is el kell készítenünk az állást – egy dombtetőt néztem ki, a jobb vételi lehetőségek kedvéért. Már láttam a rádiót: szokatlanul nehéz, és úgy látszik, mintha nem a trópusokra szánták volna, mert a burkolata nem védi eléggé a nedvességtől. Minden kiderül majd, ha az elemeket a helyére tesszük, és működni fog a készülék.

Délután újra foglalkozás a „vörös sarok”-ban, nem tudom, nem viszem-e túlzásba az ideológiai felkészítést. Fidel fenn a Sierrában két év alatt egyetlen gyűlést sem tartott, de úgy ítélem meg, hogy a mi feladatainkhoz összehasonlíthatatlanul képzetesebb harcosokra van szükség.

Kérésemre Inti tájékoztatott minket, főleg a kubaiakat, a Bolíviai Kommunista Párt jelenlegi helyzetéről. A főtitkár, a már sokszor említett Mario Monje Molina valaha tanító volt, a titkár ugyancsak

régi ismerősünk, Jorge Kolle pedig tanár – újabb bizonyítékok régi tétélemre: ha van három réteg, amelyik tönkretelheti Latin-Amerikát, akkor az a korrupció ügyvéd, a becsvágyó katonatiszt és a korlátolt tanár. Maga a párt 1964-ben kettészakadt, azóta a taglétszáma megállapíthatatlan, Inti becslése szerint egy esetleges választáson körülbelül 12 ezer szavazatra számíthatna. Lapja, az *Unidad* rendkívül rapszodikusán jelenik meg, a párt egész tevékenysége alig érezhető a bolíviai politikai életben, a parasztok egyértelműen elutasítják, inkább a bányavidékeken, egyes gyárakban, egyetemeken van érezhető befolyása.

A kivált disszidens Kommunista Pártot is két kiérdemesült ügyvéd vezeti, rajtuk kívül Atilio Carrasco festő, a Mexikói Kommunista Párt volt tagja tartozik az irányítók közé. Programjuk több mint zavaros, felfogásuk szerint közvetlen kapcsolat áll fenn ideológia és biológia között, mert az általuk kidolgozott elveket csak a fiatalok érthetik meg és válthatják valóra.

Mindenki feszülten figyelt, Inti nagy szolgálatot tett nekem, hogy a Monjéval történő találkozásunk előtt ilyen formában informálta az osztágot – megjegyzem: saját kezdeményezéséből tette, én nem próbáltam előzetesen befolyásolni.

Felötlött bennem a gondolat, hogy üzenek Manilának: próbálják meg rábeszélni a Prágában működő Nemzetközi Diákszövetség bolíviai képviselőjét, hogy jöjjön haza, és vegye át a Bolíviai Kommunista Párt vezetését, úgy emlékszem: ő sokkal nyíltabb koponya, vele inkább szót tudnék érteni.

December 19.

Ma, gyakorlatilag, le sem hunytam a szemem. Napközben végig zuhogott az eső, de tizenegy óra felé mégis ki kellett mennünk, mert Braulio és Nato azt jelentette, hogy gázlóra akadtak a folyón. Én ezt a

magas vízállás miatt valószínűtlennek találtam, és személyesen akartam leellenőrizni.

Éjjel már aludni készültünk, mikor befutott Coco és Papi a dzsipekkel, magukkal hozták Antoniót és Félixet...

Megjegyzés: Antonio valódi nevén Orlando Pantoja Tamajo kubai őrnagy. A 8. hadoszlop egykori törzsfőnöke, kétszer is megsebesült a Las Villas-i hadjáratban. A győzelem után a Belügyminisztériumban töltött be különféle vezető funkciókat. Egyike volt az osztag felderítő előőrseinek.

Félix valódi nevén Jesus Suarez Gayol, kubai százados. Iskoláskora óta részt vett a Batista-ellenes földalatti mozgalomban. Többször is letartóztatták, egy súlyos börtönbüntetés elől az Egyesült Államokba szökött, majd Mexikóban csatlakozott Castro osztagához. A harcok folyamán egy rádióállomás ellen intézett rohamban egy kézigránát súlyos égési sebeket okozott a törzsén és a lábán, maga Guevara kezelte őt. Gyógyulása után a 8. hadoszlopban harcolta végig a háborút. Batista megdöntése után egyik irányítója volt a földreformnak, később a Gabonatrörszt, majd az Ásványi Kincsek Felügyelőségének igazgatója. 1964-től lemondásáig a cukoripari miniszter helyettese.

...felelősségre vontam őket a késésért, de kiderült, hogy nem kaptak jegyet a múlt csütörtöki repülőgépre.

Aminek a legjobban örültem: Apolinar is visszatért hozzánk. Elköszönt a családjától, és most már végleg velünk marad. Megölelt, mintha csak hazatért volna.

Megérkezett Renán is, La Paz-i összekötőnk.

December 20.

Megtárgyaltam a teendőket Renánnal, és utasításokat adtam neki. Közben friss információkat kaptam tőle a bolíviai helyzet változásairól, úgy döntöttem, nem szabad minden kapcsolatot megszakítanunk a Bolíviai Kommunista Párttal, ahogy például Coco szeretné. Végül is Monje nem jelenti magát a pártot. Nem szabad lemondanunk esetleges támogatásukról, fel kell vennünk a kapcsolatot az információs irodájukkal.

Renánra amúgy is túl sok teher hárul, ő irányítja a többi városi összekötőnk munkáját is – lehetetlen körülmények között. Mutatja az iratait: kontár munka, a vak is látja rajtuk, hogy hamisítványok. Pedig ha ő lebukna, egyszerűen megfulladnánk a kapcsolatok hiányában, okvetlenül nyitnunk kell.

Ideje volt ezt végiggondolnom, mert üzenet jött Manilából: Monje végre elszánta magát az indulásra. Dél felől érkezik majd. Hajnali egykor La Paz is értesített minket: Monje valóban elindult. Renának sebtében kitaláltak egy összekötő láncot, mely különféle jelszók, igazoltatások, kísérőváltások rendszere, kézzel kézre adnák Monjét egészen a táborunkig.

December 21.

Bigotes elment Lagunillasba, megbíztam, hogy vegyen egy disznót a karácsonyesti vacsorához és néhány karton italt. Szokásos hebehurgya módján elvitte magával az összes vázlatot, melyet felderítőink készítettek a környékről, így fogalmam sincs, hogy merre kellene haladnunk tervezett célunk, a Pampa del Tigre felé.

Csak a tábor közelében dolgozhatunk, erőltetett tempóban biztosító-összekötő ösvényeket vágunk, jó volna, ha 24-re végeznénk vele. Szeretném végre üzembe helyezni a rádiót is, négy embert átküldtem érte, de nem bírták el, ott kellett hagyni a hegyen egy alkalmi rejtékhelyen, holnap majd hatan vagy nyolcan újra

megpróbáljuk. Felmerül a kérdés: ha állandó mozgásban leszünk, hogy bírunk majd ekkora súlyt magunkkal cipelni?

December 22.

Bigotes ma sem érkezett meg, csak üzent, hogy leghamarabb holnap tud jönni, magyarázatot nem adott, az osztagban egyöntetű a vélemény, hogy egy nője van valahol a környéken.

Nekiláttunk, hogy kiássuk a rádiógödröt, az elején szépen haladtunk, később csak küszködtünk a sziklás földdel. Közben a többiek meghozták a rádiót, melyet méreteiben és formájában egy páncélszekrényhez tudnék hasonlítani. Kipróbálni nincs mód, mert hiányzik az üzemanyag hozzá, majd Bigotes hoz – ha hoz.

December 23.

Megjött a hír: Bigotest egyelőre ne várjuk, mert megszökött az a malac, melyet az ünnepi vacsorához vett, és a nyomába eredt. Ez csak egyike a számtalan felelőtlenségnek, melybe lépten-nyomon beleütközöm. Rodolfo diszkréciót kérve bevallotta, hogy Renán, az összekötőnk La Pazban egyszerre száz zubbonyt, ugyanannyi pantallót és inget rendelt egy szabóságnál, és úri fölényel csak úgy zsebből kifizette az egészet. Isten különös csodája, hogy eddig még nem buktunk le, szerencse, hogy Bolíviában sincs túl nagy rend, az állami értesülések is csak ritkán jutnak el a megfelelő fórumig. A slamposság itt is enyhíti a diktatúrát.

Most nem akarok veszekedni, de az ünnepek után megpróbálok keményebben beszélni a felelősökkel.

Rutinszerűen végigjárjuk a folyó bal partján húzódó sziklapárkányt, szükség esetén menekülési útvonalnak kell

használnunk. Megfelelőnek látszik, csak itt-ott kell javítgatni, főleg a megcsúszás ellen kell védekeznünk.

Mire visszaértünk, megjött Bigotes is a disznóval – vagy megkerült a szökevény, vagy vett helyette egy másikat, ki tudja?! Ragyogott az arca, dicséretet várt, mikor kiderült, hogy elfelejtette felhozni az italokat. Vissza akart menni, de nem engedtem, Cocót küldtem le helyette.

December 24.

Este egymás után térnek vissza a portyázó őrsök, már az erdő szélén, a tábor körüli tisztáson levetik a vállukról a puskát, és mosolygó arccal elindulnak a tűz felé. Ünnepek illata terjeng, bár karácsonyfát persze senki sem állított, itt nincs szükség jelképekre, hogy serkentsük a természetet, enélkül is vadul burjánzik minden.

Megsütöttük a disznót babbal és jukkával, kicsit zsírosabb volt, mint gyerekkorom karácsonyi malacai. Engedélyeztem a sör mellé némi pálinkát is. Én elfogyasztottam az utolsó adag matémat, nagy pohárból ittam, sötétzöld volt, és szinte olajos, mint az igazi kávé.

A legtöbb emberem már elszokott az alkoholtól, hamar a fejükbe szállt az ital. Énekelni nem volt szabad, csak beszélgetni, ezért mindenki egyszerre beszélt – a nőkről, csak a nőkről. Életük minden tragédiáját, nélkülözéseket és sebesüléseket, méltánytalanságokat és elszenvedett veszteségeket, meg tudják bocsátani a sorsnak: szüleik, testvéreik halálát, felégetett házaikat, elmaradt romantikus utakat, az elszakadást hivatásuktól, de azt egyikük sem tudja elfelejteni, hogy a harc évei alatt nem lehetett dolguk elegendő és vágyálmaikhoz hasonló nőekkel.

Én ültem és hallgattam. A világ, azt hiszem, Don Juanként ismer, mégis az az igazság, hogy mint minden férfit a földön, engem is a nők választottak ki maguknak – és nem én őket. Az első házasságom

Hildával tipikus „hálaszerelem” volt, mert gondos ápolással megmentette az életemet. Aleida talán nem is szeretett, csak felnézett rám, a parancsnokra, akit akkor már legendák öveztek, és ha utánagondolok, nem is olyan sok időt töltöttünk együtt. Tíz nappal az esküvőnk után már el kellett utaznom Európába, és csak hónapok múlva tértem vissza, aztán jött a kínai, algériai, kongói és még az isten tudja, miféle utak. Különös csoda, hogy össze tudtunk hozni négy gyereket. Hogy fennköltén mondjam: sosem leltem túl sok örömet hitvesi ágyamban, egyszerűbben: kefélttem, kefélttem, de egy buja gondolatom nem volt közben.

Én is ittam három üveg sört, éjfél után már éreztem a fejemben az ital nyomását, visszahúzódtam, aztán elmentem aludni. Félek a részegségtől, mert ilyenkor elengedem magam, és sokat beszélek – aztán mindig megbánom. Mint annyi mindent, Fidel ezt is jobban csinálja, a Deuxième Bureau egyik jelentésében azt írta róla: már *ma* tudja, hogy *holnap* este, ha iszik, mit fog mondani.

December 25.

Másnapos hangulatban, kedvetlenül folytatjuk a munkát, ha rajtam állna, eltörölnék minden ünnepet. A táborban nincs látványos mozgás, senki sem távozik tőlünk, és nem érkezik hozzánk, de mindenki tudja, hogy mi vár ránk, ezért a passzivitás hasonlít egy összenyomott rugó feszültségéhez.

Már megszokott rutinmunkákat végzünk: felderítés, ösvényvágás a dzsungelben. Én három emberrel változatlanul a rádiós alagutat ástam, a talaj egyre rosszabb, életlen, kicsorbult szerszámainkkal csak kapargatjuk a köveket.

December 26.

Camba lázasan tért vissza a felderítésből, ő az első komolyabb betegünk itt az őserdőben. Megvizsgáltam, adtam neki valami csillapítót, de a valódi kezeléssel megvártuk Morót. Már régóta nem érzem magam orvosnak, még fenn a Sierrában intettem búcsút Hippokratész atyánknak, egyszer egy ellenséges rajtaütésnél hirtelen menekülnünk kellett, és én választhattam, hogy egy láda lőszert vagy a gyógyszeres bőröndöt viszem magammal, és én minden gondolkodás nélkül a lőszeresládát kaptam fel a vállamra. Nem tudom, a világnak mire van nagyobb szüksége: egy orvosra vagy egy katonára, de ami engem illet, már nincs türelmem egy bőrbetegséggel vagy egy tüdőgyulladással foglalkozni.

December 27.

Bigotes újra bemutatkozott: egy kanyarban rajtahagyta a lábát a kuplungon, és felborult a dzsippel. Kimentem megnézni, hogy mi történt, alig ismertem rá a kocsira. Megpróbáljuk helyreállítani, pótalkatrészeket kell hozatnunk Camiriból, sajnos ide is csak Bigotest küldhetem le, mert az ő személye legalizált a környéken, másnak nincsenek megfelelő iratai. Nato szerint egyhamar nem várhatjuk vissza, mert útközben el fog aludni.

December 28.

Marcos és Miguel egész nap a sziklapárkány alját és oldalát egyengették, az előírt időpontra nem tértek vissza, magam mellé vettem Morót, és a keresésükre indultam.

Több mint kétórás erőltetett menet után egy patak hirtelen kiszélesedő völgyébe jutottunk. Ahol a sodrás lelassul, a víz itt is

kisebb-nagyobb sziklákat halmozott fel, üggyel-bajjal vergődünk át ezen a hosszú szakaszon. Már esteledett, mikor elértünk első táborhelyünkre a tanyaház mellett. Kiderült, hogy Marcosék éjszaka náluk aludtak, reggel elmentek, de nem mondták meg, hogy hová. Aggódom értük, holnap korán kelünk, és folytatjuk a keresésüket.

December 29.

Bizonytalankodtam az irány kiválasztásában, végül egy, a térképen Yaguinak nevezett pont felé indultunk el. Háromórás gyaloglás után, a folyószurdokból kiérve egy kopár fennsíkra jutottunk. A plató túlsó szélén egy út vezetett be az erdőbe, közelebb érve láttuk, hogy ezt az utat valaha gondosan kikövezték, de néhány éve már nem nyúltak hozzá, és a régen kivágott fák gyökerei embernél magasabb új sarjakat hajtottak a betonkockák között. Végimentünk az úton, egy elhagyatott épülethez vezetett, mely homlokzati teraszával, beépített tetőzetével még romjaiban is egy alpesi házra emlékeztetett.

Körbejártuk, az általunk kibérelt Casa Calaminához hasonlóan ez is egy nagyobb birtok központja lehetett. A rothadó ablakdeszkák alól viperák tekerődtek elő, kígyónemzedékek óta nem láthattak már embert, ösztöneik támadókká váltak, nekünk ugrottak, egy felkapott deszkával kettőt is agyonvertünk.

Mintha hirtelen kihalt volna a tulajdonos a házból, vagy sietősen költözött volna el, papírok és apróbb tárgyak heverték a padlón: német újságok és könyvek kitépett lapjai, törött cserepek, rohamosztagosok akcióiról készült felvételek, Hitler és Göring újságból kivágott képei. Tehát valószínűleg egy menekült náci élt ezen a környéken, amíg meg nem halt, vagy meg merte kockáztatni, hogy visszatérjen lakottabb vidékre.

Kedvem lett volna felgyújtani a házat, torkig vagyok vele, hogy a világ soha nem tud meg többet Latin-Amerikáról, mint hogy Hitler

halálangyalainak: Bormann-nak, Eichmann-nak, Mengelének és más hasonlóknak a búvóhelye. Pedig, mint bármelyik országában a Földnek, a fasizmussal itt is együtt élt a bátor és szabad gondolat, és harcolt a fasizmus erőivel. Gyerekkoromban Córdobában két kávéház működött alig néhány méterre egymástól. A Nap és Hold kávéházba jártak a nacionalista földbirtokosok, akik náci módra felemelt karral köszöntötték egymást, de a Bolo kávéházban kommunisták, spanyol politikai emigránsok gyülekeztek. Ki kellene mondani végre, hogy nincsenek maradéktalanul bűnös népek vagy világrészek, vagy ha vannak, akkor minden nép az.

Nem tudtam magamba fojtani a mérget, mikor visszaértünk a táborba, és kiderült, hogy Marcoséknak semmi bajuk sem történt, csak valahol lefeküdtek, és aludtak egy nagyot, a legkeményebben leszidtam őket, minden régi vétségüket is a szemükre hánytam. Marcos visszabeszélt, mindenkire panaszkodott: Joaquinra, Alejandróra, az orvosra – engem talán csak azért nem szidott, mert szemtől szembe nem mert.

A dühöm aztán lassan elpárolgott, végig tudtam gondolni a történeteket. Valamelyik nap visszatérek az „alpesi házhoz”, és még egyszer körülnézek, hátha lehet használni valamire. Az egész napos feszültség álmomban is elkísért: a lefejezett és szétvert viperák csúsztak utánam, akár két nyers hússzalag.

December 30.

Ma, bízom benne, végképp befejeztük a rádiós alagút építését. Olyan jól álcáztuk a csapást, melyet az alagúthoz vágunk, hogy kívülről közeledve mi magunk sem találtuk meg, csak mikor egy kisegítő ösvénnyel kereszteztük. Az eső továbbra is zuhog, a víz kiüzte menedékhelyükről a mérges rovarokat, skorpiókat, csak úgy nyüzsögnek körülöttünk.

December 31.

Tegnap este kemencét próbáltunk tapasztani, abban a titkolt reményben, hogy talán újévre már kenyeret süthetünk benne. Még éjfél után is kínlódtunk vele, de hiába, mert az agyag túlságosan puha volt. Tekintettel arra, hogy az év utolsó napját ünnepeljük, én reggel hosszabb alvást engedélyeztem volna magamnak, de 7.30-kor Moro felkeltett: megérkezett Monje, Tánya, Papi és egy bolíviai újonc kíséretében.

Monje szemüveges, jól borotvált ember, fegyelmezett, mint egy japán tornatanár. Bricsesznadrágot és színehagyott viharkabátot visel, azt mondja: ez a „letartóztató ruhája”, mindig ebben szokott bevonulni a börtönbe – életében már nyolc alkalommal.

Kérte, hogy vezessem végig a táboron, beleegyeztem, bár nem szívesen. Amíg nem ismerem pontosan valakinek a szándékát, addig jobb, ha ellenségnek tekintem. Monje gondosan megnézett mindent, de útközben csak néhány apróbb megjegyzést tett.

Megkérdezte: jól látja-e, hogy nincs zászlónk? Hümmögve bevallottam, hogy nincs, és azzal próbáltam kivágni magam, hogy nem találtam olyan színt, mely pontosan kifejezné a szándékunkat. Monje szárazon azt felelte, hogy ő tudna ajánlani egy színt, mely a világ összes forradalmárának megfelelt, és meg is fog felelni minden időben. Én csak annyit válaszoltam, hogy a jelent, a múltat és a jövőt sokkal veszélyesebb összekeverni a forradalmi mozgalomban, mint például az igeragozásban.

Elgondolkoztam, hogy később valóban kellene egy zászló, főleg a hozzánk csatlakozó fiatal újoncok lelkesítésére. Annyi biztos, hogy nálunk is a fekete és a piros lenne a két alapszín, akár a Július 26. mozgalomnál vagy a legtöbb dél-amerikai gerillavállalkozásnál.

Monje másik kérdése az volt, hogy én és az embereim meg akarjuk-e tartani a szakállunkat. Először nem értettem, mire gondol,

visszakérdeztem, Monje elmagyarázta, hogy a környék gyér szőrzetű, bajusz- és szakálltalan indián lakosai között feltűnést és idegenkedést fogunk kiváltani, ez pedig nagyban csökkenti az esélyeket, hogy csatlakoznak hozzánk. Hogy ne kezdjek vitát idő előtt és mellékes ügyekben, belementem egy bájcsevegésbe a szakállviseletünkről. Valaha fenn a Sierrában a létező legprózaibb okból növesztettünk szakállt: nem volt borotvapengénk. Azután az idő múlásával a szakáll már funkciót kapott: erről ismertük fel egymást, nehezebben férközhetett közénk kém, hiszen hónapokig kellett várnia, amíg kinőtt a szakálla. Végül a szakáll szimbólummá vált. A Forradalom győzelme után sokan levágatták, a hadsereg új szabályzata is előírta a borotvált arcot. Én kitartottam a szakáll mellett, de ahogy öszülök, a szakállamban is megjelennek a fehér szálak, kivárom, amíg teljesen megfehéredik, aztán eldöntöm, hogy befestem-e vagy levágatom.

Monje a higiéniankkal is elégedetlen volt. Arturo épp szappannal mosogatta el a piszkos edényt, Monje megkérdezte tőle, hogy miért nem fürdésre használjuk inkább. Ami igaz, az igaz, a fürdés mindannyiunkra ráférne, némelyikünk már hetek óta nem mosdott meg rendesen.

Beültünk az egyik sátorba, Papi, Marcos, Urbano és Inti társaságában – a többiek kint az újévi vacsorára készülődtek: fát hasogattak, főztek. Monje várta, hogy én szólaljak meg elsőnek, tudta, hogy mindig könnyebb annak, aki másodikként rögtön „nemet” mondhat, de én kitartóan hallgattam, kénytelen volt ő elkezdeni.

Monje elmondta, hogy érzése szerint mi becsaptuk őt és a Bolíviai Kommunista Pártot. 1966 májusában, mikor Fidellel találkozott Havannában, csak azt említették meg neki, hogy valaki átutazik majd Bolívián, és arra kérték, hogy a párt gárdistáival biztosítsa az illető személyi épségét – Guevara neve fel sem merült. Később Debray bolíviai megjelenése már gyanút keltett benne, újra Fidelhez fordult, aki még mindig csak annyit mondott, hogy úgy tudja, Guevara hamarosan megérkezik egy Bolíviával szomszédos országba, és jó volna, ha egy határ menti körzetben találkozna vele. Monje ezt is

elfogadta. December 24-én viszont, mikor megérkezett Bulgáriából, Kolle már azzal a hírrel fogadta, hogy Guevara fenn van a hegyekben. Mi a véleményem erről az egész eljárásról?!

Beismertem, hogy becsaptuk őt, és kijelentettem, hogy a teljes felelősség engem terhel, Fidel csak tolmácsolta az én kérésemet. Mondtam Monjénak, hogy most azért hívattam, mert meg akarom kérni, maradjon itt velünk, és vállaljon részt harcainkban.

Monje eltöprengett ezen, aztán felsorolta a feltételeit és ajánlatait. Hajlandó volna lemondani a főtitkári tisztségről, a párt soraiból új harcosokat toborozna nekünk, és kieszközölné, hogy a pártvezetőségnek az a része is, mely nem rajong értünk, legalább jóindulatú semlegességet tanúsítson irántunk. Kapcsolatot teremtené a többi latin-amerikai testvérpárttal, és tőlük is szerezne mindenféle és -fajta támogatást nekünk és az adott ország felszabadító mozgalmának. Egy feltételhez viszont ragaszkodik: amíg a harc Bolívia területén folyik, ő kell hogy legyen a felkelés politikai vezetője – ha ezt hajlandó vagyok elfogadni, ő kész akár azonnal is itt maradni.

Monje alig fejezte be a szavait, mikor Urbano, aki végighallgatta a beszélgetést, kiment, majd engem is kihívott, mintha jelenteni szeretne valamit. Kint átölelte a vállamat, és suttogva arra kért, hogy gondoljam meg, mit válaszolok, legyek egy kissé taktikus. Emlékeztetett az 1958-as caracasi szerződésre, melyet Fidel az összes kubai *polgári* párt képviselőjével kötött a Batista elleni harcra, mennyivel inkább meg kellene egyeznünk most egy *kommunista* párttal?! Félretoltam Urbanót, és visszamentem a sátorba.

Tételről tételre válaszoltam Monjénak, megmondtam: az kizárólag őrá tartozik, hogy lemond-e a főtitkári rangjáról vagy sem. Ha az én személyes véleményem érdekl: én nem értek egyet a lemondással, mert ez a gesztus nem oldana meg semmit. Ő hiába tér ki a döntés elől, valaki a helyére kerül majd, és annak kell színt vallania: támogat-e minket a párt, vagy megtagad minket?

Ami a segélykérést illeti, nem hiszek benne, hogy Latin-Amerika polgárosult pártvezérei bárhol is rászánnák magukat, hogy a hegyekben vagy a külvárosi szegénynegyedekben verekedő forradalmárokat támogassák. De ha, mondjuk, Codovilla segíteni próbálná Douglas Bravo csapatát, a körülötte lebzselő ötszáz bürokrata órák alatt elmozdítja a helyéről.

Monje összehúzott szemmel azt kérdezte: talán minden latin-amerikai kommunista vezető tisztességében kételkedek? Nem, feleltem, én el tudom képzelni, hogy többségükben becsületes, odaadó emberek, de a harcuk módszerében, távlataiban, egész eredményességében nem hiszek. Egy példát hoztam fel: Braziliában, Recife külvárosaiban 1000 újszülöttből 500 meghal kétéves kora előtt. A párt programja viszont egy nemzedéknyi időt jelöl ki a polgári rendszer megdöntésére, hány gyerek pusztul el negyven év alatt? Minden mozgalom jogosulttá vált, mely akár egy órával is közelebb hozza a fennálló rendszerek bukását.

Végül ami a mi gerillaosztagunk politikai vezetését illeti: itt nincs helye a vitának, a No 1. én vagyok és senki más. Eddig is én vittem a bőröm a vásárra, ezután is én fogom, nincs szükségem sem főnökökre, sem sűgókra.

Monje elsápadt: nemcsak a partizánok hoztak áldozatokat a forradalomért, hanem a legális szervezetek is. Az általam úgy lenézett „kávéházi forradalmárok” több halottal adóztak az ügynek, mint a fegyveres felkelők. Aztán úrrá lett magán, próbálta menteni a menthetőt, arra kért, hogy mielőtt végképp döntenénk, engedjem meg, hogy beszélhessen az osztag többi tagjával.

Kijelentettem, hogy a kubaiakkal nincs mit tárgyalnia, ők az én személyes barátaim és fegyvertársaim, a véleményük mindenben azonos az enyémmel. A bolíviai harcosokkal viszont, természetesen, beszélhet, ha úgy tetszik, akár már holnap. Monje azonban ragaszkodott hozzá, hogy azonnal hívjuk össze őket, rövid töprengés után beleegyeztem. Mivel az osztag az újévi ünnepre készült, már mindannyian az új táborban tartózkodtak, átmentünk hozzájuk.

Útközben Monje újból kitört magából, személyeskedni kezdett, azt kérdezte: ki ültetett engem pulpitusra, hogy ítéletet mondjak az egész földrész munkásmozgalmának vezetői fölött?! Még osztályalapom sincs hozzá, apám mégiscsak gazdag földbirtokos volt, amíg el nem mulatta a vagyonát. A kubai forradalom is, melyre mint példára hivatkozni szoktam, ugyancsak „ezüstkanállal” kezdődött, ezzel arra célzott, hogy Fidel és Raul is gazdag családból származik. Visszakérdeztem: ő munkáscsaládból származik? Igen. Nos, akkor úgy látszik, mindketten osztályárulók lettünk. Közben igyekeztem mosolyogni, hogy ne zárjam be végképp az ajtót a további beszélgetés előtt.

Az új táborban már összegyűltek a bolíviaiak, Monje beszédet tartott előttük. Szívszorongva hallgattam, mert igen jól beszélt, és a bolíviai emberek természetében mindig is megvolt a hirtelen fordulatok lehetősége. Egy demagóg trükkel Monje azonosította a saját személyét a Bolíviai Kommunista Párttal, és a beszéde végén a párt nevében szólított fel mindenkit, hogy vonuljon el vele a táborból, és valahol másutt kezdjék újra az akciót. Ez nagy taktikai hiba volt Monjétől, nem szabad egy csoportot olyan döntésre kényszeríteni, melyet a tagok nem vállalhatnak el egymás előtt. Társai nevében Inti felelt, azt mondta, hogy mindannyian itt akarnak maradni – az én vezetésem alatt. Monje szemlátomást megdöbben, nem erre számított.

Nem hagytam, hogy Monje jelenléte megzavarja a programunkat, délután megtartottuk a tervezett kecsua nyelvleckét Inti vezetésével. Monje most sem tagadta meg magát, megjegyezte: arra számított, hogy már előbbre tartunk a nyelvtanulásban. Luis de la Puentére emlékeztetett, a perui forradalmat kirobbantó Baloldali Forradalmi Mozgalom vezetőjére, aki mielőtt akcióba lépett volna, tökéletesen elsajátította a kecsua nyelvet, és egy évig indiánok között élt a Convencion-völgyben. Megkérdeztem: mire jutott aztán az indiánokkal? Elárulták őt. Nos, legalább ennyit mi is el fogunk érni náluk.

Megünnepeztük az év utolsó pillanatait, mint idősebbnek, Monjénak engedtem át az első pohárköszöntő jogát. Én az ő helyében egy nyilvánvaló vereség után megszólalni is képtelen lettem volna, de Monje rutinja most is győzedelmeskedett. Persze most sem mondott semmit, legföljebb olyan frázisokat, hogy ez a nap történelmi jelentőségű, amit bármely napról ki lehet jelenteni minden kockázat nélkül.

Én is válaszoltam a gerillaosztág nevében, mozgalmunkat Murillo, Botivar, O'Higgins, San Martin új harci kiáltásainak neveztem. Megismételtem, hogy életünket-halálunkat jelentéktelen áldozatnak tekintjük a Latin-Amerikai szabadságért vívott harcban.

Bárhol is lepjen meg bennünket a halál, legyen üdvözölve, valahányszor kiáltásunk fogékony fülekre talál, és olyan kezekre, melyek felragadják a földről elejtett fegyvereinket – és ha mások készek lesznek egyesíteni gyászdalainkat a gépfegyverek ropogásával, újabb csaták és győzelmek kiáltásaival.

Jelentés Manilának

„Minden építkezésnél az a legdrágább és leghosszabb munka, mely aztán a földbe kerül: az út, a csatorna, a vezetékek, az alapok és így tovább. Ebben a hónapban mi is így építettük jövődöbeli hadseregünket.

Apróbb fegyelemsértések persze adódnak, *már* túl messze vagyunk Kubától és a bolíviai városoktól és *még* túl messze a fegyveres harcoktól. Meg vagyok győződve, hogy a jövőben az osztág harci szelleme napról napra javul majd.

Mint ahogy Fidel jósolta 1957-re, úgy jövődöbelöm én 1967-re: ebben az évben elpusztulunk, vagy elérjük céljainkat.

Az ünnepen fogadjátok szertartásos üdvözetünket, mint egy kézszerítást vagy mint egy üdvözlégyet.

Haza vagy halál!

Győzni fogunk!

Ramon parancsnok”

III. füzet

Kék fedelű előjegyzési naptár az 1967-es évre, egy gyógyszergyár reklámajándéka, melyet Karl Klippel adott ki Nyugat-Németországban, Frankfurt am Main, Kaiserstrasse 75-ben. Természetesen minden jelzés németül van nyomtatva benne.

Január 1.

Viszonylag könnyen elaludtam – talán az este elfogyasztott néhány üveg sörnek köszönhetően –, de félig éber és nyomasztó álmok jöttek elő, dolgozott bennem a Monjéval lefolyt vita feszültsége. Örültem, mikor egy álom közepén felriadtam, mintha egy kútból emelkedtem volna ki.

Aggályosan végiggondoltam tegnapi szavaimat, és úgy találtam: sehol sem tértem el attól, amit minden körülmények között el kellett mondanom. Mégsem tudtam megnyugodni, éreztem, hogy most egy darabig ösztönösen vissza fogok húzódni minden vitától, bár ennek igen rossz következményei lehetnek.

Hajnalba végre elaludtam, mikor újra felébredtem, Papi közölte velem, hogy Monje reggel összepakolt, és elment anélkül, hogy legalább elköszönt volna tőlünk, Bigotes vitte el a dzsipjével. Önkéntelenül elmosolyodtam, mert a sorozatos balesetek után a táborban már afféle átoknak számított, hogy vigyen el téged Bigotes a dzsipjén, de aztán megdöbbsentett ez a különös eljárás. Monje csak egy rövid szóbeli üzenetet hagyott, bejelentette, hogy január 8-ra összehívja a párt Központi Bizottságát, és lemond – minden következményért énám hárítva a felelősséget. Utánnyomoztam, hogy Monje kivel beszélt még a távozása előtt, kiderült, hogy Cocóval. Ahogy én Cocót ismerem, nyíltan megmondhatta neki, hogy én semmiképpen sem másítom meg az elhatározásomat.

Délután tanácskozásra hívtam össze az osztagot, megmagyaráztam

Monje hirtelen döntésének indítékait, abban reménykedett, hogy a távozása többet sejtet majd, mint amennyit következetlen érvei bizonyítottak. Felelőtlen magatartása erkölcsileg felszabadította a kezünket, döntéseinket ezentúl nem befolyásolhatja a Bolíviai Kommunista Párt véleménye, magunk közé fogadhatjuk Chino *perui* partizánjait vagy bárkit, akit méltónak ítélünk, hogy harcoljon a forradalmunkért.

Külön beszéltem a bolíviaiakkal, nem akartam, hogy másodrangú résztvevőknek érezzék magukat a saját hazájuk felszabadításáért vívott harcban. Megígértem, hogy mindent megteszek lelkiismereti konfliktusaik megoldásáért.

Január 2.

Reggel elmentem az „alpesi házhoz”, Tányát magammal vittem. Bár kapcsolatunk nem számít titoknak az osztag előtt, bent a táborban kerülöm, hogy kettesben maradjak vele – ennyi kiéhezett férfi előtt kihívásnak számítana. Tánya mindenkire egyformán kedves, az ismerősöknek ajándékokat hozott: bonbont, kis elemlámpákat.

Mentünk az ösvényen, Tánya előttem lépkedett, és a régi dalt dúdolta Felipe Varelaról: „jött a hegyekből, át a városon, minden vagyona: egy szív és egy puská...” A ház mellett, egy napos réten Tánya lefeküdt a fűbe, arcomat ágyékára fektettem, és fejemet bezártam erős combjai közé.

Megnéztük a házat, Tányának nagyon tetszett, gyerekkorában a Leipzig melletti kisvárosban látott hasonlókat az erkélyről lefolyó színes muskátliáradattal. Feltoluló emlékeitől ellágyult, és sírni kezdett, ami nála szokatlan. Könnyen lehet, hogy idegi tartalékai felhasználódtak, ezentúl fokozott figyelemmel kell majd kísérem a munkáját.

Argentínai küldetést bízom Tányára, el kell utaznia Buenos

Airesbe, és kapcsolatba kell lépnie Mauricióval...

Megjegyzés: Mauricio valódi nevén *Ciro Roberto Bustos* argentin újságíró és festőművész.

...meg kell kérdeznie tőle, hogy hajlandó-e idejönni és ha igen, mikor volna alkalmas neki. Bigotes még nem tért vissza a dzsippel.

Január 3.

Tánya és a másik két összekötőnk: Sanchez és Renán elindult vissza a városba – nehezen minősíthető botrány kíséretében Papi az éjszaka le akarta rohanni Renánt, a lány nem hagyta magát, ezért emberünk bosszút forralt. Ő vezette a városba menő dzsipet, indulásnál valamiért belekötött Renánba, szidalmazta, majd valósággal lerugdosta az ülésről – és mindezt az egész osztag szeme láttára. Most sem hagytam szó nélkül az ügyet, de ahogy Papi visszatér, még egyszer meg fogjuk beszélni.

Bigotesről változatlanul semmi hír.

Január 4.

Ma a változatosság kedvéért Marcos csapott össze Miguellel, azt állította, hogy a felszerelés és ellátás szállításánál, ahogy mi mondjuk, a „napos gondolá”-ban Miguel mindig a dolog könnyebbik végét fogja meg. Megfigyelte például, hogy ha négyen hordják a terhet, Miguel mindig negyediknek áll be a sorba, mert így csak akkor visz ugyanannyi csomagot, mint a többiek, ha a csomagok száma négyel osztható, különben eggyel kevesebb jut rá. Ebből Marcos

aztán messzemenő következtetéseket vont le, elmondta Miguel mindenféle jellemtelen gazembernek.

Előre számoltam vele, hogy a nehézségek és az indulás elkerülhetetlen passzivitása torzsalkodásokat szül majd, tapasztalataim szerint ezek a fegyveres harc időszakában maguktól megszűnnek majd, de addig is el kell kerülni a fegyelem hasonló fellazulásait, Papival együtt Marcos ügyét is az osztag nyilvánossága elé viszem.

Bigotest mintha a föld nyelte volna el.

Január 5.

Egész napos felderítés, málhaszállítás, mind távolabbi pontokat hódítunk meg. Új ösvényeket vágunk, lehetőleg úgy, hogy a folyó felől jussunk be a bozótba, mert ha arra közlekedünk, a part melletti, kövekkel borított talajon nem hagyunk nyomokat magunk után. Az óvatosság egyre indokoltabbnak tűnik, mert Intiék embereket láttak a Nacahuasu folyó mellett.

Este megjött Bigotes, két öszvért hozott kötőfékre fogva, azt mondja, kétezer pezóért vette őket, Joaquin megnézte az állatokat, szerinte bőven megéri ezt a pénzt, mert szelídek és erősek, a dzsippel összehasonlítva az az előnyük is megvan, hogy ha úgy hozza a sors, meg is lehet enni őket.

Január 6.

Végre együtt az egész osztag, megtartottam az előírt elméleti foglalkozást, témának a partizáncsoport fegyelmezettségét és erkölcsi szilárdságát választottam. Nem számíthatunk rá, hogy most is a Batista-hadsereghez hasonló korrupst és harci kedvét már elveszített

ellenséggel kerülünk szembe, kiválóan képzett, állig felfegyverzett egységeket fognak bevetni ellenünk, melyek már ismerik az elnyomók kubai és vietnami vereségének okait, és alkalmazni is tudják a tapasztalataikat. Mi csak egy dologban múljuk felül az ellenséget: erkölcsi tartásban, ha ez is meginog, vereséget szenvedtünk már az első puskalövés előtt.

Így előkészítve a talajt, rátértem Papi és Marcos fegyelmezetlenségeire, felszólítottam őket, hogy gyakoroljanak önkritikát. Megtették, de kelleetlenül, láthatóan jobb meggyőződésük ellenére.

Január 7.

Újra szombat van, a felderítők kivételével senki sem mozdul ki a táborból. A körletben dolgoztatunk, zsindelyt rakunk fel a konyha tetőzetére és második fedelet a rádiósbarlangra. Meg kellett végre oldanunk az ivóvíz ügyét is, a patakot eltereltük egy oldalágra, ahol a kavicsos réteg megszűri, többé-kevésbé kiválasztja belőle az agyagot. Nekem kell irányítanom ezeket a munkákat, és nem vagyok túlságosan ügyes, irodalmi előképem sokkal inkább Don Quijote, mint Robinson Crusoe. Holnap inkább elmegyek felderítésre, és az egészszet rábírom Joaquinra.

Valaha fenn a Sierrában a parasztok sokat segítettek nekünk hasonló dolgokban. Emlékszem egy El Viscaino nevű öregemberre, egyedül élt egy kunyhóban a Turquino-hegy lábánál, mikor ő csatlakozott hozzánk, az egész hadoszlopnak könnyebb lett az élete, mindenhez értett. A nekünk egyforma levelek, füvek és vad gyümölcsök közül mindig ki tudta választani az ehetőket, „ha erdőre megyünk, csak sót kell vinni magunkkal, a többit megtaláljuk” – mondogatta. Bárhol és bármikor tudott tüzet rakni, ismerte a patakok föld alatti vonulását, kidobott két lapát földet, és már vizet lehetett meríteni a gödörből. Jó volna itt is egy El Viscainóhoz hasonló

embert találni.

Január 8.

Ellenőrzésképpen sorra végigjárom a régi lezárt és álcázott táborhelyeinket. Az első állandó táborunkkal kezdtem, mindent érintetlenül találtam, a sírhalom környékét is felverte a dudva.

Érdemes volt Joaquinra bízni a tábori munkák irányítását, kitett magáért, valóságos ezermester. Barkácsolt egy szerkezetet: az öszvérek körbeforgatnak egy kereket, mely a patakából vizet emel egy alkalmi zuhanyozó tartályába. Örülnék, ha beválna, testünk jellegzetes és agresszív „illatokat” áraszt magából.

Január 9.

Coco megkapta La Pazban és elhozta nekem annak az üzenetnek az egyik példányát, melyet Monje intézett a Bolíviai Kommunista Párt Központi Bizottságához, a mi újévi találkozásunkkal kapcsolatos következtetéseket vonja le benne.

„...Nem tudom eldönteni, hogy a »Doktor« személyében (úgy látszik, ez a fedőnevem Monjénál) örültem vagy a forradalom minden képzeletet felülmúló dilettánsával állunk szemben, annyi viszont kétségtelenül megállapítható, hogy nyitott szemmel viszi halálba az osztagát.

Felkészületlenségük már-már döbbenetes. Hiába magyaráztam nekik, hogy Bolíviában jelenleg sehol sincs aktív forradalmi helyzet, és ha a közeljövőben mégis kialakulna, az csak a bányák vidékén várható, elsősorban a XX. Század Táróban, ahol a bányászok egyszer már harcoltak dinamitrudakkal a gépfegyverek ellen. De ez a vidék

száz és száz kilométerre fekszik a »Doktor« harcálláspontjától, a rossz összeköttetés és a hírközlés valószínű zárlata folytán még az is lehetséges, hogy tudomást sem szereznek a bányászok esetleges felkeléséről – így akcióikat sem tudnák összehangolni vele. A »Doktor« a parasztságba helyezi a bizalmát, nem tudja, hogy többé már nem az 1950-es évek megalázott páriáival találkozik majd, többé nem lehet olyan hirdetésekkel olvasni az Imparcialban, hogy »Birtok eladó a rajta levő paraszttal együtt«. A kormány egyelőre kifogta a szelet minden forradalmi agitáció vitorlájából; földet osztottak a nincsteleneknek, csak idén januárban is 140 ezer egyedi birtoklevelet adtak át az új gazdáknak. A bolíviai parasztnak ma nem a politikai elnyomatottság a fő baja, hanem az éhezés. És arról sem szabad megfeledkezni, hogy az indiánok, a nép többsége mindig ellenséges idegent fog látni a spanyolul beszélő gerillában.

Válaszukban csak azt hajtogatták, hogy nekik kezdetben nincs szükségük forradalmi helyzetre, ezt a gerilla majd később fokozatosan megteremti magamagának. Különben is nagyon kényelmesen lehetne világtörténelmet csinálni, ha csupán akkor kezdenénk el a harcot, ha a feltételek egyértelműen kedvezőek. A »Doktor« szerényen saját könyvének állításaira hivatkozott mint perdöntő bizonyítékra. Haditervük és távlati stratégiájuk következképpen nem más, mint egy kiagyalt tézis erőszakolt keresztülvitele, mely hajótörést kell hogy szenvedjen, ha szembekerül a valósággal...

Ami velem, pontosabban a Bolíviai Kommunista Párt küldöttjével szembeni magatartását illeti: nyilvánvalóan ki akarta erőszakolni a szakítást, hogy a továbbiakban tetszése szerint járhasson el. Minden tárgyalást vele kilátástalannak, sőt taktikailag károsnak tartok...

Mario Monje Molina

főtitkár”

Mivel a „titoktartás” eddigi tapasztalatai szerint számíthattam rá, hogy Coco úgyis elmond mindent a társainak, ezért inkább én hívtam össze az osztagot, és ismertettem velük a levél tartalmát. A kubaiak és a bolíviaiak is mellém álltak, de bennem mégsem oldódott fel a levél keltette feszültség. Monje elérte a célját, elvette egyetlen tartalékomat: az éjszakai pihenést, újra felébredtem két és három óra között.

Hallgattam az éj fedezéke alatt alvók nyögését, fogcsikorgatásait, szellentéseit, hol a hátamra, hol a hasamra fordultam, de nem tudtam újra elaludni. Most először nyomasztott, hogy ezek az emberek énrám bízták magukat, hátha valóban örült vagyok, vagy elképzeléseim csakugyan gyerekesek, és halálba viszek mindenkit, aki csatlakozik hozzám?! Reggelig hánykolódtam, és ahogy virradni kezdett, sétára indultam a tábor körül, mintha az öröket ellenőrizném.

Január 10.

Az eső mintha vesztene az erejéből, a környékbeli folyók szintje átmenetileg kissé leapadt, ezt kihasználva felderítésre indulok Tumainival és Antonióval. Felkapaszkodtunk a Pampa del Tigre magaslatára, ahonnan jól belátjuk a vidéket, és végre megpróbáljuk ellenőrizni térképeink pontosságát – az eredmény lesújtó. A jelzések szerint az a fennsík, melyen most állunk, a Rio Friast és a Nacahuasu folyót elválasztja egymástól, és külön-külön egyesülnek a Rio Grandéval – a valóságban jóval hamarabb egy széles torkolattal egymásba ömlenek. Mi lesz, ha egyszer menekülés közben a völgy helyett a hegytetőre vezet az út? Nincs más, nekünk magunknak kell új térképeket rajzolnunk. Bigotes elment Santa Cruzba az öszvérekkel.

Január 11.

Manila jelentkezett rádión, közölte, hogy Chino holnap indul el a táborba, két vagy három ember kíséri majd. Alig fejeződött be az üzenet, a rádió elhallgatott, csoda, hogy eddig is szólt, mert minden átnedvesedett benne. Arturót le akartam szidni a gondatlanságáért, de látnom kellett, hogy nem az ő hibájából történt. A veremben minden napok alatt elrothadt, két talkie-walkie-nk is végképp használhatatlanná vált. Aki vásárolta, vagy aki küldte „forradalmi segítségként”, nem gondolt a trópusi körülményekre, vagy ha gondolt is, nem izgatta különösebben a sorsunk.

Január 12.

Annak a tervnek az értelmében, hogy huzamosabban berendezkedünk ebben a táborban, tovább építjük a biztosítóelemeket. Egy csoport Joaquin vezetésével nekikezdett a lövészárkoknak, mások gyakorlatképpen megmászták a folyószurdok meredek, szinte függőleges falait, szükség esetén ezt az útvonalat is bele kell vonnunk védelmi rendszerünkbe.

Bigotes előbb-utóbb majd csak visszatér az öszvérekkel, már bőven késik, nekiláttunk, hogy egy földbe süllyesztett istállót készítsünk az állatoknak. Munka közben Joaquin odajött hozzám, és bizalmasan közölte, hogy Marcos nagyon a szívére vette, amiért a múlt héten megbíráltam. Holnap beszélnem kell vele.

Január 13.

Úgy szerveztem a munkát, hogy Marcos mellém kerüljön, és magunkra maradjunk. Megkérdeztem: mi baja van? Marcosnak nem az fájt, hogy leszidtam, elismerte, hogy igazam volt, nem kellett volna

összerúgnia a patkót Miguellal, azt viszont méltánytalannak érezte, hogy a bolíviaiak jelenlétében szidtam le.

Nem akartam hinni a fülemnek, óvatosan rákérdeztem, és kiderült, hogy a bolíviaiakat valóban nem tartja egyenrangúaknak a kubaiakkal. Hol adtak olyan példát a világnak, mint José Martí vagy mi Fidellel?! Elképzelhető-e, hogy bolíviai forradalmárok nyújtsanak segítséget Kubának? Itt minden zárt és sötét, milyen ország az, amelynek még tengere sincs?!

Figyelmeztettem Marcost, hogy egy forradalmár nem gondolkodhat így. A történelem folyamán hol az egyik, hol a másik ország járt előbbre. De ha Bolívia most lejjebb is állna, mint Kuba, akkor is gondolnunk kell rá, hogy nem minden elmaradott ország minden polgára elmaradott ember is egyúttal, a mi gerillánk bolíviai tagjai is a világ forradalmi mozgalmának élvonalába tartoznak.

Marcos hirtelen fordított egyet a köpönyegen, és a bolíviaiakat vádolta meg göggel és elfogultsággal. Nem voltam hajlandó folytatni ezt a méltatlan vitát, Marcos felfogását nemcsak nevetségesnek, de túrhetetlennek is ítélt. Próbáltam elmagyarázni neki: mozgalmunk sorsa épp azon dől majd el, hogy vitorlánkba tudjuk-e fogni a bolíviai nemzeti érzelmek szelét, vagy ellenségeinket támogatja majd ez az erő. Marcos a végén még megvádolta Alejandrót, hogy egy vitában sértő hangot használt vele szemben. Ki kellett vizsgálni az ügyet, Alejandrónak szerencséire volt annyi esze, hogy úgy tett, mintha megbánta volna a viselkedését, és bocsánatot kért.

Bigotesnek se híre, se hamva.

Január 14.

Marcos, úgy látszik, nem tudja lezárni magában a tegnapi vitánkat. Este arról fecsegett a kubaiak között – mint Tumaini jelentette –, hogy én könnyen beszélek, mert nem tartozom sehova, nem vagyok sem

kubai, sem bolíviai – talán még argentin sem.

Megtorlásra természetesen nem gondoltam. Túl azon, hogy nem árulhatom el Tumainit, semmiképpen sem kívánnám megbüntetni Marcost, aki mégiscsak családot, magas beosztást és viszonylag gondtalan életet hagyott oda, hogy kövessen engem egy idegen ország őserdőibe. Érzelmeimet azonban nehezebben tudtam visszaszorítani, eszembe jutott, hogy hány helyen és hányszor vágták már az arcomba, hogy nem tartozom oda. Szolgálataimat megköszönték, de éreztették velem, hogy amit tettem, az nem több éppen arra vetődő idegenek pénzzel vagy ranggal megfizethető szívességénél. És igazán jó modorú ember nem tartózkodik sokáig idegen házakban. Lesz-e nékem valaha is saját házam, vagy marad „üres telken ház alakú köd”? Ha itt, Bolíviában győzünk, előbb-utóbb innen is tovább kell mennem.

A létező legjobb gyógymódot választottam lelki bajok ellen: beálltam az ösvényvágók közé, és végigdolgoztam velük a napot.

Bigotesről még mindig semmi hír.

Január 15.

Vasárnap van, ki akarjuk használni az elfogadható időjárást, ma is dolgozunk egy fél napot. Marcos és az elővéd egy kunyhót épít, az utóvéd befejezi a bejáratnál a lövészárkok kiegészítő elemeit: lőszertárolókat, összekötő árkokat, alkalmi hálólhelyeket.

Én a táborban maradtam, eligazításokat fogalmaztam városi kádereinkhez. Fel kell hívnom a figyelmüket, hogy vegyék komolyabban a konspiráció szabályait. Kérdés, lesz-e fogamatja a figyelmeztetésnek.

Január 16.

Marcos befejezte a kunyhót, kitűnően sikerült. Mikor elkészült, odahívott, hogy bemutassa: a bejárat elé három maga fabrikálta zászlót akasztott: egy kubait, egy bolíviait és egy argentint – tekintetéből megértettem, hogy bocsánatkérésnek szánja. Megdicsértem, és magam is megkönnyebbültem, tulajdonképpen nagyon fáraszt, hogy ha haragot kell tartanom valakivel; folyton elfelejtem, mindig emlékeztetnem kell rá magamat.

Moro és Carlos, akik a régi táborhely térségében őrködtek, jelentették, hogy Bigotes közeledik az ősztérrel, estig ugyan nem futott be, de most már valóban számítani lehet az érkezésére.

Hogy azért mégse menjen minden rendben: Alejandro megbetegedett. Attól tartok, malária tört ki rajta, erre vall, hogy gyengeségre, reumaszerű fájdalmakra panaszkodik, és erős hányingere van.

Január 17.

Bigotes végre megérkezett a két ősztérrel. Eredeti úticéljához képest megint beiktatott néhány kitérőt, valami nőügyben sántikál. Már nem is érdemes leszidni. A holmik, melyeket ősztérhátan magával hozott, általában használhatók, de figyelmetlenségből a szükségesnél kisebb méretű lószerszámokat vásárolt, és ezekbe nem tudjuk befogni az állatokat. Bigotes délután visszatért gyülekezőkörletünkbe a Casa Calaminába.

Alejandro állapota nem rosszabodott, sőt a Chloraquin hatására a láza csillapodott, közérzete javult. Moro tüzetesen megvizsgálta, kiderült, hogy Alejandro néhány évvel ezelőtt már átesett maláriás rohamon, erre vall a megnagyobbodott, a hasüreg nagy részét kitöltő lép és máj. Így a baj hosszú távon akutabb, de a tünetek gyors elmúlására jobbak az esélyek.

Moróval kicsit elbogarásztunk, körülnéztünk a környék rovarvilágában. Szép példányokat találtunk a gambiai szúnyogból, ez a legveszedelmesebb fajták közé tartozik, mert minden kis vízgyülemben megnő, mocsarakban, pocsolyákban, sőt akár egy eldobott konzervdoboz fenekén pangó vízben is, a mostanihoz hasonló esős időszakban valóságos felhőkben tenyészik. Nem tehetünk semmit ellene, mi nem hajthatjuk végre a megelőző védekezésnek azokat az előírásait, melyeket a bolíviai rendszer évtizedek óta elmulasztott megtenni. További megbetegedésekkel kell számolnunk az osztagban.

Január 18.

Reggel az ég alján felhők gyülekeztek kelet felől, és a szél is abból az irányból fújt, lógott az eső lába. Töprengtem, hogy kiengedjem-e a táborból a „napos gondolat” a szükséges kisebb szállítások elvégzésére, végül lerövidített útvonalra irányítottam őket, ezt talán megjárják a vihar kitöréséig. Alighogy eltűntek az ösvényen, sűrű, összefogott rohamokban ömleni kezdett az eső, de már nem tudtam visszarendelni őket.

Az eső hetedmagával esett, öt méterre sem lehetett kilátni a kunyhó nyílásán, mikor megjelent Bigotes. Minél hamarabb jelenteni akarta, hogy este alig ért haza, mikor Arganaraz áthívta magához egy kis beszélgetésre. Kiderült, hogy a kulák sokkal többet tud, mint gondoltuk, már nem hisz a titkos kokaingyártásban, „maguknál valami komolyabb dolog készül!” – mondta, és felajánlotta szolgálatait.

Valamilyen újabb elfogadható magyarázatot kell kitalálnunk mindarra, amit tevékenységünkől Arganaraz megfigyelhetett. Az látszik a legjobbnak, hogy állattenyésztő farmot készülünk létrehozni munka nélküli bányászok átképzésére – ez most országos program Bolíviában –, és ígéretünk van állami támogatásra is. Bár itt volna már Coco, ő talán el tudja hitetni ezt a kulákkal.

Bárhogy is álljon a helyzet, be kell biztosítani magunkat, utasítottam Bigotest, hogy kompromittálja Arganarazt – anélkül hogy bármit is közölne vele céljainkról. Említse meg, hogy eddig is túlfizettük szolgálatait: a hús- és szalonaszállításait és a dzsipje használatát, ha úgy adódna, ezt nehezen tudná megmagyarázni a rendőröknek. Azt is éreztesse, hogy a besúgást halállal büntetnénk – mi vagy a nevünkben mások.

A vihar változatlan erővel tombolt, de a megbeszélés után Bigotes rögtön elindult vissza Casa Calaminába, a folyó szintje rohamosan emelkedett, tartani kellett attól, hogy a táborban reked.

Hiába vártunk a „gondolára”, bántott a lelkiismeret, hogy ebben az esőben elengedtem őket. Kiküldtem eléjük Tumainit, de ő sem észlelte közeledésüket, este nyolckor engedélyt adtam, hogy osszák szét félretett vacsorájukat. Alighogy megettük a porciójukat, megjelent a „gondola” két előőrse: Nato és Braulio. Jelentették, hogy már visszafelé tartottak, mikor a megáradt folyón átkelvént Inti megcsúszott, és belezuhant a vízbe. Meglehetősen összetörte magát, a fegyvere is beleesett a folyóba, ezért ott éjszakáznak, hátha holnapra apad valamennyit a víz, és a géppisztolyt ki lehetne szedni a meder fenekéről. Nato és Braulio morgott, mikor megtudta, hogy a többiek megették a vacsorájukat, két konzervvel kárpóoltam őket. Csak most, a „raktár”-veremben körülnézve tapasztaltam, hogy készleteink szűkösebbek, mint gondoltam.

Január 19.

A tegnapi eső nem múlt el nyom nélkül. Miguel is belázasodott, Moro nála is maláriás tüneteket észlelt. Lehet, hogy egyszerű hipochondria, de én is érzem magamon a malária jeleit: kirázott a hideg, vérnyomásom felemelkedett, majd hirtelen lezuhant. Én semmiképpen sem lehetek beteg, nem is szóltam Morónak az ügyről, kinint oldottam fel glucoséban, és befecskendeztem a vénámba.

Éreztem, hogy dolgozik bennem az injekció, a meccs sokáig döntetlenre állt, aztán déltájban izzadni kezdtem, most már talán ki tudom hordani lábon ezt a rohamot.

Délután megjöttek Intiék, a géppisztolyt szerencsésen kikaparták a meder kavicságyából. Útközben egy nagy halom kukoricát szedtek, este megsütöttük, jólesett háborgó gyomromnak.

Még guggoltunk a tűz körül, mikor újra beállított Bigotes, nyomasztó híreket hozott. Egy bérelt dzsipen négy detektív jött ki Camiriból Casa Calaminába, egy Fernandez nevű rendőr hadnagy vezetésével. Végigkutatták a tanyaházat, egymás közti beszélgetésükből Bigotes úgy vette ki, hogy ők is valamiféle kokaingyártó üzemet keresnek. Szerencsére csak egyetlen gyanúsnak mondható jelet találtak: néhány hordó olajat és azt a karbidot, melyet lámpásainkba vásároltunk, és eddig még nem sikerült átszállítanunk. Bigotes ezt könnyen kivédte, azt állította, hogy különféle gépeket szándékozik venni, az olajat és a karbidot ahhoz készítette be üzemanyagnak.

A detektívek körbejárták az egész környéket, felfedezték a legelső, már rég elhagyott táborunk helyét, de itt sem bukkantak figyelmüket felkeltő nyomokra – legalábbis ebben reménykedem. Hogy mégis megóvják küldetésük méltóságát valamilyen eredmény felmutatásával, elvették Bigotes revolverét, melyet szabályos fegyverviselési engedéllyel tartott a birtokában, és Arganaraz vadászpuskáját. Bigotes tiltakozott, erre Fernandez annyit felelt, hogy Camiriban az őrsön kell reklamálnia, de csak személyesen nála és négyszemközt. Nehezen megfejthető, bonyolult célzás, olyan, mintha valaki egy táviróoszloppal integetne, Bigotes öt-hatszáz pezóért visszakaphatja a fegyvert.

Végiggondoltam, hogy ki szabadíthatta rá a rendőrséget a tanyaházunkra. Ha feltételezzük, hogy nem „magasabb hely”-ről kaptak jelzést – ebbe Monje esetleges árulását vagy indiszkrécióját is beleértem, bár Inti ebben kételkedik –, csak két személy jöhet számításba: Arganaraz – ebben az esetben csak álcázásként vették el

tőle a puskáját, és az a Valle Grande-i vadász, aki a környékünkön kóborolt. Nem fogjuk tovább agitálni a kulákat, utasítottam Bigotest, ha Arganarazról kiderül, hogy besúgó, azonnal vágja haza. Ugyanez vonatkozik a Valle Grande-i vadászra is.

Január 20.

Újabb nyugtalanító jel: a tegnap végigkutatott régi táborhelyünkön ma egy gringo sétált és szórakozott: fatörzsekre kiakasztott újságlapokra lőtt célba M-2-esével. Bigotes utánajárt, és délután már jelentette, hogy az illető Arganaraz barátja, az Egyesült Államokból érkezett, és tíz napig nyaral itt a birtokon. Állandó megfigyelőpontot alakítottunk ki, ahonnan szemmel tarthatjuk a kulák házát.

Úgy döntöttem, hogy meggyorsítom felkészülésünk tempóját, úgy érzem, mintha valamilyen versenyfutásra kényszerülnénk az idővel: mi fejezzük be hamarabb a kiképzést, soraink feltöltését és a többi feladatunkat, vagy az elkerülhetetlenül nyomunkba szegődő ellenség csap le ránk?!

Miguel állapota változatlan, nem tudjuk lenyomni a lázát.

Január 21.

Gyakorlataink középpontjába a gyors és szervezett visszavonulást állítottuk. A kivétel még messze járt a tökéletestől, de mindent összevetve az osztag meg tudta oldani a feladatot. Az eső újra zuhog, dél körül vissza kellett rendelnem az ösvényvágó rajokat.

Megérkezett Coco, három újoncot hozott magával. Coco elmondta, hogy eredetileg hatan indultak volna hozzánk, de találkoztak Monjéval, és ő három embert lebeszél a csatlakozásról. A farkas lassan kimutatja a foga fehérjét.

Este összehívtam az alakulatot, és tájékoztattam őket Monje újabb aknamunkájáról. Minden határon túllépett, kérdés, hogy egy ilyen embernek joga van-e vezetni egy kommunista pártot?

Elbeszélgettem az újoncokkal, hármuk közül Benjámín, a kubai diák a legérdekesebb jelenség. Ő egy kelet-európai egyetemen tanult mint ösztöndíjas, ott kint jelentkezett, és most Kubán keresztül érkezett hozzánk. Általában nem szeretem a Latin-Amerikából Kelet-Európába átkerült ösztöndíjasokat, diploma után néhányan hazatérnek, és az állami költségvetés árnyékában élik ki idézőjeles szabadságukat, mások pedig beleszoknak az idegen ország kényelmébe, évről évre halasztgatják a visszatérést, végül elvesznek feleségül egy ottani lányt, és végleg letelepednek.

Ezentúl csak a különböző évfordulókon jelennek meg a követség rendezvényein, isszák a rumot, és sóhajtozva emlegetik, hogy milyen szívesen hazatérnének a Forradalmat segíteni, de nekik a Nép érdekében vállalniuk kell idegenben ezt a taposómalmot. Benjámín más, bár fizikailag gyöngének látszik, de rendkívül komolyan felkészült a gerillaéletre, például valamennyi lábujjáról levétette a körmöt, hogy a különböző benövések, törések ne zavarják a mozgásban. Coco kipróbálta löni tudását, és szerinte Benjámín a fegyverrel is kitűnően bánik, ezért az elővédbe osztottam be, Miguel keze alá, a másik két újonc az utóvédbe került, ott kisebb a terhelés és a felelősség.

Január 22.

Bárhogy is próbálok küzdeni ellene, egyre szaporodik a cuccunk. Ma, vasárnap is tizenhárom embert osztottam be a „gondolába”, egész nap dolgoztak, de még estére sem tudtak beszállítani minden holmit. Szelektálnom kellene, de minden tárgyról úgy érzem, hogy valaha még szükségünk lehet rá, helyzeteket képzelek el, mikor a hiányuk vesztünket okozhatja. Olyan vagyok, mint az öregasszonyok,

akik nem tudnak megválni régi, megfeketedett lábosaiktól. A „gondola” annyi embert leköt, hogy ma semmiféle más munkát nem végezhattünk.

Január 23.

Miguel már jobban van, a változatosság kedvéért most Carlos lázasodott be. Attól félek, hogy járvány tör ki az osztagon belül, mindenkitől tuberkulinpróbát veszünk.

Intivel és Moróval felderítésre indultunk, kell találnunk a környéken egy megfelelő búvóhelyet, ahol szükség esetén az orvos meghúzódhat betegeinkkel és esetleges sebesültjeinkkel.

Mentünk a dzsungelben, alig szivárgott át fény a fák koronáján, mindenütt homály uralkodott, akár a víz alatt. A keskeny ösvényen csak libasorban haladhattunk, negyedóránként váltottuk egymást az élen, mikor Inti vagy Moro elébem került, láttam zubbonyuk hátán az izzadság fehér sófoltjait. A levegő nyirkos, fülledt, és mindenből a rothadás szaga árad. Egyórányi járásra végül is találtunk egy vízmosást, melyet nagy jóindulattal ki lehetett nevezni búvóhelynek, ha vonakodva is, de végül hozzájárultam Moro választásához.

Mielőtt visszafelé indultunk volna, megpihentünk. Moro, aki járt Vietnamban, arról mesélt, hogy ott az orvosok hasonlíthatatlanul nehezebb körülmények között dolgoznak, mint ő az osztagunknál, a rögtönzések csodáit kell produkálniuk. Egy kifüstölt természetfészekből építették fel az autokláv kazánját – végül is, ha meggondoljuk, a fészek tűzálló anyagból készült. Az ampullatöltő vákuumpumpáját egyszerű kerékpárpumpával helyettesítették. Gipszkötés helyett banánpálmából faragott rögzítősíneket alkalmaztak. Glicerinhoz sem jutottak hozzá, ezt mézzel pótolták, mert az őserdő tele volt méhekkal. Igen, ehhez képest mi jól állunk, legalábbis egyelőre.

Mire hazaértünk, Carlos láza tovább emelkedett, minden jel szerint

ő is maláriás.

Január 24.

Szokásos nap. Két óra körül ébresztő, ma én is elmentem a „gondolával”. Még sötét volt, mikor elindultunk, alig láttunk a lábunk elé. Behoztuk a teljes rakományt, és még kukoricát is törtünk közben. Utunk nem múlt el baleset nélkül, Joaquin „megfürdött” a folyóban, a fegyvere is beleesett a vízbe, alig sikerült kimentenünk.

Élelmiszerünk fogytán van, vadászainkat is elhagyta a szerencse, napok óta nem lőttek mást, csak két sovány vadpulykát. Bár azt hiszem, az átlagosnál többet eszünk, mégis mindig éhes mindenki, nemcsak az erős munka miatt, hanem talán azért is, mert a mostani körülményeink között az evés az egyetlen örömforrás.

Bigotes megérkezett Camiriból, fontos hírt hozott: holnap vagy holnapután végre feljön hozzánk Moises Guevara megbeszélni az ügyeket. Átküldtem Bigotest a tanyaházba, hogy szedje össze minden holmiját, és tájékozódjon Arganaraz üzelmeiről. A kulák házat mi is figyeljük egy sziklás magaslatról.

Január 25.

Kipróbáltuk helyreállított „talkie-walkie”-jainkat a sziklás magaslat és a táborhely között, kettőt vartyogtak, aztán újra bedöglöttek. Meg akartuk ismételni a gyakorlatot, mikor megérkezett Bigotes, magával cipelve minden holmiját, ő már befejezte küldetését a tanyaházban, és csatlakozik az osztaghoz, az elővédbe osztottam be.

Jelentette, hogy beszélt Arganarazzal, mindenben követve taktikai utasításaimat. A kulák sarokba szorult és megijedt, beismerte, hogy a Valle Grande-i vadászt ő küldte a nyakunkra, de az ellen tiltakozott,

hogy ő jelentett volna fel minket a rendőrségen. Mielőtt elhagynánk ezt a vidéket, még tisztességre fogjuk tanítani őt.

Este befutott Loyola, majd holnap tárgyalok vele.

Megjegyzés: Loyola Guzmán Lara, 25 éves, a La Paz-i San Andres Egyetem filozófia szakos hallgatója. Kezdetben a szovjetbarát kommunista ifjúsági szövetség tagja, innen később kizárják, mert eltér a szervezet hivatalos irányvonalától. A gerillaosztag városi részlegének pénztárosa.

Január 26.

Kint dolgoztunk új rejtékhelyünk építésén, mikor az őrség jelentette, hogy Coco kíséretében megérkezett Moises Guevara...

Megjegyzés: Moises Guevara Rodriguez harmincéves bolíviai bányász. Huanuni bányászkolónián született és nevelkedett. Korán bekapcsolódott a munkásmozgalomba, a helyi bányásszervezet tisztségviselője lett. Először a szovjetbarát kommunista párt tagja, innen hamarosan kiválik, és 1964 áprilisában átlép a kínai beállítottságú kommunista pártba, itt a Központi Bizottság tagjai közé választják, két évvel később kizárják a pártból, mert támogatta egy gerillamozgalom megalakulását.

Csatlakozása idején Moises Guevara Oruro bányavidékén a San José-táró szakszervezeti vezére, de az egész országban közismert „Armando” becenéven. Kezdetől fogva csodálója névrokonának, Che Guevarának, négy gyermeke közül a harmadikat Ernesto névre kereszteltette.

...Guevara csatlakozni kíván hozzánk osztagával, közöltem vele a

feltételeimet: csak az jöjjön, aki harcolni akar, a táborban semmiféle vitáról, politizálásról nem lehet szó, nem itt és nem mi fogjuk eldönteni Bolívia és a világ munkásmozgalmának elméleti kérdéseit. Mindenben egyetértett velünk, nemcsak a nevünk azonos, szinte egyidősek vagyunk, beszélgetésünk önkéntelenül is tegeződésre váltott.

Megállapodtunk, hogy Moises Guevara február 4. és 14. között hozza el az osztag első részlegét, én szerettem volna, ha korábban csatlakoznak hozzánk, de Guevara szerint ez lehetetlen, a Karnevál miatt nem tudja összegyűjteni az embereket, és maga az utazás is rengeteg akadállyal jár. Kénytelen voltam elfogadni az érveit.

Elszámoltunk Loyolával, ellenőriztem a kiadásait, több mint hetvenezer pezónk elment már. Hogy elkerüljük az anyagi csődöt, utasítottam Cocót, hogy adja el a dzsipet, és valamilyen más módon tartsa fenn az összeköttetést a város és a táborhely között, és más eszközökkel bonyolítsa le a szállításokat. Egy dzsipet megtartottam – saját rendelkezésemben.

Közöltem Loyolával, hogy az egész városi hálózat főnökévé doktor Pareját nevezem ki...

Megjegyzés: Bármilyen valószínűtlennek is tűnik, hogy egy illegálisan szervezkedő felkelés körülményei között Guevara naplójában a *valódi* nevükön említi az embereit, az ügy hitelességéről magunk is meggyőződünk. Kiegészítésként meg kívánjuk említeni, hogy a gerillaosztag pusztulása után ennek a naplótartalásnak az alapján tartóztatták le doktor Fernandez Pareját, aki ellen mindaddig semmiféle gyanú sem merült fel. A konspiráció ilyen fokú hiányát csak azzal tudjuk magyarázni, hogy Guevara meg lehetett győződve: a napló semmiképpen sem kerülhet ellenségei kezébe.

Január 27.

Változatlanul ömlenek a városból a szállítmányok, a jelentések szerint nagyobb teljesítményű rádió adó-vevőket is vásároltak a számunkra. Lehetetlen, hogy a bevásárlásaink előbb-utóbb ne vonják magukra a rendőrség figyelmét, és a leggyermetegebb ellenőrzés is kideríti majd, hogy a cementeszsákok fegyvereket takarnak.

Moises Guevara és Loyola sokáig aludt, ki kell pihenniük magukat, mert még ma este visszaindulnak Camiriba. Új csatornát próbálok kiépíteni a hírek küldésére és fogadására, amíg Guevara nem jön fel hozzánk a hegyekbe, ő továbbítja üzeneteimet. A távozókkal Cocót is elküldöm Santa Cruzba, hogy amint megbeszéltük, próbálja eladni a dzsipet.

Az osztag nagy menetgyakorlatra készül, az indulást attól teszem függővé, hogy Coco mikor tér vissza. Az ismeretlen vidéken nem nélkülözhetem a legelszántabb bolíviai harcosunkat.

Január 28.

Igyekszünk felkészülni a tíznaposra tervezett nagygyakorlatra. Indulás előtt minden nyomot el kell tüntetnünk magunk után. Előző táborhelyünk felé portyázva felderítőink észrevették régi jó ismerősünket, a Valle Grande-i vadászt, a kukoricásban leskelődött utánunk. Sajnos szagot fogott, és idejében eltűnt. Újabb intő jel, hogy el kell vonulnunk erről a környékről.

Meghatároztam az indulás időpontját: február 3., ezen semmiképpen sem változtatok.

Január 29.

Az utolsó vasárnap az indulás előtt, mindenkit felmentettem a szolgálat alól, csak a szakács, az őrség és a vadászok dolgoznak. Két-három kockaparti alakul ki, a többiek alszanak.

Délben azt hittem, rosszul látok: beállított Coco. Kérdőre vontam, hogy érkezhettek vissza a tervezettnél hamarabb. Kiderült, hogy nem Santa Cruzba ment, hanem a közelebbi Camiriban adta el a dzsipet. Rákiabáltam: ki engedte meg, hogy önhatalmúlag megváltoztassa az úticélt, egy ilyen ügylet feltűnést kelthet, és jobb, ha minél messzebb zajlik le a tábortól. Coco csak a vállát vonogatta, nem értette, mit akarok, a fontos az, hogy sikerült eladni a kocsit.

Ha el akarjuk kerülni, hogy az osztag fegyelme végképp felbomoljon, minél hamarabb el kell kezdenünk az akcióinkat. A menetgyakorlat időpontját előrehoztam január 31-re.

Január 30.

Holnap mégsem tudunk elindulni, talán majd holnapután. A gondola nem végzett az élelmiszeres ládák beszállításával, és a vermet, melybe a személyes holmijainkat raktuk le, olyan pocskékul álcázták, hogy újra kellett csináltatnom velük. Közben besötétedett, és nem tudták befejezni a munkát.

Január 31.

Visszavonhatatlanul az utolsó napunk a táborban, holnap reggel elindulunk. A nyomok eltüntetése után bevontuk az őrséget minden távolabbi posztról, csak a jelenlegi táborhelyünkön marad vissza tizenkét ember, Antonio parancsnoksága alatt. Eligazítást tartottam nekik: rádión tartjuk fenn a kapcsolatot egymással, ha lehet, mindennap jelentkezünk, de háromnaponként egyszer mindenképpen.

Az örök egy percre sem hagyhatják el a posztjukat. A fegyvereket álcázni kell, ami épp nincs kézben, azt el kell rejteni a bozótban, és be kell fedni sátorlappal, ágakkal. A tartalék pénzünket Antonio őrizze magánál. Túlerő támadása esetén vissza kell vonulniuk: ketten a rádiósveremben rejtőzzenek el, a többiek húzódjanak vissza a patak mellett vágott ösvényen, és keressenek búvóhelyet az erdőben. Kijelöltünk egy távolabbi fát postaládának, „halott kéz”-nek, baj esetén itt hagynak hátra üzenetet nekünk.

Antonio rákérdezett: mit tegyenek, ha távollétünkben újoncok érkeznének vagy jelentkeznének. Ez, sajnos, egyelőre elég valószínűtlennek látszik, de azért megbeszéltük a teendőket. El kell kezdeni a kiképzésüket, vigyázva, hogy a lehető legkevésbé avassuk be őket ügyeink állásába. Ha a helyzet úgy kívánja, hogy feladatot kell adni nekik, például a kevésbé fontos raktárak őrzését kell rájuk bízni.

Este nyolckor megtartottam a szokásos napi értékelést. Felsorakozott a menetgyakorlatra készülő osztag, ismertetem a céljainkat: észak-északkeleti irányba tartva fel kell derítenünk a Rio Masicuri és a Rio Rosita vidékét, egészen le a Rio Grande partvonulatáig. A gyakorlat során hozzá kell edződnünk a vidék ismeretlen körülményeihez, kapcsolatot kell teremtenünk az ott fekvő kis falvak parasztjaival, és meg kell állapítanunk, mennyiben számíthatunk a támogatásukra. A feladatokat alaposabban átgondolva a tervezett tíz napnál több időre lesz szükségünk, március elseje körül térünk majd vissza. Figyelmeztettem a gerillákat, hogy valójában csak most kezdődik igazi partizánéletünk.

Február 1.

Szóval: új időszak kezdődött. Bayo tábornoktól úgy tanultam, hogy egy gerillának napi 15 órát kell tudnia menetelni, minden negyedik órában tízperces szünetet tartva, és az éjszakai menettartam sem lehet

kevesebb 8 óránál. Egyelőre igyekszem úgy megválasztani a menet ritmusát, hogy a terhelés fokozatos legyen, estére mégis sokan elfáradtak. Mindegyikünk magával hozta a fegyverét, teljes tábori felszerelését és élelmiszer-tartalékát, 25-30 kiló körüli súlyt cipelünk. Moro alig épült fel a maláriájából, még nehezen vonszolja magát, hátizsákját Nato viszi, Joaquin sem bírja a cipekedést, menetrenden kívüli pihenőket iktatott be, és vele együtt az egész utóvédünk lemaradt.

Én eleinte egész jól lépkedtem – ahhoz képest, hogy november elejétől legalább hét-nyolc kilót lefogytam, a vállamba olykor belenyilall a fájdalom, és mintha az asztmám is készülne lecsapni rám.

Nincs semmi baj, nagy rutinom van már abban, hogy kell elviselni az elviselhetetlent. Az „ezer” év alatt, mióta menetelnem kell, már kidolgoztam a legmegfelelőbb módszert, ahogy bánnom kell magammal, a legfontosabb: olyan témát találni, melyen a fáradtság ellen lázadó idegeim szívesen elkérődznek. A felhők között feltűnik egy-egy emberarc, hosszú és szótlan beszélgetéseket folytatok velük, közben lassan elégetem minden emlékemet, melyek energiát adhatnak a kitartáshoz.

Antonio egy darabon elkísért bennünket, délfelé aztán visszaindult őrhelyére, az elhagyott táborba. Búcsúzásnál megállapodtunk a jelszóban és egy újabb „postaládában”: az ösvény mellett kiválasztottunk egy fát, annak a tövében Antonióék egy palackban üzenetet raknak le, ha valami baj történne.

Este a tűznél kissé nyomott a hangulat.

Február 2.

Lassú és kínos nap. Moro változatlanul gyengélkedik, gyakran lemarad, és ilyenkor a többieknek is meg kell állniuk. Én menet

közben félig alszom, a csapat minduntalan mély árnyékfoltokba merül, a talaj hol kemény, szinte kopog a sarkunk alatt, hol szörcsög a nedvességtől. Négy órakor értünk el egy forráshoz, mivel sötétedésig valószínűleg nem találunk máshol ivóvizet, parancsot adok a táborverésre. Éjszaka esik az eső.

Február 3.

Reggel is kilátástalanul zuhogott, a hajnali indulást el kellett halasztanunk nyolc órára. Mást sem csinálok, mint módosítom eredeti terveimet, szállítom le a szintet: ezen a napon már tíz órát kellett volna menetelnünk egyfolytában, ebből kettőt „vietnami ritmusban”, óránként nyolc kilométert teljesítve. Csúszkálunk a meredek ösvényeken és sziklákon, az előírások szerint nadrágszíja mellé a derekára tekerve mindenki hozott magával két méter hosszú kötelet, gyakran hasznát vesszük.

Tíz órakor kiérünk egy patakhoz, mely szokás szerint nincs jelezve a térképünkön. Kiküldöm az elővédet, keressék meg a Nacahuasu folyását, egyúttal kipróbálhatják, mennyire használhatók a „talkie-walkie-k”, minden órában jelentkezniük kell.

Az eső nem csillapodik, mindenki bőrig ázott, úgy döntöttem, hogy ma már nem megyünk tovább.

Február 4.

Ma végre megfelelő ritmusban meneteltünk hajnaltól délután négyig, csak egyszer tartottunk kétórás pihenőt, hogy levest főzzünk magunknak. Utunkat, mely követte a Nacahuasu kanyarjait, nem lehetne különösebben nehéznek mondani, de köveivel végképp kikészítette néhányunk bakancsát, sokan szinte már mezítláb járnak.

Az én nyersbőr mokasszinom, mely pedig gyengébbnek látszott, még állja a strapát. Ha nem tudunk új bakancsokat beszerezni, át kell térnünk az ajotasra, ahogy Ecuadorban hívják a cipőt helyettesítő talphoz kötözött bőrdarabot. Az osztag már elfáradt, de mindent egybevetve az emberek elég jól tartják magukat.

A folyó mellékén eddig még sehol sem találtunk emberi nyomokat, de a térkép szerint bármelyik pillanatban lakott környékre érhetünk.

Február 5.

Mivel váratlan találkozásokra számíthatunk, menetoszlopunk a szokásosnál is óvatosabban és lassabban haladt. Öt óra alatt 12-14 kilométert tehetünk meg, mikor az elővédünk jelentette, hogy egy legelésző kancát és csikót vett észre. Pachungo vezetésével felderítőket küldtem ki, hogy próbáljanak olyan útvonalat keresni, mely elkerüli a feltételezett települést.

Pachungo azzal a hírral tért vissza, hogy a közelben egy folyót találtak, mely változó mértékben ugyan, de mindenütt szélesebb, mint a Nacahuasu, átgázolhatatlannak tűnik. Követve a felderített utat, mi is kijutottunk a folyó partjára, mely, ha hinni lehet a térképünknek, a Rio Grande egyik mellékágával azonos. A környéken találtunk néhány, emberektől származó nyomot, de valamennyi régi, és ezek a gazzal felvert ösvények is elhálnak a járhatatlan bozótban. Mozgásnak, közlekedésnek sehol semmi jele.

Mivel ránk esteledett, kénytelenek voltunk elfogadni a lehetőségek kínálta táborhelyet a folyó mellett, mert csak itt vehettünk elegendő vizet. A lapos, nehezen védhető terepen „csiklandósan” érzem magam. Holnap az osztag két csoportra oszlik: egyik felderíti a folyó mellékét, a másik megkísérli az átkelést.

Este Intivel beszélgettem. Nem értett egyet a taktikámmal, hogy kikerülöm a lakott helyeket, mindenképpen szükségesnek találta, hogy

minél előbb próbáljunk meg kapcsolatot teremteni a környékbeli parasztokkal, hiszen a legtöbb gondot épp az okozza nekünk, hogy a bolíviaiak eddig csak igen gyéren csatlakoztak hozzánk. Lehetséges, hogy Intinek igaza van, meg fogjuk próbálni.

Február 6.

Látva az elgyötört arcokat, megváltoztattam az elhatározásomat: már ma kiadtam az elmaradt pihenőnapot, csak a felderítők indultak el útjukra. Joaquinék lefelé haladtak a Rio Grande mellékága mentén, abban a titkos reményben, hogy mégis ráakadnak egy gázlóra és nem kell majd tutajt építenünk, de gázló helyett csak egy sós vizű patakot találtak. Marcosék felfelé kísérleteztek – ők is eredmény nélkül. A három legjobb úszónk megpróbálkozott az átkeléssel, de a sebes sodrás majdnem elkapta őket.

Moro már jól érzi magát, most viszont Pombo beteg.

Február 7.

Miután elegendő vizet vettünk magunkhoz, egy kilométernyire visszahúzódtunk a folyótól – védhetőbb terepre. Nekiláttunk a tutajépítésnek, Marcos irányította a munkát, gyorsan haladtunk vele, de maga a tutaj túl nagyra sikerült, és alig-alig kormányozható.

Levonultunk a révhez, és megkezdődött az átkelés. Az első két fordulóval átjutott az elővédünk, a harmadikkal a derékhadnak mintegy a fele, elvitték magukkal minden felszerelésemet, beszámítva a hátizsákomat is. Mikor újra visszafelé tartottak, hogy átvigyék a derékhad maradékát, Félix, a révész egy túl széles mozdulatot tett a csáklyával, a sodrás megpörgette, majd messze elragadta a tutajt – majdnem a révész is odaveszett vele. Az innenső parton Joaquin

nekiállt, hogy összeüssön egy másikat, este kilencre végzett, de már nem lett volna értelme vállalnunk a sötétben való átkelés kockázatát. Minden jel arra vallott, hogy reggel könnyebben megbirkózunk majd a feladattal, a folyó is erős apadásnak indult és lelassult.

Velem nem maradt semmiféle holmi, Tumainivel behúzódtunk a fák közé, a földön aludtunk, és ketten takaróztunk a pokrócával. Reggelre agyoncsíptek minket a szúnyogok.

Február 8.

Üggyel-bajjal átkeltünk, a túlsó parton számba vettük veszteségeinket: két kézi adó-vevő rádió, egy hátizsáknyi konzerv, néhány könyv. Nehezen találtunk megfelelően védett táborhelyet, itt a környék nyitottabb, domborzatilag kevésbé tagolt, mint a túloldalon.

Míg a többiek berendezkedtek, mi Intivel felderítő útra indultunk. Mivel számolni kell azzal, hogy útközben emberekkel találkozunk majd, szereposztást csináltunk: Inti, aki beszéli a nyelvet, eltévedt vadászt alakít majd, én a magam ötvenszavas kecsua nyelvtudásommal jóindulatú, de kissé ütődött fullajtárját. Tumaini kissé lemaradva, de látótávolságból követ minket, fedezve mozgásunkat.

Inti próbált felkészíteni engem egy esetleges beszélgetésre. Azt mondta, hogy az indiánok általában vendégszeretők, a szólás szerint: „a lelküket az ujjuk hegyén, a szívüket a kezükben hordják” – de nem biztos, hogy ez a fogadtatás minden idegenre vonatkozik, elképzelhető, hogy ránk nem terjed ki. Tapasztalataimat számba véve inkább erre számítok. Sok évvel ezelőtt Bolíviából Peru felé tartva Ricardo Rojóval egy kamion utasszállításra átalakított rakodóterén utaztunk indiánok között. Bárhogy is próbáltunk kapcsolatot teremteni velük, egy szót sem szóltak hozzánk, hallgattak, mint a csomagok, melyeken gubbasztottak. Szájuk csak akkor nyílt ki, ha kiköpték az

étel megrághatatlan maradványait.

Inti szólt néhány szót a gondolkodásmódjukról is: nincs érzékük semmiféle elvont kategóriához, következtetéseiket nem feltevésekre építik, hanem csakis gyakorlati tapasztalatokra – tehát mindent szemléletessé kell tennünk a számukra.

Felhagyott kávéültetvényeket láttunk – ez ilyen földrajzi magasságban szokatlan. Rám nyomasztóan hat ez a növény, számomra a kávé a szolgaság jelképe, mert cserjéit mindenütt rabszolgák és megalázott béresek művelik.

A felderítésről különösebb események nélkül visszatértünk. Holnap a lehető legkorábban újra elindulunk.

Február 9.

A föld mindenütt kiszikkadt az eső után, az agyagos felszín megrepedezett. A tavalyi kukoricaszárakat senki sem vágta le, egy-egy lefoszlott levél meglebbent a szélben, óvatosan meg-megálltunk.

Dél körül egy tanyacsoporthoz értünk, a házakat vályogból, pontosabban fűvel összegyúrt sárból készítették, tetejüket kukoricaszár és szalma fedi. Néhány disznó, láma és baromfi turkált a trágyadombon és a házak közötti ázott szemétben.

Inti szólt, hogy menjünk beljebb, és nézzünk körül, beláttam, hogy igaza van, mégis nehezen tudtam elhatározni, hogy átlépjem a tanyák határát. Az egyik tanya gazdáját otthon találtuk, a megbeszélte szerepeket játszottuk, azt hiszem, komédiánk nem sikerült túl hatásosra. A gazda a sarokban állt a kemencénél, két kézzel szórt valamit a parázsra, a szagból ítélve talán gallyakat és lámaganéjt, aztán belebámult a füstölgő halomba. Feje egy fehér ronggyal volt bekötve, jelezvén, hogy beteg, vagy legalábbis annak érzi magát.

A paraszt nem lepődött meg a jöttünkön, mintha egy nem is túl régen abbahagyott beszélgetést folytatna, a szomszédjaira

panaszkodott. Minden szót külön kézmozdulattal kísért, mintha a fontosságát akarta volna hangsúlyozni. Nem tudom, felfogta-e, hogy személyünkben kikkel találkozott, annyi azonban valószínűnek látszott, hogy adott esetben nem számíthatunk a segítségére, sőt ha az ellenségeink sarokba szorítják, mindenre képes lesz, hogy kimásszon a bajból. Valami már amúgy is van a füle mögött, 1963-ban megölte a helyi földesúr bikáját, ezért hat hónap börtönre ítélték. A parasztot egyébként Rojasnak hívják, igyekszem nem elfelejteni a nevét, és nyolc gyereke van.

Inti nem vesztegetett vele túl sok időt, rám bízta Rojas kezelését. A fejét borító rongyra mutatva megkérdeztem, hogy mi baja van. Kiderült, hogy Szent Hétfős, vagyis előző nap berúgott singanitól. Megnéztem két beteg gyerekét: egyikük véresre vakarta a végbelét, bélférges kínozzák, a másikat pedig megtaposta a ló. Elláttam mind a kettőt, utána Inti készített rólunk egy fényképet: egy tuskón ülve és pipázva az ölemben tartom a két gyermeket, akár két szerencsétlen kis rongycsomót.

Elköszöntünk, egy kört írtunk le a tanya közötti bozótban, hogy megtévesszük Rojast, ha esetleg figyelné vonulásunk irányát.

Inti látta a rosszkedvemet, mosolyogva vigasztalt: a megváltók ritkán elégedettek, mikor először találkoznak a megváltásra szorulókkal. Hagytam magam megvigasztalni, és a tábor irányába fordultunk.

Mivel az indulásnál magunkkal hozott ennivaló már fogytán van, a táborba visszatérve kukoricakenyeret sütöttünk – frissen örölt lisztből, nem valami jól sikerült, lapos maradt, és a bele is összeragadt.

Este gyűlést tartottunk, ismertettem a feladatokat, melyek a következő tíz napban várnak ránk: a Rió Masicuri felé kell átjutnunk, majd a Rio Frias irányába vonulunk tovább, taktikai célunk: a már ismert útvonal mellett egy másikat is fel kell derítenünk – szükség esetére. Nehéz terep vár ránk, de arra kiválóan alkalmas lesz, hogy befejezze a fizikai előkészítést, ha ezeket a nehézségeket le tudjuk

győzni, az osztag minden tagja igazi katonának mondhatja magát.

Február 10.

Holnap van apám 64. születésnapja. Levelet írtam az öregnek, bár fogalmam sincs, hogy ki fogja elvinni neki. Utána eltűnődtem: miért írom a leveleket és ezt a vége-hossza nincs naplót, ahelyett hogy egy negyedórával több pihenőt adnék fáradt testemnek? Soha nem vágytam írói babérokra, jelentéktelen munkáimért soha nem fogadtam el tiszteletdíjat, de ha egyszer – bárhol és bármikor – valaki elolvassa majd azt, amit leírtam, és felháborodik azokon az igazságtalanságokon, melyek az én szívemet is megremegtették, már nem volt hiába az írás.

Február 11.

Továbbhaladunk, változatlanul a folyó kanyarulatait követve, az ösvény csak nehezen járható, már hosszú ideje nem használhatta senki, vagy ha el is vetődött erre valaki, az eső elmosta a nyomait.

A tegnapi „saját sütésű” kukoricakenyértől rosszul lettem, a szám kiszárad, erősen szédülök, szinte óránként vizes, vékony székletet ereszték.

Délben az ösvény egy széles folyónál ért véget. Átkeltünk rajta, majd lefelé és felfelé is küldtem ki felderítőket azzal az utasítással, hogy mérjék be pontosan a helyzetünket. Jelentéseik alapján megállapítható, hogy a Masicurihoz jutottunk ki.

Távolabb néhány parasztot láttunk, lovakat vezettek fékszáron, fejüket jobbra-balra forgatták, készen arra, hogy bármelyik pillanatban elmeneküljenek. Nyilvánvalóan tudnak az ittlétünkről, ez fokozott óvatosságra kötelez minket.

Holnap éjszakai menetet hajtunk végre, rövid eligazítást tartok a követendő magatartásról. Éjszaka úgy kell menni, mintha biciklizne az ember; magasra kell emelni a lábat, nehogy beleakadjon a növényzetbe, kiálló kövekbe vagy fába. Gyakran használjuk az iránytűt, például útelágazásoknál csak ez adhat biztos eligazítást. Ha nincs iránytűnk, a sarkcsillagot kell követni, csillagtalan éjszaka pedig a fákot kell megnézni: északi oldaluk alul általában lekopaszodott.

A magasság: 760 méter.

Február 12.

Az előőrs viszonylag gyorsan megtett két kilométert, közben semmiféle lakott helyet nem talált, pedig a térkép jelez itt egy Arenales nevű falut. Később az ösvény szinte járhatatlanná vált, a menetelés tempója lelassult.

Távolból épp harangszó hallatszott, mikor végre kiértünk egy országúthoz, ekkor jutott eszembe, hogy ma vasárnap van. A folyó mellett egy házát vettünk észre, mely Rojas elmondása szerint egy Montano nevű paraszté. Két bolíviait, Intit és Bigotest küldtem ki, hogy derítsék fel a házat, nem találtak senkit, utasítottam őket, hogy továbbra is maradjanak a ház közelében, és teremtsenek kapcsolatot a lakókkal.

Lerakodunk, és 7.30-kor éjszakai gyakorlatra indulunk, jobb, ha minél hamarabb kiderülnek a tájékozódási és menetbeli hibák. Összegezésként megállapítottam: még messze járunk a tökéletestől.

Visszatérve a gyakorlatról Inti és Bigotes már várt ránk, jelentették, hogy a Montano nevű paraszt be volt rúgva, baltával akarta szétverni a házat, felesége minden ruháját, cipőjét kidobálta a szemétdombra. Inti megpróbált beszélgetni vele, de nem sikerült, érdeklődött, hogy milyen élelmiszert lehetne venni Montanótól, de

csak egy kevés kukoricája volt.

Már hajnalodott, mikor behúzódtunk aludni egy sűrű erdőbe. Nagyon rossz a közérzetem: ma is kétszer hánytam a kukoricakenyértől, egész nap nem tudtam enni egy falatot sem.

Február 13.

Utolért minket az eső, hajnalban kezdett rá, és még délután is esett, a folyó megduzzadt. Szerencsénk mintha feltámadna, sikerült összeismerkednünk Montano fiával, egy tizennyolcéves-forma kamasszal. Az apa részegségében botrányt vert ki és elment, egy hétig ilyenkor nem is tér vissza, így a fiú viszonylag nyíltan mer beszélni. Fontos útbaigazításokat adott a mintegy mérföldnyi távolságban fekvő lapályos vidékről.

Egy feltöredezett talajú és szűk út vezet odáig a fennsík bal oldalán, a vidék elhagyatott, csak a környékbeli Perez fivérek egyike, egy középparaszt lakik itt, tudnunk kell, hogy a lánya egy katona menyasszonya.

Áttelepülünk egy új táborhelyre, a patak és egy kukoricatábla mellékére. Az út innen már végképp járhatatlan, két legjobb erőben levő emberünket: Marcost és Miguelt küldtem ki, hogy vágjanak ösvényt a sűrűbe az országút újabb kanyarulatáig. Az idő viharossá válik. A magasság: 650 méter.

Február 14.

Nyugalmas nap, ki sem mozdultunk a tábor környékéről. Csak az útvágókat küldtem ki, egész nap dolgoznak, úgy számolom, 6 kilométeres szakaszt tudnak felszabadítani, ez körülbelül fele annak a távnak, amit holnap meg kell tennünk. Jelentették, hogy útközben sem

lakóházat, sem embert nem láttak.

A fiatal Montano ma háromszor is itt járt nálunk, harmadszorra azért, hogy figyelmeztessen minket: egy ismeretlen férfi átkelt a folyón, és közeledik felénk, állítólag elkódorgott disznáját keresi. Megköszöntem az értesítést, és messze előrevettem őrszemeinket.

Tetszett a fiú, eszembe jutott, hogy megkérdezzem: akar-e csatlakozni a gerillákhoz? Korához képest erős testalkatú, szívós, jó megfigyelő – tudnánk használni őt. A fiatal Montano lesütötte a szemét, és azt mondta, ha kérhetne valamit, inkább kártérítést szeretne kapni azért, mert itt-ott letapostuk a kukoricaföldjeiket. Természetesen kifizettük a kért összeget. Tanulságos epizód volt, adalékul szolgálhat egy könyvhöz, melynek címe az lehetne, hogy „a forradalmi mozgalom érzelmi hatása a bolíviai parasztfjúságra”.

Inti mintha meg akarná magyarázni a parasztok bizalmatlanságát, valóságos előadást rögtönöz Bolívia történetéről. Bennem egy története ragadt meg: a gyarmatosítók valaha úgy irtották az őslakókat, hogy a kórházakban összeszedték a himlőben elpusztultak fertőzött ruháit, és felakasztották a fákra indián ösvények és települések közelében.

Hosszú számjeltáviratot kaptunk Havannából...

Megjegyzés: Guevara naplójában nem következetes a fedőnév használatában; a kubai fővárost hol Manilának rejtjelezi, hol a valódi nevét használja.

...sokáig elkínlódtam a megfejtésével. A magva: egy híradás a Kolléval folytatott tárgyalásokról – meghívták Kubába egy „paprikás csirkére”. Kollé lekicsinylőleg beszélt a főnökéről, azt mondta, hogy Monje jó elméleti szakember, ha a párt hatalomra kerülne, kiváló népművelési vagy propagandaminiszter válna belőle – de képtelen volna harcba vezetni a tömegeket.

Kollé azt állította, ő nem volt értesülve arról, hogy mozgalmunk

célkitűzései nemcsak Bolíviára terjednek ki, hanem távlatilag egész Latin-Amerikára is. Ha így állnak a dolgok, ő hajlandó elfogadni egy közös akciótervet, de ezt személyesen akarja megvitatni velem. Kolléval jönne még két másik központi bizottsági tag is, akik kinyilvánították elhatározásukat, hogy mindenképpen támogatnak minket, akárhogy is dönt ügyünkben a Bolíviai Kommunista Párt. Majd meglátjuk, hogy végződik ez a „megbékítő offenzíva”.

Jelezték ezenkívül, hogy „Francia” február 23-a körül szabályos útlevéllal megérkezik La Pazba...

Megjegyzés: Francia valódi nevén Jules Regis Debray ismert francia kommunista filozófus, a latin-amerikai forradalmi mozgalom ismerője és teoretikusa, könyvét, a *Forradalom a forradalomban*-t Castro sok száz ezres példányszámban nyomatta ki.

Debray kötelező katonaidejét olyan formában váltotta meg, hogy a francia kormány megbízásából vendégprofesszorként filozófiát és történelmet tanított Kubában, a havannai egyetemen. Széles körű kapcsolatot alakított ki a forradalom vezetőivel, köztük Guevarával is.

1966. december 21-én Debraynek egy levelet kézbesítettek ki a Habana Libre-szálló 21. emeletén levő szobájába, a levelet Guevara küldte, arra kérte Debrayt, hogy keresse fel a bolíviai táborban.

Debray elvállalta a feladatot, a konspiráció előírásainak megfelelően nem utazott egyenest Bolíviába, hanem előbb visszatért Európába. Január végén érkezett Párizsba, ahol a rue Saint Severinen működő, „Az olvasás gyönyörűsége” elnevezésű könyvesboltban jelentkezett, itt vette fel a kapcsolatot „Che” Guevara embereivel. Egy François Maspero nevű könyvkiadó és újságíró 2000 dollárt adott neki – a kiadások fedezésére.

Februárban Debray utasítást kapott, hogy utazzon La Pazba, ahol a Pradón, a Sucre-szálló előtt minden kedd délután 6 órakor egy Andres nevű ember várja őt, és megadja a szükséges útbaigazítást.

Andres bal kezében egy *Life* című folyóiratot fog tartani.

Február 15.

Legnagyobb lányom, Hildita tizenegyedik születésnapja. Levelet kellene írnom neki, legalább néhány üdvözlő szót, de nem bírom rászánni magam, úgy érzem, nem tudnám leplezni a rosszkedvem.

A mai nap nyugodt menetben telt el, reggel jól haladtunk, de tíz órára elértünk ahhoz a ponthoz, ameddig készforgatóink eljutottak, innen már minden méterért meg kellett küzdenünk. Öt órakor jelezték, majd hat órakor megerősítették a hírt, hogy az utunk megművelt táblák között vezet tovább.

Ésszerűbbnek tűnne kikerülni ezt a környéket, de nem áll módunkban, kockázatok árán is fel kell töltenünk élelmiszerkészleteinket. Szokásos módon Intit és Bigotest küldtem ki, hogy tárgyaljanak a gazdával, és ha lehet, vásároljanak tőle valamit.

A gazda egy Miguel Perez nevezetű szegényparaszt, nincs saját földje, a bátyjánál dolgozik, aki állítólag a végletekig kizsákmányolja. Inti szerint talán hajlandó lesz együttműködni velünk.

Az idő már erősen előrehaladt, mire letáboroztunk, legalább megspóroltuk a vacsorát.

Február 16.

Ma nincs menet, csak néhány száz méterrel vonulunk arrébb éjszakai helyünkről, hogy rejtve és fedve legyünk az ifjabbik Perez kíváncsi tekintete elől, ötven méterre a folyó fölött, egy erdős magaslaton táboroztunk le.

Ismertettem terveimet az osztaggal: holnap nekivágunk az egész

vállalkozás legnehezebb útszakaszának, mely a Rosita folyó irányába húzódó magashegységen vezet át.

Délután őrjöngve rákezdett az eső, és zuhogott szünet nélkül egész éjszaka. Lehet, hogy az időjárás újra felborítja majd a terveinket, mert a folyó megduzzadt, és valósággal elszigetelt minket a világtól.

Ma Inti tartott előadást a „vörös sarokban”, a katonai stratégiával foglalkozott, közelebbről az idegen területen vívott felszabadító háborúkkal.

Míg Inti az egyes akciók politikai előkészítésének felületes voltát elemezte, elgondolkoztam, hogy vajon mi is ugyanilyen ellenséges földeken és idegen folyók mellett vonulunk-e, és fönt az égből sem köszöntenek minket a bolíviai ősök magasra emelt kupákkal?!

Február 17.

Egész délelőtt zuhogott az eső, már tizennyolc órája tart egyhuzamban, mindenünk átázott. A folyó szintje is egyre emelkedik, ennek ellenére előbb-utóbb tovább kell mennünk. Kiküldtem Marcosékat, derítsék fel és tegyék járhatóvá a Rositához vezető utat. Délután tértek vissza, miután egy négy kilométer hosszú ösvényt vágtak. Jelentették, hogy egy kopár fensíkra jutottak ki.

Inti rosszul érzi magát, valamivel elcsapta a gyomrát. A magasság 720 méter, ami önmagában még nem volna sok, de a légköri viszonyok elviselhetetlenek, mintha nem is eső, hanem mérges sav csurogna az égből.

Február 18.

Josefina 33. születésnapja. Ahogy eszembe jutott, végigfutott a

bizsergés a hátgerincemen. Ritkán jutottam be szűzen a szobájába, már az előszobában maga fölé tepert. Érdekes: Josefina az anyámnak is tetszett, pedig ő kritikus szemmel nézte kapcsolataimat, például egyik feleségemért sem rajongott. Mi lehet most vele?

Reggel el kellett indulnunk, a levegő erősen párás, úgy érzem magam, mint egy kiskanál, melyet a mosogatódézsza alján felejtettek. Lassan vonultunk, alkalmazkodva most is a késforgatók munkatempójához, egészen két óráig, mikor kiértünk egy kopár fennsíkra. Alig valamennyit időztünk itt, továbbvonultunk, és este táborot vertünk egy nagyobb vízmosás mellett. A fennsíkon való átkelést holnapra halasztottuk.

Felderítőink rossz hírekkel tértek vissza, a térkép megint tévedett, sehol sem látszik járható ösvény, az út hegycsúcsok közé visz, melyek aztán hirtelen eséssel szakadnak le a mélybe, lehetetlenség leereszkedni rajtuk. Ha valóban nincs más út, vissza kell fordulnunk.

A magasság 980 méter.

Február 19.

Elveszett nap. Nem akartam belenyugodni a kudarcba, leereszkedtünk a folyóhoz, és megpróbáltunk átjutni rajta, de nem sikerült. Kiküldtem legjobb felderítőinket, Miguel és Anicetót, hogy keressenek valahol átkelési lehetőséget, az egész napot azzal töltöttük, hogy órájuk vártunk, de semmi mást nem tudtak mondani, mint hogy a terep végig olyan járhatatlan, mint a tegnapi felderített sziklás szakaszon. Holnap visszafordulunk, és kikerülve a folyót, egy másik fennsíkra próbálunk felkapaszkodni – ez látszik az utolsó esélynek.

A magasság: 760 méter.

Február 20.

Lassú tempóban haladunk keleti irányba. Az egész osztag hangulatát nyomasztja, hogy utat tévesztettünk, és saját kihűlt nyomainkba kell lépnünk. Le-lemaradok az élről, és próbálok néhány biztató szót mondani mindenkinek, de a válasz többnyire csak egy savanyú mosoly. Benjámín összeszorított fogakkal vonszolja magát, attól félek, hamarosan elkészül az erejével. Később eltértünk délkeleti irányba, és fél ötkor leértünk egy vízhez, melyet a térkép „kukoricás-patak”-nak tüntet fel, itt letáboroztunk.

Február 21.

Lassú vonulás a patak mentén fölfelé. Felderítőink azzal a hírrel tértek vissza, hogy gázlót találtak egy távolabbi patakon, de közben Marcos is megérkezett a portyájáról, és jelentette, hogy a mi folyónkon is rábukkant egy sekélyebb, átlábolható részre. 11 órakor elindultunk, 13.30-kor elértünk a Marcos által kiválasztott helyre, de a víz nagyon hideg volt, és néhány lépés után a meder kimélyült, akár egy kút, meg sem kíséreltük az átkelést. Nem szidtam le Marcost felületes munkájáért, úgy dolgozott bennem a düh, hogy ha elkezdem, nem tudom, hol álltam volna meg. Arra sem bírtam elszánni magam, hogy újra visszaforduljunk, így beértem annyival, hogy ismét felderítőket küldtem ki. A folyó feljebb kiszélesedett, az átkelés ott még kockázatosabbnak látszott, elfogadtam Joaquin tanácsát, aki egy megfelelőnek ígérkező ösvényt talált a fennsík felé. Inti rosszul van, kidobta a taccsot, ezen a héten már másodszor.

A magasság: 860 méter.

Február 22.

Erőnk fogytáig kapaszkodtunk fölfelé a tüskés bozótban. Egész napos kínlódás után úgy kellett tábort vernünk, hogy nem értük el a kitűzött célt. Még legalább három óra járásra vagyunk az 1180 méter magas csúcstól.

Február 23.

Fekete napom volt: a tudóm végig úgy zihált, mint egy fűjtató.

Reggel Marcosék elmentek, hogy előkészítsék az utat, közben mi a táborhelyünkön várakoztunk. Megfejtettünk egy rádióközleményt, melyben Manila nyugtázza, hogy kézhez kapták az üzenetemet. A francia „csatornán” keresztül adtam le, melyet Tánya épített ki európai útján – úgy látszik, megfelelően működik. A Bolíviai Kommunista Párt kezdeményezéséről egy szót sem szólnak, szerintem hamvába holt ügy az egész.

Délben végre mi is elindultunk, a nap úgy sütött, hogy a sziklák megrepedtek belé, a hőség bennem valamiféle ájulást váltott ki. Míg a csúcs felé vánszorogtam, kiszállt belőlem minden erő, csak az akaratom vitt tovább. Elfáradásomnak az a legbiztosabb jele, hogy kínlódás közben kezdem magam kívülről nézni, akár egy idegent: mit akar ez a szerencsétlen? Mintha a lélek menekülni akarna az erőtlen testből.

(Életemben még csak egyszer éreztem ezt a kint. Fenn, La Majaguánál asztmaroham tört ki rajtam, és úgy kellett volna felfutnom egy meredek hegyoldalon – természetesen ellenséges golyózáporban. Jární sem tudtam, egy Jack London-novellára gondoltam, próbáltam magamra öltetni azt a méltóságot, ahogy az ő hőse meghal a hősivatagban, de Universo Sanchez nem hagyta, valósággal felrugdosott a meredélyen: a kurva argentin anyádat, vagy mész, vagy a puskámmal ütlek agyon! És sikerült feljutnom.)

Fent a csúcson egy fehér madár ült, méltóságteljesen, mintha ennek az elhagyott vidéknek a helytartója volna, rezzenés nélkül figyelt le a völgybe. Lépéseinktől alig zavartatta magát, szárnyát meglibbentve szinte csak arrébb szökkent.

Ez a környék legmagasabb pontja, 1420 méter, uralja a távoli vidéket egészen le a Rio Grandéig, a Nacahuasu torkolatáig, sőt fennhatósága alá tartozik a Rosita mellékének egy része is. A helyszínrajz persze itt is eltér attól, amit a térképünk jelez: egyoldalt a terep egy világosan megvonható választóvonalig meredeken ereszkedik le a Rositáig, onnan pedig egy fákkal borított, 8–10 kilométer széles lépcsőbe megy át. Másik irányban távolabb egy új hegylánc indul, olyan magasságú csúcsokkal, mint amin mi állunk, és messze mögötte fekszik a síkság.

Úgy határoztunk, hogy egy meredek, de viszonylag elfogadható ösvényen ereszkedünk le a patakig. Innen fentről az is kiderül, hogy a patak mellett nincsenek házak – szemben a térkép jelzéseivel. Pokoli menetelés után 900 méteres magasságban éjszakázunk – egy korty ivóvizünk sincs.

Tegnap hajnalban hallottam, hogy Marcos egyik társának azt mondta: le vagy szarva, ez ma megisméltődött. Beszélnem kell vele.

Február 24.

Ernestico kisfiam második születésnapja – majdnem két éve vagyok távol tőlük, ő igazán nem az én nevemet tanulta meg elsőnek kiejteni.

Fárasztó és nyomasztó nap. Csak keveset haladtunk, ivóvizünk sem volt, mert a patak, melynek kanyarulatait követjük, kiszáradt. 12 órakor le kellett váltanunk kimerült ösvényvágóinkat. Délután kettőkor esett egy kevés eső, megtölthettük a kulacsainkat, kevéssel később találtunk egy vizesgödröt is. Öt órakor letáboroztunk egy

tisztáson a patak közelében. Marcos a felderítésből visszatérve jelentette, hogy a folyótól csak néhány kilométer választ el minket, de az út nagyon rossz addig, mert a kiszáradt patak lejjebb mocsárrá változik.

Február 25.

Fekete nap. Akárcsak tegnap, ma is alig haladtunk valamit, betetőzésül Marcosék reggel elnézték az útirányt, és eltévedtek, 12 órakor segítséget küldtem utánuk, ha 6 óráig nem találják ki a folyóhoz, visszatérnek.

Mikor kettesben maradtunk, Pachungo panaszkodni kezdett Marcosra, összeszólalkozott vele, mert túrhetetlen modorban adja ki a parancsait. Marcos megfenyegette a machetével, sőt a kés nyelével bele is csapott az arcába, Pachungo ekkor kijelentette, hogy most már végképp nem engedelmeskedik neki, Marcos újra megfenyegette, és megrázta úgy, hogy a ruhája is elszakadt.

Az esemény súlyossága miatt beszéltem a politikai biztosainkkal, mindketten megerősítették, hogy Marcos jellemhibái miatt rossz hangulat alakult ki az elővédben, de arról is tájékoztattak, hogy Pachungo is megéri a pénzét.

Február 26.

Reggel tetemre hívtam Marcost és Pachungót, a kölcsönös vádaskodást hallgatva megállapítottam, hogy Marcos valóban hatalmaskodott, sértegette Pachungót, talán meg is fenyegette a késsel, de semmiképpen sem ütötte meg. Pachungóra viszont rábizonyult, hogy kihívó válaszaival valósággal provokálta Marcost – már nekem is többször feltűnt, hogy van benne valami vele született pökhendiség.

Nem hirdetem semmiféle ítéletet. Kivártam, amíg az osztag összegyűlik, és csak akkor kezdtem el mondani, hogy azok a nélkülözések, amiket eddig kiálltunk, még csak bevezetésszámba mennek azokhoz a szenvedésekhez képest, melyek ezután várnak ránk. Az alkalmazkodás hiányával magyaráztam, hogy olyan szégyenteljes események fordulhatnak elő az osztagon belül, mint a két kubai között lezajlott veszekedés. A nyilvánosság előtt megbíráltam Marcos túlkapásait, de Pachungóval is közöltem, hogy ha még egyszer előfordul egy hasonló eset, elveszítheti gerillabecsületét.

Külön beszéltem a bolíviaiakkal, akiknek ez a menetgyakorlat az első nagy fizikai próba életükben. Kértem őket, hogy aki gyengének érzi magát, ne folyamodjon szökéshez vagy öncsonkításhoz vagy más sumák trükkökhöz, hanem szóljon nekem, és én békében elengedem. Valamennyien azt mondták, hogy folytatni akarják a harcot.

Újból nekivágtunk az útnak a Rio Grande felé törekedve, hamarosan el is értük, és mintegy kilométernyi hosszban követtük a folyását, mikor az elénk tornyosuló sziklák miatt a folyópart sziklapárákányán kellett továbbhaladnunk.

Benjámín lemaradt, fáradtságában alig bírta cipelni a hátzísákját. Mikor egy kanyarban beért mögénk, megparancsoltam neki, hogy tartson lépést az osztaggal, és ő meg is próbálta fokozni a tempót. Ment vagy ötven métert, közben elhagyta a mászócsákányát, egy szikla mögött felejtette. Én ezt távolabbról is észrevettem, és szóltam Urbanónak, hogy figyelmeztesse a fiút. Benjámín hirtelen mozdulattal visszafordult a csákányáért, megcsúszott, és beleesett a folyóba, nem tudott úszni, a víz erős sodrása rögtön magával ragadta.

Rohantunk, hogy megpróbáljunk segíteni, de mire ledobáltuk magunkról a felszerelést, a hullámok már kisodorták Benjámint a nyílt vízre, és eltűnt. Rolando utána úszott, és megkísérelt lemerülni, hogy megkeresse a fiút, de az ár őt is messze elragadta magával, majdnem ő is odaveszett. Öt perc után felhagytunk minden reményünkkel.

Benjámín gyenge fiú volt, mint most utólag megállapítható: tökéletesen alkalmatlan a vállalt feladatra, de a győzni akarás, mely

élt benne, sokáig pótolni tudott minden hiányosságot. Ez a próba erősebb volt, mint ő, magamat okolom, amiért egyáltalán elhoztuk magunkkal, ott kellett volna hagyni a táborban Antonióval.

Hogy elbúcsúzzunk tőle valamiképpen: két ágat keresztformában összekötöttünk, és utána vetettük a folyóba – mint Gyertyaszentelőkor az öngyilkosok kedvesei szokták. Én mondtam néhány szót fölötte, arról beszéltem, hogy az a kritikus pont egy ember életében, mikor el meri vállalni, hogy szembenéz a halállal. Ha elszánja magát erre, akkor hősnek kell tekintenünk – akár sikerrel jár a vállalkozása, akár tragédiával végződik.

Nem folytattuk az utunkat a Rosita felé, délután letáboroztunk, és vacsorára megettük az utolsó adag babunkat. Észre sem vettük, hogy vasárnap volt, csak most, a naptárból látom.

Február 27.

Még egy fárasztó nap kellett – menetelés folyómederben és átkelés sziklákon –, hogy elérjük a Rosita folyót. Nagyobb, mint a Nacahuasu, vöröses vize van, valószínűleg a talajból kioldott vastól. Megettük utolsó élelmiszer-tartalékunkat. Sehol sem találunk emberi életre utaló jeleket, ami gondolkodóba ejt, mert a térkép szerint lakott körzetek és országutak közelében járunk.

Február 28.

Reggelire tea és semmi más. A mai nap felét pihenéssel töltöttük. A megbeszélt időben megpróbáltunk rádióon kapcsolatot teremteni Antonióval, de elhagyott táborunk nem felelt – szörnyű volna, ha egész március közepéig, a visszatérésünkig nem kapnánk hírt felőlük. Két irányba is felderítőket küldtem ki. Miguelék lefelé mentek a

Rosita folyó mellett, három és fél órás menetidőt szabtam meg nekik, a térkép alapján ennyit tartottam szükségesnek, hogy elérjék az Abaposito folyócskát – vállalkozásuk nem sikerült. Joaquin és Pedro a szemközti hegyet mászták meg, de ők sem találtak használható ösvényt vagy akár egy járható csapás nyomait.

Marcos vezetésével építettünk egy tutajt, és megkezdtuk az átkelést. Átvittek öt hátizsákot, de a kapkodásban összekeverték; Miguel zsákja is felkerült, pedig ő maga itt maradt, viszont itt hagyták Benignoét, aki átment, mindenek tetejében Benigno még a bakancsát is elhagyta. A dolgok talán rendbe jöttek volna, ha az átkelést zökkenők nélkül sikerül végrehajtani, de a tutaj most is szétesett, darabjait elvitte a víz. Nekiláttunk egy másiknak, de estig nem végeztünk vele, így az átkelést reggelre kellett halasztanunk.

Március 1.

Reggel hatkor elkezdett esni, felfüggesztettük az átkelést, amíg kissé lecsillapodik, de az eső csak egyre erősödött, délután háromkor is őrjöngve tombolt. A folyó vízszintje hirtelen megemelkedett, és nem találtuk értelmét, hogy megkísértsük az átkelést. Később is csak tovább növekedett a víz magassága, és semmi jel sem mutatott közeli apadásra.

A vihar elől bemenekültünk egy elhagyott esőkunyhóba, összebújunk a hideg elől, ruhánk gőzölögve száradt. Elgondolkoztam: hol járnék most, ha nem kezdek bele ebbe az akcióba? Ha egyáltalán élnék még, ami korántsem biztos, mert sok embernek útjában voltam, ülnék valahol egy íróasztal mellett, felesleges és kivihetetlen tervezetek fölött töprengve, esetleg egy küldöttség élén, egy csikorgó hangulatú fogadáson, részegek között, lesném az idő múlását. Jobb nekem itt ebben a bűdös, testszagú félhomályban.

Este jelentették, hogy Apolinar megette a vésztartaléknak kapott tejkonzervet, Eusebio pedig még a szardíniáját is. Nem tudtam más büntetést kitalálni, mint hogy megfenyegettem őket: mikor mi felbontjuk a konzerveinket, ők semmit sem kapnak majd. Mindenesetre: nagyon rossz jel.

Március 2.

A nap már esővel virradt, letörtségében mindenki elengedi fülét-farkát, én magam sem vagyok kivétel. Elhatároztuk, hogy amint eláll az eső, felszedjük a sátorfánkat, és a folyó mentén folytatjuk az utunkat. Bőséges készletet gyűjtöttünk a palmito de corajo gyümölcséből. 12 órakor elindultunk, letértünk az eddig követett útról, abban a reményben, hogy a régi ösvényen haladhatunk tovább, de az is eltűnt a bozótban. 4 óra 30-kor megálltunk. A túloldalra átkelt előörsről semmi hírünk sincs.

Március 3.

Ma reggel mintha kedvezőbb arcát mutatta volna a szerencsénk, egy darabig jó ütemben haladtunk, de az utunk ismét egy akadályokkal teli fennsíkra vezetett, négy órát vesztegettünk el, hogy megtisztítsunk magunk előtt egy alig félóra alatt megjárható lejtőt. Hat órakor értünk le a folyó partjára, itt letáboroztunk. Kiküldtük felderítőinket, akik 9 óra felé tértek vissza. Időbeosztásunk teljesen felborult, ma éjfélkor vacsoráztunk – útközben szedett vad gyümölcsöket. Nem tudom, meddig tartjuk még magunkat.

A magasság: 600 méter.

Március 4.

Reggel Miguel és Urbano elment ösvényt vágni, hat órákor tértek vissza. Lélekszakasztó egész napos munkával öt kilométert jutottak előre a sűrűben, kiértek egy mezőre, innen talán már szabadabban vonulhatunk tovább.

Útközben, sajnos, nem találtak megfelelő táborhelyet, ezért jelenlegi helyünkön kell maradnunk, ami biztonsági szempontból egyébként megengedhetetlen.

Utolsó reményeink a vadászok, elejtettek két kis majmot, egy papagájt és egy galambot, ez a palmitóval együtt épp kiadott egy ebédet. Az erő napról napra fogy, lábszáramon ödéma nyomai tűnnek fel. A hangulat mélypontra, a morál hanyatlását jelzi, hogy egyre gyakrabban hagyunk el felszerelési tárgyakat. A vietnami partizánok fegyelmeztségét próbáltam például állítani az osztag elé, de Miguel rögtön visszavágott. Azt mondta: nem szabad ilyen összehasonlítást tenni, mert Vietnam 3000 éves ország és azóta egyfolytában háborút visel a különféle megszállók ellen, a kubai nemzet viszont csak a 19. században született, tehát nem is szerezhettek elegendő harci tapasztalatot. Történelemfilozófiába bújtatott kényelmesség, melynek ellentmond például a kubai forradalom győzelme is.

Március 5.

Ma Joaquin és Braulio ment ki ösvényt vágni. Esett, és mind a ketten támolyogtak a gyengeségtől, az lett volna csodálatos, ha megfelelően haladnak előre – csodák persze nincsenek. Inti bocsánatkérően tördelve a kezét megkérdezte, hogy nincs-e valami túlméretezett ebben a menetgyakorlatban, valóban szükség van-e arra, hogy utolsó erőnkkel meredek sziklafalakat másszunk meg. Nem voltam hajlandó vitatkozni vele, feltétlenül hinnünk kell a magunk elé

szabott feladatok szükségszerű voltában. Éppen az az egyik alapvető célunk, hogy megtaláljuk azt a módszert, mellyel a hősi magatartást állandósíthatjuk a hétköznapiakban.

Gyűjtöttünk 12 palmitót, és lőttünk néhány madarat, jobban állunk, mint az előző napokban, két napra elegendő a tartalékunk, nem kell hozzányúlni a konzervekhez.

Március 6.

A nap szaggatott ritmusú meneteléssel telt el, egészen délután öt óráig. Ma Miguel, Urbano és Tumaini voltak a soros útvágók. Távolból hegyek látszanak, melyek mintha már a Nancahuasu mögött emelkednének. Még legalább tíz napba telik, amíg visszaérünk kiindulótáborunkba.

Lőttünk egy papagájt, az utóvéd kapta meg. Mi a maradékot éljük fel; palmitót ettünk hússal. A tartalék három szűkös étkezésre elég.

Az ételt ideológiával próbálom pótolni, ma megkockáztattam egy rövid elméleti előadást a forradalmi magatartásról. A forradalmár, mint minden harc ideológiai motorja, örökös készenlétre és szüntelen tevékenységre van ítélve. A harc csak a halálával érhet véget – hacsak még életében meg nem valósulnak eszményei az egész világon.

A gerilla éveink egyedül hiteles forradalmára, mert nem magyarázgatja, hanem műveli a forradalmat. Ha forradalmi heve ellanyhul, akkor harcából elvész minden hajtóerő, és ezt az ernyedtséget okvetlenül kihasználja minden forradalmak megbékíthetetlen ellensége: az imperializmus.

Szavaim nem hatottak igazán az emberekre, az előadást követő vitában óvatosan fogalmaztak, de kérdéseikből mégis érződött a tiltakozás a rájuk háruló feladatok súlya ellen. Carlos felvetette: meddig lehet megszakítás nélkül „örségben állni”?! Akár elméletileg

is lehetséges-e az *örökös* készenlét, nem tételezi fel az az alapállás már eleve a hibák, a pillanatnyi, de végzetes kihagyások lehetőségét?

Folyton emlékeznünk kell-e a nyomorban élőkre, a plakátokon látható csontsovány, moribundus biafrai csecsemőkre, minden lépésünket alárendelve ennek a mesterségesen újra és újra felidézett képnek? Nem válik-e előbb-utóbb gépiessé ez a magatartás?

Azt feleltem, hogy nincs senki, aki akár egy órára is felmenthetne minket a kötelességünk alól, melyet egyszer lelkiismeretünk szavára elvállaltunk, mint életünk legfontosabb tartalmát. Carlos nem hagyta ennyiben, megkérdezte: nem válhatunk-e végső fokon embertelenné az állandó görcstől? Ez lehetséges, válaszoltam, de az sem a mi bűnünk, hanem az ellenségeinké, akik ilyen alapállásba kényszerítettek minket. Gyerekkorom kedvencét, Nietzscht idéztem: „...mert, aki sárkányokkal viaskodik, előbb-utóbb sárkánnyá válik maga is...”

Március 7.

Elkezdődött a negyedik hónapunk. Hiábavalónak tűnik a tegnapi vita, csak az indulatokat lobbantotta fel ideiglenesen, az osztag tartása egyre gyengébb. Az emberek látják, hogy élelmiszerünk fogy, az előttünk álló út pedig alig-alig. Négy-öt kilométert haladtunk a folyó irányába, a késforgatóink által előkészített úton. A menü: három egész madár és a negyedik fele – meg ami a palmitokészletünkben megmaradt. Holnaptól kiosztjuk a szardíniát – egyharmad doboz jut egy-egy emberre étkezésenként, aztán felbontjuk a tejkonzervet, és kész. Ahogy számolom, ez a tartalék négy napra elegendő, és az út a Nacahuasuiig még hat vagy nyolc napig is eltarthat.

A magasság: 610 méter.

Március 8.

Ez a nap sem tartozott a legkellemesebbek közé: feszültségben és kellemetlen meglepetések közepette telt el. Az előírt menetteljesítményt sem értük el.

Reggel tíz órakor indultunk el a táborból, másfél óra múlva találkoztunk előreküldött vadászainkkal, akik néhány kövér madarat ejtettek el. Rolando jelentette, hogy portyájuk közben egy víztároló medencére bukkantak rá.

Parancsot adtam a táborverésre, és körülnéztünk a medence környékén: minden elhagyatott, a lebetonozott állásokat már körbenőtte a gaz. Valamilyen petróleumszivattyú működhetett itt, de úgy látszik, használaton kívül helyezték.

Nyomaszt, hogy Marcos előőrséről már napok óta nem kaptunk híreket, csak találgatni tudom, hogy mit csinálhatnak, valószínűleg hosszú felderítésbe kezdtek a saját szakállukra. Intit és Papit utánuk küldtem a túlsó partra, emellett persze élelmiszer-vásárlással is megbíztam őket.

Ruhástul ugrottak be a vízbe, hogy egymást követve átússzák a folyót. Papi simán átjutott, de Inti görcsöt kapott, és majdnem megfulladt. Papi visszaugrott a vízbe, és nagy nehezen áthúzta magát – ha járt valaki a környéken, az a jelenet biztos, hogy magára vonta az illető figyelmét. Legszívesebben visszahívtam volna őket, de Intiék nem adták le a „veszély” megbeszélte jelét, hanem eltűntek a parti bozótban.

Tizenkét órakor keltek át, hosszú órákat vártunk rájuk, de még 15.15-kor sem mutatták magukat, ekkor visszavonultam a figyelőállásomból. Elmúlt a délután, beesteledett, de ők továbbra sem jelentkeztek, 21 órakor bevontam az őröket is.

Nagyon ideges voltam, hiszen két fontos emberünk élete forgott veszélyben. Ma már semmit sem tehattünk értük, de úgy döntöttem, hogy másnap a két legjobb úszónk: Alejandro és Rolando átkel, megpróbálják tisztázni a helyzetet.

Ma jobban ettünk, mint az elmúlt napokban, a palmito ugyan már elfogyott, de bőségesen volt madárhús, és Rolando megölt két kis majmot is.

Március 9.

Korán keltünk, felkészültünk az esetleges átkelésre, egy tutajt ácsoltunk. Reggeli után útnak akartam indítani Rolandóékat, de 8.30-kor az őr jelentette, hogy félmeztelen emberek közelednek a túlsó partról – azonnal abbahagyattam minden munkát.

Túl a nagy kanyaron vágtunk egy ösvényt, egészen le a partig, de innen sem láttuk, mi történik, mert a folyó fölött sűrű köd lebegett. 10.30-tól 16 óráig káprázó szemmel bámultam a ködöt, mikor végre kiléptek a folyóból visszatért felderítőink: Inti és Papi.

Vállalkozásuk eredménnyel járt, hoztak disznóhúst, kenyeret, rizst, cukrot, kávé, konzerveket, kukoricát és egyéb élelmiszereket. Egy kis dáridót csaptunk, kávé főztünk, és megengedtem, hogy elfogyasszuk már felbontott tejkonzerveink maradékát is. Kérdőre vontam Intiéket, hogy miért nem adtak hírt magukról, azt állították, hogy ők óránként jelentkeztek, de mi nem vettük észre őket.

Beszámoltak felderítésük eredményeiről. A megbeszélte terv szerint kóbor vadászoknak adva ki magukat, szóba elegyedtek a környékbeli parasztokkal. Megtudták, hogy az elhagyott petróleumszivattyú egy nagyobb kutatólánc része volt, a túlsó parton több szivattyúállomás még mindig működik – jelentős számú személyzettel.

A boltos, akinél bevásároltak, elmondta, hogy néhány napja egy ismeretlen fegyveresekből álló csoport vonult át a településen – a leírásból kiderült, hogy csak Marcos lehetett az előőrsével. Pálinkát ivott, aztán fogadást ajánlott a boltosnak, hogy háttal állva egy fára kiszögezett lőlapnak csak egy tükörből célozva öt lövésből legalább negyven kört ér el. Meg kell veszni Marcos hülyeségeitől...

Megjegyzés: Guevara nem tudta meg, hogy Marcos összetalálkozott egy Epifanio Vargas nevű parasztemberrel is, élelmiszert vásárolt tőle, közben itt is mutogatta a puskáját. Vargas gyanúsnak találta a jövevényeket, távozásuk után elmondta a történeteket a feleségének, aki egy százados házában szolgált mint cseléd. Az asszony másnap jelentette a gazdájának, a százados pedig közölte Camiriban a IV. Katonai Körzet parancsnokával. A parancsnok egy őrjáratot küldött ki a házhoz, letartóztatták Vargast, és arra kényszerítették, hogy mutassa meg: Marcos milyen irányba távozott előőrsével. Nyomokra bukkantak, melyet egészen a bázistábor közelségéig követtek. Vargast fogolyként magukkal vitték.

...Intiéknek nem sikerült kideríteni, hogy pontosan mennyire fekszik ide a Nacahuasu, a parasztok négy-öt napi járóföldre becsülték a távolságot. Ha ez igaz, élelmiszer-tartalékunk kitart a visszaérkezésig.

Március 10.

6.30-kor indultunk el, alig háromnegyed órás menetelés után már utol is értük az útvágóinkat. Nyolc órakor elkezdett esni, és zuhogott tizenegyig. Egész nap összesen három órát tudtunk menetelni, öt órakor táborot vertünk. Távolból megint hegycsúcsok látszanak, melyek mögött én már a táborunkat sejtem. Brauliót kiküldtem éjszakai felderítésre, jelentette, hogy talált egy ösvényt, lejutott rajta a parthoz, és megállapította, hogy a folyó nyugat felé tart.

A magasság: 600 méter.

Március 11.

Jó előjelek között indult el a nap. Több mint egy óra hosszat szinte tökéletes úton haladtunk, aztán az ösvény minden átmenet nélkül eltűnt. Braulio napvilágnál nem találta meg azt az irányt, melyet éjszaka követett, lelkiismeret-furdalásában fogta a machetét, és eszeveszett munkával megpróbált kijutni a partra, Urbano megsajnálta, és segített neki. Mire nagy nehezen leértünk, a folyó szintje ugrásszerűen megemelkedett, és újra elzárta az utunkat.

13.30-kor megálltunk, és elküldtem Miguel és Tumainit, hogy teremtsenek kapcsolatot az előőrssel. Parancsot küldtem, hogy térjenek vissza – feltéve, hogy még nem értek ki a Nacahuasához valamilyen megfelelő helyen.

Az előőr 18 órakor vonult be, tőlünk három kilométerre vesztegeltek; egy hegyes csúcsban végződő, kopár szirthez jutottak el, melyet sem megmászni, sem kikerülni nem tudtak. Úgy tűnik, hogy a menetgyakorlat utolsó napjai igen kemények lesznek, csak abban reménykedünk, hogy az út később lejtteni kezd a folyó felé – sajnos ez sem nagyon valószínű.

Marcost leszidtam, hiúságával és meggondolatlanságával az egész osztagot pusztulásba sodorhatja – mintha nem is értené, miről van szó, meg kell fontolnom: ne váltsam-e le tisztségéből.

Még egy kellemetlen incidens fordult elő. Az utóvédnél ellenőriztem a készleteket, és a cukorból hiány mutatkozott. Vagy az elosztásnál tévedtek, vagy Braulio, a felelős manipulált valamit. Istenem, mint az óvodában! Mindenképpen beszélnem kell vele is.

A magasság: 610 méter.

Március 12.

Ma egy óra és tíz perc alatt akkora utat tettünk meg, mint tegnap reggeltől estig. Miguel és Tumaini, akik az élen haladtak, szinte

kúszva jutottak el az előőrs által jelzett kopár szirthez, megpróbálták átmászni rajta – hiábavaló kísérleteikkel eltelt az egész nap.

Egyetlen ténykedésre futotta az erőnkéből: lőttünk négy kis madarat, és megettük „feltétnek” a rizshez. Még két étkezésre maradt ennivalónk – lehet, hogy most halunk éhen, alig néhány kilométerrel a cél előtt?!

Migueléket átküldtem a túlsó partra, hátha ott könnyebben kijutunk a bázistáborhoz, melyről változatlanul nincs semmi hírünk. Az is teljesen bizonytalan, hogy érintjük-e majd az út menti „postaládáinkat”, így ha a hadsereg rajtaütött volna Antonio őrcsapatán, egyenest belesétálnánk a kelepcebe.

Március 13.

Átkeltünk. 6.30-tól 12 óráig pokoli csúcsokat másztunk meg, próbáljuk követni azt az utat, melyet Miguel vágott sziszifuszi munkával. Kisebb zápor kerekedett, ezért 17 órakor letáboroztunk. A nép elég kimerült, a ruha rongyokban lóg le róluk, a legtöbbjük lába kisebesedett – sajnos morálisan is mintha végképp leengedtek volna. Kiszámoltam a térképen: egész napi vergődéssel jó, ha öt kilométert tettünk meg. Újra korlátoznom kell az adagokat, mert a tartalékunk már csak egy étkezésre volna elegendő.

Március 14.

Ma olyan fáradt voltam, hogy meg sem tudtam fogni a tollat, este ülve elaludtam.

Március 15.

Újra átkelünk a folyón, hátha a túloldalon le tudnánk rövidíteni az utat – ez egyáltalán nem biztos, már jó ideje minden döntésem pillanatnyi „ihleten” és taktikai rögtönzéseken alapul.

Az első fordulónál én irányítottam a tutajt, három embert vittem át, akik nem tudnak úszni, és a málha nagy részét. A tutajjösszakmát még gyakorolnom kell, mert a sodrás egy kilométerrel lejjebb vitt minket a tervezett kikötőnél. Persze lehet, hogy a tutajban volt a hiba, mert az utolsó forduló előtt, megszokott módon, szétesett. Moro doktor és Félix, aki segített a derékhad átkelésében, a túlsó parton ragadt, holnap majd átjönnek az utóvéddel.

Lőttünk négy karvalyt – ez volt a vacsoránk –, a húsuk nem is olyan undorító, mint ahogy képzelné az ember, vagy mi vagyunk egyre éhesebbek. Minden holmink átnedvesedett, és változatlan esőfelhők merednek ránk. Az osztag erkölcsi tartása egyre lejjebb csúszik, indokolatlan veszekedések törnek ki, van, hogy fegyverrel fenyegetik meg egymást. Megmagyarázhatatlan rossz érzéseim vannak, valamilyen katasztrófától tartok.

Miguel lábai felpuffedtek, sajnos másoknál is tapasztalok hasonló tüneteket.

Március 16.

Orvosi rendelőben érzem magam: Miguel, Inti, Urbano és Alejandro egymás után jönnek oda hozzám, és különféle betegségekre panaszkodnak. Én magam csak végletes kimerültséget érzek, és a panaszkodók nagy részénél is ezt állapítom meg, de nagyon nyugtalanítanak a lábpuffadások okai és lehetséges következményei. Úgy döntöttem, hogy az embereknek húst kell enniük, levágjuk a teherhordó lovunkat – a döntés több mint kockázatos, mert a terhet, melyet eddig a ló cipelt, szét kell majd osztani közöttünk.

Moro doktor és Félix megkísérelte az átkelést, hogy csatlakozzanak hozzánk, de a folyó sodra messzire levitte őket. Kiküldtem Pombót és Tumainit, hogy segítsenek nekik. Majd, mintha egy folytatásos komédia következő részét látnánk, Joaquin jelent meg a túlsó parton az utóvéddel, jelezte, hogy átkelnek, vízre szálltak, de a folyó nekivágta a tutajukat egy sziklának, alig tudtak visszakapaszkodni kiindulóhelyükre. Jeleztem nekik, hogy halasszák el holnapra az átkelést.

Leváltuk a lovat, az állat mintha megérezte volna a veszélyt, legelészés közben nyugtalanul fel-felkapta a fejét. Camba egy marék fűvel kínálta, lekötötte a figyelmét, ezalatt Marcos hirtelen mellé ugrott, és machetéjával elvágta a ló torkát. A nagy főzőüstünkben fogtuk fel a vért, a húst négy nagyobb adagra osztottuk, elsőnek a romlékonyabb belsőségeket fogyasztjuk el. Félretettem a távollevők részét.

Nem szeretem a lóhúst, mindig valami édeskés ízt éreztem rajta, és erősen meg is szokott hajtani, de most én is két pofára zabáltam. Így persze hiába figyelmeztettem az embereket, hogy mohóságuknak kellemetlen következményei lehetnek, addig ettek, amíg egy falat hús sem maradt az üst alján. Valósággal berúgtak az ételtől, voltak, akik énekeltek is utána.

Megfejtettük a 32-es számú üzenetet, mely bejelenti, hogy elindult hozzánk egy bolíviai orvos, napokon belül csatlakozni fog az osztagunkhoz. Hoz magával egy rakományra való glucantinet-leismánia elleni gyógyszert, csak tudnám, hogy minek, eddig még egyetlen leismániás eset sem fordult elő nálunk.

Március 17.

Újabb tragédia ért bennünket – pedig még el sem kezdődtek a harcok.

Hajnalban kiküldtem Miguel és Tumainit Joaquinék elé – jó darab húsokat vittek magukkal az utóvédnek. Csak későn, már dél körül tértek vissza, mindannyian porig sújtva, Joaquin elmesélte odisszeájukat.

Nem tudták kormányozni a tutajukat, mely így szabadon sodródott lefelé a Nacahuasu alsó folyásának irányában, egészen addig, míg egy örvény el nem kapta őket. A víztölcsérben többször is alábuktak, végeredményben elveszítettek néhány hátizsákot, bálákat, hat fegyvert – és egy embert: Carlost, a bolíviai diákot. Ő Braulióval együtt merült el az örvényben, Braulio hagyta, hogy a forgás kivigye a tölcsér szélére, ekkor egy hirtelen nekirugaszkodással kitepte magát, és elérte a partot. Onnan látta, hogy Carlost szinte ellenállás nélkül benyeli az örvény, Joaquin egész csapatával már korábban felkapaszkodott a szárazföldre, nem látta, hogy mi történt, nekem csak annyit tudott jelenteni, hogy Carlos személyében az utóvéd legjobb bolíviai emberét veszítette el, komoly, fegyelmezett és lelkes katona volt. Én is megbántam, hogy valaha gyanakodva és bizalmatlanul tekintettem rá.

Benjámín után most másodszor is átestünk a Halál tűzkeresztségén, és attól tartottam, hogy hamarosan újabb veszteségeket kell feljegyeznünk. Szerencsére 14 óra felé előkerült doktor Moro és Félix – cipő és ruha nélkül, a tutaj őket is bevitte az örvénybe, és felborultak, úszás közben vetkőztek le.

Indulásunkat kora reggelre tűztem ki, Joaquinék dél körül követnek minket. Elbeszélgettem az utóvéddel, azt hittem, pánikba estek Carlos halálától, de a moráljuk meglepően jónak tűnik, valami babonás remény él bennük, hogy a Sors egyelőre beéri egy áldozattal.

Március 18.

Az emberek nem akarnak eltelni a hússal, komoly közelharcot

kellett vívnom velük, hogy ne falják fel az egész maradékot, hanem tartalékoljunk is valamit.

Viszonylag korán elindultunk, de már déltájban meg kellett állnunk, mert néhány emberben nem maradt annyi erő, hogy kitartson, amíg elérünk tervezett táborhelyünkhöz. Én a körülményekhez képest jól érzem magam, de egyre inkább erőt vesz rajtam az idegesség. Két halottat hagytunk magunk után, és további balesetektől tartok, szerencsére már legfeljebb kétnapi járásra lehetünk kiindulótáborunktól.

14.30-kor megjelent Urbano egy kis szarvassal, egyszerre csak dúskáltunk a húsban, eltehattük későbbre a lóbordákat. Az emberek lehangoltak és rosszkedvűek, mindenki csak aludni szeretne.

Március 19.

Ma reggel is jó tempóban haladtunk előre, de úgy látszik, szokásunkká kezd válni, hogy 11 óra körül megálljunk; előbb Papi és Urbano, majd Alejandro szakadt le az osztagtól, nem bírták az iramot. 13 óra körül zárkóztak fel hozzánk, Papi útközben most is lőtt egy kis szarvast.

Megérkezett Joaquin is az utóvédtől, bepanaszolta Félixet, aki állítólag kifogásolta valamilyen intézkedését, és mikor ezért rendreutasította, Félix visszabeszélt, éles szóváltás kerekedett. Elfáradtam, maradék erőmet fontosabb ügyekre szeretném tartalékolni, ezért olyan megoldást választok, mely rám, mint parancsnokra szégyenteljes, de megkíméli az idegeimet: nem is próbálom kikutatni az igazságot, csak végiggondolom, hogy milyen döntés állna leginkább az érdekemben. Mivel Joaquin beosztása fontosabb, neki adok igazat, és keményen leszidom Félixet, anélkül hogy a legkevésbé is hinnék a bűnösségében.

Közöltem elhatározásomat az osztaggal, hogy még ma ki kell

jutnunk a folyóhoz, lehetőség szerint el kell érnünk a „Sziklazátony” táborhoz, kiindulóbázisunk előretolt biztosítóállásához, és ha futja az erőnkől, folytatni kell utunkat a „Medve” tábor felé. Eligazítás közben egy kis repülőgép húzott el fölöttünk, valószínűleg felderítést végzett. Rossz jel.

Azt hittem, hosszabb útszakasz van még előttünk, de akármilyen kedvetlenül is szedték az emberek a lábukat, 17.30-kor megérkeztünk a „Sziklazátony” táborba. Ott találtuk a perui orvost, Negrót, aki távollétünkben érkezett meg Chinóval és egy rádióssal együtt, valamint Benignót, nekiálltak, és összezsáptak nekünk valami ebédet.

Evés közben Benigno jelentette, hogy távollétünkben megszökött két ember Moises Guevara csapatából. Eltűntek az erdőben, és Lagunillason át Camiriba menekültek. A rádiójelentések alapján már további hírekkel is szolgált róluk. Március 14-én a két szökevény, hogy pénzt szerezzen, el akarta adni a fegyverét – ez felkeltette a rendőrség figyelmét, letartóztatták őket, és a IV. Bolíviai Hadsereg főhadiszállására vitték. A vallatás során mind a ketten köptek, ezt az is bizonyítja, hogy a rendőrség hamarosan megjelent a tanyaházunkban, és házkutatást tartott. Csak a vakszerencsének volt köszönhető, hogy nem kapták el Antoniót, a parancsnokot. További veszteséget jelent, hogy egyik útikalauzunk, Salustio Choque is elkóborolt és nem jelentkezett többé, valószínűleg ő is a rendőrség kezébe került.

Egyéb jelek is azt mutatják, hogy magunkra vontuk az ellenség figyelmét. A Nacahuasu szurdokjában katonák tűntek fel, és a felderítőgép is már a harmadik napja kering a környék fölött.

Ebéd után erőltetett menetben talán még átértünk volna a bázistáborba, de én ragaszkodtam hozzá, hogy ha együtt indultunk útnak, együtt is kell visszatérnünk, bevártuk a lemaradt Papit, majd késő este Joaquínék is befutottak, teljes lett a létszám.

Március 20.

Reggel eltüntettük alkalmi táborhelyünk nyomait a folyónál, és tíz óra felé útnak indultunk. Menet közben próbáltam elfogulatlan szemmel felmérni a felszerelésünk állapotát: néhány fegyver hiányzik, ruháink rongyokban lógnak, az utóvédből három embernek nincs cipő a lábán – városi összekötőinkre nagy munka vár.

Egy órakor hosszú pihenőt tartottunk, közben megjelent Pachungo Marcos üzenetével, az elővédünk már tegnap elérte a tábort, és azóta körülnézett. A levél kiegészítő adatokat közölt arról, hogy mi történt a tanyaházban; a veszteségek nagyobbak, mint ahogy az első jelentés mutatta; ott kellett hagynunk egy ösvéret, és a rendőrség lefoglalta a dzsipünket is, Bigotesről pedig, aki a tanyán őrködött, nincs semmi hírünk.

Gyanakodtam, hogy a teljes igazságot még mindig elhallgatják előlem, arra gondoltam, hogy átmegek az elővédhez, és személyesen győződök meg a helyzetről, de az osztag siralmas állapota miatt nem vállalkozhattam erre a kitérőre. Minél hamarabb el kellett érniünk a „Medve” tábort, előreküldtem Miguel és Urbanót, hogy gondoskodjanak vacsoráról éhes embereinknek.

Már beesteledett, mire megközelítettük a tábort, de a félhomályban is látszott, hogy a bevezető ösvényen cigarettacsikkokat, papírdarabokat szórtak el, a fele is elég lett volna, hogy a nyomunkba vezesse az ellenséges felderítőket. Amennyit tudtunk, összeszedtünk, elhatároztam, hogy megmutatom majd Antoniónak, a hátrahagyott őrség parancsnokának.

Antoniót azonban nem találtuk a táborban, Marcossal együtt elcsavarogtak a vízmosás felé, a bolíviaiakból álló szállítógondola is eltűnt valahol útközben, Rolando épp indult volna utánuk, de más parancsot adtam neki: Antonio után küldtem. A táborban teljes a katasztrófahangulat, az a benyomásom, hogy ha egy héttel később érünk vissza, minden szétzüllött volna.

Antioniónak megmutattam a zacskóba összegyűjtött szemetet, kitérta

a karját, és azzal védekezett, hogy a vendégek szórták szét, akik semmibe veszik az ő utasításait. Kiderült, hogy időközben megérkezett a táborba Francia és Mauricio – Tánya vezette ide őket, hogy miért épp Tánya, azt nem tudom, a leghatározottabban megtiltottam neki, hogy feljöjjön, ha lebukik, elveszítjük egyetlen megbízható összeköttetésünket a várossal. Velük csak holnap találkozom.

Chino tört rám, megfogta zubbonyom gombját, nehogy menekülni tudjak, és szokásos lelkenedző módján a világforradalom kilátásait taglalta, erőszakkal kellett rászorítanom, hogy az aktuális ügyeinkkel foglalkozzon. Elmondta, hogy Havannában tárgyalt Fidellel, tíz hónapra folyamatosan havi ötezer dollárt kért, hogy újjászerveztesse a perui gerillát, azt mondták neki, hogy ezt velem kell megbeszélnie.

Tudtam: bárhol is támadjon egy új partizántűzfészek, stratégiailag a mi harcunkat is segíti, mert megosztja a világimperializmus erejét és figyelmét, ezért beleegyeztem Chino kérésébe. Feltételül szabtam viszont, hogy hat hónapon belül indítsa el a mozgalmat, legalább 15 emberrel. Mivel Chino egyelőre csak „civil” csatlakozókra számíthat, tapasztalt partizánokra alig-alig, megállapodtunk, hogy segítek neki a kiképzésben, előbb öt, majd tizenöt embert küld hozzánk, és nálunk megkapják a szükséges alapokat. Chino teli volt lelkesedéssel, folyton törölgette a szemüvegét, legszívesebben még ma éjszaka elindult volna.

Beszélgetéseink közben bejött Antonio, közölte, hogy Bigotes visszatért a tanyaházból, és bejelentette, hogy megölt egy bolíviai katonát. Összehúzódott a gyomrom: most már visszavonhatatlanul elkezdődött, többé nincs visszaút.

Március 21.

Reggel Tányával beszéltem először, azzal mentegetődött, hogy

senkit sem talált, aki felhozta volna a táborba Franciát és Mauriciót, összekötőink és más kapcsolataink egymás után lépnek le a rájuk bízott kisebb-nagyobb pénzüsszegekkel.

Egy bérelt kocsin indultak el La Pazból, de útközben az autó elromlott, egy dzsipet kellett szerezni, mert a rossz utakon mással nem lehetett volna továbbhajtani. Camiriban aztán lerakta a dzsipet egy garázsba, Antonio szállította fel őket hozzánk.

Debray reggeli után jelentkezett...

Megjegyzés: Guevara itt sem következetes a fedőnevek használatában.

...sötétzöld vászoninget és nadrágot visel – Tánya vette neki lent Camiriban, mert városi ruhában indult el a hegyekbe –, ebben az öltözetben arca még sápadtabbnak tűnik, bajusza alatt is látni, hogy a felső ajka gyakran megremeg.

Debray átadta feleségem szóbeli üzenetét: „jól vagyok, sokat foglalkozom a gyerekekkel, jó jegyeket hoznak haza az iskolából, más újság nincs.” Nem sok, de többet nem is várhattam Aleidától.

Felvázoltam a helyzetünket, beszéltem halottainkról, súlyos anyagi veszteségeinkről és legnyomasztóbb gondunkról, hogy új harcosok alig-alig csatlakoznak hozzánk. Debray azt hitte, hogy őrá számítok, láthatóan megijedt, de a hadművészet szabályai szerint *előrefelé* menekült a tűzből, bejelentette, hogy bár házasodni készül; egy argentin színésznő a szíve választotta, már ki is van tűzve az esküvője, de ha szükséges, ő hajlandó beállni az osztagba, vállalja a fegyveres harcot. Csupa kajánságból majdnem azt mondtam, hogy rendben van, elfogadom a jelentkezését, de rutinszerűen felmérve vékony nyakát, csapott vállát, még a gondolattól is megriadtam. Megnyugtattam, hogy erre nincs szükség, más feladatot akarok rábízni: propagandamunkát.

Tudom, hogy a propaganda önmagában nem teremt új energiákat,

de a már meglevőket megsokszorozhatja, akár az égő gyertya fényét a mellé állított tükrök. Én is így szeretném felhasználni, hogy mozgósítsam azt a tökét, mely nevem vonzásában rejlik, azokat, akiket hidegen hagy a Bolíviai Nemzeti Felszabadító Hadsereg, ahogy gerillánkat szándékozunk elkeresztelni, Che Guevarához talán eljönnek majd, vagy legalábbis támogatni fognak minket.

Pontosan végiggondoltam a teendőket. Debraynek először néhány cikket kellene írnia a *Le Monde*-ba, mert a dél-amerikai sajtó ennek a lapnak az anyagait veszi át a leghamarabb és a legnagyobb részletességgel. Ebben a cikksorozatban épp csak a létezésünkről tudósítana, Nacahuasu melletti táborhelyünket egyelőre még nem említene, fényképeket sem mellékelne, csak annyit kellene megemlíteni, hogy valahol az Andokban készülődünk a harcra. A cikk címe egy Fidel-idézet lehetne: „Az Andoknak Dél-Amerika Sierra Maestrájává kell válniuk!” Ez megfelelően kiemelné a kubai forradalom példamutató jellegét. A harcok megkezdése után pedig a mexikói *Sucesos* magazinban kellene közölni több, bővebb és már illusztrált anyagot.

Debray készségesen elvállalta a feladatot, mintha örült volna, hogy ennyivel megússza, és megkérdezte, hogy mit tehet még. Elmondtam, hogy írok néhány támogatást kérő levelet, melyeket vele szeretnék átadni Európába. Bevallom, nehéz volt kiválasztani a *méltó* címzetteket ezekhez a levelekhez.

Végül is, mivel az adottságok és nem saját hajlamaim szerint kellett döntenem, azt a két nevet választottam ki, akiket a közmegegyezés a legmegfelelőbbnek találhat ügyünk képviselőjére a világ előtt: Jean Paul Sartre-ot és Bertrand Russelt. Kértem őket, hogy szervezzenek nemzetközi gyűjtést a bolíviai forradalmi mozgalom támogatására – elsősorban pénzre, orvosságokra és elektronikus felszerelésekre volna szükségünk.

Mire mindent elintéztünk Debrayvel, eltelt a nap, a találkozást Mauricióval holnapra hagytam. Este hallgattam a rádiót, bejelentették, hogy egy katona elesett, de rögtön vissza is vonták a

hírt – minden arra vall, hogy Bigotes nem hazudott.

Március 22.

A hadsereg akcióira számítva átvonulunk az előőrshöz, a „Rókacsapás” táborba, csak élelmiszert és a legszükségesebb felszerelést visszük magunkkal. Hosszú sorban haladunk, a látogatókat is beleértve negyvenheten vagyunk. Tizenkettőre átértünk új helyünkre, azonnal kivezenyelttem öt embert, hogy feljebb a folyó mentén építsenek ki lesállást, három embert pedig felderítésre küldtem.

Hosszadalmas beszélgetést folytattam Mauricióval, mivel most első alkalommal találkoztunk, megpróbáltam kifaggatni: 35 éves, nős, két lánya van, a Képzőművészeti Főiskolán végzett Buenos Airesben, művészi erőssége: az arcképfestés, a festészet mellett újságírással is foglalkozik. Már főiskolás korától baloldali beállítottságú, 1963-ban segítette az Észak-Argentínában harcoló gerillákat.

Mauricio kész a rendelkezésünkre állni, elvállalta, hogy fenntartja az összeköttetést az argentin baloldali csoportok vezetőivel. Ötszáz dollárt kapott szabad rendelkezésre és ötszázat a szervezés költségeire. Megígérte, hogy hamarosan legalább öt embert küld hozzánk kiképzésre.

A veszekedések futószalagon követik egymást. Előbb Inti panaszkodott Marcosra, hogy a legdurvább módon sértegeti őt, most már én is elveszítettem a fejem, és azt mondtam az öregnek, hogy elzavarom az osztagból. Marcos azt felelte, hogy inkább meghal, mint hogy itt hagyja a csapatot, ha nincs szükségünk rá, lőjük főbe. Olyan őszinte fájdalommal mondta, hogy én is megrendültem, eszembe jutott, hogy mulasztást követtem el: nem ellenőriztem le, hogy mit is mondott Marcos valójában.

Aztán Antonióval veszem össze, mert a felderítés során

kezdetleges hibák sorozatát követte el. Antonio dühösen visszavágott, és ott helyben lemondott parancsnoki beosztásáról. Ezt már nem lehetett lenyelni, gyűlést hívtam össze – bár ne tettem volna, mert mindenki csak vádaskodott, és marta a többieket. Később kiderült, hogy Moro doktor hibájából ma harminc embernek – köztük nekem is – nem jutott étel, már nem is szóltam érte.

Azzal vigasztaltam magam, hogy annak a feszültségnek, melyet a menetgyakorlat fáradalmi keltettek, mindenképpen ki kellett robbanni valahogy – talán még jobb is, hogy most és így történt.

Ma felkérésemre Debray tartott előadást a „vörös sarok”-ban. A gerillák szerepéről beszélt, jórészt saját könyvének, a *Forradalom a forradalomban* tételeit ismételte meg. A forradalmi mozgalomban a gerillák ragadták magukhoz a klasszikus kommunista pártok szerepét – éppen úgy, mint ahogy a megcsontosodott történelmi egyházak is át kellett hogy engedjék helyüket a mozgékonyabb, harciasabb szektáknak. Ha a világtörténelemben lesz még valóban forradalmi párt, az csak a gerillamozgalomból fejlődhet ki.

Aztán a „hegy” és a „város” viszonyát elemezte. A kubai példa nyomán kimondható, hogy a gerillabázis mindig a hegyekben fog kialakulni, a hegyvidék még a polgárban és a parasztban is felkelti a forradalmi öntudatot, a városi környezet pedig még a proletárt is burzsujjá változtatja. A gerillaharcossal összehasonlítva minden városban élő embert burzsoának kell tekintenünk, akár bevallja ezt magáról az illető, akár nem.

Előadását lanyha érdeklődés kísérte, vagy messze estek harcosainktól Debray elvont tézisei, vagy már rég ismerték őket.

Március 23.

Végre elkezdődtek a harcok! Pombo reggel egy „gondolát” akart elindítani, hogy áthozzák a legutoljára beszerzett élelmet és

felszerelést, de én leállítottam minden szállítást addig, amíg ki nem nevezem Marcos utódát.

Eközben, valamivel nyolc óra után futva jött Coco, és jelentette, hogy a hadsereg egyik különítménye beleesett a csapdánkba, veszteségük: hét halott, tizenhét fogoly. Ami a zsákmányt illeti: 16 darab Mauser, három 60 milliméter átmérőjű aknavető, három Usis mintájú géppuska komplett felszereléssel, egy 30 milliméteres géppuska két hevederrel, két rádió, csizmák és így tovább. Elelmiszert sajnos nem sikerült szerezni tőlük.

A motozásnál kezünkbe került egy hadműveleti terv is, mely szerint a hadsereg a Nacahuasu mindkét partján egyszerre szándékozik előrenyomulni, és a harapófogó egy meghatározott ponton összecsukódna mögöttünk. Hogy a bekerítést meggátoljuk, erőink egy részét átdobtuk a túlsó partra. Marcosnak ideiglenesen megbocsátottunk, és egész előőrsével együtt mélyen előrevettem azzal a feladattal, hogy zárja le az egyik hadműveleti utat, a másikon Braulióék állítanak fel újabb csapdát. Én a derékhaddal és az utóvéd egy részével védelemre rendezkedek be, és így töltjük el majd az éjszakát.

Március 24.

Meghagytam Intinek, hogy hallgassa ki a fogoly tiszteket, közben lehetőleg ne használjon keményebb hangnemet, kiderült, hogy nincs is szükség rá, az őrnagy és a százados magától is úgy fecsegett, mint a papagájok.

A különítmény Hernan Plata őrnagy vezetésével a Casa Calamina környékén portyázott, már napok óta követték Marcosék nyomait, és feltételezték, hogy a szurdokban el tudják fogni őket. 23-án reggel leértek a Nacahuasuhoz, beleereszkedtek a folyómederbe, és így haladtak tovább ár ellen a sokszor derékig érő vízben, velük volt a

nyomra vezető paraszt, Epifanio Vargas is. 7.30 körül kikapaszkodtak a partra, mert frissnek látszó lábnyomokat észleltek. Harci alakzatot vettek fel, előőrsöt küldtek ki, de elővigyázatosságuk így sem volt elégséges, a folyókanyarnál keresztűzbe kerültek, és fel sem tudták venni a harcot jól álcázott fegyvereseink ellen. Elsőnek az áruló paraszt esett el, Marcos végzett vele.

A háttérben – a fogoly tiszteknek észrevehetetlenül – néhányadmagammal figyeltem a kihallgatást, egy idő után Coco félrevont: mi a szándékom a foglyokkal? Úgy gondolom, feleltem neki, hogy elveszünk tőlük minden felszerelést, ruhát és csizmát, mindent, amit használni tudunk, és elengedjük őket. Coco tiltakozott: mit csinálunk, ha ezeket a katonákat újra bevetik ellenünk? Akkor még egyszer elfogjuk, lefegyverezzük és aztán elbocsátjuk őket. Coco ekkor nyíltan kirukkolt a javaslatával; szerinte minden foglyot agyon kellene lőnünk.

Én magam is úgy tartom, hogy az elnyomókat irgalom nélkül el kell pusztítani, a harcban minden forradalmárnak hatékony gyilkológéppé kell változnia, de kötelességünk gonddal és tisztelettel kezelni a fogságunkba esett ellenséget. A legszigorúbb meggyőződés sem aljasíthatja hóhérbárdá a katona kardját.

Elmeséltem neki, hogy mikor Kongóban harcoltunk, egy-egy csata után gyakran láttuk, hogy a győztesek felvágják elesett ellenségeik mellkasát, kitépik a szívüket, és megeszik, hogy azok bátorsága is beléjük szálljon át. Nem kívánunk hasonlókká válni hozzájuk. Coco nem akarta elhinni, hiába hívtam oda tanúnak Papit, aki annak idején velem együtt harcolt Kongóban.

Coco továbbra sem volt meggyőzve. És az osztályellenség miért bánhat így velünk, miért etetnek földet elfogott társainkkal, miért dobják le őket repülőgépről a partizánvidékek fölött, holttestüket a vadállatok martalékaul vetve, és miért „kötnek nyakkendő” a gerilláknak? Ezt a kifejezést nem értettem, Coco elmagyarázta, hogy sok gerillának felvágták a torkát, és ott lógatták ki a nyelvüket. Elborzadtam, de azzal zártam le a vitát, hogy akkor is nagyon rossz

fényt vetne ránk, ha megpróbálnánk hasonlítani rájuk, kegyetlenségünk elriasztana mindenkit, aki csatlakozni kívánna hozzánk.

Közben folytatódott a kihallgatás, egyre cifrább dolgok hangzottak el. Plata őrnagy drámai hangsúllyal közölte, hogy elveszítette hitét a hadseregben, ahogy visszatér állomáshelyére, azonnal benyújtja a lemondását. A százados pedig félrevonta Intit, és suttogva bejelentette, hogy az egyik testvére Kubában tanul, és ő tulajdonképpen a Kommunista Párt utasítására épült be a hadseregbe egy évvel ezelőtt, már egy ellenállási sejtet is kialakított tisztársaiból – ha szakálla van, biztos azt is kijelenti, hogy ő Fidel Castro.

Közöltük velük, hogy március 27-én délig összeszedhetik és elvihetik a halottaikat, a hullaszállítóknak meztelen felsőtesttel kell megjelenniük, hogy megbizonyosodhassunk fegyvertelen voltukról. Délután két gerilla kíséretében útnak indítottuk a foglyokat táborhelyük felé, mezítláb, ingben-gatyában vonultak, sapkájuk ellenzőjét visszafelé fordították, ami ebben az országban az elszenvedett vereség jelképe.

A győzelem sem javította meg a szellemet az osztagon belül. Nato és Coco egy gondolát szervezett az osztag gyengébb adottságú embereiből, Pacóból és három társából, de félútról vissza kellett fordulni, mert azok nem voltak hajlandók továbbmenni. Nem fogom szó nélkül hagyni.

Március 25.

A nap minden különösebb újság nélkül múlt el. Kiküldtem három embert olyan figyelőállásba, ahonnan biztosan uralják a folyó mindkét pontját, így délben visszatérhetett előrevetett pozíciójából Marcos csapata és azok a gerillák is, akik eddig a lesállás környékén

helyezkedtek el.

18.30-kor, mikor szinte minden számba jöhető emberünk összegyűlt, eligazítást tartottam. Elemeztem hosszú portyánk eredményeit, majd kifejtettem a véleményemet Marcos súlyos eltévelyedéseiről, bejelentettem a leváltását, Miguelt neveztem ki az elővéd parancsnokává. Ezután Paco és három társának ügyét vettem elő, akik tegnap fellázadtak a „gondolában” végzendő munka ellen. Aki nem dolgozik, az ne is egyék! – elvontam tőlük a cigarettafejadagot, visszavettem a közös alapból kiutalt használati tárgyakat, és olyanoknak adtam, akiknek legalább olyan szükségük volt ezekre, és magatartásukkal inkább kiérdemelték.

Beszéltem Kolle magatartásáról, egyik nap bejelenti, hogy idejönne tárgyalni hozzánk, másnap gerillánk bolíviai tagjait távollétükben kizárhatja a párt ifjúsági szervezetéből – azok a szavak, melyek nem esnek egybe a tettekkel, olyanok, mint a vízre írt szöveg.

Úgy állítottam össze a napirendet, hogy a lelkesítő közlést a végére hagytam, bejelentettem, hogy az osztagunk ezentúl „Bolívia Nemzeti Felszabadító Hadserege” nevet viseli, és közleményt adunk ki tegnap vívott első ütközetünkről.

A gyűlés után Alejandróval beszélgettem, bár nem mondta ki nyíltan, elégedetlen volt a beszédemmel. Szerinte felesleges volt győzelmi hangulatot keltenem, a helyzet egyáltalán nem ígéretes, messze a tervezett idő előtt még szervezetlenül és felkészületlenül harcra kényszerültünk, és rövidesen újabb, mind erősebb támadásokra számíthatunk. Nem vitatkoztam vele, csak annyit mondtam viccelődve, hogy akkor kell örülnünk, mikor van minek.

Március 26.

Inti negyedmagával korán elindult, egy tehenet akart vásárolni valahol Ticucha környékén. Háromórányi menetelés után azonban

katonai osztagokkal találkoztak, azt állítják, hogy őket nem vették észre, mert azonnal visszahúzódtak. Intiékben volt annyi kurázsiz, hogy nem futottak el, hanem a rejtekhelyükről tovább figyelték a csapatmozdulatokat: a katonák egy csillogóan fényes bádoggal borított házhoz vonultak, és előtte egy letarolt mezőn állították fel az őreiket. Ha jól mérem fel a helyzetet, a Yaki néven jelzett folyó mellékét szállták meg.

Ma jelentkezett nálam Marcos, kérte, hogy helyezzem át az utóvédbe, hozzájárultam, bár nem bízom benne, hogy ott megváltozik, nem tudja már átlépni a saját árnyékát. Láttam az arcán, hogy beszélgetni akar, jobb meggyőződése ellenére belementem. Marcos sértődöttségében valóságos áriákat énekelt: magyarázzam el neki a világot, mert ő már rég nem érti. Biztos őbenne van a hiba, de nem tudja felfogni, hogy fordulhat elő, hogy régi, kipróbált embereket, akik már számtalanszor bebizonyították, hogy az életüket is hajlandók feláldozni a mozgalomért, megaláznak és háttérbe szorítanak, jelentéktelen taknyosokat és gumigerincű senkiket állítanak a helyükre. De vegyem tudomásul – mondta Marcos, és öklével a levegőbe vágott –, hogy mikor döng majd az ég, ezek a konjunktúralovagok nem lesznek alatta, összeszarják magukat, és elbújnak az első sarokba, és újra a régi kutyákat kell majd eloldani a láncról, olyanokat, mint ő, és ha addig meghalna, a tíz körmömmel kaparnám ki.

Nem vállalkoztam rá, hogy vitába szálljak vele, rég letettem már minden hasonlóról. Úgy képezem, hogy ha a halottak beszélni tudnának, a temető közelében járók megsüketülnének a kiáltásoktól, mert még a föld alól is mindenki egyszerre panasznál a méltánytalanságokat, melyek érték őket, és melyek életükben megtorlatlanok maradtak.

Március 27.

Ma a bolíviai rádió műsorát megszakítva bejelentette, hogy gerillaosztagunk a hegyekben harcol, a hírt aztán számtalan közlemény követte, Barrientos sajtókonferenciát is tartott...

Megjegyzés: René Barrientos bolíviai köztársasági elnök. Az elnöki repülőgép pilótájaként kezdte karrierjét, később az ejtőernyősök parancsnoka lesz, és eléri a tábornoki rangot. 1964-ben a köztársasági elnök helyettesévé választják, még ugyanabban az évben megdönti a törvényes elnök, Paz Estenssoro uralmát, és az ország élére kerül, az 1966-os választások megerősítik a tisztségében. Politikai pártja, mely a Népi Keresztény Mozgalom nevet viseli, számíthat a fegyveres erők feltétlen támogatására, de a parasztság nagy része is mögötte áll. A párt jelszava: „Prevenir antes que curar!” „Inkább megelőzni, mint gyógyítani!”

...Barrientos beszámolt a március 23-i ütközetről, azt állította, hogy a hadsereg 14 halottat vesztett, szerinte a fogságba esett sebesültjeiket is kivégeztük, majd, hogy mentse a mundér becsületét, az ő veszteségüknél *eggyel többet*, 15 halottat ír a mi számlánkra, ezek közül ketten is külföldiek volnának.

Harcra hívott fel ellenünk, nemzetközi anarchisták ellen, akik el akarjuk pusztítani Bolívia nemzeti önállóságát, de nem járt jobban szegény Monje barátunk sem, őt azzal vádolják, hogy szándékosan akadályozza az ország szociális és gazdasági fejlődését. Szent háborút hirdetett, állítólag már abban az órában, mikor a felhívás elhangzott, hatszáz felfegyverzett paraszt jelentkezett, hogy harcoljon ellenünk.

Mindennél a hetvenkedésnél jobban nyomaszt, hogy viszonylag pontosan le tudták írni osztagunk egész felépítését. Coco ezt a szabadon bocsátott foglyoknak tulajdonítja, és újra szemrehányást tett, amiért élve elengedtük őket, de szerintem bizonyosra vehető, hogy a két dezertőr „köpött”. Rólam még nem tudnak, de a jelek szerint Tánya személyét sikerült azonosítaniuk. A rendőrség Camiri

egyik garázsában felfedezte Tánya bérelt dzsipjét, mely lassan már egy hete ott parkolt, felnyitották: női és férfiruhákat találtak benne, rengeteg magnótekerceszt népzenei felvételekkel, Tánya folklórgyűjtéssel és fesztiválok rendezésével is foglalkozott – és egy házi telefonkönyvet, tele címekkel és nevekkal. Feltehetőleg a két dezertőr is látta őt a táborban, és személyleírást adott róla.

Bekövetkezett az, amire már tavalyi bécsi találkozásunk óta számítottam: Tánya gondatlanságból helyrehozhatatlan hibát követett el. Nem szidtam le, csak annyit mondtam neki, hogy ezzel a lebukással kétévi türelmes és nehéz munkánk veszett kárba.

Az események ilyen fordulata megnehezíti látogatóink távozását is. Mondtam Debraynek, hogy valószínűleg el kell halasztania az esküvőjét, mert egyelőre fogalmam sincs, hogy tudjuk visszajuttatni őt La Pazba. Nem mondom, láttam már boldogabb arcokat is, mint amilyet Debray vágott erre.

Este a szűkebb vezérkarral megbeszélést tartottunk. Hogy ellensúlyozzuk Barrientos propaganda-hadjáratát, megfogalmaztuk Bolívia Nemzeti Felszabadító Hadseregének első kiáltványát Bolívia népéhez. Ismeretek és kapcsolatok hiányában csak nehezen tudunk kitorni az általános szólamok köréből. Támogatást kértünk, új harcosok csatlakozását – finoman éreztetni próbáltuk, hogy az országban már több helyen is megalakultak a minket segítő polgári védelmi szervezetek, és megkezdték munkájukat a forradalmi népbíróságok. A szöveg így önmagában halott tőke, megpróbáljuk eljuttatni a kéziratot a Camiriban tartózkodó újságírónak.

Ami a katonai helyzetet illeti, mindenképpen el kell távoznunk erről a környékről, melyet már felderítettek a repülőgépek és a hadsereg előőrsei. Úgy határoztunk, hogy megtévesztő akciót hajtunk végre a Pincal és Lagunillas közti hegyháton, alkalmilag le-lecsapunk az országúton haladó járművekre, közben megkezdjük az elvonulást Piranda és Guiterrez irányába. Kiküldtem Benignóékat, hogy derítsék fel ezt a vidéket.

Lefekvés előtt újra meghallgatom a rádiót, az a fogságunkból

kiszabadult százados nyilatkozott, aki Intinek azt mondta, hogy a Kommunista Párt utasítására épült be a hadseregbe. Most fordított egyet a köpenyén, azt állította, százezer dollárt ígértünk neki, ha átáll a mi sorainkba, de nem tudtuk őt megvesztegetni. Lehet, hogy mégis Cocónak volt igaza, ha ez a százados még egyszer a kezünkbe kerül, nem ússza meg szárazon.

Éjszaka Tánya odaosont hozzám, és belebújt a hálósákomba, sírva kért, hogy ne haragudjak rá. A két év alatt, melyet mély illegálitásban töltött el, csak egyszer jelentkezett nála kubai összekötője, végig úgy érezte, hogy megfélekedtek róla. Idegállapota megrendült, elbizonytalanodott, figyelme szakaszosan kihagyott, csak így fordulhatott elő, hogy elkövette azt a hibát a garázsban hagyott autóval. Magamhoz öleltem, és hajnalig szeretkeztünk, apám mindig azt mondta: nagy veszedelemek után jönnek a nagyszerű lövések.

Március 28.

A rádió szinte nem is ad más műsort, csak a rólunk szóló híreket – lehet, hogy a végén valami tiszteletdíjat is kiutálnak nekünk? Nem is jönne rosszul.

Ha hinni lehet nekik: egy 120 kilométer átmérőjű gyűrűben 2000 katona fog körül minket, és próbálja még szűkebbre vonni a hálót – fokozatosan megfosztva gerillánkat legfontosabb esélyétől: a mozgékonyaságától. Felderítő és napalmot szóró bombázógépek támogatják őket, eddig 10-12 becsapódást figyeltünk meg.

Próbálok a térképen is felmérni az ellenség terveit; a rádióban említett helységnevekből kiindulva előbb dél felé, az argentin és a paraguayi határ irányában próbálják meggátolni a kitörésünket, a 4 ezred szellős frontvonalán egyelőre még át tudunk törni.

Egy kilencfős osztagot küldtem ki Braulióval az élén, hogy próbáljanak kukoricát szedni. Útjukon egy egész rózsafüzérre való

őrültséget követtek el. Négy órákor megérkeztek a tanyára, látták ugyan, hogy a barlangot felforgatták, de ők zavartalanul nekilátnak a kukoricagyűjtésnek. Aztán megjelenik hét vöröskeresztes – két orvos és öt fegyvertelen katona, előbb lefogják őket, elmagyarázva, hogy már letelt a halottak eltemetésére adott határidő, de utána megengedik nekik, hogy elvégezhessék a feladatukat. Még tart ez a vita, mikor feltűnik egy teherautó, roskadásig megrakva katonákkal, ahelyett hogy lőnének rájuk, Braulio szinte kérvényt nyújt be nekik, hogy szíveskedjenek eltávozni. A katonák persze örültek, hogy menthetik az irhájukat, fegyelmezetten visszavonulnak. Braulión újabb nagylelkűségi roham tör ki, elkíséri a vöröskereszteseket a már oszladozó holttestekhez, a szanitécek nem tudták elszállítani őket, azt ígérték, hogy holnap visszatérnek, és elégetik a hullákat. Aztán eszükbe jut, hogy elmenjenek Arganarazhoz, és megbüntessék a kulákot, elkoboznak tőle két lovat, de nem tudják felhozni a táborba, ott hagynak három embert, hogy vigyázzanak az állatokra. Egy fél nap alatt három háború elvesztésére elegendő linkséget követtek el.

A Francia egész nap a nyomomban lohol, és azt fejtegeti: mennyi hasznot tudna hajtani az osztagnak, ha nem itt volna, hanem a gyűrűn kívül. Csak annyit feleltem neki, higgye el, most én sem szeretnék a saját bőrömben lenni, engem ha elkapnak, nyolc helyen akasztanak fel egyszerre, öt legfeljebb kettőn.

Sokkal jobban érdekel Tánya ügye, az ő sorsáról sem döntöttünk még, bár az egyre nyilvánvalóbb, hogy nem térhet vissza La Pazba, de talán adódik egerút Argentína felé. Ebben az átmeneti helyzetben is sokat dolgozik, ő gyűjti és rendszerezi a beérkező információkat, hallgatja és értékeli a Rádió Habana, a Rádió Balmaseda közleményeit, a bolíviai és az argentin adókat. Szabad idejében pedig felvarrja a gombokat, és foltozgatja az elszakadt ruhákat.

A sok kiéhezett férfi lapos pillantásokkal méregeti Tányát, biztonságát szavatolnunk kell, Antonio utasítást adott ki, hogy aki megközelíti Tánya függőágyát, halállal bünhődik – miközben kihirdette, rám nézett, alig leplezve gúnyos mosolyát.

Március 29.

Kevés esemény – annál több hír. A hadsereg terjedelmes tájékoztatót adott ki, mely, ha igaz, nagyon fontos lehet a számunkra. Nagy erőket vonultatnak fel, hogy lezárják a Santa Cruzt Yacubával összekötő vasútvonal térségét – ha ez sikerül nekik, Nyugat felé is elvágják a menekülési lehetőségünket.

Hírünk már rég túljutott Bolívia határain, Venezuela ügyünkben össze akarja hívni az Amerikai Államok Szervezetének rendkívüli ülését, igyekszik úgy beállítani gerillánkat, mintha általunk Kuba agressziót hajtott volna végre. Bolívia persze lelkesen tapsol.

Debray velem együtt hallgatta végig ezt a közleményt, már napok óta keresi az alkalmat, hogy vitatkozhasson velem, most is kijelentette, hogy a venezuelai indítvány nem egészen alaptalan: 1961-ben, a Punta del Este-i tanácskozáson éppen én hangoztattam, hogy egyetlen puska sem hagyja el Kubát, soha nem használjuk fel fegyvereinket egy idegen országban – és most ennek az ellenkezője történik.

Először azt akartam felelni neki, hogy maradjon meg a szakmájában: írjon nyolc könyvből egy kilencediket, lehetőleg minél elvontabbat, hogy bármit bele lehessen magyarázni, és ne szóljon bele a Forradalom élő sorsába – aztán lenyeltem az indulataimat, és megpróbáltam érvelni.

A forradalmárok kötelességei túllépnek egy-egy állam határán, mindig ott kell harcolniuk, ahol még létezik a kizsákmányolás – bármit is mondtam én itt vagy ott, ekkor vagy akkor. A gerillaharcra nem vonatkoznak a fair play szabályai, itt nem aljasság az, amit a fanyalgók annak ítélnék, a földön egyetlen alapvető aljasság van: az, hogy embereket elnyomnak és kizsákmányolnak.

Debray tovább kötözködött, mélyen saját színvonalá alá

ereszkedve, sőt ellentétbe kerülve korábbi önmagával: miért nem fejtjük ki nyíltan ezt az alapállásunkat? Taktikai okokból nem tehetjük. Barátainkat nem kell megnyernünk, ellenségeinket nem lehet, a harc tehát azért folyik, hogy a többé-kevésbé közömbös tömeg támogatását megszerezzük. Az ellenség itt évszázados előnyben van velünk szemben, kialakította azt a módszert, hogy valódi céljait két lábra állított nagybetűs főnevekkel takarja el, olyanokkal, mint hogy Igazság, Szabadság, Haza – a tömeg ehhez hozzászokott, és mi is csak ezekkel a kártyákkal játszhatunk, legalábbis a parti elején.

Vitánkat egy újabb híradás szakította félbe, a rádió bejelentette, hogy a Piraboy-vízmosásnál fegyveres összecsapásra került sor, melyben két felkelő életét vesztette. Ezen a környéken kellett áthaladnia az előőrsünknek, megparancsoltam ugyan nekik, hogy semmiképp se érintsék a vízmosást – de az utóbbi napokban nem ez lett volna az első parancsom, amit megszegnek. Annál is inkább aggódom értük, mert ma már vissza kellett volna érniük.

Végigjártam a tábort, hogy ellenőrizzem a kiadott munkák végrehajtását. Moises Guevarának egy üreget kellett robbantania a hegy oldalába, ahogy elkészül vele, át kell szállítanunk ide mindent a régi táborból, mert az ellenség már módszeresen felderítette azt a környéket. Moises Guevara annyi dinamitot kapott, amennyit csak kért, mégis alig haladt előre – szerintem egész nap aludt. Dühösen magyarázgattam neki, hogy nem üdülni jött, itt legalább olyan tempóban kell dolgoznia, mint a kapitalistáknak a „XX. Század-táróban”! Lassan mindenkivel összeveszek.

Leváltuk a lovat, és teleettük magunkat hússal, persze úgy kellett volna gazdálkodnunk, hogy a maradék kitartson négy napig. Megpróbáljuk felhozni a másik lovat is, de ez nehéz munkának ígérkezik.

Lent a völgyben egyre több ragadozó madár kering – ez arra vall, hogy még mindig nem égették el az elesett katonák holttestét. A légierő most is állandóan lövi az elhagyott tanyaházunkat.

Március 30.

A nap teljes nyugalomban telt el, délutánra végre befutott az előőrsünk is. Úgy történt, ahogy feltételeztem: elkószáltak a Piraboy-vízmosás felé, de Szent Rita, minden link ügy védőszentje örködött fölöttük, mert csak két ember kihűlt lábnyomaival találkoztak. Eljutottak a kitűzött célhoz, folytatták volna útjukat Guitierrez irányába, de a környékbeli parasztok meglátták őket, így jobbnak találták visszafordulni. Jelentették, hogy Piranda négyórányra fekszik a táborunktól, és a jelek szerint nem fenyeget majd minket különösebb veszély azon a környéken.

Este újabb haditanács Intiékkal. Bár továbbra is kiadjuk a Bolívia Nemzeti Felszabadító Hadseregének közleményeit, egyikünk sem bízik a szavak hatásosságában, meg kell mutatni erőnket minél hamarabb és minél látványosabban – ez az egyetlen hatékony propagandafogás. Első vállalkozásként csapdát állítunk az Arganaraz-birtokot Lagunillással összekötő úton, másodikként: elfoglaljuk Guitierrez városkát. Mindkét feladat előkészítését az előőrsre bízom, legkésőbb holnapután útnak kell indulniuk.

Március 31.

Inti jelentette, hogy a katonák ma kimozdultak folyó menti lövészárkaikból. Hosszú előkészítés után – aknavetők lőtték és repülőgépek bombázták a tanyaházat – rohamra indultak, és elfoglalták a már rég üres falakat. Ez az akció komoly veszéllyel járhat ránk nézve, mert ha kiépítik állásaikat, lezárhatják az utat Pirirenda felé.

Kiküldtem Migueléket, hogy még egyszer ellenőrizzék le a tanyaházat. Ha feltételezésünk ellenére üresen találják, foglalják el, és azonnal küldjenek vissza két hírvivőt, hogy holnapra

menetkészültségbe helyezhessük az osztagot. Ha viszont valóban elfoglalták a katonák, és meglepetésszerű támadásra sincs esély, forduljanak vissza, és derítsék fel: ki lehet-e térni az Arganaraz-birtok felé?

A bolíviai adók egyre hangosabban tépik a szájukat, egymást követik a hadijelentések soha le nem zajlott csatákról, veszteségeink már messze meghaladják tényleges létszámunkat. Ugyanakkor néhány közlésük rendkívül precíz, szinte centiméternyi pontossággal megállapították jelenlegi tartózkodási helyünket a Yaki és a Nacahuasu folyó között.

Az egyik híradástól majdnem megállt bennem az ütő, egy újságíró azt kérdezte Barrientostól: lehetséges-e, hogy Che Guevara irányítja ezt a gerillát? Az elnök szerencsére megvédett, azt mondta, hogy az a becsvágyó vidéki orvos – ez én volnék – Camilo Cienfuegossal és a többiekkel együtt már rég áldozatául esett Castro terrorjának.

Az indulás előtti este beszéltem az előörs tagjaival: mi a véleményük gerillánk helyzetéről? Visszakérdeztek: haragszom-e, ha nyíltan beszélnek, biztosítottam őket, hogy az őszinte véleményük érdekel.

Bigotes szerint az osztag a szétesés jeleit mutatja, a nehéz helyzetekben nem találunk teljes értékű megoldásokat, nem is törekszünk erre, mindent rögtönzünk, „ha nem megy, kenjük be sárral” alapon. A gerilla eleve vesztes – ezt aztán Bigotes kijavította „kedvezőtlen”-re – körülmények között született, és a dolgok továbbra is rosszul alakultak, az események túl gyorsan követték egymást, nem tudtunk alkalmazkodni hozzájuk. Engem leginkább az osztag széteséséről ejtett szavai döbbenetnek meg, kértem, hogy hozzon fel néhány példát.

Bigotes előbb a két dezertőr ügyét említette, aztán szinte mindenkiről leszedte a keresztvizet, Marcosról fegyelmezetlensége, Braulióról a felderítésben elkövetett hibái miatt, de szidta Moises Guevara lustaságát és a bányászok gyöngye harci szellemét. Szerettem volna megkérdezni, hogy mi a véleménye saját

megbízhatatlanságáról; számtalan elkódorgásáról és nőügyeiről, de aztán elálltam ettől, mert úgy hatott volna, mintha visszautasítanám a bírálatot.

Aniceto még rá is tett egy lapáttal Bigotes sirámaira, az önvészélyesség határán is túlmént, bevallotta, hogy konzerveket lopott. Hogy kényszerülhettem én erre, és milyen légkör az, ahol ilyen cselekmények előfordulhatnak? – kérdezte pofátlanul.

Inti, aki hallgatta a beszélgetést, nem értett egyet velük, szerinte szó sincs az osztag általános felbomlásáról, egy gerilla induló időszakában ennél súlyosabb fegyelmetlenségek is előfordulnak, és csak a harcok előttünk álló korszaka mutatja meg, hogy valójában mit érünk.

Megállapodtunk abban, hogy még mielőtt elindulnánk, rendet kell teremtenünk magunk után, végre le kell számolnunk azokkal, akiket besúgóknak tartunk, és kompromittálnunk kell az ingadozókat, hogy ne legyen módjuk átállni az ellenséghez.

Április 1.

Hét órakor Miguel parancsnoksága alatt elindult az előőrs – jelentős késéssel, mert sokáig hiába kellett várniuk Cambára, aki elment a Medvebarlanghoz, segített lerakni a tartalék fegyvereket. Kíváncsi vagyok, hogy válik be Miguel Marcos helyén.

Mi holnap kiürítjük a tábort, és követjük őket. Visszük magunkkal a „látogatóinkat” is, Debrayt és Mauriciót, hátha útközben meg tudnak szabadulni tőlünk – vagy mi tőlük. Tányát már végképp besoroltam a gerillák közé, be is öltözött, bár a lábára alig találtunk megfelelő kis méretű bakancsot. Fegyvert majd csak akkor kap, ha leteszi a „partizán érettségi”-t.

Hat embert hagyunk vissza a táborhely környékén, hogy biztosítsák a hátunkat: három kubait és három bolíviait, a kubaiak tiltakoztak

ellene, de nem tehetek kivételt velük. Mások viszont szívesen maradnának, főleg a két gyászhuszár: Pepe és Chingolo, nem engedhetem meg, túl nagy volna a kísértés, hogy lelépjenek.

A nap egyébként különösebb események nélkül telt el. Tíz órakor Tumaini jelentett a magaslesről három vagy négy katonát, akik a vadászmezőn kóborolnak, majd Walter fedezett fel egy egész osztagot öszvérekkel vagy szamarakkal, nekem is mutatta, de én akárhogy figyeltem, nem láttam semmit. Majdnem biztos, hogy Walter szeme káprázott.

Hat órakor levágtuk a másik kancát is, Pombo szárított húst, „carne del sol”-t készített belőle. A húst vékony girlandban vágta le a csonttól, mintha krumplit hámozna, aztán bekente sóval, borssal és összetört fokhagymával. Azt mondta, egy hétig mindennap kell szárítani néhány órát, aztán állítólag örökké eláll.

Április 2.

Elvesztegetett nap. Számítottam rá, hogy sok dolgunk lesz, nem tudunk korán elindulni, ezért már hajnali négykor elküldtem Rolandót a büntetésben levő négy gyászhuszárral, hogy legyen egy kis előnyük.

Öt órakor megjött Coco, az előőrsről hozott híreket. Minden rendben van náluk, levágtak egy tehenet, és főtt étellel várnak minket. Megállapodtunk, hogy dél körül találkozunk annál a pataknál, mely a hegyekből ereszkedik alá a tanyaház felé.

Négy őrrel állítottunk, de a katonák nem kezdeményeztek akciót, és repülőgépek sem tűntek fel a zónában.

Nekiláttunk a pakolásnak, csomagjaink tömege minden elképzelést felülmúlt. Szó sem lehetett arról, hogy mindent magunkkal vigyünk, újabb barlangokat és pincéket kellett vágni, mindent berakodni, megfelelően álcázni a rejtékhelyet, mire mindennel végeztünk, már besötétedett. Az indulást kitoltuk másnap hajnali háromra, hogy

visszanyerjünk valamit az elvesztegetett időből, úgy döntöttünk, hogy a Nacahuasu közvetlen közelségében menetelünk majd, és csak a folyó mögött csatlakozunk az előőrshöz.

Csomagjainkon végigdőlve hallgattuk a rádiót, a szöveg már napok óta ugyanaz: a gerillák körül egyre szorul a hurok, nem tudunk kitörni a Nacahuasu mellékéről.

Április 3.

Mára kiszabott feladatainkat végre minden nehézség nélkül teljesíteni tudtuk. 3.30-kor elindultunk, lassú menetben 6.30-ra átvágtunk a folyókanyaron, 8.30-ra elértük a tanya határát. Mikor elhaladtunk a régi lesállítás mellett, csak két tisztára lepucolt csontvázat találtunk, a ragadozó madarak teljes felelősségtudattal töltötték be a funkciójukat. Csak a katonák alteste maradt érintetlen, a nadrág erős vászna itt megvédte őket. Estére elértük a Piraboy-vízmosást, az előőr s már várt minket, húst és főtt kukoricát vacsoráztunk.

Debray addig erőszakoskodott, míg újból le kellett ülnöm vele és Mauricióval megtárgyalni a sorsukat. Most is csak azt mondhattam, hogy három esély kínálkozik: továbbra is velünk tartanak, és vállalják a mi sorsunkat, vagy itt hagynak minket, és a saját szakállukra próbálkoznak, vagy megvárják, amíg elfoglaljuk Guiterrezt, és a szabaddá vált úton próbálnak szerencsét – szerintem ez ígéri a legtöbbet, ők is emellett döntöttek. Mauricio hálából lerajzolt, a portré tanúsága szerint „új” hajam és szakállam egyre jobban hasonlít a régihez.

Parancskiosztás után Moro doktorral is lelki életet kellett élnem, sérelmezte, hogy kihagytam a legjobb harcosok felsorolásából. Emlékeztettem rá, hogy mutatkoztak bizonyos hibák az étel elosztásánál, nem akartam nyíltan kimondani, hogy Moro többször is

elmérte a fejadagokat, előfordult, hogy harminc ember is vacsora nélkül maradt, emellett durva ugratásaival fel-felingerelte a társait. Én szerettem volna röviden végezni, de Moro olyan szenvedéllyel vájkált a témában, hogy csak éjfél után szabadultam meg tőle. Kialvatlanul kezdem a holnapi, illetve már mai napot.

Április 4.

Ma hajnalban Joaquin is csatlakozott hozzánk utóvédjével. Érdekes híreket hozott a Casa Calamina elfoglalásáról. Ruben Sanchez bolíviai őrnagy 120 fős rohamosztagát a mi elfogott útikalauzunk vezette a szurdok nyugati bejárata felé. Alig tettek meg néhány kilométert, mikor megjelentek fölöttük a saját repülőgépeik, gerillacsapatnak vélték őket, és löni kezdtek fedélzeti fegyvereikkel, az egyenruháról úgy gondolták, hogy csak álcázás, a fogságba esett katonáktól zsákmányolták. Tíz perc is beletelt, amíg a félreértés tisztázódott – kár, hogy ilyen hamar.

Útikalauzunk, Salustio Choque egyébként mindent beköpött, megmutatta álcázott védőállásainkat és raktárainkat is a szurdokhoz vezető lejtőn. A bolíviai katonák lövésre készen tartott fegyverrel mindent birtokba vettek, állítólag iratokat és képeket is találtak.

Nyomott hangulatban indultunk el Guiterrez felé. Egész napos menetelés után körülbelül húsz kilométert tettünk meg, a városkától már látótávolságban táboroztunk, és a két bolíviait, Cocót és Natót kiküldtem felderítésre. Azt jelentették, hogy Guiterrezt erős katonai egységek tartják megszállva, a hír megdöbbenett, mert azzal fenyeget, hogy a bolíviai csapatok átkaroló szárnyai hamarosan egyesülnek, bezárul a gyűrű körülöttük.

Április 5.

Meg akartam bizonyosodni a helyzetről, utasítottam Intit és Bigotest, hogy vegyenek fel civil ruhát, és próbáljanak bejutni a városba – ők rendelkeznek a legelfogadhatóbb papírokkal. Azzal tértek vissza, hogy a városkában és a környékén valóban csak úgy hemzsegnek az egyenruhások, az utcákon sűrűn igazoltatnak, ők is csak alig kerülték el a lebukást.

Inti, akiben van szív, és ismeri a szenvedélyemet, vett nekem egy csomag matét a városka boltjában. Minden más dolgomat félretéve nagy marokkal szórtam belőle egy kanna hideg vízbe, lassú tűzön felforraltam, de ahogy az első buborék megjelent a felszínén, rögtön lekaptam a lángokról. Míg szürcsöltem a habosan pezsgő zöld „jezsuita teát”, hosszan vizsgáltam a térképet, de nem találtam más utat számunkra, mint visszatérni a Nacahuasu mögé, mindent összevetve 120 kilométeres utat tettünk meg hiába.

Széttárt karokkal mondtam Debraynek és Mauriciónak: nagyon sajnálom, hogy nem sikerült kiutat teremtenem a számukra. Debray egy pillanatra önmaga fölé nőtt, újra felajánlotta, hogy fegyvert fog, és csatlakozik a gerillához. Szerettem volna szépen elhárítani a jelentkezését, azt feleltem: egy értelmiségi a városban most többet ér a gerilláknak, mint egy katona a hegyekben. Debray elvörösödött, és szótlánul elfordult. Nem értettem, mi történt, később fogtam fel, hogy válaszomat gúnyolódásnak érezte kedvenc elméleti tételei fölött.

Egész éjszaka meneteltünk.

Április 6.

Újra feszült nap. Négy órakor elértük a Nacahuasu folyót, itt megálltunk, és bevártuk a napkeltét. A rádió közölte, hogy bolíviai és külföldi újságírók érkeztek a környékre, megtekintették a hadsereg által felfedezett táborhelyeinket, az ott talált felszereléseket és

tárgyakat. A rádió főleg azt emelte ki, hogy ráakadtak Giap észak-vietnami tábornoknak egy spanyolra lefordított beszédére és egy rólam készült fényképre. Előbb-utóbb kiderül, hogy én is itt vagyok, de attól félek, hogy ebből nem tudunk majd tőkét kovácsolni...

Megjegyzés: A teljesség kedvéért ideiktatjuk Murray Sale angol újságíró feljegyzéseinek néhány részletét: „...először egy konyhát láttunk, melyet húselőkészítő pulttal láttak el, és olyan kemencével, melyben száz ember számára elegendő kenyeret lehetett sütni... A másodikként felfedezett táborban egy komplett kórházat mutattak nekünk primitív operálóasztalokkal, de olasz, angol, német és amerikai eredetű műszerekkel, új orvosi öltözékekkel, antibiotikumokat tartalmazó csomagokkal. Recepteket találtunk, melyet La Pazban váltottak ki, még 1966 novemberében... Több zubbonyból is elfelejtették eltávolítani a gyártó cég nevét, a nyaknál bevarrt cédula elárulta, hogy Havanna leghíresebb szabóságában, a Casa Albionban készítették.”

...Később Miguelék felderítésre indultak, de kétszer is vissza kellett térniük, mert eltévesztették az irányt. Sok időt veszítettünk, szinte már a tarkómon éreztem az ellenséges előőrsök lihegését. Nyolc órakor Rolando jelentette, hogy tíz katona tűnt fel annál a vízmosásnál, melyen alig egy órája keltünk át. A nyílt terepen csak különös elővigyázattal és lassan tudtunk haladni, de tizenegy óra tájban kijutottunk a veszélyes körzetről. Rolando újabb hírt hozott, az ellenség a vízmosás környékén megállt, ott várják be az erősítést, már több mint százan gyűltek össze.

Este, mielőtt még kiértünk volna a patakhoz, marhákat hajtó pásztorok kiáltásait hallottuk a folyó mentén. Kivonultunk, és elkaptunk négy parasztot Arganaraz egyik csordájával. Mutattak egy menlevelet, a hadsereg engedélyezte, hogy bejöhessenek a „vörös övezet”-be, összeszedni elbitangolt állataikat.

Két tehenet kiszakítottunk a gulyából, gyorsan át is vittük a folyón,

és beállítottuk a sűrűbe. A pászorokat nem akartuk bajba keverni, ezért kifizettük a tehének árát. Coco szerint sokat kértek – úgy látszik, azért annyira nem voltak megijedve. Hogy ne szegődhessenek távolodó osztagunk nyomába, egy ideig még fogva tartottuk őket. Inti elbeszélgetett velük, egyikük valaha Catavi ónbányaiban dolgozott, de még huszonöt éves korában szilikózist kapott, és ott kellett hagynia a munkahelyét. „Én még elég jól jártam – mondta –, más bányászok meg sem érték ezt az időt.” Megfelelő alanynak látszott, hogy odaadjuk neki a „Felhívás”-t, eltette, és megígérte, hogy terjeszteni fogja.

Mikor elengedtük őket, megesküdtek, hogy senkinek sem beszélnek rólunk. Megvacsoráztunk, és vonultunk tovább.

Április 7.

A patak folyását követjük, lábon vezetve a teheneket, útközben az egyiket levágtuk, majd megszáritjuk a húsát. Rolandót lent hagytuk a folyó menti leshelyen, azzal az utasítással, hogy lőjön mindenre, ami mozog, de egész nap nem történt semmi. Benigno és Camba felderítették annak az ösvénynek a bejáratát, melynek a térkép szerint Pirirenda felé kellene vezetni. Úgy hallották, mintha egy fűrészgép dolgozna a közelünkben. Több eset lehetséges: el akarják torlaszolni az utunkat, vagy a terepet tisztítják a légi felderítés segítségével – vagy Benignóék hallucináltak.

Este Braulio négyszemközti beszélgetést kért, és bevallotta hogy tilalmam ellenére naplót vezetett. A füzetet ott felejtette azon a táborhelyünkön, melyet a bolíviai katonák most felfedeztek, és figyelmüket nyilván a napló sem fogja elkerülni. Braulio azt állítja, hogy csak a különféle étkezéseket jegyezte fel. Nem hittem neki, tovább faggattam, kiderült, hogy engem is megemlített fedőnevemen, Ramon parancsnokként. Jól leszidtam, megbüntettem, magamnak pedig új nevet adtam, ezentúl Fernandónak hívnak.

Április 8.

Benignóék újra útnak indultak, végigjártak még egy ösvényszakaszt, utána fáradtan visszatértek. Miguel küldtem ki, hogy fejezze be a felderítést.

A bolíviaiaknak az az osztaga, mely tudomásunk szerint Sanchez őrnagy parancsnoksága alatt áll, az Iripiti patak szurdokjában észak felé vonul. Az ellenség minden mozdulata fontos a számunkra, mert a harci helyzetünk leginkább a menüetre hasonlít, ahol a partnernek alkalmazkodnia kell a figurákat vezető táncos mozdulataihoz.

Nem cipelhetjük tovább magunkkal az állatokat, levágunk egy vagy két tehenet, és a maradék sóval feldolgozzuk a húsukat.

Este a rádiót hallgattuk, részleteket olvastak fel Bolívia Nemzeti Felszabadító Hadseregének kiáltványából, persze eltorzítva. Nem tudtuk, hogy kerülhetett a kezükbe, mikor mintegy magyarázatként megszólaltatták a volt bányászból lett pásztort, akivel Inti beszélgetett tegnapelőtt. Nem tudom: a szövegeit a szájába adták, vagy ő maga találta ki őket, de olyanokat mondott, hogy akármit is ígérgetünk, senki se bízson bennünk, mert az ördög önszántából még sohasem vágta le a körmeit. Még egy hőst szállítottunk az ellenségeinknek.

Április 9.

Üzenetet küldtem Joaquínéknak, hogy térjenek vissza jelenlegi harcálláspontjukról, és foglalják el a patak mellett azt a leshelyet, melyet már korábban kiválasztottunk. Nincs messze a táborunktól, gyalog oda lehet érni tíz perc alatt. A változtatást az tette szükségessé, hogy a hadsereg támadásait már nem délről, hanem keleti irányból kell várunk – és mindenképpen meg kell gátolnunk a

környék elözönlését.

Miguel visszatért, megállapítása szerint a szűk völgyút valóban Pirirendához vezet. Csomagokkal és hátizsákokkal megrakodva körülbelül egy napba telik, amíg végigmegyünk rajta. Ha lehetséges, már holnap el kell indulnunk – amíg szabad az út.

Április 10.

Már virradatkor készülődni kezdtünk, minél hamarabb le akartunk ereszkedni a völgybe, Pirirenda felé. Késő délelőtt befutott Negro, magából kikelve jelentette, hogy a folyón lefelé 15 katona közeledik a táborunkhoz. Inti azonnal elfutott a leshelyre, figyelmeztetni Rolandóékat, mi befejeztük a csomagolást, és beavatkozásra készen várakoztunk, Tumainit mint hírvivőt állandó készenlétben tartottam.

Mikor az első lövések felcsattantak, és visszhangjuk ide-oda verődött a kanyon falai között, önkéntelenül az órámra néztem: 10 óra 30 percet mutatott. Kiküldtem Tumainit, hamarosan vissza is tért az első hírekkel, köztük egy lesújtóval: Félix-Jesus Suarez Gayol kubai százados halálos sebet kapott. A haláleset táborunk mellett következett be, fejlövés okozta...

Megjegyzés: Félix valódi nevét is maga Guevara fedi fel a naplójában.

...azonnali harckészültséget rendeltem el, és kimentem a helyszínre, hogy megtudjam, mi történt.

A leshelyen az utóvéd nyolc embere helyezkedett el, köztük Félix, később erősítésként csatlakozott hozzájuk az elővéd három tagja is, a folyónak mind a két partját megszállták. Inti, akit kiküldtem, hogy közölje velük a 15 katona érkezését, elhaladt Félix állása mellett, és látta, hogy rossz pozíciót választott magának, mert a folyó felől bárki

észrevehette volna őt, de már nem volt ideje figyelmeztetni Félixet, mert feltűntek a katonák.

A szakasz minden különösebb elővigyázatossági rendszabály nélkül közeledett, vizsgálgatták a part mellékét, és ellenőrizték a hegy felé futó ösvényeket. Mikor behatoltak az egyik ösvényre, hirtelen szembe találták magukat Braulióval és Pedróval – de ekkor már nem tudtak kimenekülni a csapdából.

A tűzharc csak egy pár másodpercig tartott, utána egy halott és három sebesült katona maradt a földön, hat másikat pedig foglyul ejtettünk. Kevéssel később elesett egy altiszt is, négyen elmenekültek.

Félixet egy sebesült katona mellett találtuk meg, már kiszenvedett. Csak annyit tudtunk megállapítani, hogy automata puskája nem működött, és a kézigránátját sem tudta használni, mert a gyutacs lazán volt becsavarva. Szerettük volna a mellette fekvő sebesült foglytól megtudni, hogy mi is történt valójában, de ő nemsokára meghalt és vele együtt a szakaszt vezénylő hadnagy is.

A foglyok vallomásaiból a következő kép bontakozott ki: ez a tizenöt ember ahhoz a csapathoz tartozott, mely a Nacahuasu felső folyásától indulva átkelt a kanyonon, összeszedte elesett bajtársainak csontvázát, aztán behatolt a mi régi táborhelyünkre. A katonák elmondták: ők nem láttak semmit azokból a fotókból és okmányokból, melyeket a rádió emlegetett. Kérdés, hogy igazat mondanak-e vagy taktikáznak?

A táborba érve százfős csapatuk több különítményre oszlott, voltak, akik az újságírókat kísérték ide-oda, őket pedig felderítő portyára küldték azzal az utasítással, hogy legkésőbb 17 órára térjenek vissza.

Vázolták a hadrendjüket is: főerőik Pincalban helyezkednek el, Lagunillasban legfőljebb harminc ember állomásozik. Az a csapat, mely a Piraboy-vízmosásnál harcolt, eltévedt a hegyekben, napokig kóborolt egy csepp víz nélkül, végül Guitierrezben kötöttek ki, ők foglalták el tehát a városkát.

Hallgatva ezeket a vallomásokat, embereink önkéntelenül „leeresztettek”, kényelembe helyezték magukat, láttam rajtuk, hogy a legszívesebben ünnepelnének. Én semmit sem tartok veszélyesebbnek, mint a győzelem utáni önelégültséget, igazuk van a japánoknak, ilyenkor még jobban meg kell szorítani a sisak szíját. Elejét akartam venni mindenféle fellazulásnak, azonnal útnak indítottam a felderítőket, hogy ellenőrizzék le a foglyok állításait.

A térképet nézegetve kiszámoltam, hogy az elmenekült katonák leghamarabb kora este érhetnek vissza az egységükhöz, csak akkor tudják figyelmeztetni őket a mi létezésünkre, a közbeeső időben számolnunk kell további, még tájékozatlan ellenséges csapatok megjelenésével is. Rolando javaslatára az egész elővédünk lesállításba vonult – mintegy ötszáz méterre harcálláspontom előtt.

Számításunk bevált, 17 óra körül jelentették, hogy nagyobb ellenséges erők közelednek, a hír hallatára én is átmentem az elővédhez. Néhány perces várakozás után meg is jelentek a katonák, régi jó szokásuk szerint libasorban és mellőzve minden biztonsági rendszabályt – így a sortüzünk teljes meglepetésként hatott rájuk. Egy őrmester vaktában tüzelni próbált gépfegyverével, abban a pillanatban lövést kapott és elterült.

Valamelyikünk elkiabálta magát: „Katonák! Adjátok meg magatokat, mert itt haltok meg!” Egy hadnagy az aknavetőnél a hang irányába lőtt, Rolando rögtön viszonzta a tüzet, a hadnagy összeesett, később kiderült, hogy a golyó átlyukasztotta a tüdejét. Parancsnokuk, a sokat emlegetett Sanchez nevű őrnagy még próbált utasításokat adni, de a golyózáporban és a sebesültek jajgatása közben senki sem figyelt rá, a katonák egymás után felemelték a kezüket.

Öt sebesültet és két halottat vesztek, a tüdőlövéses hadnagy éjjel fél kettőkor halt meg, Moro doktor nem tudott segíteni rajta.

Huszonkét foglyot ejtettünk, köztük az egységet vezető őrnagyot is. Elvezettük őket egy közeli horhosba. Sanchez őrnagy kérte: engedjük meg nekik, hogy tüzet rakjanak, az emberei szeretnének átmelegedni

és megszáritani nedves ruhájukat.

Régi szokásom szerint most is szerettem volna rögtön felmérni a zsákmányt, de a sötétségben nem boldogultunk vele.

Április 11.

Már hajnalban összeszedtünk és elszállítottunk minden felszerelést, aztán eltemettük Félixet, nem voltak megfelelő szerszámaink, így csak egy kis gödröt tudtunk vájni holttestének. Föld, ne töröld el kihullott vére nyomát!

Coco beszélt a foglyokkal, úgy látszik, tanult a múltkori vitánkból, mert rendkívül értelmesen fogalmazott. „Ti a mi testvéreink vagytok – mondta a katonáknak –, bolíviaiak és kizsákmányoltak. Ne harcoljatok ellenünk, ha feletteseitek úgy parancsolnák, akkor sem. Ha kényszeríteni akarnak rá, szökjetek meg, és gyertek el hozzánk minden félelem nélkül. Semmi bántódásotok nem esik, ha eldobjátok a fegyvereket, vagy az első figyelmeztető lövésünkre felemelitek a kezeket, sőt segíteni fogunk nektek a menekülésben. Most meghagyjuk nektek az egyenruhátokat, hideg van, megfáznátok, amíg visszaértek a táborba, de a csizmátokat el kell vennünk, szükségünk van rá, mert sehol sem tudunk lábbelit szerezni. Vessétek le magatokról, nem akarunk erőszakkal rákényszeríteni titeket!”

Utasítást adtam, hogy Sanchez őrnagytól ne vegyék el a csizmáját, az őrnagy cserében megígérte, hogy „Felhívásunkat” eljuttatja az újságírókhoz.

Intire bíztam, hogy utóvédünkkel kísérje el a foglyokat, és biztos távolba érve bocsássa őket szabadon. Mikor elindultak, épp kelt fel a nap, gőzölgött az erdő, megszólaltak az első madarak.

A katonák a hátukon vitték magukkal halottaikat és súlyos sebesültjeiket, időről időre váltották egymást a teher alatt. Mögöttük lassabb tempóban a többi sebesült követte az egységet.

Intiék három kilométeren át terelték őket, aztán elbúcsúztak, távolról sem fogalmaztak olyan diplomatikusan, mint Coco: „Sok szerencsét – mondták –, reméljük, még találkozunk, fegyverekre és csizmákra mindig szükségünk lesz.”

Húsz emberünket hármás-négyes csoportokra osztva kiküldtem, hogy kutassák át a környéket eldobott fegyverek után. A bozótban elrejtőzött katonákat találtak, kiszedték őket a bokrok közül, elvették automata puskájukat, és kihallgatták őket. Azt mondták, ők is Sanchez őrnagy egységéhez tartoznak, a mieink belerúgtak a fenekükbe: menjetek a többiek után, még épp utolérítek őket.

Hogy az elbizakodottságnak ismét elejét vegyem, hangoztattam, hogy a továbbiakban Sanchezéknél jobban képzett és erősebb ellenséges csapatokkal kell számolnunk, a IV. Bolíviai Hadosztályhoz egy ejtőernyős és egy Ranger-ezred is tartozik – keményebb gyerekek, mint ezek a tejfölösszájú kiskatonák.

Április 12.

Reggel 6.30-kor összehívtam az osztagot, csak a gyászhuszárokat nem engedtem odajönni, és egy kis megemlékezést tartottam Félixről. Hangsúlyoztam, hogy csatáinkban elsőként kubai vér ömlött, egy kubai katona testén lobogott fel a Szabadság fáklyája. Ezt azért kellett kiemelnem, mert az elővédben ismét akadnak olyanok, akik lebecsülik a kubaiakat, Camba, aki valamin összekapott Papival, még tegnap is kijelentette, hogy egyre kevésbé bízik az „idegenekben”. Újból síkraszálltam amellet, hogy a gerilla egysége az egyetlen lehetőségünk, hogy tovább fejleszthessük mozgalmunkat, a létszámunk ugyanis nem nőtt, hanem csökkent az elmúlt időszakban.

Hogy valami jelet hagyjunk Félixről, melynek alapján valaha még megtalálhatjuk, a sírjához közel, egy fa kérgébe három *V* betűt véstünk: Volveremos, Venceremos, Vengaremos (visszatérünk, győzni

fogunk, bosszút állunk)...

Megjegyzés: Jesus Suarez Gayol százados minden eshetőségre felkészülve hátizsákjának oldalzsebében egy búcsúlevelet hordott Havannában élő négyéves fiához, „Jesus Félix Suarez elvtárs”-hoz címezve. A gerilla pusztulása után ez a levél is a bolíviai hadsereg kezébe került. A papírt izzadság- és vérfoltok borítják, a szöveg csak töredékesen olvasható.

„...senki sem áll közelebb hozzám, mint Te, ha egy tornyot építenének a világ összes többi emberéből, Te akkor is egy fejjel magasabb volnál... mikor Téged láthattalak, vagy éjszaka lélegzésedet hallgathattam...

...és ezeket a sorokat csak akkor olvashatod el, ha én már elestem a harcban. Meghaltam, mert egy eszmét szolgáltam, ne sirass meg, és ne mondj szegénynek ezért... Járj büszkén, mintha egy napon még hazatérhetnék... Ott leszek mindig melletted, meg fogod érezni, mint egy friss szellőt az arcodon...

...tanulj jól! Tanulmányozd gondosan a jenkik nyelvét, kultúráját, tudományukat. Egy nap mindent fel kell használnotok, hogy befejezzétek a mi munkánkat; szétzúzzátok a kizsákmányolást az egész világon...

...és olyan tettekre, melyek ellenkeznek meggyőződésseddel, sohase engedd rákényszeríteni magad. Mindig azt tedd, amit igazságosnak érzel – azt viszont habozás nélkül, mert minden halogatásért fizetni kell...

...Dalolj nekem egy dalt, mert indulnom kell.

Őrizzen a csillag, mely megvilágít és megölel...

...most újra látom arcod, amint nézel utánam egy esős ablakon...

Légy méltó fia hazádnak!

Légy forradalmár!

Kommunista!

apád

Jesus Suarez Gayol...”

...Nem tudunk magunkkal vinni minden zsákmányolt fegyvert, a maradékot lerakjuk egy verembe; mindegyiket külön-külön vászonba csavarjuk, és a tárolóláda belsejét szétvágott gázolajos kannák lemezével burkoljuk be a beszivárgó eső ellen. A ládát nem volt szabad a föld szintjéhez túl közel tenni, mert a nyomunkat követő katonák már csak kíváncsiságból is feltúrják itt-ott a talajt elhagyott táborhelyeink körül; 90 centi mély gödröt kellett ásunk. Közben a teheneink megvadultak, letépték magukat a kötélről, és megszöktek, csak egy borjút sikerült elkapnunk.

14 órakor elindultunk lassú ütemben, olyan lassúban, mintha egy helyben járnánk. Nem is jutottunk el semeddig sem, egy közeli vízmosásban kellett aludnunk.

A rádió beszámol Sanchez őrnagy osztagának sorsáról, 11 halottat említ, ha ez a szám igaz, egy sebesültjük útközben meghalhatott. Kiderült a híradásból, hogy miután elengedtük őket, hamarosan egy ejtőernyős vadászkommandóval találkoztak, melyeket épp az ő keresésükre küldtek ki. Az ejtőernyősök egész éjszaka táborunk közvetlen közelében haladtak el, de a szentjánosbogarakon kívül nem láttak más fényt.

Debray napok óta magába roskadt, semmivel sem tudjuk felrázni.

Április 13.

Nem akartam, hogy megismétlődjön a menetelés tegnapi szégyenteljes üteme, két csoportra osztottam az embereket, abban a reményben, hogy a kisebb egységek mozgékonyabbak lesznek. Most

viszont a szervezkedés vitte el az időt, az élboly 16 órakor futott be a táborhelyünkre, a sereghajtók viszont csak 18.30-kor. Ezen a vidéken már jártunk, még tavaly alakítottuk ki itt ezt a tartalék tábort, nem hittem volna, hogy ilyen hamar újra használatba vesszük.

Miguel már reggel ideért, átvizsgálta a környéket, jelentette, hogy a rejtkehelyeinkhez senki sem nyúlt, érintetlenek a raktárak, a kemence, sőt még a titkos veteményeskertünk is.

Aniceto és Raul felderítésben jártak, de csapnivaló munkát végeztek, ezért holnap megint ők lesznek a sorosok, el kell érniük az Ikira folyót.

A rádió szerint az „észak-amerikai testvéreink” bejelentették, hogy katonai tanácsadókat küldenek Bolíviába – ezt még egy régebbi megállapodás irányozta elő, és a legeslegkisebb köze sincs a mi gerillamozgalmunkhoz. Talán a szemünk előtt bontakoznak ki egy új Vietnam születésének első mozzanatai: a bolíviai katonaság felmorzsolódik az ellenünk vívott harcban, az USA hadserege kénytelen lesz személyesen színre lépni és beavatkozni, ország-világ előtt leleplezve magát és felénk fordítva a bolíviai nép segítő rokonszenvét.

Megjegyzés: Ralph Shelton őrnagy és szárnysegédje, Leroy Mitchell százados – mindketten a vietnami háború veteránjai és szakértői – néhány kilométernyire Santa Cruz városától, egy elhagyott malomban kiképzőközpontot rendezett be partizánvadászok számára. Később ötvenfős oktatógárda követte őket, akik a bolíviai rangereket megtanították mindazokra a fogásokra, melyeket az USA hadserege már kipróbált Vietnamban, Laoszban és a Dominikai Köztársaságban: bármely fegyver kezelésére a nyíltól az M-16-osig, támadó és védő cselgáncsra, híradó- és rejtjelzőeszközök használatára, aknák-csapdák telepítésére és így tovább. Fegyvernemük karjelzése a szokásos: kard és három villám. Hogy a közvetlen beavatkozásnak a látszatát is elkerüljék, az észak-amerikai katonai szakértők parancsot kaptak, hogy nem közelíthetik meg a „vörös zónát”, a harcok

színhelyét, ha ezt az előírást megszegik, hadbírótság elé kerülnek.

Április 14.

Meg kell várunk Joaquin utóvédjét, addig kiosztom az úti ellátmányt. A sebesülteknek épített rejtekhelyről ötnapi élelmet vettünk ki, közben megdöbbenve tapasztaltam, hogy hiányzik 23 tejkonzerv. El sem tudom képzelni, kinek lehetett ideje és módja, hogy ellopja őket. Sajnálom az ügyet, mert a konzervtej a mi „ópiumunk”.

Joaquinék délutánra sem futottak be, mindenképpen itt kell éjszakáznunk, hogy megerősítsem állásunkat, egy barlangrejtekhelyről előszedtünk egy golyószórót és egy aknavetőt.

Nehezen tudom eldönteni, hogy osszuk meg az erőnket, és milyen akcióba kezdünk. Az ígéri a legtöbbet, ha együtt indulunk tovább, és Muyupampa körzetében hadargunk, amíg utat találunk a viszonylag biztonságos észak felé. Jó volna, ha a körülmények úgy alakulnának, hogy a Francia és Mauricio közben le tudna lépni tőlünk, és elvonulna Sucre-Cochabamba irányába. Megírom második kiáltványunkat a bolíviai néphez és 4-es számú jelentésünket Manilának – a Francia majd elviszi magával.

Tánya bejött hozzám, váratlanul depresszióba zuhant, egész éjszaka nem bírta abbahagyni a sírást. Azt hajtogatta, hogy a múltkori együttlétünknel biztosan teherbe esett, mert eljutott a csúcsig, és nem vigyázott közben.

Április 15.

Megérkezett Joaquin az utóvéddel, így nincs akadálya, hogy holnap elindulhassunk. Jelentette, hogy a körzetben állandó a légi felderítés,

és a hegyoldalon ágyúkkal lövik feltételezett búvóhelyeinket. A nap különben egyhangúan, nagyobb események nélkül telt el.

Úgy döntöttem, hogy ki kell egészítenünk a fegyverzetünket, kiutaltam az utóvédnek egy 30 milliméteres géppuskát, megkértem Joaquint, hogy pedagógiai okokból Marcosra bízva a kezelését, és ossza be a keze alá a négy „gyászhuszár” is. Önbizalom-injekciókra van szükség, hogy felhozzuk az öreget saját legjobb szintjére.

Este eligazítást tartottam az előttünk álló útról, és megemlítettem az eltűnt tejkonzervek ügyét is. Most nem akarok nyomozni – mondtam –, de ha még egyszer előfordul, irgalmatlanul odavágok.

Eligazítás után odajött hozzám a négy „gyászhuszár”: Paco, Pepe, Chingolo és Eusebio. Négyük nevében Eusebio beszélt, egy alacsony, bajuszos, rossz szájszagú félvér, azt kérdezte: vajon őket gyanúsítom-e a tejkonzervek ellopásával, mert úgy vették észre, hogy beszéd közben folyton órájuk néztem. Nem engedett időt, hogy válaszoljak, tombolva kitört magából: ők valóban elkövettek egy hibát, még márciusban, mikor kivonták magukat a szállítási munkákból, de ezért már százszorosan megszenvedtek: csökkentett élelemadagot kaptak, elvonták a dohányukat, mindenki úgy bánt velük, mint a kapcájával – és ha most nem bízom bennük, akkor engedjem eltávozni őket. Nem voltam hajlandó meghatódni a sirámaiktól, kérésüket visszautasítottam, hamarabb kellett volna meggondolni magukat, mikor még nyitva állt a kapu, most már sokat tudnak, távozásuk veszélyt jelentene a gerillára. Szólni fogok Joaquinnak, hogy tartsa szemmel őket.

Megfejtettünk egy hosszabb kubai rádióüzenetet, a lényege: felvették a kapcsolatot Juan Lechinél, a bolíviai szakszervezetek vezetőjével, aki a Barrientos-puccs után átszökött Chilébe. Lechin most már tud rólunk, hajlandó kiadni egy nyilatkozatot, hogy támogat minket, és néhány héten belül illegálisan visszatér Bolíviába, hogy tárgyaljon velünk. Nem hiszek benne, ha jön segítség, nem innen jön majd.

Április 16.

Az elővéd 6.15-kor indult el, mi egy órával később. Jó ütemben haladtunk, de csak az Ikira folyóig, mert Tányá és Alejandro nem tudott tovább menetelni. Forróságra panaszkodtak, megnéztem a hőmérsékletüket: Alejandrónak 38 fokos láza volt, Tányának pedig több mint 39. A gázló melletti belátható terepen nem maradhattak, egy kilométerrel feljebb vittük őket, és ott hevenyészett rejtekhelyet készítettünk nekik – Negrót és Serapiót hagytam velük.

Tányá elköszönt tőlem, a láz beszélt belőle, bár megpróbált uralkodni magán. Azt mondta, úgy érzi, hogy mi most találkozunk utoljára, kedvencét, Apollinaire-t idézte: „e földön többé sosem látlak, s hogy várlak téged, tudhatod...”

A menetoszlop már útra készen felállt, el kellett búcsúznom Tányától. Ha megcsókolom, úgy érezte volna, hogy én is véglegesnek hiszem az elválásunkat, így csak épp hogy megszorítottam a kezét, és az ösvényről sem néztem vissza.

Folytattuk az utunkat, de a hosszú megállás miatt nem tudtuk teljesíteni a mai napra előírt távot. Felfedeztünk egy Bella Vista nevezetű tanyát, pontosabban négy odavalósi parasztot, krumplit, kukoricát és egy disznót vettünk tőlük. Úgy megrémültek tőlünk, hogy mindenüket odaadták volna, csak hogy békén hagyjuk őket.

Ma már nem megyünk tovább, kivárjuk a reggelt, hogy elinduljunk Ticucha felé. Éjszaka főztünk és ettünk.

Április 17.

Kavarognak a hírek, és velük módosulnak a döntéseink is. A parasztok szerint egy ticuchai kitérő csak idővesztést jelentene, ha Muyupampába akarunk eljutni, mert közvetlen egyenes út vezet odáig,

sokkal rövidebb, és a befutó szakaszán már autók is járhatnak. Hosszan eltöprengtem, de mivel sok fogódzót nem találtam töprengéseimhez, az egyszerűbbnek látszó közvetlen útvonalat választottam. Futárt küldtem hátrahagyott embereinkhez, megüzentem, hogy várják be Joaquist, és maradjanak vele, csatlakozott hozzájuk Moises Guevara is, akit olyan erős eperoham kapott el, hogy egyelőre nem bírta volna a menetelést.

Joaquist utasítottam, hogy három napot várjon ránk, biztosítva a visszavonulás útvonalát. Indítson a körzetben ellenőrző őrzőket, gátoljon meg minden veszélyes mozgólódást, de kerülje el a nyílt összecsapásokat. Közöltem vele az útvonalat is, melyen követniük kell minket, ha a megadott időn belül nem térünk vissza.

Az éjszaka eltűnt az egyik környékbeli parasztfia, nem kizárt dolog, hogy értesíti a katonákat ittletünkről, mégis úgy döntöttem, hogy útnak indulunk, mindenáron biztosítanunk kell Francia és Mauricio távozását.

A muyupampai úton elindulva megkockáztattuk, hogy összeütközünk a környékbeli helyőrséggel vagy azzal a menetoszloppal, mely nemrégiben hagyta el Ticuchát, de nem volt más választásunk, ezen az úton kellett vonulnunk, hogy fenntarthassuk az összeköttetést utóvédünkkel.

22 órakor indultunk el, és rövid megszakításokkal 4.30-ig meneteltünk, akkor letelepedtünk, hogy aludjunk egy keveset. Talán tíz kilométert tettünk meg, az útnak alig a negyedrészt.

Menet közben többször is megálltunk, hogy elbeszélgessünk a parasztokkal, de csak egyetlenegy, egy Simon nevezetű volt hajlandó segíteni nekünk – ő sem egészen őszintén és nem minden félelem nélkül. Simon felhívta a figyelmünket Videsre, a környék virilistájára, sok bajt hozhat ránk, talán már hozott is, mert azt suttogják: az ő felbujtására szökött meg éjszaka a parasztfiú, hogy besúgjon minket a hadseregnek.

A környék továbbra is alkalmatlan arra, hogy Debray és Mauricio

elmenekülhessen.

Április 18.

Hajnalig meneteltünk, csak éjfél körül aludtunk egy órát, itt, a hegyek között egyre érezhetőbb a hideg. Reggel felderítésre küldtem ki az elővédünket, rá is akadtak egy tanyacsoportra, de az indiánokból nagyon kevés információt tudtak kiszedni. Egyik őrszemünk az úton megállított egy lovast, kiderült, hogy az öccse annak a fiúnak, aki tegnapelőtt éjszaka ugrott meg, a már említett gyanús körülmények között. A dolog nem tiszta, a lovast letartóztattuk, és magunkkal vittük.

Joaquin jelentkezett be rádión, közölte, hogy Eusebio, aki a „gyászhuszárok” elbocsátását akarta kieszközölni nálam, dezertált. Bár személyében nem sokat számított, vele igazán csak sűrűbben voltunk és nem többen, árulásáért meg fogja kapni a méltó büntetését. Ügyét följegyzik, és bosszúállóink utolérnek ott, ahol, akár egy külvárosi kocsmában, akár egy luxusvilla úszómedencéjében...

Megjegyzés: Eusebiót 1968 januárjában egy ismeretlen rendszámú gépkocsi halálra gázolta La Pazban.

...Joaquin még be sem fejezte az adást, mikor a rádió hirtelen elhallgatott, és Arturo bármivel is próbálkozott, a készülék nem szólalt meg újból. Kíváncsi vagyok, hogy mi történt.

Lassú meneteléssel délután három órára elértük Matagalt. Hirtelen vihar közeledett, ezért benyitottunk egy szegény parasztember, Antonio Padilla házába. Borzalmasan megijedt tőlünk, a következményektől félve megpróbált mindent, hogy kitessékelyen minket. Felajánlotta tyúkjait, disznaját, tizennégy éves lánya szerelmét. Annyira undorodtam gyávaságától, hogy ingyen is szíves

örömet elmentem volna, de kint áthatolhatatlan falként zuhogott az eső, nem hagyhattuk el a házat. Állatok és bolhák között, trágya és erjedő tej bűzében nagy nehezen elaludtam, éjfél után arra ébredtem fel, hogy a család sír Padilla holtteste körül, egy késsel elvágta a torkát.

Április 19.

Egy sorompót állítunk fel a falu végén, és igazoltatunk mindenkit, akár kifelé, akár befelé tart, hamarosan szép számú foglyot gyűjtöttünk össze.

Kevéssel dél után a hegység meredek lejtőjén két, Lagunillasba való bennszülött fiú ereszkedett le, egy gringót vezettek, akit az őrség feltartóztatott és bekísért.

A jövevény azt mondta, hogy George Andrew Rothnak hívják, angol újságíró, a *Daily Express* tudósítója, már rég követi a nyomainkat, mert mindenáron beszélni akar velünk. Megnéztük az iratait, formailag rendben voltak, de külön-külön minden adat gyanút keltett. *Angol* újságíró, de az apja *észak-amerikai*, az anyja *chilei*, és *Puerto Ricó-i* vízummal rendelkezik. Útlevelének „foglalkozás” rovatába előbb azt írták, hogy egyetemista, ezt később kijavították újságíróra, és mikor rákérdeztünk, hogy mi is a szakmája, azt mondta, hogy fotográfus. Mellesleg spanyol nyelvet tanít a Békehadtest ösztöndíjasainak, névjegyén viszont az áll, hogy Buenos Airesben él, és valamiféle szervező. Még a hülye is arra gyanakodott volna, hogy Roth az amerikai felderítés ügynöke, de a történet, melyet a céljairól leadott, hihetően hangzott.

Még márciusban, Buenos Airesben hallotta meg a hírt, hogy Bolíviában egy gerillatűzfészek alakult ki, szenzációt sejtett ebben az anyagban, és azonnal átutazott La Pazba. Közben elfogyott a pénze, megállapodott a *Time Life* tudósítójával, Moises Garciával, hogy

fedezik a költségeit, cserében őket is ellátja híranyaggal. Április 5-én Santa Cruzba repült, majd átment Camiriba, a hadsereg gerillaellenes erőinek főhadiszállására. A katonák kénytelenek voltak elfogadni a papírjait, és Roth nekivágott a „vörös zóná”-nak. Útközben csatlakozott a felderítő járőrökhöz, itta velük a tócsavizet, ette a C-fejadagot, mely épp csak arra volt elegendő, hogy éhen ne haljon, eltűrte a rovarok csípéseit, terve azonban mégsem teljesült, nem sikerült találkoznia velünk.

Április 10-én ő is részt vett abban az újságírócsoportban, melynek megmutatták elhagyott táborhelyeinket, ekkor Roth újra visszatért Camiriba. Összehozták egy helybeli férfival, aki már több információt is adott rólunk a hadseregnek: hol vettünk élelmiszert és orvosságot, hol agitáltuk a parasztokat. Roth ezt a férfit felfogadta vezetőnek, ösvérháton útra keltek, sokáig fogalma sem volt, hogy merre járnak, az éjszakát egy paraszt kunyhójában töltötte, tőle vásárolt ennivalót is. Eljutott végül Lagunillasba, ahol már a megérkezésünk estéjén tudtak rólunk – hála valamilyen besúgónak –, és most itt van: öljük meg, vagy adjunk neki nyilatkozatot, lehetőleg minél több apró színes történettel, mert azokat kedvelik az olvasók.

Bevallom, imponált nekem ez a rámenős újságíró, bár minden harcosunk olyan elszántan tudna küzdeni a Forradalomért, mint ő a maga kis szenzációiért és reménybeli honoráriumaiért. Arra azonban nem gondoltam, hogy szóba álljunk vele, és komolyabb tájékoztatást adjunk neki.

Debray félrevont: úgy érzi, hogy ez a vakmerő és a környéken már járatos angol képes volna rá, hogy őt és Mauriciót átjuttassa a katonák gyűrűjén. Adjuk meg neki a kért tájékoztatást, ha ő megígéri, hogy segít. Ezt a „csereüzletet” tisztességtelennek tartottam, és nem akartam hozzájárulni, de Debrayn hisztériás roham tört ki, a képembe vágta, hogy ő nem magától jött föl a táborunkba, hanem *én* hívtam, tehát az *én* kötelességem, hogy megmentsem őt! Mit tehettem volna ezek után? Beleegyeztem, Roth persze boldogan elfogadta az ajánlatot.

Mivel az újságíró az én személyemről nem tudhatott, Cocót „neveztük ki” az osztag parancsnokának. Coco elkérte a pipámat, széles kézmozdulatokkal és tévésztárookra emlékeztető bájmosollyal majd egy óra hosszat nyilatkozott egyfolytában.

Roth, Debray és Mauricio indulásával meg kellett várunk az éjszakát, addig elintéztük függőben maradt ügyeinket. Kihallgattuk a reggel elfogott lovast, bevallotta, hogy testvére azért szökött el, hogy feljelentsen minket, és megkapja a fejünkre kitűzött 500-1000 dolláros vérdíjat. Büntetésből elvettük a lovát.

21 órakor nekivágtunk az útnak Muyupampa felé, ahol minden csendes volt – legalábbis a parasztok állítása szerint. Három kilométerre a falu bejáratától negyedmagammal lemaradtam biztosítani a hátunkat, az elválásnál Inti formás búcsúbeszédet tartott a távozóknak. Nagyon fáztunk, de nem akartuk megkockáztatni a tűzrakást.

1 órakor Nato visszatért, jelentette, hogy a falu húszfős helyőrségét már korábban riadóztatták, biztonsági járőröket küldtek ki, egyikük összeütközött a mieinkkel, de harc nélkül megadták magukat, két M-3-ast és két revolvert zsákmányoltunk tőlük. Nato utasításokat kért, megüzentem vele, hogy az osztag azonnal forduljon vissza – Debrayék pedig döntsenek legjobb belátásuk szerint. Hajnali négykor visszavonultak, Debrayt és a másik kettőt nem hozták magukkal, ők úgy határoztak, hogy folytatják az útjukat.

Közben feltartóztattunk egy tehenek húzta szekeret, a bakon ülő alacsony, széles vállú, láthatóan ittas paraszt nem ijedt meg tőlünk, sőt jókedvűen tréfálkozott. Azt mondta, Nemesio Caraballónak hívják. Mielőtt elkészönt volna, meghívott minket reggelire, azt ígérte, hogy elad nekünk egy disznót is. Részletesen leírta, hogy juthatunk el a házához.

Arturo rendbe hozta a rádiót, próbáltam hívni Joaquinékat, de nem jelentkeztek.

Április 20.

Rövid alvás után 7 órakor felkerestük a jelzett házat. Az udvaron magas, ösztövérfi férfi vágta a fát, megjelenésünkre arca elfehéredett a rémülettől. Közöltük vele: Nemesio Caraballót keressük, remegve mondta, hogy ő az, nem akartuk elhinni, de igazolta magát. A tegnap éjszakai szekeres tehát bolonddá tett bennünket, leírtuk a külsejét, Caraballo egyik régi haragosát ismerte fel benne.

A reggeli tehát „ugrott”, de nem akartunk éhesen továbbvonulni, vettünk a paraszttól szárított húst, kukoricát és valamilyen kemény héjú tököt, megfőztük az udvaron.

13 órakor még ettünk, mikor megjelent egy dzsip, oldalán lobogó fehér zászlóval, a környékbeli alprefektus, Muyupampa orvosa és plébánosa ült a kocsin. A pap, Leo Schwarcz, német volt, örült, hogy válthat néhány szót anyanyelvén doktor Moróval.

Kijelentették, hogy a béke követeként érkeztek – egy furcsa, nemzetiszínű békére gondolhattak –, felajánlották közvetítő szolgálataikat. Inti tárgyalt velük, összeállított egy listát, melyen különféle árucikkek szerepeltek, közölte, a békének alapfeltétele, hogy ezeket legkésőbb 18.30-ig eljuttassák hozzánk.

A küldöttek nem mondtak nyíltan nemet, de kérték, hogy a határidőt hosszabbítsuk meg reggel 6 óráig, mert a szállítmány nappal okvetlenül felkeltené a faluban állomásozó katonák gyanúját. A kérést elutasítottuk, mert taktikázást sejtettünk mögötte, minden felelősséget rájuk hárítottunk, ha a harcok során házaik majd romba dőlnek. Azt ígérték, hogy megpróbálnak tenni valamit, és jóindulatuk jeléül átadtak két karton cigarettát.

Még beszélgettünk egy órát, legnagyobb megdöbbenésünkre előhozták Debray és a másik két távozó ügyét.

Debrayék reggel fél kilenckor jelentek meg Muyupampa szűk utcáin, az alig 1500 lelkes kis faluban természetesen feltűnést keltettek, rájuk küldték a katonákat. Az előljárásságra vitték őket

kihallgatni, mind a hárman igazolni tudták magukat. Úgy látszott, hogy megússzák, már kocsit akartak bérelni, hogy La Pazba utazzanak. Egy francia származású szerzetes, aki épp a környéken járt, felajánlotta, hogy szívesen beszél segítségért a francia konzulátusra, de Debray nem tartotta szükségesnek a közbenjárást. Már visszakapták papírjaikat és pénzüket, mikor derült égből villámcsapásként megjelent régi barátunk, Eusebio, a dezertőr, bejelentette, hogy ő mind a három idegent látta a táborunkban, és tanúsítja, hogy a gerillához tartoznak. A katonák most már alaposabban megnézték az iratokat, felszóltak La Pazba, kiderült, hogy Mauricio útlevele hamis – Tányá szerezte a nyomtatványt, a fényképet utólag ragasztották bele. Mind a hármukat letartóztatták, nem tudom, mi lesz velük; Roth biztos kimászik a bajból, Debraynek jók a papírjai, ha nem derülnek ki a kubai kapcsolatai, megúszhatja, Mauriciónak sajnos alig vannak esélyei.

A küldöttek eltávoztak azzal az ígérettel, hogy a megadott határidőre visszatérnek – de a válasz hamarabb megérkezett, 17.30-kor feltűnt három AT-6-os vadászgép, és megszórták bombával a házunk környékét. Egy bomba tőlünk tizenöt méterre csapódott be, és a repeszek megsértették Papit. A tárgyalásokat, úgy látszik, odaát lezárták.

22.30-kor elindultunk Ticucha irányába, két lovat is vittünk magunkkal; azt, melyen az újságíró érkezett és azt, melyet tegnap koboztunk el a fiútól. Éjfél utánig mentünk, akkor megálltunk aludni.

Április 21.

Rövid menetelés után egy nyomorúságos vesszőkalyiba tűnt fel az ösvény mellett. Nem sok reményünk lehetett, hogy éppen itt tudjuk kiegészíteni a készleteinket, de azért előkiabáltuk a kalyiba gazdáját. Ötven körüli, sovány, inas férfi jött elő a pálmafák közül, „oroszlánarca”: a homlokon és a pofacsontok környékén

elhelyezkedő gyulladt beszűrődések, a kihullott szemöldök és szempilla, a csont pusztulása után kialakuló nyeregorr rögtön mutatta, hogy előrehaladott leprában szenved. Sokáig kutatóan nézett az arcomba, aztán esetlen udvariassággal megkérdezte: Guevara doktorhoz van-e szerencséje? Megdöbbenésemben bólintottam, erre ő is megmondta a nevét: Modesto Suareznek hívták. Kiderült, hogy még fiatalkori vándorútjaim egyikén kezdő orvosként dolgoztam itt a környéken, a Los Negros lepratelepen, és Suarezt is kezeltem. Széles mosollyal veregette a vállamat, és kérdezgetett: emlékszem-e, mikor beszálltam a betegek egymás közötti futballmérkőzésére, és elmentem velük a majomvadászataikra is?!

Közben az osztag derékhada is odaért mellénk, Suarez felmérte a helyzetet, tekintetén látszott: pontosan tudja, hogy kik vagyunk. Behívott a kalyibába, megmutatta a széljárta padlástérben tárolt szegényes élelemtartalékait, tekintetében megvillant a nagylelkűség önkínzó lángja, és könyörgött, hogy mindent vigyünk el magunkkal. Legalább annyit tehessek ellenük – mondta, és a város felé mutatott.

Ő volt az első ember ezen a vidéken, aki segíteni akart nekünk, újra beigazolódott a régi szabály: a Forradalom mindig csak a legnyomorultabbakra számíthat, azokra, akiknek nincs veszténivalójuk.

Továbbvonultunk, estére megérkeztünk a muyupampa-monteagudói országot kereszteződésénél egy Taperillas nevezetű helyhez. Kínálkozott a lehetőség, hogy itt verjünk tábort egy vízmosásban, és aztán vizsgáljuk meg a környéket, hol tudnánk leszállást létesíteni.

A rádió hírül adta három külföldi zsoldos elesését, egyikük francia volt, a másik angol, a harmadik argentin – nyilvánvalóan Debrayékról beszéltek. Én a magam részéről nem tartom valószínűnek, hogy ilyen hamar megölték volna őket, ahhoz túl értékes foglyok, a közlés mögött taktikai megfontolás rejlik: a bolíviai elhárítás szabaddá akarja tenni a kezét a vallatások idejére, el akarja kerülni, hogy bárki is kereshesse ezt a három embert.

Vacsora után látogatást tettünk az öreg Rodas házában, aki

nevelőapja volt Epifanio Vargasnak, a Nacahuasunál lelőtt árulónak. Nem tartottam lehetetlennek, hogy az öreg, aki a hadsereg bizalmi embere, kapott valami „fülest” Debrayék sorsáról, de Rodas felvette a pókerpofát, és úgy viselkedett, mintha közömbös utasok tértek volna be hozzá egy pohár singanira.

Április 22.

Reggel Rolandóék megfelelő leshelyet kerestek az út mentén, ahonnan veszély esetén észrevétlenül vissza is vonulhatunk, és eltűnhetünk a hegyekben, közben elkapták a Bolíviai Olajkutató Társaság egyik terepjáró autóját, a sofőr nyilvánvalóan a mi nyomainkat fürkészte. Gyors megjelenése a környéken csak azzal magyarázható, hogy az öreg Rodas, tegnapi házigazdánk még az éjszaka jelenthette a látogatásunkat, és mindenkit mozgósítottak ellenünk. Rolandóék elkobozták a terepjárót.

Mi is változtattunk a terveinken, úgy választottuk ki a leshelyet, hogy ne csak az erre vonuló katonákat tarthassuk szemmel, hanem elfoghassuk az áruszállító kamionokat. Őreink már az első órában feltartóztattak egy banánnal és más árucikkkel megrakott teherautót, sok kerékpáros parasztot, de sajnós hagytak elmenekülni egy utánunk szaglászó spiclit és az olajkutatók egy másik terepjáróját, pedig feltehetőleg ezen is „nyomkeresők” ültek. Egy parasztot elengedtünk, mert azt ígérte, hogy egy közeli péktől hoz nekünk friss kenyeret, vártunk rá egy órát, de nem jött vissza.

Az volt a tervünk, hogy minden élelmiszert felpakolunk az olajkutatóktól elkobzott teherautóra, és előrevonulunk négy kilométert az útkereszteződésig, de alkonyatkor egy kis repülőgép kezdett el körözni állásunk fölött – megőrjítve a környékbeli kutyákat. Mivel már felfedezték a jelenlétünket, az tűnt kisebb rossznak, ha azonnal továbbmegyünk. 20 órakor el akartunk indulni, alig vettük fel a menetelakzatot, mikor minden irányból löni kezdtek ránk, és

különféle hangok megadásra szólítottak. Teljesen tehetetlenek voltunk, mert el sem tudtuk képzelni, hogy mi történik valójában, szerencsénkre már minden holminkat és élelmünket felraktuk a teherautóra, pillanatok alatt átcsoportosítottam az osztagot, Papiék rövid tűzharcban szétverték a katonák ostromgyűrűjét, és megölték útmutatójukat, egy környékbeli parasztot. Kitörtünk a résen, aztán gyors létszámellenőrzést tartottam, csak Bigotes hiányzott, pedig ő nem is vett részt a harcban. Remélem, nem esett baja.

Aki felfért rá, az a teherautóval jött, a többiek gyalog követtek minket, illetve váltották egymást a lovak hátán, 6.30-kor értünk el a mesoni plébános birtokára, ahol egy völgyteknőben eltorlaszoltuk magunkat. Oldalról nagy kukoricatábla takar el minket.

Intivel megvontuk a vállalkozás mérlegét, csak negatív tételeket tudunk felsorolni: fegyelmezetlenség, a körültekintés hiánya, egy emberünk, remélhetőleg ideiglenes elvesztése, ezenkívül elhagytuk nehezen megszerzett készleteink nagy részét, végül én kirántottam a táskámból egy köteg dollárt. Iminek az fájt a legjobban, hogy egy viszonylag kis osztag meglephetett és megfutamíthatott minket. Még mindig sokat kell tennünk, hogy ütőképes egységgé váljunk – bár a morállal nincs baj. Egyetlen kedvezőnek tűnő hír: a rádió bemondta, hogy április 20-án Monteagudo körzetében ismeretlen fegyveresek elraboltak két teherautót, a helyszínből ítélve Joaquinék hajtották végre az akciót, tehát élnek, és megőrizték ütőerejüket.

Április 23.

A nap pihenéssel telt el, különösebb események nélkül. Délben újra egy A-6-os keringett a környék fölött, bár a berepülést nem követték akciók, megerősítettük az őrséget. Este az eligazításnál kiadtam a másnapi teendőket: Benignót és Anicetót kiküldtem Joaquinék felkutatására, ha megtalálják, közölgék vele, hogy az utóvéd azonnal vonuljon be, csak a betegeket hagyják hátra –

Benignóéknak négynapos határidőt szabtam a feladat végrehajtására. Coco másodmagával felkutatja és ha kell, használhatóvá teszi a Rio Grandéhoz vezető ösvényt – nekik is négy napot adtam. Mi, többiek Joaquin csatlakozásáig itt maradunk a kukoricás környékén.

A Franciáról, Mauricióról és az angol újságíróról változatlanul semmi hír, bevezették a sajtócenzúrát. Sokat töprengtem a sorsukon, úgy érzem, én is hibát követtem el, a kritikus helyzetben jobban a sarkamra kellett volna állnom, és nem lett volna szabad megengednem, hogy hisztérikus kapkodásuk áldozataivá váljanak. A következmények beláthatatlanok; megingott összeköttetésünk Kubával, és csődbe ment az argentin akció terve, mely tehermentesíthette volna a mi gerillánkat.

Április 24.

Kiindultak a felderítők. Mi csak a környéken portyáztunk, egy kilométert mentünk fölfelé a folyó mentén, találtunk egy kis természetes erődítményt, mely uralta a terepet, el lehetett látni belőle a parasztházak sorának széléig, sőt azon túl vagy 500 méterre a plébános kúriája is feltűnt.

Lent az úton megjelent egy szerfölött kíváncsi paraszt, majd késő délután egy A-6-os repült be fölénk, sorozatokat lőtt egy közeli elhagyott tanyára. Pachungo rejtélyes módon eltűnt; őrjáratban rosszul lett, és visszamaradt pihenni, Antonio megmutatta neki az utat, később állítólag el is indult rajta, de mostanáig sem futott be. Holnap őt is meg kell keresnünk.

Éjszaka rádiójelentést kaptunk egyik városi összekötőnkől, sikerült megtudnia, hogy a bolíviai elhárítás Debrayéket a helyszínre érkező CIA ügynökökre bízta, ők folytatják a kihallgatást. Debray egyelőre jól tartja magát, minden kérdésre azt feleli: nem tudom, viszont Mauricio állítólag már „köpött”, nemcsak adatokat közölt

táborhelyeinkről, de rajzokat is készített minden gerilláról, akire csak emlékezett, elsősorban nyilván rólam. A rajzokat állítólag leadják az összes katonai alegységnek, mely a „Vörös Zóná”-ban tevékenykedik.

Április 25.

Fekete nap. Reggel 10 órakor Pombo lejött a megfigyelőpontról, és jelentette, hogy harminc katona közeledik a mellettünk álló elhagyott tanyaépület felé. Antonio fenn maradt az álláson, hogy amíg lehet, szemmel tartsa őket, később ő is befutott: a katonák száma közben már 60-ra növekedett, és láthatólag felkészültek a további előretörésre. Megállapítottam, hogy a figyelőpont alkalmatlannak bizonyult a veszély megfelelő előrejelzésére.

Maradt egy kevés időnk a felkészülésre, úgy döntöttem, hevenyészett csapdát állítunk fel táborunk bejárati ösvényénél. Sietve kiválasztottunk a patak mellett egy rövid, egyenes szakaszt, mely 50 méteres szabad kilátást biztosított – itt én helyezkedtem el Urbanóval és Miguellel, ebben a pozícióban hajthattuk a legtöbb hasznot automata fegyvereinkkel, tőlünk jobbra öten vettek fel harci helyzetet legyezőszerűen szétnyílván, hogy lezárják a menekülés vagy az esetleges bekerítés útját az innenső oldalon. Kilencen átkeltek a patakon, és a part vonalával párhuzamosan helyezkedtek el, hogy védjék a hátunkat, Inti pedig magában a mederben kuporodott le, arra az esetre, ha egy katona a vízbe vetné magát menekülés közben. A még hatékonyabb felállást az tette lehetetlenné, hogy Chinóékat ott kellett hagynom a tábor őrzésére, ketten pedig elmentek keresni az eltűnt Pachungót.

A várakozást már túl hosszúnak találtam, vissza akartam küldeni két embert a megfigyelőpont felé, mikor feltűnt az ellenséges előőr. A katonák előtt három német juhászcutya lépkedett, idomáruk vezette őket láncon. Az állatok nyugtalanul kapkodták a fejüket, de úgy látszik, nem fedeztek fel minket, mert továbbmentek. Gyűlölöm ezeket

a dögöket, minden forradalmárnak ősi ellenségei, hányszor figyelmeztették már a katonákat és a parasztokat éjszakai vonulásunkra, hány társunkat tépték már szét villogó fogaikkal! Nem tudtam uralkodni magamon, rálöttem az első kutyára, mikor láttam, hogy elhibáztam a lövést, az idomárjukat vettem célba, most meg csütörtököt mondott az M-2-esem. Miguel rögtön ráduplázott, megölt egy másik kutyát, de a csapdából persze semmi sem maradt, felfedtük magunkat. A katonák minden rendelkezésükre álló fegyverrel tüzelni kezdtek, hogy kivonjuk magunkat a tűz alól, visszavonulási parancsot küldtem szét Urbanóval. Kisvártatva azzal a hírrel tért vissza, hogy Rolando megsebesült. Odahozták hozzám, de addigra már erősen kivérzett, és meghalt, mielőtt a vérplazmával kísérletezhettünk volna. Moro doktor is megnézte: egy golyó eltörte Rolando combcsontját, és átszakította az ütőeret, semmiképp sem lehetett volna segíteni rajta.

Így vesztette el partizánosztagunk legjobb harcosát, a pillért, melyre minden vállalkozásunk épült. A szemem láttára nőtt fel, mert bajtársam volt tizenhat éves korától fogva, mikor szinte még gyerekként a 4. hadoszlop hírvivője lett, és kitartott a Sierra minden megpróbáltatásai között, egészen az utolsó rohamig, melyben megdöntöttük a Tirannus uralmát. A győzelem után fényes jövő várt rá, eljuthatott volna a hatalom csúcsaira, de ő az első hívásra csatlakozott a Forradalom új kalandjához, és eljött velünk Bolíviába. Ne hidd ezt a vidéket idegennek, Rolando; Amerika földjéből születél, és Amerika földjébe térsz vissza, térj meg hát méltósággal, mert most még oly sötét halálad árnyait eloszlatja a Történelem, fénylő üzenetet viszel a Jövőnek.

Lassú és hosszadalmas visszavonulás várt ránk, ki kellett mentenünk minden holminkat – és magunkkal kellett vinnünk Rolando holttestét is. Később csatlakozott hozzánk Pachungo, utat tévesztett, de bolyongásai közben szerencsére épp Cocóba ütközött bele. Egész éjszaka meneteltünk, csak hajnali háromkor, már biztonságosabb környezetbe érve engedélyeztem pihenőt. Eltemettük Rolandót, akárcsak Félixnek, neki is csak egy kis gödröt tudtunk vájni a földbe,

sírjára nem került jel, egy közeli fa kérgébe véstük bele a három V betűt.

16 órakor megjelent Benigno és Aniceto, akiket még tegnapelőtt küldtem ki, hogy teremtsenek kapcsolatot az utóvéddel, de nem sikerült találkozniuk Joaquinékkal. Benigno közölte, hogy már a Nacahuasu közelében jártak, mikor beleestek a hadsereg csapdájába, és csak úgy tudtak megmenekülni, hogy elhánták minden holmijukat, még a hátizsákjukat is. Ez azt jelenti, hogy mindkét természetes visszavonulási irányunkat lezárták, a Rio Grande felé nem is érdemes próbálkoznunk, mert erre az ellenség is számít, és nagyobb erőket vont össze a körzetben, másrészt ha erre fordulunk, végképp elveszítenénk kapcsolatunkat Joaquinékkal. Nem marad más hátra, mint hogy tétjeinket ismét a hegyekre tegyük fel. Estére elértünk a két folyóhoz vezető út találkozásához, itt megalszunk, és bevárjuk Cocóékat, hogy végre együtt legyen maradék csapatunk.

Szinte meg sem merem vonni a nap mérlegét: elesett egyik kulcsembertünk, akit majdani második frontunk parancsnokának szemeltem ki, mi pedig csak két katonát tudtunk lelőni – és egy farkaskutyát. Rosszul választottuk meg a figyelőpontunkat, ezért nem jutott elég idő a felkészülésre, nem fordítottunk elég gondot állásaink megszervezésére és kiépítésére, egyszerűen nem láttuk a közeledő ellenséget. Tudunk-e tanulni belőle, vagy újra elkövetjük majd ugyanezeket a hibákat?

Egy helikopter kétszer is leszállt, feltehetőleg a sebesült katonákat vitte el, aztán bombázták elhagyott táborhelyünket a birtok szélén. Ezek szerint nem mertek a nyomunkba szegődni.

Április 26.

Nem tudtuk kivárni Cocóék jelentkezését, útnak kellett indulnunk. Rövid menetelés után nehezen járható terepre érkeztünk, nem tudtam

rögtön felmérni, hogy milyen útvonalon vonuljunk tovább, megparancsoltam Miguelnek, hogy keressen megfelelő táborhelyet.

Coco és Camba dél körül kerültek elő, azért késtek, mert ösvényt vágtak, bő négyórás útra elegendőt, és próbálták azt is kifürkészni, hogy küzdhetnénk fel magunkat a meredek hegyoldalon.

Van egy szerencseállatunk: Inti talált egy őzgidát, Lolónak neveztük el. Kíváncsi vagyok, meddig bírja majd.

Hosszú idő után ma megint tartottunk foglalkozást a „vörös sarok”-ban. Nem akartam felesleges illúziókat kelteni, elmondtam, hogy a parasztok öntudata fejletlen, máról holnapra nem lesznek forradalmárok. Csak az erőt és hatalmat tisztelik, melyet most a katonák egyenruhája jelképez a szemükben. Ha a parasztokat a magunk oldalára akarjuk állítani, be kell nekik bizonyítani, hogy ezt az egyenruhát is fogja a golyó.

Április 27.

Két és fél óra alatt végimentünk Cocóék „bő négyórás” ösvényén. Vadnarancsbokrokkal benőtt terepre jutottunk ki, Urbano és Benigno folytatják az útvágást, legalább egyórányi előrehaladást kell biztosítanunk. Éjszaka a hideg csontjainkba mart.

Hallgattam a bolíviai rádió adását, a hadsereg bejelentette egy civil nyomkereső és egy Villám nevezetű kutya elestét. A mi veszteséglistánkra két halottat írnak, nem Rolandót, hanem „egy feltehetőleg kubai partizánt, akinek Félix volt a fedőneve”, és egy bolíviait név nélkül. Attól félek, hogy Bigotesről van szó.

A magasság: 950 méter.

Megjegyzés: Bigotes a hadsereg rajtaütésénél elszakadt a gerillaosztagtól, egyedül maradván minden igazolvány nélkül kóborolt

a környéken, és akciókat hajtott végre a katonák ellen. Április 26-án, Tapesillas közelében megölt két őrszemét, akik fel akarták tartóztatni őt, az összecsapásban ő maga is megsebesült. Másnap egy paraszt felfedezte a nyomát, és bejelentette a monteagudói rendőrőrsön. Bigotes az erdőszéli magas fűben aludt, automata fegyverével a kezében, a túlbuzgó paraszt rá akart löni, de a rendőrtiszt félreütötte a puskáját, élve akarta elfogni a gerillát. Letartóztatása után Bigotest bevitték Camiriba, a Nemzeti Petróleum Társaság kórházában ellátták a sebeit, és itt, a kórteremben őrizték tovább.

Április 28.

A patak, melynek vonulatát követtük hosszú menetben, mindjobban elsőkélyesedett, majd végképp kiszáradt, és a medre is más irányba fordult – itt a kanyarban 15 órakor megálltunk. Már késő lett volna felderítőket kiküldeni. Holnap megpróbálunk lejutni a Nacahuasuhoz, aztán nekivágunk a hegyeknek. Ennivalónk négy napra elegendő.

A rádió megerősíti, hogy Debrayékat valahol Camiri mellett tartják fogva, biztos, hogy mind a hárman életben vannak.

Április 29.

Felkapaszkodunk egyik-másik magaslatra, és körülnézünk: egy meredek és nyílegyenes kanyonba vetődtünk, kijárat egyelőre sehol sem mutatkozik. Cocónak úgy rémlik, mintha a felderítés során látott volna egy másik, a miénkre merőleges kanyont is. Holnap majd utánanézőnk.

Nagy nehezen megfejtettük a 35-ös számú üzenetet, közlik, hogy április 16-án Havannában leközltek levelemet Vietnamról és a világ szabadságáért folytatott harcról. Most már legalább a hülye is tudja,

hogy itt vagyok. Lehozták azt a két fényképet is, melyet itt, a bolíviai őserdőben készítettek rólam, és Chino vitte el őket Kubába. Ezek után a magammal hozott útleveleket sem használhatom fel többé, mert rögtön lebuknék, nyugodtan eldobhatom mind a kettőt.

Április 30.

Nekiláttunk a hegyek ostromának. A kanyon meredek sziklás partnak futott neki, de találtunk egy erecskét, ennek a mellékén folytathattuk az utunkat. Az este már a csúcs közelében talált minket, itt fönn alszunk. A hideg mintha mérséklődne.

Lolo, a kis szarvasgidánk meghalt, Urbano véletlenül fejbe lőtte. Szerencseállatunk pusztulását sokan rossz jelnek tartják.

Fent a csúcson megünnepeltük május elsejét, beszédet tartottam, mintha csak Havannában lennénk, a García Lorca Színházban. Vietnamból beszéltem, arról a fájdalmas igazságról, hogy ez a nép, mely megtestesíti az elnyomottak világának minden törekvését és győzelmi reményét, egyedül viseli a háború minden súlyát.

Vietnam a mi harcaink jelképe, milyen közelinek és ragyogónak tűnne a jövőnk, ha két, három, számtalan Vietnam virágozna a földünkön. Új nemzetek jelennének meg a harcmezőn, Vietnamhoz hasonló részt vállalnának a halálból és a mérhetetlen tragédiákból, új példáit mutatnák fel a nap nap után megújuló hősiességnek, vérüket áldozva az imperializmus ellen, megosztanak és felőrölnék ellenségeink erejét.

Tudjátok és higgyétek – mondtam az osztagnak –, hogy a mi harcunkból is felcsaphatnak egy új Vietnam lángjai, ha a földkerekségnek ezen a távoli pontján legjobb erőnk szerint teljesítjük a kötelességünket.

Május 1.

Az egész május elsejét ösvényvágással ünnepeltük, de csak keveset haladtunk előre, még mindig nem értük el a vízváltató vidékét.

Havannában este Almeida beszélt, kicsit hosszadalmasan, de szépen, üdvözetét küldte nekem és legendás partizántársaimnak. Isten áldjon, öreg, jövő május elsején találkozunk itt vagy Havannában – vagy a Paradicsomban.

Nato ma csúzlival lelőtt egy kis madarat, konyhánkon, úgy látszik, megint felvirrad a „szárnyas korszak”.

Május 2.

Fogalmam sem volt, hogy merre járhatunk, így nem lett volna értelme erőltetni a tempót, máskor két óra alatt többet teszünk meg, mint ma egész nap. Végül egy magaslatról bemértem egy pontot, mely a Nacahuasu közelében fekszik, visszakeresve a térképen kiderült, hogy messze északra keveredtünk. Parancsot adtam Miguelnek és Benignónak, hogy vegyék maguk mellé a fél osztagot, és egész nap vágják az ösvényt, mert minél hamarabb ki kell jutnunk az Iquirihez vagy bármely patakhoz, mert már alig maradt ivóvizünk.

Este a rádióban megint bejött Havanna, valóságos híroffenzívát indítottak velünk kapcsolatban, eltúlozzák erőinket, azt állítják, ha akarnánk, el tudnánk foglalni bármelyik bolíviai tartományt. Kár, hogy ezt a háborút nem a дума fogja eldönteni.

A napközben elért legnagyobb magasság: 1760 méter, ennél mintegy 30 méterrel lejjebb alszunk.

Május 3.

Egész napos ösvényvágással kétórás menetelésre elegendő utat nyitottunk magunk előtt. Leértünk egy elég bővizű patakhoz, a medre hirtelen északra fordul, holnap meg kell nézni, érdemes-e követnünk ezt a hajlatot. Erősen ereszkedünk lefelé, de még mindig 200 méterrel lehetünk a Nacahuasu vízszintje fölött. Távoli motorzúgás hallatszott, de nem tudtuk megállapítani, hogy milyen irányból. Lehet, hogy Joaquinék ellen vonul fel valamilyen katonai egység, változatlanul nincs semmi hírünk felőlük.

Megjegyzés: Az utóvéd, mely április 17-én, 22 óra tájban maradt le a derékhadtól, megpróbálta biztosítani a Guevara által kijelölt körzetet. A közelben verték fel ideiglenes táborukat, a környékbeli parasztoktól szereztek élelmet. Állandó helyváltatással elkerülték, hogy a megfigyelő helikopterek és a paraszti ruhába öltözött felderítők a nyomukba szegődjenek. De három nap után megerősített katonai egységek jelentek meg a körzetben, és Joaquin utóvédje, feladatát már teljesítve, visszavonulásra kényszerült. Csak az egyik „gyászhuszár”, Pepe maradt vissza, és állt át az ellenséghez.

Bevették magukat a Nacahuasu partvidékének rengetegébe, találtak némi élelmiszert a hadsereg által fel nem fedezett titkos raktáraikban. Mozgásuk közben állandó figyelemmel kísérték a hadsereg manővereit, és megpróbálták felkutatni Guevara elveszett derékhadát.

Május 4.

Ma reggel Coco és Aniceto elment, hogy felderítse a patak mellékét, 13 óra körül tértek vissza, megbizonyosodtak, hogy a patak délkeleti irányba fordul. Visszahívtam ösvényvágóinkat, és elindítottam őket előre a lejtő irányába. 13.30-tól 17 óráig követtük a

megnyíló utat, ekkor megálltunk, mert kiderült, hogy a patak fő folyásiránya mégiscsak kelet-északkeleti, tehát semmiképpen sem vihet le a Rio Grandéhoz, más irányból kell megközelítenünk a folyót. Ezzel az úttal az ördögnek tartoztunk.

Ma végre hivatalosan és név szerint is bejelentették Bigotes elfogását. Úgy tűnik, eddig nagyszerűen tartja magát.

Május 5.

Ötórás lendületes menettel 12-14 kilométert gyűrtünk le, elértünk ahhoz a táborhelyhez, melyet Inti és Benigno már előkészített. Bemértük a térképen tartózkodási helyünket, messze északabbra vagyunk, mint gondoltuk volna. Hol lehet ez az átkozott Iquiri? Bennem felmerült a gyanú, hogy nem azonos-e azzal a folyóval, ahol Benigno és Aniceto a múltkor csapdába esett? Ha ez a feltételezés igaz, akkor még az sem lehetetlen, hogy a csapdát saját embereink: Joaquinék állították.

Ködvárak helyett elérhető célokat kell kitűznünk, mert az embereink fáradtak, és torkig vannak a meneteléssel. Elhatároztuk, hogy visszatérünk a régi táborunkba – útba ejtve a Medvebarlangot, ahol két napra elegendő élelmiszert tároltunk. Készleteink addig talán kitartanak, van valamennyi levesporunk, pár húskonzervünk, és lőttünk két nagy madarat is, bár az étel java részét az útvágóknak kell adnunk.

Továbbra is nagy lármát csapnak a Debray-ügy körül. A rádió bejelentette, hogy a Franciát Camiriban katonai bíróság elé állítják majd, azzal gyanúsítják, hogy ő a partizánok vezére vagy legalábbis a főszervezője. Holnap állítólag megérkezik az anyja is, Madame Jannine Alexandre Debray, a rádió róla meglepő szépen beszélt: „gyakorló katolikus, akit áthat az élő kereszténység szelleme!” Lehet, hogy ki fogja mosni a fiát a bajból?

Bigotesről semmi hír.

A magasság: 840 méter.

Május 6.

Szokás szerint rosszul becsültük fel a távolságot a „Medve” táborig, a vártnál sokkal hosszabb volt az út a folyó menti kis házig. Az ösvényt magas bokrok és kúszónövények verték fel, csak a készforgatók nyomában tudtunk haladni, néhol 1400 méteres csúcsokat is le kellett küzdenünk. Végül is 16.30-kor értünk el a házhoz. Megettük utolsó előtti, már igen szegényes adagunkat – a készletek rejtélyes gyorsasággal fogynak, utána kellene nézni, hogy nem történik-e valami a háttérben. Vadászaink sem jártak szerencsével; egész nap nem lőttek egyebet egy girhes fogolynál – ezt az útvágók kapták.

A hírek többsége változatlanul Debray körül összpontosul, a rádió ma közvetítette egy katolikus újság riporterének beszélgetését Madame Debrayvel. A nagyasszony szerint az igazság nem azt jelenti, hogy a javakból mindenki egyformán részesedjen, ezt éppoly szörnyűnek tartaná, mintha minden embernek egyforma alakja és arca volna. Szabad-e az igazság kivívásáért erőszakhoz folyamodnunk? – kérdezte a riporter. Nem szabad, mert azok az ifjak, akik fegyvert ragadnak az elnyomottak szabadságáért, csak újabb erőszakot váltanak ki a Hatalom vagy a fasiszták részéről. Csak éppen a különféle elnyomások időbeli és fontossági sorrendjét keverte össze a nagyasszony, az ősi, a legfőbb kiváltó ok: a társadalmi egyenlőtlenség.

Ez után a lila дума után direkt jólesett Somozát hallgatni, ez a szörnyeteg legalább őszintén beszélt, felajánlott Bolíviának 25 ezer katonát a partizánok elleni harcra, megígérte, hogy szakállaink és agyvelőink úgy röpködnek majd, mint a pillangók.

A magasság: 1100 méter.

Május 7.

Kora reggel elértük a „Medve” tábor, ahol nyolc tejkonzerv várt ránk türelmesen, fényűző reggelit csaptunk belőle.

A közeli üregből elővettünk néhány szükséges tárgyat, többek között egy Mausert, ezt használjuk majd páncélöklő helyett – Santa Claránál a páncélvonat elleni támadásnál már bevált – öt tankelhárító lövedékünk van hozzá. Natóra szerettem volna bízni a kezelését, de ő egyelőre rosszul van, hány, mint a lakodalmas kutya.

Kiküldtem egy öttagú járőrt, hogy derítsék fel a tanyaház környékét, mi magunk is körülnéztünk a táborban: különféle lábnyomokat találtunk, és kisebb rongálásokat, mind azt mutatja, hogy katonák jártak errefelé. Ebédre megettük az utolsó levesünket és húsunkat – meg tudtuk sütni, mert az üregben félretéve zsírt is találtunk. A felderítőink reggel üres kézzel tértek vissza, csak annyit állapítottak meg, amennyit magunk is tudtunk: a tanyaházba katonák vették be magukat, és körös-körül letaposták a kukoricát.

Ma van hat hónapja, hogy megérkeztem, és elkezdődött „hivatalos” partizántevékenységünk. Megvonva az egyenleget: a dolgok nagyjából elfogadhatóan alakultak, megszilárdultak a gerilla belső törvényei, a harci szellem változatlanul jó. Négy sikeres vállalkozást hajtottunk végre.

Más oldalról: nem tudtunk kitörni teljes elszigeteltségünkből, egyetlen új bolíviai harcos sem csatlakozott hozzánk. A betegségek miatt arra kényszerültünk, hogy megosszuk az erőinket, és így ütőképességünk nagyban csökkent, Joaquinékkal még mindig nem tudtuk helyreállítani a kapcsolatot.

Május 8.

Meghagytam, hogy teremtsenek rendet a holmijainkat őrző rejtett üregben, vigyék le a zsírosbödönt, és a tartalmát fejtsék le üvegekbe – egyelőre ez minden táplálékunk.

10.30-kor szokványos sorozatok hallatszottak a lesállítás irányából: két fegyvertelen katona jött fölfelé a Nacahuasu mellékén, Pachungo azt hitte róluk, hogy felderítők, és tüzelt rájuk: egyiket a lábszárán, a másikat a hasán találta el. Mikor felelősségre vontam, azzal védekezett, hogy a katonák nem álltak meg a felszólításra, azért használta a fegyverét, a katonák persze azt állították, hogy ők nem hallottak semmit. Annyi biztos, hogy Pachungo nem járt el helyesen, túlságosan ideges volt, mentségére legyen mondva: az egész lesállást rosszul szerveztük meg, hogy helyrehozzam a hibát, Antoniót néhány emberrel átküldtem a jobb oldalra.

Kihallgattuk a két sebesült foglyot, azt állítják, hogy az egységük az Iquiri mellett verte fel a sátrait, de szerintem hazudnak.

12 órakor elkaptunk még két katonát, akik teljes kraftal rohantak lefelé, ők azzal magyarázták a sietségüket, hogy reggel elmentek vadászni, és mire visszaértek az Iquirihez, csapatuknak már hült helyét találták – és most szeretnék utolérni. Ők is hazudnak, ezredük nem az Iquirinél, hanem a vadászmezőn állomásozik, és ők azért szöktek ki, mert ma nem jött meg az utánpótlást szállító helikopter, a mi tanyánk közelében próbáltak felhajtani valami ennivalót.

A foglyoktól elvettük a zsákmányukat: nyers és sült kukoricát, négy doboz hagymát, cukrot és kávé, ezt kiegészítve némi zsírral, elütöttük gondjainkat. Sajnos néhányan nem tudták fékezni magukat, kanálszámra ették a zsírt, rosszul is lettek.

Még mindig nem ért véget a nap, az őrség jelentette, hogy a hadsereg felderítői többször is elindultak a folyókanyarban, majd meggondolva magukat, visszafordultak. Mindannyian feszülten vártuk, hogy mikor merészkednek közelébb, nemsokára fel is tűnt 27

katona, mint később kiderült, egy Laredo nevű alhadnagy vezette az osztagot. Valami szokatlant vehettek észre, mert hirtelen előrenyomultak, Laredo tüzet nyitott, mi viszonztuk, az alhadnagy elesett, két másik katonával együtt. Már leereszkedett az este, ez korlátozta mozgásunkat, csak hat katonát tudtunk elfogni, a többi elmenekült.

A végeredmény a következő: három halott, tíz fogoly, közte két sebesült, két M-1-es és négy Mauser, személyes felszerelések. Némi ennivalót is találtunk, a zsírral együtt épp elég volt vacsorára.

Laredo alhadnagy térképtáskájában egy jegyzetfüzetet találtunk, és néhány levelet. Ha jól ismerem a bolíviai hadsereg szolgálati szabályzatát, harci vállalkozás előtt le kellett volna adnia minden személyes iratát, hogy ne kerülhessen az ellenség kezébe – végre egyszer nemcsak mi feledkeztünk meg a biztonsági előírásokról.

A jegyzetfüzet valójában kisebb napló, Laredo ide írta be a napi eseményeket, megtett útvonalakat, neveket, címeket. A legtöbb helyet a parasztok bejelentései foglalták el, melyeket a mi ügyünkben tettek, elborzasztott az a buzgalom, ahogy a nyomunkban szaglászta, egyetlen letört faág vagy eldobott papír sem kerülte el a figyelmüket. A régi mondás jutott az eszembe: Észak-Amerika az angolszász ekevasból született, Dél-Amerika pedig a spanyol embervadász kutyából.

A feljegyzések tanúsága szerint Laredo felhasználta ezeket az útbaigazításokat, de magukat a hírközlő parasztokat mélyen lenézte. Senkiről sem volt túl nagy véleményel: a katonáit gyáváknak tartotta, a munkásokat pedig semmittevő parazitáknak, akik csak pofázni tudnak, és előbb-utóbb csődbe viszik Bolíviát. Egyetlen emberről talál csak elismerő szavakat: saját magáról, gondosan feljegyzi nemi teljesítményeit és a naponta elszívott cigaretták számát – feltehetőleg le akart szokni a dohányzásról, ebben most segítettünk neki.

A levelek közül az egyik mivelünk is foglalkozik, felesége arra kéri Laredót, hogy küldjön majd néhány partizánskalpot, mert a vendégszobában igen jól mutatnának. Elképzelem összezsugorított

fejcskémét egy vitrinben, színes nipppek és rézveretes török, kávésedények között, és százegyedszer is megfogadom, hogy én élve és egyben nem kerülhetek az ellenség kezébe.

A naplót és a leveleket elrakom a táskámba: a bolíviai népnek, ha felszabadul, meg kell tudnia, hogy urai miképp éltek és gondolkodtak – ez pedig meglehetősen hiteles forrás.

Május 9.

Négy órakor keltünk – én le sem feküdtem, mert egész éjszaka a Laredónál talált anyagot olvasgattam. A foglyoktól elvettük a csizmáikat, ruhát cseréltünk velük, azt a négyet pedig, akik hazudni próbáltak nekünk, gatyára vetköztettük. Rövid figyelmeztető beszédet intéztünk hozzájuk, aztán szabadon engedték őket, a tanyaház irányába vonultak el, magukkal vitték a sebesültjeiket is.

Elindultunk visszafelé, a Majom patak irányába, 6.30-kor megérkeztünk a rejtkehelyünkhöz, az üregbe leraktuk új zsákmányunkat is. A zsíron kívül semmi ennivalónk sem maradt. A virrasztás, úgy látszik, túl nagy teher volt jelenlegi erőállapotomban, úgy éreztem, rögtön összeesek, le kellett feküdnöm két órára, hogy folytatni tudjam a menetelést. Lassan és imbolyogva emeltem a lábaimat, a többiek sem különbül, mindenki ereje végén jár, és néhányunkon megint ödémás jelek mutatkoznak. Az első vízmosásban megálltunk, és a zsírból valami levesfélét készítettünk.

Éjszaka meghallgattuk a hadsereg közleményeit a tegnapi összecsapásról. Említést tettek a halottjaikról, de azt állítják, hogy a mi veszteségeink sokkal súlyosabbak. Joaquinékról változatlanul semmi hír.

Május 10.

Folytattuk lassú vonulásunkat. Délben megint bezárult egy kör, visszaértünk arra a táborhelyre, ahol Félixet eltemettük. Alig találtuk meg a sírját, a kis halom, melyet fölébe kapartunk, már leroskadt a föld színéig, és a szomszédos fa kérgén is benőtte a moha a belevágott három *V* betűt.

Egyik álcázott veremrejtekhelyünkön találtunk faggyút és szárított húst, a tartósítás nem sikerült, mert a húsba beleesett a féreg.

Katonák nyomait nem láttuk, így megkockáztattuk, hogy kellő óvatossággal átkeljünk a folyón, a túloldalon Pirirenda felé vettük az utunkat. Egy vízmosásban haladtunk, de nem jutottunk el a végéig, 17 órakor megálltunk, megettük a faggyút, és a szárított húsból is kiválogattuk az elfogyasztható darabokat.

Május 11.

Kiküldtük az elővédet, mi visszamaradtunk, és bevárjuk a hírhozókat. Benigno lelőtt egy vadmalacot, engedélyt adtam a tűzrakásra, megsütöttük, és ott helyben megettük – alig-alig volt hús rajta.

14 órakor Urbano visszatért, közölve, hogy szabad az út, az elővéd nyomába eredtünk, és négyórás menetelés után elértünk mai táborhelyünkig. Útvágóink tovább dolgoznak.

Beszélnem kell Benignóval és Urbanóval, Benigno a csata napján ellopott és megevett egy konzervet, mikor rákérdeztünk, letagadta, Urbano pedig elvett a férgesedő szárított húsból. Azért kell különösen komolyan venni az ügyet, mert megállapíthatatlan, hogy ez már hányadik eset volt.

Hírt adnak Rocha ezredes leváltásáról, ő volt a parancsnoka a körzetünkben ténykedő IV. hadosztálynak. Lehet, hogy ez csak bevezető lépés, és az észak-amerikaiak fokozott bekapcsolódását

készíti elő?

Május 12.

Elindultunk az ösvényen, melyet Urbanóék vágtak, 15 óra felé megpillantottunk egy mocsaras tavat, öt kilométerre lehetett tőlünk, kevéssel később egy földútra is rábukkantunk, ezen haladtunk tovább. Egy hatalmas kukoricatáblához értünk, a sorok közé tök volt ültetve, megpucoltunk néhány nagyobb tököt, egy öl kukoricát, és a maradék zsírral megsütöttük.

A felderítőink azzal a hírrel tértek vissza, hogy elvetődtek egy Chicho nevű nagygazdának a házához, a név ismerősnek tűnt, végül rájöttem, hogy Laredo alhadnagy naplójában olvastam, bizalmi embereként említi. A szeme közé akartam nézni, de Chichót nem találtuk otthon, csak négy napszámosát és egy szolgálólányt a férjével.

Terepszemlére indultunk a ház körül, ledöftünk egy terebélyes disznót, megsütöttük, rizst és tököt ettünk hozzá. A húsnak több mint a fele elfogyott, a maradékot összepakoltuk.

5.30-kor elhatároztam, hogy visszavonulunk, a gazda még mindig nem ért haza, hagytunk neki egy jegyzéket az okozott kárról és a fogyasztásunkról, nehogy a béreseit vádolja meg lopással. Mivel „házigazdánk” a hadsereg bizalmi emberei közé tartozik, pénzt ezúttal nem mellékelünk, csak a szolgálónak adtunk tíz pezót a munkájáért.

Lassan botladoztunk, szinte berúgtunk az ételtől, útközben vizet kerestünk, de nem találtunk sehol. Inti visszament a házba két kanna vízért.

Május 13.

Szörnyűbb macskajaj, mint egy nagy részegség után! Az emberek szanaszét hánynak, vagy szárazon öklendeznek, hasmenés rotyogása hallatszik, és mindezek felett bélgázsorozatok, valóságos orgonahangversenyt adunk. Aki tud, teljes mozdulatlanba mered, és próbálja megemészteni a disznó földi maradványait. Mindenki szomjas, de a két kanna víz már rég elfogyott. Én is nagyon rosszul éreztem magam, de római módra benyúltam a torkomba, és megkönnyebbültem. Azt hittem, legalább két napig senki nem eszik egy falatot sem, de voltak, akik már este nekiálltak tököt-kukoricát sütni, sőt egyes bélpoklosok kértek a maradék húsból is.

Minden rádióállomás egy hírt ismételt: Venezuelában megghiúsították egy partizánosztagné partraszállási kísérletét. Leoni, a köztársasági elnök meg is nevezett két elfogott résztvevőt teljes néven és rangján, én nem ismerem őket, de attól még lehet, hogy a hír hiteles, és csakugyan kudarcot vallottunk. Megfordult a fejemben a gondolat: talán ez az akció volt az oka, hogy ránk egyre kevesebb erő és figyelem jut?!

Május 14.

Korán reggel, még indulás előtt összehívtam az osztagot. Megbíráltam Benignót a már ismertetett étellopásokért, de kijutott Anicetónak is, aki ég a láztól, ha evésről van szó, de rögtön lelankad, ha dolgozni kell. Benigno váratlanul visszafeleselt: nekünk most épp egy konzerv okozza a legnagyobb gondot? Mielőtt még válaszolhattam volna neki, közeledő kamionok zaja hallatszott, a vita elmaradt, sürgősen szétoszlottunk. A kamionok sajnos jóval feljebb letértek egy keresztúton.

Egy közeli rejtékhelyen szűkösebb napokra számítva leraktunk ötven-hatvan tököt és két mázsa letört kukoricát.

Alighogy elindultunk Pirirenda felé – mindenki csak vonszolja

magát –, távoli becsapódások hallatszottak, majd megjelentek a légiérő gépei, és kegyetlenül szétbombázták a semmit, a bombák legalább két kilométerre hulltak le elhagyott állásainktól. Már feltűnt előttünk a mocsaras tó vidéke, és még mindig egymást követték a robbanások.

Este épp megfelelő táborhelyet kerestünk, mikor felfedeztünk egy házat, óvatosan körbejártuk, és megbizonyosodtunk, hogy üres. Lakói lehet, hogy épp a mi közeledésünk hírére menekültek el, de mintha csak néhány órával ezelőtt, minden az alig félbeszakított tevékenység nyomait mutatta: meg volt ágyazva, és friss vizet is hagytak a kannában. A majorságban lekaptunk a lábáról egypár baromfit, kitűnő rizses csirkét vacsoráztunk. Mivel nem lehetett kizárni a csapda lehetőségét, korán, hajnali négykor továbbindultunk.

Május 15.

A hideg újra visszatért – közeledik Szent Iván napja –, és alig-alig találunk tűzrevalót. Luis, elővédünk egyik bolíviai tagja, hogy átmelegedjen, egy domboldalon felgyújtotta a száraz fűvet. Nehezen menthető súlyos fegyelmetlenség: a fekete folt biztos útbaigazítást ad hollétünkről a légi felderítőknak.

Somoza, a diktátor, akit „Hét Kendő”-nek hívnak, mert hat kendő kevés volna, hogy tisztára törülje véres kezeit, repülőgépeket, páncélosokat és fegyvereket ajánlott fel bajba került kollégájának, Barrientosnak – egydolláros jelképes áron. Az elnyomók szövetsége, úgy látszik, mindig hamarabb létrejön, mint az elnyomottaké.

Ma elfogyasztottuk a sült disznó utolsó maradványait, sajnos nem tudtam fékezni a mohóságomat. Bár az is igaz, hogy az elhízás veszélye nem fenyeget, indulósúlyomból legalább tizenöt kilót leadtam. Antonio arról panaszkodott, hogy a húspanyélben valami tüdő vagy éles acélszilánk volt, beleállt a torkába, és minden nyelésnél

érzi. Megnéztem a torkát, de semmit sem találtam.

Május 16.

Alighogy útnak indultunk, megjött tegnapi falánkságom böjtje, irtózatoss kólíka fogott el, hányással és hasmenéssel. Találtam valami Demerol nevezetű béltisztító tablettát, bevettem egy fél marékkal, úgy elkábultam tőle, hogy nem tudtam továbbmenni, a többiek függőágyban cipeltek magukkal. Arra ébredtem, hogy a görcs megszűnt: úgy összeszartam magam, mint utoljára csecsemőkoromban. Gyorsan kölcsönkértem egy nadrágot, de víz nem volt, hogy lemossam magam, egy mér földnyire búzlótt belőlem a szar, próbáltam szél ellen helyezkedni.

Coco és Nato felfedezett egy utat; mely déli irányba fordul, rátértünk, és egész nap, egész éjszaka meneteltünk, én mint az alvajárók, már halványodott a hold, mikor végre megálltunk.

Megkaptuk Manilától a 36-os számú üzenetet, átlépve néhány fontoskodó frázison tudomásul kellett vennünk a lényegét: mindentől és mindenkitől el vagyunk szigetelve, csak magunkra számíthatunk. Talán ha Kolle helyzete megerősödik a Bolíviai Kommunista Párt élén, ő hajlandó lesz támogatni bennünket – mondják, de ez is már rég lerágott csont.

Május 17.

Rövid alvás után egészen 13 óráig folytattuk menetünket, ekkor elértünk egy fűrésztelephez, mely elhagyatottnak látszott, a környéken csak három-négy napnál öregebb lábnyomokat találtunk. Felfeszítettük a kiszolgálóbarakk zárát, a raktárban cukrot, kukoricát, zsírt, lisztet tároltak, és nagy kaniszterekben ivóvizet – nyilván

messzebről szállították ide. Letáboroztunk, és sorra jártuk a fűrésztelepről kiinduló utakat, sajnos mind csak a hegy lábáig vezetett, úgy látszik, feltáróösvényeken hozhatják le idáig az erdőben kivágott fákat. Raul egy duzzanatot mutatott nekem a térdén, olyan fájdalmakat érez, hogy képtelen járni. Kétségtelenül tumor, antibiotikumot adtam neki, ha továbbra is fáj, holnap megcsapolom. Ma 15 kilométert mehettünk.

A magasság: 920 méter.

Május 18.

Két testvérem: Roberto és Juan Martin születésnapja – ha nem lett volna előre beírva a naptáramba, talán eszembe sem jut. Innen az őserdőből visszagondolva hihetetlennek tűnik, hogy én lettem volna az a kamasz, aki valaha együtt sétált velük „Docta Córdoba” városának utcáin, és hetenként kétszer kézen fogva elvittem őket a Royal moziba, ahol a város úrigyerekeinek úgy vetítették az amerikai háborús filmeket, hogy előzőleg gondosan kivágtak belőle minden szerelmi jelenetet.

Az egész napot a fűrésztelep előtti lesállításunkba visszavonulva töltöttük el, munkások vagy katonák feltűnésétől tartottunk, de nem jött senki. Miguel találomra elindult egy keresztező ösvényen, szerencséje volt, alig kétóránnyira a táborunktól vizet talált. Ma hasznát vettem a diplomámnak: előbb Raul térdét csapoltam meg; 50 köbcenti gennyes folyadékot vettem le, aztán lekezeltem általános szepszis ellen, olyan állapotban van, hogy egy lépést sem tud tenni. Majd fogorvosként mutatkoztam be, Camba volt az áldozatom, húzás közben jajgatott egy kicsit, de szigorúan rászóltam, hogy ez méltatlan egy gerillához.

Estére saját kis tábori kemencénkben sült kenyeret ettünk, és valami gyalázatos zöldséglevest, alighogy lenyeltem, szülési

fájdalmak fogtak el.

Május 19.

Az elővédünk korán elindult, és az útkereszteződésnél biztosító lesállításba vonult. A derékhad egy része Rault cipelte magával – az állapota csak lassan javul, sajnos aligha engedhetjük meg magunknak azt a luxust, hogy valamelyikünk beteg legyen. A többiek a hátizsákokat szállították el a vízmosásig. Antonio a patak folyását követve felderítésre indult, és rábukkant a katonák egyik elhagyott táborhelyére, körülnézett, de nem talált semmi érdekeset, csak száraz hulladékokat.

Aludni visszatértünk a fűrésztelepre, éjszaka esett az eső, ez még a vidékkel ismerős embereket is meglepte. Az élelmiszerünk legalább tíz napra elegendő, és a közelben találni tököt és kukoricát is.

Május 20.

Camilo, kisfiam születésnapja. Azt hiszem, ő már aligha emlékszik rám, de talán majd egyszer, ha olvas vagy hall rólam, meg fogja érteni és el fogja hinni, hogy olyan ember voltam, aki úgy cselekedett, ahogy gondolkodott, és mindvégig kitartott meggyőződése mellett.

A nap különösebb mozgolódások nélkül telt el. A lesállításban váltjuk egymást, reggel a derékhad adott őrséget, délután az elővéd. A parancsnok Pombo, állandóan fűj, hogy rosszul választottuk meg a pozíciónkat, azt nem tudja megmagyarázni, hogy miért, csak a megérzéseire hivatkozik. Miguel ma végigment az úton, le a Nacahuasuig, azt mondja, nincs túlságosan messze, egy ember málha nélkül két óra alatt leérhet. A folyó mellett egy kisebb katonai tábor nyomait fedezte fel, méreteiből ítélve legfeljebb néhány raj

használhatta. Útközben egy sorozatot hallott, de nem tudta megállapítani, hogy ki adta le és milyen irányba, mert a visszhang ide-oda verődött a fák között. Antonio legnagyobb csodálkozásomra egy korcs kutyát hozott magával, nem tudom, hol szedte össze, és engedélyt kért, hogy megtarthassa. Olyan kevés öröm van az életünkben, hogy nem akartam ezt is megtiltani, de megmondtam Antoniónak, hogy ez az engedély csak ideiglenes, és minden felelősség őt terheli.

Barrientos sajtókonferenciát tartott, nem ismerte el, hogy Debray újságíróként ténykedett volna Bolíviában, minősített fosztogatással és gyilkossággal, azaz a gerilla harcaiban való részvétellel vádolja. Bizonyítékul felmutatta Braulio már sokat emlegetett naplóját; március 28-i keltezéssel állítólag olyan bejegyzés szerepel benne, hogy egy-egy M-1-estadtunk Debray és Mauricio harcosnak. Ez nem igaz, már csak azért sem, mert nem bíztam volna rájuk pótolhatatlan automata fegyvereinket, Braulio is megesküdt, hogy nem írt le ilyet – persze mi innen az őserdőből nem tudunk vitatkozni.

Kiderült, hogy már számos tekintélyes személyiség járt közben Debray érdekében: a pápa, De Gaulle és állítólag Kuba is felajánlotta, hogy Debrayért cserébe szabadon bocsátana néhány elfogott külföldi ellenforradalmárt, de Barrientos kijelentette, hogy ebben az ügyben nem hajlandó alkudozásra, összehívhatja a kongresszust, és kérni fogja, hogy állítsák helyre a halálbüntetést.

Május 21.

Vasárnap van, a fű sem nő. Továbbra is tartjuk a lesállításunkat; délben tízfős csapatok váltják egymást az őrhelyen. Aggaszt Raul állapota: másodszer is meg kellett púgálnom a térdét, és 40 köbcenti gennyes folyadékot vettem le tőle. Láza már nincs, de erős fájdalmakat érez, és gyakorlatilag járóképtelen. Este bőségesen megvacsoráztunk: zöldséglevest ettünk, a szerencsétlen szárított hús

maradványait liszté törve, tököt és főtt kukoricát.

Május 22.

Mint ahogy előbb-utóbb számítani lehetett rá: ma délben feltűnt az úton egy roskatag dzsip. A fűrésztelep vezetője, Guzmán Robbles ült rajta, tizenkét éves fiával és a sofőrével. El akartam oszlatni a bizalmatlanságát, ezért azzal kezdtem, hogy elszámoltam vele az elfogyasztott élelmiszerekről, hogy pénzt látott, megenyhült.

Kérdeztük a vidékről, Robbles úgy tudta, hogy a környékbeli falvakban: Tararendében és Limonban nem tartózkodnak katonák, csak Ipitában lakik egy hadnagy. Megkértük, hogy menjen el Guitierrezbe, és vásároljon be nekünk, Robbles kénytelen-kelletlen elvállalta a megbízatást, rögtön el is indult, azt ígérte, hogy legkésőbb holnap 15 óráig visszatér – addig itt fogtuk túsznak a fiát. Nem olyanok látszik, mint aki elárulna minket, de az ügyességéről nem vagyok meggyőződve, lehet, hogy a vásárlásnál magára vonja majd a gyanút. Mindenesetre az elővéd éjszakára a lesállításban marad, és biztosítjuk a visszavonulási útvonalat is.

Május 23.

Feszült nap. A fűrésztelep vezetője estig sem tért vissza, ezért, bár egyelőre semmiféle gyanús mozgólódást sem tapasztaltunk, úgy döntöttünk, hogy elvonulunk a környékről, magunkkal visszük a túsunkat is. Tíz napra elegendő élelmiszert vételeztünk a barakkból. Holdvilágnál indultunk el, egyórányi menetelés után letértünk az útról, és lefeküdtünk aludni.

Május 24.

Két óra alatt elértük a Nacahuasut, az út végig szabad volt. Antonio kutyája futott az elővéd előtt. Délután négykor indultunk tovább, lassan haladtunk, mert ezúttal Papira és Moro doktorra rájött a hepp, durva vicceket engedtek meg maguknak, a kipécézett alanyok pedig ökölrel akartak elégtételt venni maguknak. Guzmán Robbles kamasz fia tátott szájjal figyelte ezeket az idétlenkedéseket, nyilván másnak képzelte a forradalmárokat.

A környék ismerős, már első nagygyakorlatunknál is jártunk erre. Mielőtt újra megszállnánk régi táborunkban, mindent gondosan átvizsgálunk, de sem régi, sem friss lábnyomokat nem találtunk.

A La Paz-i rádió hírül adja, hogy Debray ügyére nem vonatkozik majd a halálbüntetés hivatalos tilalma. Ma este szokatlanul jó a vétel, bejött egy argentin adó is, mely ismertette Debray egyik kicsempészett nyilatkozatát, jól és szépen beszélt rólunk, José Martí szavait alkalmazta ránk. A világon meghatározott mennyiségű becsületet lehet találni, mint ahogy a fény vagy a víz mennyisége is adott. Mikor megsokasodnak azok az emberek, akik elveszítik a becsületüket, mindig teremnek olyanok is, akik sok ember becsületét őrzik magukban, ők lázadnak fel félelmetes erővel, ha megfosztják a népet szabadságától, elrabolják a becsületét. Ezekben az emberekben ezrek és ezrek lelke testesül meg, kifejezői egy egész népnek, az emberi nem méltóságának.

Különös módon hatnak rám a szép szavak, először elszorul a torkom a gyönyörűségtől, akár ahogy a mag kiszakad belőlem egy tökéletes ölelkezés csúcspontján, aztán türelmetlen tenni vágyás fog el, legszívesebben azonnal elindulnék valamilyen veszélyekkel és áldozatokkal teljes, távoli cél felé. Most is alig tudtam úrrá lenni felingerelt szívemen.

Május 25.

Tegnap úgy számoltam, hogy kétóránnyira lehetünk a Saladillo-hegy lábától, de ma másfél óra alatt megtettük az utat. További két óra után elértük a patak forrásvidékét, itt megebédeltünk, és folytattuk a hegyoldal ostromát. 18 órakor 1100 méteres magasságban jártunk, de már látszott, hogy ma nem jutunk fel a csúcsra, letáboroztunk. Megpróbáltuk kijelölni a térképen másnapi menetcélunkat, a túszként fogva tartott fiú azt mondta, hogy alig néhány kilométerre lehetünk nagyapja gyümölcsösétől, forduljunk arra, hátha sikerül megtudnunk, mi történt az apjával.

Május 26.

Két óra alatt felértünk az 1200 méter magas csúcshoz, majd lassan leereszkedtünk a nagyapja gyümölcsöséhez. Két béres dolgozott kint, el kellett kapnunk őket. Egyikük 16, a másikuk 20 éves, kiderült, hogy mindketten sógorságban állnak a nagyapával, ugyanis az öreg az egyik nővérüket vette el feleségül. Elmondták, hogy a fűrésztelep vezetője állta a szavát, bement Guiterrezbe, de úgy, ahogy gondoltam, vásárlás közben gyanút keltett, és letartóztatták, az első pofonra mindent bevallott. A hadsereg most már Ipitát is megszállta, harminc emberük járőrözik a környéken, minden parasztot elkapnak, akiről feltételezik, hogy együttműködik velünk. Négy embert kiküldtem Ipitá felé, hogy ellenőrizzék a fiúk állításait, másik négyet pedig nyugati irányba. Disznóhúst sütöttünk parázson, és tökkel megettük, utána majdnem szomjan maradtunk, az egész környéken nincs víz, az öreg gazda szokott hozni Ipitából tartályokban, legközelebb holnap délre várják. Késő éjszaka elindultunk a két sógor gyümölcsöse felé, nyolc kilométert kellett megtennünk, már virradt, mire megérkeztünk a célunkhoz.

A magasság: 1100 méter.

Május 27.

A fiúk, mikor elengedtük őket, azt ígérték, hogy elhalmoznak minket gyümölcsrel és tésztával, ma sajnálkozva közölték, hogy csak egy kis tavalyi cukornádat tudnak adni, ezt sem lehetett kisajtolni, mert a prés nem működött. A délelőttöt elheverésztük, délfelé, ahogy a fiúk előre mondták, megérkezett kis szekerevel az öreg gazda, vizet hozott a disznóknak, egy béres segített neki hajtani a lovakat. Valami feltűnőt láthattak, mert visszafordultak az úton, és pont belefutottak előőrsrünk csapdjába. Letartóztattuk mind a kettőt, aztán 18 óra felé szabadon bocsátottuk őket, azzal a kikötéssel, hogy maradjanak itt hétfőig, és mélyen hallgassanak rólunk. Megígérik – de ez csak szenteltvíz. Két órát meneteltünk, aztán behúzódtunk aludni egy kukoricásba.

Benigno és Coco megtért portyájáról, felderítették azt az ösvényt, mely következő vállalkozásunk céljához, Caraguaterenda faluhoz vezet. El akarjuk foglalni ezt a helységet, és ha csak néhány órára is, a birtokunkban szándékozunk tartani. Ismereteink a környékről korántsem elegendőek, könnyen lehet, hogy nagyobb katonai egységekbe ütközünk, és véres ütközetre kényszerülünk, de mindenki elunta már az állandó bujdosást és menekülést, okvetlenül szükségünk van valamilyen látványos sikerre, hogy helyreállítsuk az osztag megingott harci szellemét. Tudom, hogy öreg „angoltanárom” mélyen elítélné ezt a vállalkozást, de nem tehetek mást.

Május 28.

Vasárnap van. Ahogy megvirradt, felkeltünk, és útnak indultunk,

alig másfél óra múlva már Caraguaterenda szántóföldjei között jártunk. Újra kiküldtem a felderítőket, egy paraszt észrevett minket, le kellett tartóztatni. Utána jött a többi is, hamarosan egy egész csapatra való foglyunk jött össze, egykedvűen álldogáltak a fal mellett, csak egy öregasszony sikoltzott, unokáit magához szorítva, Pombóéknak nem volt szívük rászólni, inkább hazaengedték. 14 órakor elfoglaltuk a falut, mindkét kijáratát lezártuk, és feltartóztattuk az arra haladó járműveket, három dzsip és két teherautó került a kezünkbe, java részük az Olajkutató Társaság tulajdonába tartozott, ezeket elkoboztuk, visszaemlékezve rá, hogy a katonák felhasználták ellenünk.

Bent a faluban feltörtünk egy vegyesboltot, elvettük a szükséges árucikkeket, 500 pezóra becsültük az értékét, ezt a pénzt ünnepélyes külsőségek között hátrahagytam a mezőőröknél. Antonióval és Miguellel végigsétáltunk a főutcán, élveztük azt, hogy újra lakott helyen járhatunk. Séta közben Antonio kigombolta zubbonya nyakát, és megkérdezte, hogy mihez kezdenénk, ha nemcsak néhány órára hódítottuk volna meg ezt a falut vagy akár az egész tartományt, hanem néhány évre vagy örökre. Nem, semmiképpen sem vállalnám el, hogy még egyszer leüljek egy íróasztalhoz, ellenségeim még ma is örömmel idézgetik fel, hogy milyen hibákat követtem el Kubában mint iparügyi miniszter, hogy csökkent kezem alatt a termelés. Ma már tudom, hogy két különböző hivatás: felszabadítani egy népet vagy enni adni neki – a tapasztalatok azt mutatják, hogy az első nekem jobban sikerül.

Bementünk a kocsmába, a tulaj sajtot, kenyeret és kávé t tett elénk, mikor fizetni akartunk, nem fogadott el pénzt. Mindenki nagyon kedves volt, én mégis éreztem valami furcsa mellékízt a fogadtatásban.

Sétánk végén eljutottunk a templomig, körülnéztem az épületben, mely alig-alig magaslott ki a környező sárkunyhók közül. Beléptünk a hűvös félhomályba, csodálkozva láttam, hogy a padokra és az oltárra is néhány emberi koponyát tettek, a pap nyilván engedményekre

kényszerült a pogány babonákkal szemben. Lépteink zajára előjött a plébános, egy középkorú, fényesen kopaszodó néger férfi, mélyen meghajolt előttünk. Bemutatkozott: Benedeknek hívták, mosolyogva hozzátette: akár az egyháztörténet első abesszin püspökét, akiről úgy emlékezik meg az írás, hogy: „niger, sed sapiens”, fekete, de bölcs. Valójában La Higuera-ban tartja a székhelyét, ez a falu csak filiálénak számít, minden hónap utolsó vasárnapján jön át misézni, lemondó kézmozdulattal érzékeltette, hogy akkor is feleslegesen.

Leültünk a salétromos falú sekrestyébe, egy üveg singanit tett az asztalra. Antonio közben folyton vizsgálgatta a plébános arcát, végül megkérdezte, hogy ismerheti-e valahonnan. Hosszas tanakodás után kiderült, hogy ő volt az a néger férfi, akit többször is láttunk első táborunk közelében, amint az őserdő mélyén emelt sírhalmot gondoza. Szükszavúan csak annyit mondott, hogy egy nőt temetett ide, aki nagyon közel állt hozzá, de a község kivetette magából, és halála után a falu temetőjébe sem engedte be. A plébános udvarias mosollyal, de határozottan lezárta ezt a témát.

Én szokás szerint igyekeztem elváltoztatni a külsőmet, a pap szemén úgy láttam, hogy felismert, bár egyetlen szóval sem célzott a kilétemre.

Miguel, aki Fidellel együtt a havannai jezsuiták kollégiumában végezte középiskoláit, a katolikus egyház napjainkban betöltött szerepéről kérdezősködött, a plébános, aki a brazil Camora érsek és a mexikói Ivan Iljics atya tanítványának vallotta magát, meglepő nyíltsággal válaszolt. Az egyháznak élnie kell, és továbbra is be kell töltenie hivatását – de már nem lehet túlságosan büszke magára. Nem játszhatja el még egyszer az Igazság Keresőjének szerepét – ehhez már túl sok igazságtalanságot követett el. Napjaink nagy szégyene, hogy az a néhány ország, mely kezében tartja a világ gazdaságának nagy részét, szinte kizárólag *keresztény*, sőt katolikus ország, és nagyon kevés megértést mutat a szegényebb keresztény országok gondjai iránt. Ha segélyt kínálnak, akkor is a saját hasznukat tartják szem előtt. Ebbe a manipulációba az egyház is beilleszkedett, tőkét

halmozott fel, és ezt kereskedők módjára forgatja – valami visszafordíthatatlanul elromlott akkor, mikor egy pénzintézetet Szent Lélek Banknak lehetett elnevezni.

Azután Benedek kérdezett minket: többnek hisszük-e vállalkozásunkat egy „szent kísérlet”-nél? Én azt feleltem, hogy minden népi mozgalom dráma, melyet többször el kell próbálni, mielőtt elő akarnánk adni. Elmosolyodott: és nem gondoljuk-e, hogy minden dráma komédiába fullad, hogy ha próbaképpen adják elő? Mindannyian tudjuk, hogy milyen szörnyű dolog a háború, mégis alig van mulatságosabb látvány, mint a népünnepélyek megrendezett csatajelenetei. Biztosítottam őt: bárhogy is alakuljon osztagunk sorsa, komédiába semmiképpen sem torkollik majd. Aztán én kérdeztem meg, hogy mi a véleménye a forradalmi változások esélyeiről. A pap elmosolyodott, szerinte a társadalomnak kétféle problémával kell szembenéznie, az egyik fajta magától is megoldódik, a másik fajta viszont mindenképpen megoldhatatlan.

19 óra körül kiáltások hallatszottak be az utcáról, elköszöntem a plébánostól, mondtam: őszintén sajnálom, hogy nem találkozunk többé, Benedek ingatta a fejét: ezt az ember sohasem tudhatja biztosan.

Az utcán kiderült, hogy néhány emberünk legszigorúbb tilalmam ellenére berúgott, és ők hangoskodtak. Sorakozót rendeltem el, felszálltunk a zsákmányolt teherautóra és dzsipre, 19.30-kor útnak indultunk Espino-major felé. Ford márkájú teherautónk, melyről valaki leszedte a motorház fedelét, többször is lefulladt, majd három kilométerre célunktól végképp bedöglött. Az előőrsünk elfoglalta a majort, aztán visszaküldték értünk a dzsipet, négy fordulóra mindannyiunkat bevittek.

Május 29.

Espino-major viszonylag újnak mondható, a régi épületeket ledöntötte az 58-as nagy árvíz. Guarani indiánok közössége él itt, nagyon félénkek, spanyolul alig tudnak valamit – legalábbis úgy tesznek.

A közelünkben olajmunkások dolgoztak, meglátogattuk őket. Inti beszédet tartott, melyben csatlakozásra szólította fel őket, bizonygatta, hogy az ő felszabadításukért és jólétükért harcolunk, de a munkások csak hümmögtek, és félrefordították a fejüket. Hogy mégse jöjjünk el üres kézzel, elkoboztunk tőlük egy teherautót, akkora platója volt, hogy az egész osztag felfért rá. Nem sokáig örülhettünk új szerzeményünknek, mert Papi berükvercelt vele egy mocsárba, ahonnan az Isten sem tudja többé kiszabadítani.

Az utolsó napok teljes levertsége után sokkal jobban érzem magam. A nyugalom errefelé olyan háborítatlan, mintha valami külön zárt világba vetődtünk volna el. Este végigsétáltam a vályogkunyhók között a felsöpört földúton, éreztem a főtt kukorica illatát, a füstöt, hallgattam a kanálcörgést, a madarakat.

Antonióval beszélgettem, még mindig nem tudja megemészteni a néger plébánossal folytatott eszmecsserénk tanulságait. A pap szerint Róma méltatlanná vált eredeti küldetéséhez, többek között azért, mert a többi katolikus országgal fenntartott kapcsolatában a haszonszerzés szándéka vezeti – Antonio ebben párhuzamot vélt felfedezni a szocialista világ különféle Rómáival. „Szent Lélek Bank” talán még nem létezik, de ha egy fejlettebb szocialista ország világpiaci áron kereskedik egy gyöngébbel, súlyos méltánytalanságot követ el, mert ezt a dollár- vagy rubelösszeget a fejletlenebb ország sokkal több munkával és ráfordítással állítja elő, mint a fejlettebb. Nem akartam belemenni ebbe a vitába, csak annyit mondtam, hogy alapvetően helytelenül látja ezt a dolgot.

Hajnalban már indulásra készen álltunk, mikor az utolsó pillanatban megváltoztattuk a tervünket, a Rio Grande helyett Muchiri felé indulunk – ebbe az irányba biztonságosabbnak ígérkezett a menetelés, vizet is könnyebben találhatunk útközben. A nagy

huzakodás után 3.30-kor végre kigördült a dzsip az előőrssel, mi gyalogmenetben követtük.

A rádió közölte, hogy Bigotes megszökött Camiriból! Vagy csatlakoznia kellene hozzánk, vagy vissza kellene jutnia La Pazba, ott jelentkezhethetne városi összekötőinknél – ha léteznek még ilyenek.

Megjegyzés: május 29-én, mikor a rádió bemondta a szökés hírért, Bigotes már nem volt az élők sorában. Május közepén megjelent nála a camiri kórházban doktor Eduardo Gonzales, a CIA ügynöke, hamis papírokkal baloldali újságíróként mutatkozott be, és megpróbált adatokat szerezni a fogolytól, főképp a gerillaosztag felépítésével kapcsolatban. Bigotes hitt neki, bevallotta, hogy Ernesto „Che” Guevara Bolíviában tartózkodik, és ő a parancsnoka a Nacahuasu körzetében harcoló partizáncsapatnak.

Vallomása után a katonáknak már nem volt szükségük Bigotesre. Nem akarták bíróság elé állítani, mert, mint ahogy Debray esetében is kiderült, a fennálló törvények szerint nem ítélték volna halálra, sőt az is valószínűnek látszott, hogy a befolyásos Vasquez család meg tudja menteni a gyereket. Az ügyet ezért titokban szándékoztak lezárni, május 27-én magas rangú katonatisztek érkeztek Camiriba, és elrendelték Bigotes kivégzését. Egy dzsippel átvitték a légierő támaszpontjára, itt egy Florencio nevű rendőrtiszt aláírt egy látszatrendelkezést, mely szerint a foglyot szabadon bocsátották, a hatóságok ezzel akarták bizonyítani a vétlenségüket. Másnap reggel szavahihető tanúk látták Bigotes holttestét, amint félig-meddig belecsavarva egy ócska katonaköpenybe beemelik a helikopterbe.

Május 30.

Dél volt, mire elértük a vasútvonalat, itt sajnos meg kellett bizonyosodnunk, hogy a Muchiriba vezető ösvény csak a felderítőink

álmaiban létezik. Tovább kutatva alig 500 méterre előttünk egy olajkút tűnt fel, az elővéd odahajtott a dzsippel, de semmit sem találtak, a környéken már rég felhagyták a művelést. Meghagytam Antoniónak, hogy foglaljon el biztosító lesállást az úttorkolatnál, mi a derékhaddal visszahúzódtunk a sűrűbe. 11.45-kor visszatért Miguel, jelentette, hogy legalább 12 kilométert gyalogolt keleti irányba, de sem házakra, sem vízre nem bukkant, csak egy észak felé tartó utat sikerült felfedeznie. Odaadtam neki a dzsipet három emberrel, utasítottam, hogy tíz kilométeres hosszban vizsgálja meg ezt az utat, de még sötétedés előtt érjen vissza.

Még fáradtan az éjszakai vonulástól, ledőltem aludni, de 15 óra felé sorozatok dörrenésére riadtam fel, melyek a lesállásunk felől hallatszottak. Hamarosan megérkeztek a hírek: a hadsereg egyik előrevetett alakulata a csapdánkba esett, a mérleg: három halott és négy sebesült.

Csodálkoztam, hogy Antonio kedvenc korcs kiskutyája nélkül tért vissza, máskor mindig ott ugrándozott a lábainál. Kérdeztem, mi történt vele; Antonio legyintett, és elfordult, hogy ne lássam az arcát. Arturo mesélte el helyette, hogy a kutya ugatni kezdett a katonák közeledésére, és mivel hiába próbálták befogni a száját, egy zsineggel meg kellett fojtani – egy faágra akasztva hamarosan kimúlott. Az eset erősen megviselte Antoniót.

Tizenkét kilométert kellett gyalogolnunk vissza az útkereszteződésig, Miguelék egyik embere épp szembejött velünk az úton, jelentette, hogy a dzsip leállt, mert a hűtőjéből kifogyott a víz. Nekünk volt egy kulaccsal, ezt beletöltöttük a hűtőbe, a többit, hogy úgy mondjam, saját termésből pótoltuk, a folyadékszint megemelkedett annyira, hogy a kocsit tovább tudott menni. Éjjel kettőkor végre mindannyian együtt voltunk a tábortűz körül, zsírban megsütöttük vadászszákmányunkat, a három vadpulykát és a maradék disznóhúsunkat.

Lassan ereszkedünk lefelé, 750 méterről már lejutottunk 650-re.

Május 31.

A dzsip derekasan állja a sarat, nem tudom, a kulacs víz tett neki jót vagy a mi vizeletünk. Két váratlan esemény is feltartott minket, előbb Miguelék jelentették, hogy nem tudnak továbbmenni, mert az észak felé kanyargó útnak hirtelen vége szakad, aztán egyik biztosítóórsünk kísért be egy Gregorio Vargas nevű parasztot, aki egy mellékúton karikázott az erdő felé, állítólag csapdákat akart lerakni. Vargas elég gyanúsán viselkedett, viszont értékes felvilágosításokat adott a környékbeli vízmosásokról – az egyik mellett már elhaladtunk anélkül, hogy észrevettük volna. Visszaküldtem vele egy csoportot, hozzanak vizet, és főzzenek ebédet. Alig értek oda, mikor távolból megpillantottak két katonai teherautót, hevenyészett csapdát állítottak fel, a katonák „menetrendszerűen” bele is futottak, két halottat vesztek. Nato a tankelhárító fegyverrel a teherautót vette célba, az első lövést elhibázta, megpróbált ráduplázni, de a gránát még a cső torkolatában felrobbant, Natónak nem esett baja, de a fegyver kaputra ment. Folytattuk visszavonulásunkat, a légierő nem háborgatott minket.

Tizenöt kilométert meneteltünk, már beesteledett, de még mindig nem értük el a következő vízszerező helyet. A dzsipből halálhörgések hallatszanak, elfogyott nemcsak a hűtőfolyadék, de a benzin is. Éjszaka menet közben ettünk. Az a tervem, hogy reggel a vasútvonalat keresztezve megpróbáljuk elérni a hegyeket.

Június 1.

Kiküldtem az elővédet azzal az utasítással, hogy foglaljon el állást az út mellett, és onnan kiindulva hajtson végre felderítést mintegy három kilométeres mélységben, az olajkút ipari bekötő útjáig. A légierő ismét mozgolódik a környékünkön, a rádió hamarosan

megadta a magyarázatát; az elmúlt napokban is csak a rossz időjárás miatt szüneteltek az akciók. Leadtak még egy különös közleményt is két halotról és három sebesültről, de azt nem lehetett érteni, hogy régi vagy újabb veszteségekről van szó. Ettünk, majd öt órakor elindultunk az országút felé. Hét-nyolc kilométert tettünk meg, egyszer egy távoli lövés hallatszott, megálltunk rövid időre, de nem követte újabb. Rábukkantunk egy elhagyatott ösvényre, mely Vargas szerint egy hét kilométerre fekvő gyümölcsöshöz vezet. Már nem volt erőnk nekivágni, ott aludtunk az út mellett.

A magasság: 800 méter.

Június 2.

Megtettük a hét kilométert a gyümölcsösig, itt levágtuk azt a hatalmas disznót, melyet már napok óta cipeltünk magunkkal. Közben négy paraszt vetődött el táborhelyünkhöz, lefogtuk őket, lovaikra felraktuk a négy disznófertályt, és leszállítottuk egészen a patakig. Vigyáztunk, hogy menet közben ne lássák meg Gregorio Vargast, az ő eltűnéséről már amúgy is sokan tudnak. Már a patak közelében jártunk, mikor elment mellettünk egy teherautó, rakterén két kiskatona vigyázott néhány tartályra. Valóságos papedli lett volna mesterlövészeinknek, de szerencsájukra a lakoma ígérete nagylelkűvé tett minket.

A patak vize keserű volt, de a főzéshez megfelelt. Egész éjszaka sütöttük a húst, közben 3.30-kor elengedtük a négy parasztot, 10-10 pezót fizettünk nekik a fuvarért és elvesztegetett napjukért. Gregorio Vargas megvárta a vacsorát, és csak aztán szedelőzködött, neki 100 pezót adtunk.

Június 3.

6.30-kor indultunk el a patak bal partján, és meneteltünk egész 12 óráig, akkor kiküldtem Benignót és Papit: derítsék fel az utat előttünk, és keressenek megfelelő helyet a lesálláshoz. 13 órakor elfoglaltuk pozíciónkat. A forgalom igen gyér volt, 14.30-kor jött egy teherautó sertésekkel, attól tartottam, hogy fontosabb zsákmányokat riasztanánk el, ha megállítanánk, így inkább útjára engedték. 16.30-kor elzötyögött előttünk egy üres palackokat szállító furgon, végül 17 órakor egy katonai teherautó, a platóján két katona aludt pokrócba burkolódzva. Nem volt szívem lőni rájuk, de míg azon tűnődtem, hogy tudnánk feltartóztatni őket, kicsúsztak a kezünkből. 18 órakor besötétedett, elhagytuk a lesállásunkat, és elindultunk, hogy egy újabb kanyarban elérjük a patakot. Bosszantott az elszalasztott teherautó ügye, nagyon jól tudtuk volna használni, de aztán vigaszul felidéztem magamban a Mester tanácsát: „az elmúlt napnál csak annyit időzzünk, amennyi hasznunkra válik a következő nap pontosabb megtervezésében!”

Június 4.

A patakparton mentünk tovább, az volt a szándékunk, hogy újabb csapdát állítunk fel, ha lehetőség adódik rá. Áttértünk egy nyugat felé kanyargó ösvényre, mely hamarosan belefutott egy kiszáradt patakmederbe, és délnek fordult. 14.45-kor megálltunk, kávéfőztünk, és zablisztből kását. Át akartunk kelni a mocsaras lápon, de aztán láttuk, hogy túlságosan elnyúlik. Letáboroztunk. Egész éjszaka fűjt a surazo, finom permetet sodort magával.

Megjegyzés: Ezen a napon Joaquin utóvédje tűzharcba keveredett a katonákkal, a harcban elesett Marcos és egy Victor nevű bolíviai gerilla. Guevara erről nem értesült.

Június 5.

Reggel is hiába próbálkoztunk az átkeléssel a lápon, a víz felülről befolyt magas szárú bakancsunkba, többen is majdnem elsüllyedtek. El kellett térnünk a hegyek felé, a surazo közben állandóan dudált a fülünkbe, és átfújta rongyos ruháinkon. 17 óráig meneteltünk, de az egész napunk nem ért többet, mint máskor két jó óra, időnk és minden erőnk arra ment rá, hogy kaszaboljuk magunk előtt a tüskés bozótot, mely szinte áthatolhatatlanul belepte a hegyoldalt. Ahogy megálltunk, az izzadság ráfagyott a testünkre, és csak este a „Tűzisten” enyhítette szenvedéseinket. Ennivaló tekintetében is sovány napunk volt, még sós ízű ivóvizünkből is tartalékolni kellett egy keveset holnapra.

Június 6.

Igen vékony reggeli után Miguelék elindultak utat vágni. 14 órakor tértek vissza azzal a hírral, hogy egy elhagyatott tanyára letek, az állatokon kívül semmilyen élőlény nem tartózkodik ott. Az elhagyott tanyára csak egy percre ugrottunk be, kikaptunk egy malacot az ólból, és már vonultunk is tovább a Rio Grandéhoz.

Felderítőket küldtem ki, hogy szerezzenek információkat, kiderült, hogy három kilométerre vagyunk Puerto Camachótól, ahol ötvenhatvan katona állomásozik. Antoniónak, aki az őrzőjáratot vezette, volt annyi esze, hogy útmutatóként és túszként elhozta magával a tájékoztatást adó gazda fiát.

Ma Inti vállalta magára a főszakácsi tisztet, megsütötte a malacot, és egy tipikus bolíviai levest: locrót főzött, rizsből, babból és krumpliból. Vacsora után újra felkerekedtünk, a felkelő nap még menetelés közben talált minket. A végletekig elfáradtunk.

Június 7.

Ma takarékra állítottuk vonulásunk tempóját, a túszerű útbaigazítása nyomán lefelé tartottunk, átvágtunk néhány felhagyott legelőn. Útközben Moro rábukkant egy cascarillo nevű fára, azt mondja, kiváló természetes gyógyszer mocsárláz ellen, a kergét össze kell törni és kevés vízben addig forralni, amíg a folyadék megvörösödik, még az adagolást is tudta: naponta háromszor kell inni belőle egy fél pohárral. Őszintén irigyeltem Morót, én hosszú éveket töltöttem már el a hegyek között, még most is alig-alig tudok megkülönböztetni néhány növényt. Botanikához, tánchoz, modern képzőművészetéhez nincs érzékem.

Leérve a patakpartra, váratlanul egy tanya tűnt föl, melyről a fiú nem beszélt. Nem kockáztattuk meg a behatolást, csak körülnéztünk a környéken; egy kevés babot, cukornádat, gyümölcsöt találtunk. A kései időpont miatt táborot kellett vernünk, taktikailag igen kedvezőtlen helyen, mert két irányba is őrséget kellett állítanunk: a tanya és a patak felé. Útmutatónk rosszul lett, hastáji fájdalmakra kezdett panaszkodni, Moro megvizsgálta, de nem tudta megállapítani, hogy valóban beteg-e, vagy csak tettei magát, azt ajánlotta, hogy engedjük haza a fiút.

A magasság: 560 méter.

Június 8.

Reggel háromszáz méterrel arrébb telepítettük a táborunkat, így megszabadultunk a kettős őrség nyűgétől. Kiküldtem négy embert, hogy keressenek valamilyen utat, mely átvág a szurdokon, egész napos kutatás után este eredménytelenül tértek vissza.

Láttuk a szomszédos tanya tulajdonosát, lapos fenekű dereglyén ment lefelé a vízen, holnap nekünk is kell építenünk egy tutajt valahol

a szurdok közelében. Bár velünk volna „ácsmesterünk”, Marcos, de róla és egész utóvédünkről változatlanul nincs hír.

A rádió jelenti, hogy a bányavidéken zavargások törtek ki, és kihirdették a rendkívüli állapotot. Szerintem az egész nem több, mint „vihar egy pohár vízben”. Ha több bányában, továbbá La Pazban és a nagyobb vidéki városokban egyszerre törne ki a felkelés, melyet politikai eszközökkel gondosan előkészítettek, akkor a bányászok valóban eldönthetnék az ország sorsát. De így, egy korlátozott akció keretében a legkisebb esélyük sincs a hadsereg ellen. Inti optimistább. Bár tévednék, de Bolívia felszabadítására csak egyetlen esélyt látok: a mi osztagunkat.

Figyelmeztetnem kell Urbanót, mert többször is fegyelmezetlenül viselkedett.

Június 9.

Átkeltünk a folyón, ezúttal szerencsére veszteségek nélkül. Kisvártatva egy kukoricához értünk, a tábla szélén egy nyomorúságos kalyiba állt. Gazdája egy középkorú, de még erőteljes rongyos paraszt épp egy új ajtókeretet próbált összeeszkábálni, mert a régi keret az esős időszakban végképp elrothadt. Inti szóba elegyedett vele, a paraszt válaszolgatott, de közben egy pillanatra sem hagyta abba a munkát, elégedetlenül méregette az összeszegezett sarkokat, melyek sehogy sem akartak beilleszkedni a deszkafal síkjába. Kiderült, hogy a paraszt csak ma reggel tért vissza a robotból, alkalmi csőszként szolgált az uraságnál, Eliseo Pinerónál. Neki magának is van egy darabka földje, melyet a nagybirtokos évente kétszer megszánt a gépeivel, ezért ő cserében kézi munkával tartozik. Szidta Pinerót, hogy a törvény és a tisztesség ellenére hetekre berendeli őt, a nagybirtokra kell áthordania azt a kevés trágyát is, melyet az állatai adnak, újabban már a köteleket és a zsákokat is elveszi. Egy félmondattal még azt is jelezte, hogy Pinero

intézője elszerette a feleségét – és valóban, az egyik nyomorúságos fekhely a konyhóban elhagyatottnak látszott. Megkérdeztük: visszavárja-e még az asszonyt, rázta a fejét: a férfi, ha elmegy, lehet, hogy hazatér, de az asszony, ha elment, sohasem jön vissza.

Inti odasúgta nekem, hogy próbáljuk meg beszervezni a gerillába, bólintottam, minden arra mutatott, hogy ennek az embernek köztünk a helye. A paraszt azonban csak a fejét rázta, nem jöhet velünk, neki meg kell csinálni ezt az ajtókeretet, aztán a konyhó tetejét kell rendbe hozni, különben hamarosan a nyakába csorog az eső. Mikor Inti azt mondta, ha győzünk, soha nem kell visszatérnie ebbe a konyhába, hanem emberhez méltó hajlékot kap, a paraszt csak a fejét rázta, ezen a házon kívül semmi sem biztos ebben a világban.

Chino nem bírta hallgatni a vitát, a maga lelkesült módján közbeszólt, a világforradalom győzelmének távlatait ecsetelte, ettől a paraszt végképp bezárkózott, és egyre komorabb arccal ütögette a szegeket az ajtókeretbe. Mikor továbbindultunk, én már azt is nagy eseménynek könyveltem volna el, ha nem jelent fel minket a katonáknál.

Ördögi kör: győzelmekre volna szükségünk, hogy ezeket a parasztokat megnyerjük az ügyünknek – a győzelmekhez viszont az ő segítségük kellene. Lehetséges, hogy ha sűrűbben lakott környéken mozognánk, jobban haladna a szervezés, de ezt a jelenlegi létszámunkkal nem lehet megkockáztatni: 25-en vagyunk összesen, és Joaquínék utóvédje – valahol a hegyek között.

Június 10.

Megközelítettük a Valle Grande felé vezető országutat, távolból egy teherautóoszlopot láttunk, teljes felszereléssel elvonuló nagyobb katonai egységeket szállított. A távolság és a szemmel láthatóan jól szervezett biztosítás sajnos kizárta a rajtaütés lehetőségét. Úgy

gondolom, az egységeket a bányavidékre dobják át, a már bejelentett lázongások miatt.

Minden információnkat a kormány által ellenőrzött rádióból merítjük, ezenkívül legfeljebb egy-egy argentin vagy chilei adó jön be néha. Mai helyzetünkben nagyon fontos volna, hogy összeköttetést teremtsünk a Bolíviai Kommunista Párttal, de nem találok a módját. A városi hálózatunkkal, ha van még ilyen, megszakadt a kapcsolat, a hadsereg gyűrűje, ha esetleg meg is lazult a körzetünkben, ahhoz elég szoros maradt, hogy közülünk senki se juthasson át rajta. Coco azt ajánlotta, hogy próbáljunk keresni a környéken egy értelmesebb embert, aki akár pénzért, akár tússzal zsarolva hajlandó volna felmenni La Pazba, és megteremtené a kapcsolatot. Ismerve a környékbeli parasztok hajlamát a besúgásra, a terv több mint kockázatosnak tűnik, de nincs túl sok választásunk, ha találunk megfelelő embert, megpróbálkozunk vele.

Este hét óráig meneteltünk, ekkor letáboroztunk, és az út mentén előretolt lesállást építettünk ki. Már sötétedés után géppisztolysorozatok hallatszottak, Antonio jelentette, hogy rálöttek egy oszloptól lemaradt teherautóra. Sajnos a teherautó elmenekült, így nem tudták felmérni az ellenség veszteségeit.

Június 11.

A biztonság kedvéért egész nap váltjuk egymást a lesállásban, de teljes a csend, csak egy kis repülőgép, a „Mari néni” berreg fölöttünk kitaratóan, katonák nem mutatkoznak – úgy gondolom, leghamarabb a Rositához kiérve találkozunk velük. Felderítettük az utat előttünk: majdnem a hegycsúcsig felvisz. Holnap mindenképpen el kell indulnunk, az élelmünk legfeljebb 5-6 napra elegendő.

A rádió próbálja agitálni a bányászokat, azt magyarázgatja: esett az ón világpiaci ára, és ezért kellett csökkenteni a bányászok bérét.

Arról nem beszélt, hogy mikor a vevők többet fizettek az ércért, akkor miért nem emelték fel a béreket. Mint már annyiszor, a bányászoknak most is csak egy válaszuk maradt: a dinamitrudak.

Június 12.

Jó tempóban indultunk útnak, azt hittük, hogy még ma el tudunk jutni a Rositához, vagy legalább újra elérjük a Rio Grandét. Útközben egy vizesgödörhöz érve már beláttuk, hogy túl nagyot markoltunk, leálltunk, hogy itt várjuk be a felderítőinket. 15 órakor jelentették, hogy a közelben van egy nagyobb vízmosás is, megnéztem, de lehetetlennek látszott, hogy le tudjunk ereszkedni a meredek falon, úgy döntöttem, hogy táborot verünk.

Este megint a rádiót hallgattuk, bejelentették, hogy a hadsereg egy múlt szombati összecsapásban egy halottat és egy sebesültet veszített – nyilvánvalóan Antonióék találták el őket, mikor utánalóttek a teherautónak. Most is tartani akarták az egyensúlyt, ezért rögtön utána közölték, hogy három partizán is elesett, közöttük az egyik fővezér: Inti is – gratuláltam neki, akinek halálhírét keltük, az állítólag száz évig él. Jobban megdöbbenett, hogy leadták az osztagunk nemzetiség szerinti összetételét, azt állítják, hogy a bolíviaiakon kívül 17 kubai, 14 brazil, 4 argentin és 3 perui gerilla harcol nálunk. Az a furcsa, hogy a kubaiak és a peruiak száma pontos, nagyon érdekelne, honnan szerezhették ezt az értesülést. Debray? Mauricio? – vagy Joaquínéktól dezertált valaki, és az fecsegett?

Június 13.

Csak egy órát meneteltünk a tegnap este felderített vízmosásig, több nem sikerült, mert az útvágóink nem jutottak ki sem a Rositához,

sem a nagy folyóhoz – talán majd holnap. Kemény hideg van, az élelem megint fogytán, jó, ha öt napra elég lesz, mindenki érzi, hogy Bolívia megpezsduült körülöttünk, paktumok és ellenpaktumok szállnak, mint buborékok a mocsárban. Talán még sohasem látszott ilyen tisztán a gerillamozgalom erjesztő hatása.

A magasság: 840 méter.

Megjegyzés: Joaquínék ezen a napon újra összecsapásba keveredtek, a harc során elesett a bolíviai Serapio. Guevara erről sem értesült.

Június 14.

Kettős ünnep: Celia kislányom születésnapja – a negyedik vagy az ötödik? – ezt sem tudom, és én is ma töltöm be a harminckilencet. Nem szólok a születésnapomról senkinek, mert nem akarok felhajtást, de el kell gondolkoznom a jövőmön. Egyetlen jó tulajdonságom van: az akaratom, melyet egy művész ihletettséggel csiszoltam ki, ez mire lesz képes még? Meddig tartja még mozgásban ezeket az ernyedte lábakat és elfáradt tüdőt? Csak egy biztos: amíg az ember él, mindig előre kell haladnia, sohasem tudtam belenyugodni, hogy ganajtúró bogárként görgessem magam előtt egész megunt, feleslegessé vált életemet – ez a sors engem nem érhet, rosszabb volna, mint a halál.

Az ünnepet egyébként a széljárta hideg vízmosásban töltöttük el tábortűz mellett, két útvágónk: Miguel és Urbano jelentésére vártunk. A tervek szerint 15 órakor tovább kellett volna indulnunk, de Miguelék csak jóval később tértek vissza, már esteledett. Kijutottak egy patakhoz, ahol a terepformák és a sziklaalakulatok azt ígérték, hogy hamarosan feltűnik a Rio Grande. A nap tehát elmúlt, gyorsan és eredménytelenül, itt kellett maradnunk a vízmosásban. Vacsorára megettük az utolsó főzelékünket, nem maradt semmink, csak egy

étkezésre való kukorica és egy kevés amerikai mogyoró.

A magasság változatlanul 840 méter.

Június 15.

A szerencse a karjainkba sodort egy Nicolas nevű parasztot, őt küldtük a menetoszlop élére útmutatónak. Majdnem három órát meneteltünk, amíg egy, már korábbról ismert ponton leértünk a Rio Grande partjáig, Nicolas három kilométerre becsülte a Rositáig hátralevő utat. 150 pezót adtunk neki szolgálataiért, Inti, a nagy realista sokallta, azt mondta, hogy pénzen veszünk ellenséget magunknak, mert a paraszt a bőkezűséget mindig a gyengeség és bizonytalanság jelének tekinti. Nem mentünk tovább, csak Anicetót küldtem ki felderítésre, jelentéséből azt veszem ki, hogy át tudunk kelni a folyón. Mogyorólevest ettünk, és egy kis sült palmitót, már csak a kukorica maradt.

A magasság: 610 méter.

Június 16.

Szokásos menetalakzatunkban kissé lemaradva követtük az elővédet, egy kilométer után a nyomaik hirtelen a túlsó parton tűntek fel, Pachungo talált egy gázlót, és átkeltek rajta. Mi is követtük őket, derékig gázolva a jéghideg és erős sodrású vízben, puskánkat, motyónkat fejünk fölé emelve ideális célpontot nyújtottunk volna egy orvlövésznek, szerencsére nem történt semmi baj.

Egy óra múlva elértünk a Rositához, útközben elmosódó csizmanyomokra találtunk, feltehetőleg erre vonuló katonáktól származnak. Maga a Rosita sokkal magasabb vízállású, mint feltételeztük, kilépett a medréből, és a térképen jelzett part menti

ösvénynek nyoma sincs. Jobb híján a metszően hideg vízben mentünk tovább, egy óra kínlódás után felkapaszkodtunk a parton, és táborot vertünk. Palmitót gyűjtöttünk, Miguelnek eszébe jutott, hogy útközben vadméheket látott egy fa odvában, elindult visszafelé, azt ígérve, hogy mézet eszünk vacsorára. Egészen beleéltük magunkat, meg tudtuk volna ölni, mikor üres kézzel tért vissza. Végül ma is csak kukorica szerepelt az étlapon, és zsírban kisült palmito. Összeszámoltam egész napi teljesítményünket, még a két kilométert sem érte el.

A magasság 610 méter.

Június 17.

Öt és fél órát meneteltünk a Rosita mentén, tizenöt kilométert tettünk meg. A térképünk teljességgel használhatatlan, egy patakot jelzett, és nekünk útközben négyen is át kellett kelniük. Sok friss lábnyomot találtunk, nyilvánvalóan forgalmasabb közlekedési útvonalat kereszteztünk. Papi lőtt valamilyen menyétszerű kis rágcsálót, állítólag hochinak hívják, a húsa émelyítően édeskés, de kukoricával együtt nagy nehezen legyűrtük. Kukoricánk ezzel kifűjt, már csak néhány csővel maradt, holnap addig kell mennünk, amíg egy házra vagy tanyára nem találunk, ahol vásárolhatunk valamit.

Június 18.

Felégettünk minden hidat magunk mögött: reggelire megettük az utolsó kukoricánkat is. Olyan tempóban vágtunk neki az útnak, hogy érződött: mindenki az életéért hajt. 11 órakor két és fél órás erőltetett menet után elértünk egy elhagyatott tanyához, mely valóságos eldorádónak bizonyult: kukoricát, jukkagyökeret, rizst, joco-tököt és

cukornádat találtunk, ennek a levét rögtön ki is sajtoltuk a présben.

Nekiláttunk, hogy hús és zsír nélkül valami ebédet próbáljunk főzni, közben Benignót és Pablót kiküldtem felderítésre. Két óra felé Pablo visszatért egy paraszttal, akit ötszáz méterre tőlünk, a kunyhója előtt kapott el, később Benigno is befutott néhány fogollyal. Ezek a parasztok legalább annyira akadályoztak minket, mintha mi volnánk az ő fogságukban, így dörgedelmes szentbeszéddel elbocsátottam őket. A biztonság kedvéért éjszakára másik táborhelyre vonultunk át.

A magasság: 680 méter.

Június 19.

Lassú ütemben tizenkét kilométert meneteltünk, amíg elértünk az Abapo-majorhoz, ez három házat foglal magába, és mindegyik házban több család lakik. Az embereket valósággal össze kellett terelni, hogy beszélni tudjunk velük, mert olyanok, mint a tehetetlen kis állatok. Úgy általában barátságosan fogadtak minket, kivéve egy Calixto nevű gazdát, aki igen zárkózottan viselkedett, és még egy tojást sem akart eladni nekünk – ő hivatalból is ellenségünknek tekintette magát, mert a közelmúltban egy katonai bizottság a major bírójává nevezte ki.

Szürkületkor három férfi haladt át a tanya melletti úton, Mauser-puskát és revolvvert hordtak maguknál. Érthetetlen és megbocsáthatatlan mulasztások sorozata történt: Inti ugyan elfogta és kihallgatta őket, de náluk hagyta a fegyvereiket, Antonio pedig olyan felületesen vigyázott rájuk, hogy le tudtak lépni. Calixto bíró azt erősítette, hogy mind a hármat jól ismeri: a közeli Postrer Valiéba való kereskedők – ez a protektor csak még gyanúsabbá tette az ügyet.

A magasság: 680 méter.

Június 20.

Hajnalban átjött hozzánk a szomszéd tanyáról egy Paulino nevű legény, és közölte velünk, hogy Calixto hazudott, a tegnapi este három személy nem kereskedő volt, az egyikről például biztosan tudta, hogy a rendőrség hadnagya. Értesüléseit biztos helyről szerezte; titkos menyasszonyától, aki „civilben” Calixto lánya. Ez a fiú az első ember itt, aki segíteni akar nekünk, Inti kis mosollyal hozzátette: lehet, hogy egyben az utolsó is.

Inti néhány emberrel elment a bíróhoz, és ultimátumot nyújtott be neki: ha kilenc óráig nem keríti elő a rendőrtisztet és két társát, ott helyben agyonlőjük. Sűrű könnyhullatások közepette végül megmutatta a vermet, ahol a szökevények elrejtőztek. A járőr a rendőr hadnagyon kívül még egy csendőrből állt, aki önkéntesként csatlakozott hozzájuk. Egy ezredes küldte ki őket, a Postrer Valle-i helyőrség parancsnoka, feladatuk abból állt, hogy mintegy négy napos körúttal ellenőrizzenek le több fontos hadászati pontot az Oscura folyó mentén. Mivel nyilvánvalóan kémekkel és nem katonákkal álltunk szemben, először arra gondoltam, hogy ki kell végezni őket, de később úgy döntöttem, nincs értelme a vérengzésnek, elengedjük mind a hármat. Szigorú eligazítást tartottam nekik a háború törvényeiről, és megígértem, hogy legközelebb nem ússzák meg szárazon. Coco már csak legyintett, és a szemem közé nevetett: úgy látszik, kevés ellenségünk van, hogy ennyire vigyázok rájuk.

Tudni akartam, hogy juthattak át biztosítónalunkon, személyesen jártam utána, kiderült, hogy Aniceto önkényesen elhagyta a posztját, és átment beszélgetni őrpárjához, Julióhoz – a kémek az így támadt résen szivárogtak át. Anicetónak nem ez az első linksége, egyszer már rajtakaptam azon, hogy elaludt őrségben. Büntetésül egy hétre konyhai segítőnek osztottam be kenyéren és vízen, nem ehet egy falatot sem a mai fenséges disznósültünkből.

Június 21.

Az „öregasszony”, anyám születésnapja. Sokat álmodok róla, és nem tudom halottként elképzelni.

Két napon át valósággal futószalagon rángattam ki a helybeliek rossz fogait, kiérdemeltem „Fernando, a tanyai foghúzás érdemes művésze” elnevezést. Ma este sajnos be kell csuknom jól bevezetett rendelőmet, mert tovább kell vonulnunk. Indulás előtt megbeszélést tartottunk Intiékkel, büntetésből magunkkal akartuk vinni Calixtót, de a bíró súlyosan megbetegedett vagy nagyon jól megjátszotta magát. Inti azt ajánlotta, hogy Paulinót, aki leleplezte a „kereskedőket”, próbáljuk meg beszervezni, ő talán képes lesz kivinni üzeneteinket a hadsereg gyűrűjéből. A fiú beesett mellkasa és nehéz, húzó lélegzetvétele külön vizsgálat nélkül elárulja a tüdőbajt, de őszintén rokonszenvezik az ügyünkkel, az első szóra elvállalta a megbízatást, megígérte, hogy eljuttat egy üzenetet egy cochabambai címre, adtunk neki egy levelet Inti feleségéhez, négy rejtjelezett jelentést Manilának és négy újságoknak szánt közleményt, ezek közül a negyedik volt a legfontosabb: ismertettük benne a gerillánk felépítését és céljait, megcáfoltuk az Inti haláláról terjengő híreket. Valószínűleg ez a vállalkozás az utolsó esélyünk, hogy helyreállítsuk kapcsolatainkat a „várossal” – majd meglátjuk, hogy sikerül. Hogy ne kompromittáljuk Paulinót, időnek előtte megköttözzük, és úgy visszük magunkkal, mintha a foglyunk lenne.

Elindultunk, én az egész hadjáratunk során most először öszvérhátra kaptam. Egyórai menetelés után a három „kereskedőtől” elvettünk minden személyes holmit – beleértve a karórákat és a cipőket is, aztán újukra engedték őket. Mi továbbvonultunk, félórával később táboroztunk le.

A magasság: 750 méter.

Június 22.

Meneteltünk három kemény órát, folytonosan felfelé kaptatva. Elhagytuk az Oscura folyót, majd egy vízmosáshoz jutottunk ki. Itt próbáltuk meghatározni helyzetünket a térképen, minden jel arra vallott, hogy Florida faluig még legalább hat kilométert kellene megtennünk, igen nagy szintkülönbséget leküzdve. A közelben Piray volt a másik lakott hely, Paulino azt mondta, hogy él ott egy sógora, de nem ismeri az oda vezető utat. Rövid tanácskozás után mégis Piray mellett döntöttünk. Először arra gondoltunk, hogy holdfénynél is folytatjuk az utat, de több fáradtsággal járt volna, mint haszonnal.

A magasság: 950 méter.

Június 23.

Csak egy jó órát tudtunk menetelni, mert az ösvényünk hirtelen eltűnt a sűrűben. Egész délelőtt, de még fél délután is hiába kerestük a folytatását, nincs más hátra, holnap egy új utat kell vágni magunknak. Félttem a mai éjszakától, de a Szent Iván-éj nem is volt olyan hideg, mint amilyennek a fáma mondja.

A magasság: 1050 méter.

Az asztmám újra fenyegetődzik, és csak igen kevés gyógyszerartalékunk van.

Június 24.

Négyórás megfeszített menetelés, az eredmény: 12 kilométer. Egyes szakaszokon az út tiszta vonalvezetésű volt, és könnyen járható, másutt derékig érő inda- és túskeáradatban kerességtük a továbbjutást. Egy hihetetlenül meredek sziklafalon ereszkedtünk le, a

közelünkben legeltető kecskepásztorok nyomait követve, végül a Durán-hegy szoknyájánál táboroztunk le, egy vékony erecske partján.

A rádió jelenti, hogy a bányavidéken harcok folynak, Eliseo, maga is bányász, Moises Guevara csapatából kérte, hogy induljunk el Ururi felé, próbáljunk meg segíteni a bányászoknak. Ők a mi természetes szövetségeseink, jelszavuk is ezt mutatja: „a bányavidék Bolívia szabad földje”. A harcuk nem reménytelen, mert megőrizték puskáikat, melyeket annak idején Paz Estenssorótól kaptak, és a mi osztagunkkal egyesülve könnyen lehet, hogy el tudnának bánni a kormánycsapatokkal. Elmagyaráztam neki, hogy lehetetlen: ezernél több kilométert kellene megtennünk – ha egyáltalán ki tudnánk törni a gyűrűből. Eliseo hallgatott, de szemmel láthatóan nem akart beletörődni, hogy nem segíthet bányász vérein.

Asztmám erősödik, masszázssal kísérletezek: megpróbálom nyomogatással kitisztítani a váladékkal telt kishörgőket. Nem nagyon sikerült.

A magasság: 1200 méter.

Június 25.

Követjük az ösvényen a pásztorok nyomait, de egyelőre nem sikerül befogni őket. Délelőtt láttunk egy leégett méntelepet, ahogy a szél ráfúj, még fel-felizzott a parázs, egy repülőgép körözött fölötte, nem tudom, volt-e valami köze a tűzhöz. Továbbhaladtunk, és 16 órakor megközelítettük Pirayt, Paulino nővérenek lakóhelyét. Paulino egy tanyabokorhoz vezetett minket, mely három házból állt: az egyikük omladozó, elhagyott régiség, a másik szemmel láthatóan lakott épület volt, de nem mutatkoztak benne emberek, a harmadikban élt a nővér a családjával. Négy gyerek ugrándozott a ház előtti sárban, melyet a kiöntött szennyvízből keverték, a férj a szomszédal bement a közeli Floridába. Semmilyen gyanús körülményt nem

tapasztaltunk, így kiadtam az utasítást a táborverésre. Biztonság kedvéért öt emberrel lesállást állítottunk fel a Floridába vezető út mentén.

Vettünk egy üszőt, rögtön le is vágtuk, de már mindenkől kifogytunk, ami a hús elkészítéséhez szükséges lett volna. Cocót beküldtem vásárolni a faluba, dolgavégezetlenül tért vissza: ötven katona vette be magát Floridába, és állítólag még hetven-nyolcvan embert várnak. Főzelék és kenyér nélkül, csak hússal ettük a húst.

Az argentin rádió szerint a „XX. Század-táró” környékén a katonák 87 embert öltek meg, a bolíviai adók nem említenek számokat. A bányászokat lefegyverezték, a „szabad bányászövezet” megszűnt létezni, most már távlati elképzeléseinkben sem számíthatunk a támogatásukra.

Asztmám tovább erősödik, minden egyes roham birkózás a fulladás ellen – a győzelem legkisebb esélye nélkül. Éjszaka nem tudtam aludni, az orvosságom már elfogyott, inhalálni nem lehet, felvettem a már rég kikísérletezett testhelyzetet: karomat egy alacsony tuskónak feszítve megmerevítettem a vállamat, és a fejemet is hátrahajtottam, hogy megkönnyítsem a mellkasi izmok és a nyaki mellékerek munkáját. Egyórás kínlódás után tapadós, üvegszerű nyálka szakadt fel a torkomban, és csillapodott a roham.

Június 26.

Fekete nap. Épp kiküldtem öt embert, hogy váltsák le a lesállásban őrködőket, mikor a távolból sorozatok hallatszottak, úgy tűnt, mintha a mi M-1-eseink tüzeltek volna. Felugrottunk a lovainkra, és a dörrenések irányába vágtattunk. Az elővédünk állásaiba érve különös látvány tárult elénk: teljes napsütésben és halálos csendben négy katona holtteste feküdt egymás mellett, lent a folyóparti fövényen. Számolnunk kellett rá, hogy társaik itt bújtak el valamelyik

domboldalon, és lesnek minket, ki akartuk várni, míg teljesen besötétedik, és akkor majd megpróbálunk hozzájutni a fegyverekhez. 17 óra volt, már alkonyodott, mikor bal felől ágak reccsenése hallatszott, kiküldtem Antoniót és Pachungót, hogy nézzenek körül ebben az irányban, de ne lőjenek vaktában, előbb gondosan mérjék fel a helyzetet. Alig indultak el, egy sortűz dördült el, a lövöldözés hamarosan általánossá vált. Harcálláspontomról úgy mértem fel a helyzetet, hogy csapdaállítás közben csapdába estünk, csak mi veszíthetünk, így parancsot adtam a visszavonulásra. Éreztem, hogy a visszavonulásunk üteme veszélyesen lassú, rossz sejtelveim hamarosan beigazolódtak, az utóvéd két sebesültet jelentett: Pombo a lábán sérült meg, Tumaini haslövést kapott. Lélekszakadva a házhoz szállítottuk őket, és a rendelkezésre álló kezdetleges eszközökkel mindkettőt megműtöttem. Pombo könnyebb eset volt, nála a golyó nem sértett meg életfontosságú szerveket, a seb legföljebb a járásban gátolja majd egy darabig, de Tumaininek szétroncsolódott a mája, és bélperforációk is felléptek nála.

Tumaini félig már eszméletlenül könyörgött társainak, hogy adják át nekem a karóráját, ők nem értek rá teljesíteni a kérését, mivel épp azzal voltak elfoglalva, hogy a sebesülteket felkészítsék a műtetre, Tumaini akkor maga csatolta le, és odaadta Arturónak. Ezzel a mozdulattal jelezni akarta kívánságát, hogy az órát juttassák el a fiának, akit még sohasem láthatott szemtől szembe, mert később született, mint ő elindult volna Kubából. Tudta, hogy én már más, korábban elesett bajtársaink utolsó küldeményeit is átadtam a fiaiknak. Magamhoz vettem az órát, és megígértem, hogy megőrzöm a harcok végéig. Egy pillantást vettem a mutatókra; percre annyit jeleztek, mint az én órámon, pedig még tavaly novemberben, a harcok kezdetén igazítottuk össze.

Tumaini operáció közben meghalt. Elválhatatlan barátomat, árnyékomat vesztettem el vele, aki hosszú évek óta próbáját adta makulátlan hűségének, ha a fiam halt volna meg, őt sem sirathattam volna meg jobban. Nagyon kell hinnünk küldetésünk igazságában,

hogy legyen erónk továbbmenni ilyen veszteségek után. Holttestét egy ló hátára fektettük, elvisszük magunkkal, és valahol messzebb innét eltemetjük majd.

Kilenc lóval indultunk el, Paulino nővérenek szomszédjától „kölcönöztünk” néhányat.

Június 27.

Hajnalfelé, mikor úgy ítéltük meg, hogy sikerült lerázni üldözőinket, megálltunk, és teljesítettük gyászos kötelességünket: eltemettük Tumainit. Nem volt ásónk, nem tudtunk megfelelő mélységű gödröt ásni, a sírba letettük mellé a pipáját és minden más személyes holmiját. Összesen huszonnégyen maradtunk.

Folytattuk utunkat, a felkelő nap már Tejeria közelében talált minket. Itt megpihentünk, majd 14 órakor újra elindult az elővédünk, a derékhad félórával később követte. A 15 kilométeres út mérhetetlenül hosszúnak tűnt, sokan le-lemaradva csak vonszolják magukat. Útközben ránk is esteledett, meg kellett várnunk a hold felkeltét, hogy továbbmehessünk. 2.30-kor értünk el egy parasztházhoz, itt letáboroztunk. Paulinóval még egyszer megbeszéltük a teendőit, a találkozás lehetséges módjait és helyeit, a „holt kezeket”, a postaládákat, aztán elköszönt, visszavitte magával a lovakat, melyeket a nővére szomszédjától hoztunk el.

A magasság: 850 méter.

Június 28.

Egy paraszt hajlandó lett volna elvezetni minket annak az útnak a kereszteződéséig, mely valamilyen don Lucas házához vezet, negyven pezót kért a kalauzolásért. Úgy döntöttünk, hogy nem vesszük igénybe

a szolgálatait, egy közelebbi házat választottunk célul, melyhez egy ciszterna is tartozott. Később indultunk el a tervezettnél, ráadásul az oszlop farka: Moro és Papi annyira elhúzta az időt, hogy a déli híreket sem tudtam meghallgatni. Menetelésünk tempója minden kritikán aluli, óránként átlagban egy kilométert teszünk meg. Este bejött egy bolíviai adó, ismertette a hadsereg közleményét a tegnapelőtti csatáról, három halottat és két sebesültet ismertek be – egy halottat tehát letagadtak. Kellemes meglepetés, hogy Paulino egyelőre még nem jelentett fel minket a katonáknál – legalábbis nem mondták be.

A célpontul választott házat – egy Zea nevű paraszt tulajdona – üresen találtuk, csak az istállóban kérődzött néhány tehén a borjaikkal.

A magasság: 1150 méter.

Június 29.

Keményen megbíráltam Morót és főleg Papit állandó lemaradásaikért. Fel kellett kapaszkodnunk egy 1800 méter magas hegytetőre, don Lucas házához, hogy ne érjenek minket kellemetlen meglepetések, Pombo előrelovagolt néhány emberrel. Az öreg Lucas különös figura, bőre barna, mint a kordován csizma, de a bemutatkozást azzal kezdte, hogy feltúrta az inge ujját, és megmutatta, hogy a karja szőrös – ezzel azt akarja bizonyítani, hogy nem folyik benne indián vér, olasz származásúnak mondja magát. Két lánya szolgálja ki a rigolyáit, mind a kettő erősen golyvás, düllelt szemeik majdnem kiugranak a helyükről – azt hiszem, nem fogják kísértésbe hozni embereimet.

A közelben még két házat találtunk, egyikben egy alkalmi munkás lakik, szegény, mint a föld, a másikban egy jómódú paraszt – ingerelt a vágy, hogy felhalmozott javaiból átvigyek valamennyit szegény

szomszédjához, de tudom, hogy nekünk hamarosan tovább kell mennünk, és csak a napszámosnak lenne baja az igazságtévésből.

Az éjszaka hideg volt, és az eső is esett. Reggel beszéltünk néhány paraszttal, akik a kulákhoz jöttek fel dolgozni, azt állítják, hogy félnapi járásra vagyunk Barchelon falutól, de az odavezető ösvény igen rossz állapotban van. Don Lucas, aki mélyen rokonszenvezik velünk, „mint fehér ember a fehér emberrel!”, azt mondja, hogy hazudnak, az út kitűnő, a legkényesebb luxuskocsi is végigmehetne rajta.

Az út melletti tisztáson megbeszélést tartottunk az osztaggal. Chinót példaképnek állítottam a többiek elé, mert leküzdötte rövidlátását és számtalan más hátrányát, és a legjobbak sorába emelkedett. Nem hallgattam el viszont, hogy mélyen elégedetlen vagyok menetelésünk lassú tempójával, az önfegyelem hiányával, hogy a biztonsági szabályok elhanyagolása miatt Tumaini életét veszítette, megígértem, hogy a jövőben a legszigorúbban meg fogok büntetni minden felelőtlenséget. Pombo kért szót, mint az osztag egyik legtapasztaltabb katonája, túlságosan is átlátszónak találta a taktikánkat, szinte csak egyetlen elemet alkalmazunk: az előretolt lesállást az utak mentén. Az ellenség azt már kiismerte, és ellencsapdákat is fel tud állítani. Kétségtelenül igaza van, beismertem, hogy az én taktikai ismereteim igen szerények, de mikor megkérdeztem Pombót, hogy milyen új módszereket javasolna, ő is csak hallgatott.

Június 30.

Restelkedve ugyan, de leszüreteljük don Lucas „faji szolidaritásának” gyümölcseit, az öreg használható adatokat közölt távolabbi szomszédjairól. Kiderült, hogy nemrégiben katonák jártak náluk, és próbálták megagítani őket. Három szomszédal is beszéltünk, egyikük Adolfo Diaz, a körzet katolikus

parasztszervezetének főtitkára, és méltóságánál fogva a kormányzat feltétlen híve, de megpróbált jó képet vágni hozzánk. Azt a tanácsot adta, hogy mély benyomást tennénk a környék parasztságára, ha egy traktort ajándékoznánk nekik, pontosabban ott hagynánk nála a traktor árát – Barrientos elnök ezt számtalanszor megtette választási körútjain. Persze beintettünk neki. A másik szomszéd egy öreg fecsegő, aki valósággal lázba jött, hogy közönségre talált bennünk, titokzatos arcot vágott: ha majd egész Bolíviában komolyra fordul a forradalom ügye, ne felejtsünk el egy géppisztolyt küldeni neki is, felírta a nevét és címét egy papírra. Alig tudtuk lerázni magunkról. A harmadik szomszédon látszott, hogy érdekes dolgokat tudna mondani, de abba a típusba tartozott, amelyik a hideg levest is megfűjja. Szerencsére don Lucas megígérte, hogy segíteni fog minket utunkban Barchelon felé. Egész nap esett, és fújt a szél, pihenéssel töltöttük az időt.

Ami a politikát illeti, Ovando tábornok, a hadsereg főparancsnoka hivatalosan is bejelentette, hogy én Bolíviában vagyok, tehát végre kiosztottuk a lapokat, elkezdődhet a parti. Bevallom másképpen képzeltem el a megjelenésemet, azt hittem, egész Bolívia a sarkaiban megremeg, ahelyett a fiesták bikájára hasonlítok, melynek a vérét a picador megcsapolta, mielőtt végre szembekerülhetne a torreáddal.

Ovando tábornok azt is közölte, hogy személyünkben a bolíviai hadsereg tökéletesen felkészített gerillákkal került szembe, sorainkban számos vietkong parancsnok található, akik Vietnamban az amerikai elit alakulatokat is szétzúzták. Nem tudni, miért túlozzák el az erőnket; így akarják értékesebbé tenni esetleges győzelmüket, vagy több segítséget próbálnak kizsarolni az Egyesült Államoktól? Ovando kijelentéseiben folyton Debrayre hivatkozott, aki, úgy látszik, a kelletténél többet beszél, bár nem tudhatjuk, hogy milyen körülmények között és milyen okokból mondta azt, amit mondott.

Az én számlámra írják a bányászfelkelést is, én irányítottam volna az egészet, gondosan egyeztetve a megmozdulásokat a mi nacahuasui akcióinkkal. Egyre szebb a menyasszony, ki gondolta volna, hogy

Fernando, a Tanyasi Foghúzó Mester ilyen sokra viszi majd?!

És még mindig nem volt vége a híreknek, azt is bejelentették, hogy Bigotes meghalt. Naivság volt feltételezni, hogy a katonák nem ölik meg őt, túl bátor és túl intelligens volt ahhoz, hogy ellenségeink életben hagyják. A világnak most, úgy látszik, a legkülönbek vértanúságára van szüksége.

Arturónak sikerült lelket lehelnie a nagyobb teljesítményű rádiókba is, szinte azonnal üzenetet vettünk Kubából. Közölték velünk, hogy Peruban alig-alig fejlődik a partizánmozgalom, hiába fektettünk bele tengernyi pénzt, nincs sem fegyverük, sem elég emberük – aki csakugyan harcolni akart Peruban, az a néhány ember mind itt van velünk Chino vezetésével. Azt is bejelentették, hogy itt Bolíviában állítólag földalatti akcióba kezdett a megdöntött régi elnök, Paz Estenssoro, különféle ezredesek és földbirtokosok támogatják. Egy szót sem hiszek az egészből.

Július 1.

Bár az idő nem tisztult ki még teljesen, nem maradhattunk tovább, elindultunk Barchelon felé. Don Lucas, öreg „fajtestvérünk” búcsúzóul még egyszer eligazított bennünket, de az út így is elég meredeknek és csúszósnek bizonyult, egész nap csak leereszkedtünk és felkapaszkodtunk különféle sziklahasadékok falán. Az első út menti tanyánál letáboroztunk, a házban csak két ijedt kisgyereket találtunk, reszketve figyelték minden mozdulatunkat.

Barrientos ma sajtókonferenciát tartott, ő is megerősítette a hírt, hogy Bolíviában tartózkodom, azt jósolta, hogy néhány napon belül likvidálnak minket: „ez a becsvágyó és pökhendi argentin doktor nem hagyja el élve hazánk határait.”

A magasság: 1550 méter.

Július 2.

Erős lejtőn haladva dél körül utolértük az elővédünket, mely egy magaslaton foglalt el állást. Átkelve egy narancsligeten, lejutottunk a Piojera folyó partjára, don Nicomedes Arteaga udvarházához. A földbirtokos családjával egy nagyobb épületben lakik, a környező kunyhókban pedig a kávéföldön dolgozó béresek találnak alkalmi szállást – ők a közeli falvakból járnak be.

A parasztok gyanakodva fogadtak bennünket, de később hajlandók voltak élelmiszert eladni, sőt szivarokat is vásároltunk tőlük. Bőségesen megvacsoráztunk, aztán körülnéztünk a környéken: a Piojera folyó végig zárt és meredek kanyonban fut, tutajt képtelenség volna lebocsátani. A völgyből egyetlen kijáratot találtunk, ehhez is meg kell mászni egy meredek hegyhátat. Még lejjebb ereszkedtünk, táborunk már csak 950 méter magasságban fekszik, a levegő sokkal enyhébb, de semmi sincs ingyen; csapatosan támadnak ránk a kullancsok és a marigüyk.

Nem mutatkoznak komplikációk Pombo térdével, de nem javul olyan ütemben, mint elvárható volna, ezt valószínűleg a kényszerű végeérhetetlen lovaglások okozták.

Július 3.

Ma nem vonultunk tovább, szerettem volna, ha Pombo egyszer alaposan kipihenteti a lábát. Lementünk vásárolni, a parasztok eléggé magas árakat szabnak nekünk – gyanakvásuknál úgy látszik, csak a haszonvágyuk erősebb. Ellőttem utolsó filmkockáinkat is, bizonyára nagy érdeklődést váltanak ki majd, nekünk csak három jelentéktelen feladatot kell megoldani: elő kellene hívni a kockákat és kinagyítani – mindezt a dzsungel körülményei között, végül találni egy embert, aki elviszi. Délután jött egy repülőgép, a motorzúgástól valaki

pánikba esett, és kiabálni kezdett, hogy rögtön bombázni fognak. A parasztok kirohantak a kunyhóikból, és elbújtak az erdőben.

Az asztma változatlanul kínoz, éjszaka a már megszokott merev pózomban küszködtem a rohammal, Moro meghallotta a fuldoklást, és mivel többet nem tehetett, részvevően leült mellém. Mikor magamhoz tértem, elbeszélgettünk, Moro egy érdekes orvosi közleményt említett: német asztmakutatók megfigyelték, hogy szinte minden asztmás beteg az átlagosnál erősebben, infantilis szenvedéllyel kötődik az anyjához. Egy pszichológus úgy fogalmazta meg, hogy: „náluk az asztmás roham nem más, mint kiáltozás az anya után”. Végiggondolva emlékeimet Celiáról, el kell ismernem, hogy ez az állítás tartalmazza az igazságnak egy töredékét.

Július 4.

Nekivágtunk az útnak Angostura irányába. Megmásztuk a hegyhátat, és éjszakára kijutottunk az országúthoz, állást foglaltunk el egy magányos temetővel szemben.

Este a rádióban egy észak-amerikai szakértő tartott előadást a fejlődés távlatairól, Lyndon Johnstont idézte: többet ér öt dollárt kiadni a népszaporulat elleni harcra, mint százat beruházni a gazdasági élet fejlesztésére. Régi nóta: harcolni akarsz a szegénység ellen? Őlj meg egy koldust!

Július 5.

Elfogyott nyomorúságos gyógyszerartalékom utolsó maradványa is: egy Collyrium nevű szer, mely erős adag kortizont tartalmaz, csak végszükségben, elviselhetetlen rosszulléteknél vagy harchelyzetekben fecskendeztem be magamnak – rövid megkönnyebbülést adott. Most

egy különösen erős rohamban öntudatlanul fetrengtem, Inti és Antonio nem törődve tiltakozással úgy döntött, hogy el kell foglalnunk egy falut, ahol gyógyszertár működik. A 15-16 kilométerre fekvő Sumaipatát választották ki.

Július 6.

Pirkadatkor elindultunk Sumaipata felé, útközben átvonultunk egy térképen nem jelzett szórványtelepülésen, az emberek megláttak minket, és pánikban elmenekültek. „Amerre járunk, szinte visszahúzódnak a vizek is.” Szürkületkor elértük az 1600 méter magas Palermo-csúcsot, innen már lefelé vezetett az út. A falu szélén találtunk egy kis vegyesboltot, választéka szegényes volt: néhány cső spanyol paprika, penészes sajt, papírzsákban zöld kólalevelek, pár üveg singani, szögek, némi petróleum – taláalomra vettünk ezt-azt. Vonulásunk belenyúlt az éjszakába, míg végre sikerült kijutnunk az úthoz; itt egy kis kunyhó állt, egy paralitikus öregasszony lakott benne, rikácsolva szidalmazott bennünket, azzal fenyegetődzött, hogy az *apja*, majd ha megjön, ellátja a bajunkat, az elővédünk nem volt különösebben boldog, hogy épp ebbe a kunyhóba kellett bevennie magát. Azt a tervet dolgoztuk ki, hogy elkapunk egy Sumaipatából jövő teherautót – mert ennek a vezetője tisztában kell hogy legyen a faluban uralkodó helyzettel, és mint ismerőst, a katonák is könnyebben átengedik az országúti ellenőrző ponton. Mi is felszállunk majd a kocsira, és a sofőrrel együtt visszamegyünk a faluba, elfoglaljuk a helyi biztonsági erők őrszobáját, bevásárolunk a patikában, ami gyógyszert találunk a kórházban, azt is összeszedjük, veszünk konzerveket, édességet, és eltűnünk.

Tervünkön hamarosan változtatni kellett, mert a várt irányból nem jöttek teherautók, viszont hírt kaptunk arról, hogy Sumaipata előtt a katonák nem ellenőrzik a kocsikat, így nincs okvetlen szükségünk olyan sofőrre, aki ismeri a helyi körülményeket. Az országút

ellenkező irányába Papit öt emberrel akcióba küldtem, simán feltartóztattak egy Santa Cruzból jövő teherautót, mögötte jött egy másik is, mely együttérzése jeleként szintén megállt, nem volt mit tenni, ezt is el kellett fognunk. Hangos csetepaté kezdődött egy szenyorával, aki nem akart lekászálódni a kocsiról, vita közben befutott még két teherautó végképp eltorlaszolva az utat. Papi szerencsére úrrá lett a helyzeten, bejelentette, hogy minden kocsinak meg kell állnia néhány percre, mert szabad utat kell biztosítani a környéken mozgó katonai erőknek. Utasításának nyomatékot adott, hogy a hadseregtől zsákmányolt egyenruhát viselt.

Az elsőként megállított teherautóval Papiék bementek Sumaipatába, elfogták a helyőrség parancsnokát egy őrmesterrel és két közcsendőrrel együtt, kiszedték belőlük a jelszót, ennek segítségével villámgyorsan átjutottak az őrvonalon, és rajtaütöttek az iskolából átalakított kaszárnyán. A katonák közül csak egy kísérelt meg ellenállást, őt rövid tűzharcban megölték. Papi elküldte bevásárolni Juliót és Pachungót, nekik fogalmuk sem volt, hogy milyen gyógyszerek kellenének az osztagnak és nekem, a patikus rájuk szóta minden eladhatatlan vagy lejárt érvényességű áruját, több mint ezer pezót fizettetett ki velük.

Az akcióban Papiék öt Mausert és egy ZB-30-as gépfegyvert zsákmányoltak, tíz fogoly katonát elvittek egy kilométerre, ott levetkőztették és meztelenül elzavarták őket. Az egész vállalkozást sikeresnek kell tekintenünk, mert a falusi lakosok és az utasok szeme láttára zajlott le, visszhangja messzire terjed majd. Éjjel két órakor újból útnak eredtünk, magunkkal cipelve zsákmányunkat.

Július 7.

Megállás nélkül meneteltünk egy cukornádültetvényig, ahol egy, már korábbról ismert paraszttal találkoztunk. Félelmét továbbra sem tudta legyőzni, de megpróbált nyájasan viselkedni, eladott nekünk egy

disznót, és figyelmeztetett minket, hogy a környéken nagyobb csapatösszevonások folynak, San Juanban 100, Ajasban pedig már 300 katona tartózkodik. A bányavidéken nyilván enyhült a feszültség, és a hadsereg vissza tudja irányítani az erőit, hamarosan újabb akciókra számíthatunk. Taktikájukban új, érdekes vonás, hogy nem alakítanak ki határozott vonalú frontokat, hanem hol itt, hol ott tűnnek fel – szinte a gerillataktikát alkalmazzák.

A paraszt szájában néhány törött fekete fog meredezett, hálám jeléül felajánlottam neki, hogy kihúzom, először beleegyezett, aztán meggondolta magát, és eliszkolt.

Asztmám egyre erősödik, Pachungo és Julio, a két balkezes gyógyszervásárló büntudatosan járkal körülöttem, felajánlják segítségüket, de hát nem foglalhatunk el mindennap egy falut két csomag tablettáért.

Július 8.

Reggel elindultunk a cukornádültetvény szélén álló parasztháztól, különös óvatossággal biztosítottuk menetünket, de az út végig nyugodtnak mutatkozott, katonáknak se híre, se hamva. Összetalálkoztunk néhány San Juanból jövő paraszttal, azt állították, hogy semmiféle katonák nem érkeztek a falujukba. Úgy látszik, megint átverték minket, tegnapi házigazdánk még a környékről is el akarta riasztani az osztagunkat. Vagy két mérföldet mentünk a folyót követve Piray irányába, járjuk ismétlődő végtelen köreinket, a megbeszélés szerint Paulino itt hagyta üzenetet a nővérének. Útközben találtunk egy barlangot, ide húzódtunk be éjszakára.

Hogy egyáltalán folytatni tudjam az utat, átnéztem a gyógyszerésztől vásárolt egész csődtömeget, kikevertem valami kotyvalékot, 1/900-as adagban öntöttem hozzá adrenalint. Nem bizonyult valami hatásosnak, ha Paulino nem teljesíti a feladatát, nem

lesz más választásunk: vissza kell térnünk a Nacahuasuhoz, és valamelyik titkos raktárban kell keresnünk gyógyszert.

A rádió bementa, hogy George Andrew Rothot, az angol újságíró ma óvadék ellenében szabadon bocsátották. Semmi kétségem nem volt, hogy kimosakszik, ügyes és rámenős fickó, ha egész Amerikában két szelet kenyér volna, abból másfél biztos az övé lenne.

Július 9.

Mindjárt indulás után utat tévesztettünk, és egész délelőtt keresgéljük a továbbvivő ösvényt. Délfelé találtunk egy bizonytalan és meredek csapást, mely az eddig elért legmagasabb pontra, 1840 méterre vitt fel minket. Kevéssel később bokroktól eltakart kis barlangot találtunk, itt megálltunk éjszakára.

A rádió bementa, hogy a Comibol Részvénytársaság 14 pontból álló egyezményt kötött a Catavi és a „XX. Század-táró” bányászaival – hallgatva a részleteket megbizonyosodtam, hogy ez a megállapodás a munkások teljes vereségét jelenti. Eliseo, a bányász nekem ugrott, és szemrehányásokkal halmozott el, mintha én lettem volna az oka a felkelés leverésének.

Július 10.

Hajnalban tovább akartunk indulni, mikor kiderült, hogy hiányzik Eliseo. Őrjáratokat küldtem ki a felkutatására, de eredménytelenül tértek vissza. Nem tartom valószínűnek, hogy ellenséges felderítők ölték volna meg vagy ragadták volna el, nyilvánvalóan megszökött. Elégedetlen volt magatartásunkkal a bolíviai bányászfelkelés ügyében, és ez az indulat elhomályosította előtte minden célunkat. A szökését személyes kudarcomnak érzem, mert korábbi

beszélgetéseink során nem tudtam meggyőzni Eliseot – talán azért nem sikerült, mert az én szívemben sohasem lengedeztek nemzetiszínű lobogók.

Későn tudtunk elindulni, mert az egyik lovunk elveszett, és csak nagy sokára került elő. Egy régi, járatlan úton elértük a hegyvidék eddigi legmagasabb pontját: 1900 métert. 15.30-kor egy elhagyatott hegyi esőkunyhóra találtunk, a tetőzete már szétbomlott, de a fonott oldalfalak még nyújtottak némi védelmet a sivító szélről, így letáboroztunk. A házon túl aztán már minden út véget ért, felderítőink elindultak egy emberektől vagy állatoktól származó homályos nyomon, de ezek is elenyésztek. Velünk szemben gyümölcsösöket látni, melyek valószínűleg Filo községhez tartoznak.

A rádió bejelentette, hogy ütközetre került sor a gerillákkal El Dorado térségében, a hadsereg egy sebesültet vallott be, a gerilláknak természetesen többet: két halottat tulajdonítanak. El Dorado Sumaipata és a Rio Grande között fekszik, ha a hírben szereplő gerillák Joaquíné, akkor tegnapelőtt a közvetlen közelükben jártunk, és most valószínűleg újra távolodunk egymástól.

Debray és Mauricio ismét nyilatkoztak, kijelentették, hogy mozgalmunk győzelme esetén nem állna meg Bolívia határainál, hanem a láng átcsapna az egész latin-amerikai földrészre is. Erről nem lett volna szabad beszélniük, mert a veszélyérzet fokozott erőfeszítésre készíti ellenségeinket, még szorosabbá válik ellenünk a diktátorok Internacionáléja.

Július 11.

A zuhogó esőben és áthatolhatatlan ködben visszafordulásra kényszerültünk. Az elővéd Miguel vezetésével nekivágott a meredek lejtőnek, hogy utat nyisson, mi megpróbáltuk követni, de a patakokban átfolyó eső eltüntette minden jelzést és terepvonalat, az előőrs

hamarosan el is tűnt a szemünk elől. Estére visszaértünk a barlanghoz, itt letelepedtünk, és levágtunk egy borjút. Sehol sem találtunk száraz fát, gázolajjal kellett elindítanunk a tüzet, a hánytató bűdös olajszag a sült húson is érződött.

A rádió bejelentette, hogy a katonák elfogták Eliseót, a bányászt. Ő azt állította, hogy semmi köze sem volt hozzánk, de ruháját paraffinpróbának vetették alá, és a vizsgálat kimutatta, hogy az elmúlt napokban többször is tüzelt lőfegyverrel.

Július 12.

Egész nap nem mozdultunk ki a barlangból, ültünk a tűz mellett, nedves ruháink gőzölögve száradtak a testünkön. Vártuk, hogy jelentkezzen az elővéd, de csak estefelé érkezett meg Julio azzal a hírrel, hogy sikerült leereszkedniük egy déli irányba futó patakhoz. Ma már késő lett volna követni őket, egyébként sem tudok mozdulni, mert az asztmám szabályos fulladási rohamokat váltott ki.

A rádió újabb híreket közölt, melyek sajnos igaznak látszanak. Az Iquiri folyócska mellett egy ütközet zajlott le, melyben a gerillák, feltehetőleg a mi elveszett utóvédünk, egy embere elesett. A holttest a hadsereg kezébe került, beszállították Lagunillasba. Az az önfeledt lelkesedés, mellyel a katonai szóvivő a „holttest” szót kiejtette, még bizonyosabbá teszi, hogy a hír nem egészen alaptalan. Kiről lehet szó?

Július 13.

Reggel, miközben változatlanul zuhogott az eső, nekivágtunk a meredek és csúszós lejtőnek, sokszor nadrágféken haladtunk, csak 11.30-kor értük utol Migueléket. Később az ösvény két ágra szakadt,

az egyik eltért a patak vonalától, ebbe az irányba kiküldtem két felderítőt. Egy óra múlva azzal a hírrel tértek vissza, hogy az út mellett gyümölcsösöket és házakat láttak, egy elhagyott kunyhóba be is mentek. Mi is áttértünk erre az útra, eljutottunk a település szélső házáig, ennek az udvarán rendezkedtünk be. A gazda, egy Aurelio Mancilla nevű paraszt – mindig megkérdezem az emberek nevét, mert azt tapasztalom, hogy utána kevésbé mernek hazudni – késő este ért haza, elmondta, hogy egy öregasszony, a falu bírójának az anyja meglátott minket, és mérget lehet venni rá, hogy azóta már értesítette a katonákat, akik a szomszéd birtokon portyáznak, alig egy kilométerre tőlünk. A biztonság kedvéért egész éjszaka őröködünk.

Július 14.

Éjszaka apró szemű eső hullott, és napközben sem állt el. Délben mégis elindultunk, elrekviráltuk a helyi hatalmasságok néhány tehenét és disznaját, magunkkal vittünk két embert, akik járatosak a környéken: a bíró sógorát és a házigazdánkat. Búcsúzásnál az asszonyok zokogva kapaszkodtak a nyakukba.

Kisvártatva egy útelágazáshoz értünk: az egyik Floridán át Morocóba, a másik Pampába vezetett. Útikalauzunk azt ajánlotta, hogy forduljunk inkább Pampának, mert onnan egy jó állapotban levő ösvény elvezet egészen Mosqueráig, elfogadtuk a tanácsot. Alig tettünk meg ötszáz métert, mikor feltűnt az úton egy katona és egy paraszt, lóhátra kötözve liszteszsákokat hoztak. Mikor megmotoztuk őket, előkerült egy levél, a Pampában állomásozó ötvenfős osztag parancsnoka küldte Filóba a kollégájának. Az ötven katonát soknak találtuk, ezért Pampa helyett ismét Florida felé folytattuk az utunkat, kevéssel később le is táboroztunk.

A rádió nyilvánvalóan cenzúrázott híreiből is ki lehet venni, hogy tovább erjed a világ körülöttünk. Az álforradalmárok sietnek kijelenteni, hogy semmiféle közösséget nem vállalnak a harcunkkal,

lecsatlakozott a hatalomhoz a Forradalmi Munkáspárt, a Forradalmi Trockista Munkáspárt, a Baloldali Forradalmi Párt, a Valódi Forradalmi Párt – és a többi szájtepő is mind, mind. A parasztvezérek viszont nyugtalankodnak, beadvánnyal fordultak Barrientoshoz, hogy erősítse meg szervezetük, a Népi Keresztény Mozgalom kapcsolatát a Falangéval, az ország második legnagyobb politikai csoportosulásával.

Este mondtam Intinek, milyen kár, hogy most nincs száz emberrel több a sorainkban! Inti szárazon megjegyezte: ennek csak egy következménye volna biztos: az, hogy száz emberrel többnek kellene kenyeret adnunk – az összes többi bizonytalan.

Július 15.

Csak lassan jutunk előre, mert a Floridába vezető út igen rossz állapotban van, már évek óta szünetel rajta mindenféle közlekedés. Aurelio azt tanácsolta, hogy jobban haladnánk, ha levágnánk a bírótól elrekvirált tehenet, ajánlatát köszönettel elfogadtuk, és nagy lakomát csaptunk, olyan jólesett, hogy még az asztmám is megjavult tőle. Vacsora után beszélgetni próbáltam Aurelióval, a paraszttal, de ő egykedvűen hallgatott, a végén csak annyit kérdezett: parancsolok-e még valamit, vagy elmehet aludni?

Barrientosnak politikailag úgy látszik a körmére égett a mi gerillánk ügye, bejelentette, hogy elindítják a „Cynthia” hadműveletet, és most már csakugyan néhány óra alatt likvidálnak minket.

Július 16.

Még a szokásosnál is lassabb ütemben haladunk, az ösvényvágás

elveszi minden erőnket, és az állataink is csak kínlódnak a rossz úton. Napszálltára mégis nagyobb bajok nélkül eljutottunk egy kis kanyonig – innen már lehetetlen lett volna továbbmenni felmálházott lovainkkal. Miguel és négy ember előreindult, ha elfáradnak az útvágásban, külön táborot vernek majd maguknak. Mi még felkapaszkodunk egy 1600 méter magas csúcsra, tőlünk nem messze, bal kéz felől emelkedett a Durán-hegység. Vezetőnk szerint nemsokára narancsligetek közé érünk majd.

A rádió ma nem mondott semmi érdekeset.

Július 17.

Sem az ösvény nem javul, sem a menetünk tempója. Mindenki az tartotta a lelket, hogy nemsokára beérünk a megígért narancsligetbe, de a jelzett helyen csak néhány kiszáradt fát találtunk. A környék itt, a Durán-hegység oldalában már ismerősnek tűnik, majdnem biztos, hogy újra a Piray felé vezető útra jutottunk ki. Több mint háromórás kemény menetelés után egy víznyelő mellett táborot verünk. Asztmám továbbra is határozottan javul.

A magasság: 1560 méter.

Július 18.

Egyórányi menetelés után útikalauzunk bejelentette, hogy valahol „elkevert”, és most fogalma sincs, hogy merre járhatunk. Nagy nehezen rátaláltunk egy régi, benőtt ösvényre, Miguelék elindultak rajta, bőszen kaszabolva maguk előtt a machetével, átvágtak a hegyen, és kijutottak a Pirayba vezető út kereszteződéséhez. Egy kis pataknál letáboroztunk, és végre szabadon bocsátottuk a három parasztot a fogságba esett katonával együtt. Persze előbb nekik is megpróbáltunk

a lelükre beszélni, a katonára mintha hatott volna, megígérte, hogy megszökik majd a hadseregből. Coco elment, hogy megnézzé azt a rejtett üreget, melyet Paulinóval titkos postaládának nevezünk ki. Kíváncsi vagyok, hagyott-e nekünk Paulino valamit, de erre még várni kell, mert Coco leghamarabb holnap este érhet vissza.

A magasság: 1300 méter.

Július 19.

Rövid kerülővel eljutottunk egyik régi, álcázott táborhelyünkhöz, lehorgonyoztunk, megerősített őrséget állítva. Vártuk Cocót, aki 18 óra után érkezett meg, teljesen kifulladásra. Jelentette, hogy a Paulino által félretett puska változatlanul a rejtekhelyén fekszik, és a postaládában sem talált semmiféle üzenetet. Alaposan körülnézett, de Paulinónak még a nyomait sem látta. Sajnos annál több nyom található a mi környékünkön, egy nagyobb katonai egység járhatott erre.

Az egész országot megrengető politikai válság bontakozik ki, a következményei egyelőre beláthatatlanok. A legújabb hír, hogy a parasztszervezetek „keresztény sugallatú” politikai pártot alapítottak Barrientos még fokozottabb támogatására. A diktátor megköszönte a bizalmat, és arra kérte a közvéleményt, hogy csak még négy évig hagyják az ő kezében a kormánykereket – a pöffeszkedő egykori ejtőernyős szájából ez úgy hangzott, mint valami könyörgés. Az alelnök, Siles Salinas is sorompóba lépett, beszéde során váltogatva mutatott korbácsot és cukrot. Előbb megfenyegette az ellenzékieket, hogy ha mi hatalomra kerülnénk, az ő fejükkel raknánk ki a kerítést, mert úgymond a kommunistákra is érvényes az a régi tétel, hogy a vakbuzgó hívő nem a pogányt tekinti igazi ellenségének, hanem az eretnekeket. Salinas ezek után általános és feltétlen nemzeti egységre szólított fel, és csak úgy melleleg kihirdette az országban az ostromállapotot. Érdekes volna ismerni valódi szándékait,

feltehetőleg Barrientos helyére pályázik.

Július 20.

Elérve Piray falu határába, különös óvatossággal haladtunk tovább. Mindjárt az első házban találkoztunk Paulino jövődöbeli sógorával, semmit sem tudott a futárunkról, azt leszámítva, hogy a katonák is keresték őt, mivel kitudódott, hogy útikalauzként segített nekünk. A nyomok, melyeket a katonák hagytak maguk után, arra vallottak, hogy egy hete járhattak itt egyszázadnyi erővel, és Florida irányába távoztak. Kiküldtük Cocót négy emberrel: kémleljék ki Florida környékét, és ha lehet, vásároljanak be. Cocóék négy óra felé tértek vissza némi élelmiszerrel és egy Melgar nevű paraszttal. Ezt a Melgart már ismertük, egyszer „kölcsonvettük” két lovát, szerencsére aztán visszajuttattuk hozzá, így most tiszta a lelkiismeretünk. Melgar felajánlotta a segítségét minden előzetes kikötés nélkül, nem állhatnak rosszul a „részvényeink”, ha ez a dörzsölt paraszt jó befektetést lát a nekünk tett szolgálatokban. Coco úgy gondolta, használjuk fel emberünket arra, hogy egy levelet továbbíttassunk vele, de én helyesebbnek találtam, ha előbb egy kockázat nélküli próbát teszünk vele: vásároljon nekünk néhány gyógyszert.

Beszélgetésbe elegyedtünk vele, a legutóbbi idők eseményeiről kérdeztük, Melgar aprólékosan, de kicsit fellengző modorban adta elő a történeteket, szavaiból úgy kellett kihámozni a lényegét. Távozásunk után négy nappal a parasztok felfedezték Tumaini holttestét, melyet a vadállatok kiástak és szétmarcangoltak, megtalálták a pipáját és néhány más, vele eltemetett holmiját is. A hadsereg csak a következő napon merészkedett be a faluba, mikor visszatért a gatyára vetkőztetett hadnagy, és beszámolt róla, hogy mi árkon-bokron túl járunk már. Ázsióink határozottan növekszik, sumaipatai rajtaütésünk történetét is töviről hegyire ismerik a parasztok, azóta a katonákat mindenki kineveti a hátuk mögött.

Mégis engem Melgarnak az a közlése érdekelt a legjobban, mikor egy fegyveres csapatról beszélt, mely közeledik a mi jelenlegi tartózkodási helyünk felé, és a soraiban állítólag egy nő is ott menetel. Melgar erről a Valle Grande-i bíró leveléből értesült, melyet itteni kollégájának írt. Mivel a leírásból Joaquin csapatára és Tányára véltem ráismerni, azonnal elküldtem Intiéket, hogy faggassák ki a levél címzettjét. A bíró szinte mindenben megerősítette Melgar szavait, de azt tagadta, hogy tudna a szóban forgó fegyveres osztagról. Akkor viszont honnan vehette Melgar az értesülését, mert ahhoz túl bonyolult, hogy csak úgy kitalálhatta volna.

A rádió bejelentette, hogy sikerült megállapítani a megölt gerilla kilétét: Moises Guevara bányászvezérrel, utóvédünk harcosával azonos. Ovando tábornok azonban nagyon óvatosan nyilatkozott erről egy sajtókonferencián, kijelentette, hogy ezért a hírért a belügyminiszternek kell vállalnia minden felelősséget. Az emberben felmerül a gyanú, hogy csak úgy vaktában találgattak, vagy blöff az egész?! Éjszaka esett, úgy megáztunk, mint a kutyák.

A magasság: 680 méter.

Július 21.

Az egész napot pihenéssel töltöttük el, közben elintéztük apró-cseprő tennivalóinkat. Melgar elmondta nekünk, hogy egy környékbeli paraszt, az öreg Fenelon annak idején nem a saját tehenét adta el nekünk, és hogy félrevezesse az igazi tulajdonost, azt állította, hogy mi egyszerűen elraboltuk az állatot, egy vasat sem fizettünk érte. Felelősségre vontuk, de az öreg kereken letagadta az egészet. Meghagytuk neki, hogy kártalanítsa a jogos tulajdonost.

Este átmentünk Tejeriába, vásároltunk egy hízott disznót és kukoricadarát. Meglepett, hogy az odavalósi emberek milyen jóindulatúan fogadtak minket.

Ma este tönkrement felszerelésünk számos csodabogarainak egyike: a szállítható tűzhely. Zárt rendszerűre tervezték, hogy a felszálló füst ne árulja el a hollétünket, miután megvettük, kiderült, hogy a technika már messze előbbre jár, nem kell füst, elég a tűzhelyből kiszálló hő vagy a mi testünkből áradó meleg, hogy fent a helikopterek mindent észrevegyenek. A tűzhelyt egyébként sem a trópusokra szánták, a rosszul kezelt acéllemezeket alig fél év alatt megette a rozsda.

Július 22.

Korán reggel elindultunk, mikor végignézttem az osztagon, nem tudtam volna megmondani, hogy ki cipel több terhet, az emberek vagy a lovak. Úgy döntöttünk, hogy megpróbáljuk félrevezetni azokat, akik esetleg követnék nyomainkat, ezért egy-két kilométert meneteltünk déli irányba, aztán letértünk a morocói útról, és a lópvidék felé fordultunk. Sajnos nem ismertük ezt az útszakaszt, így előre kellett küldeni a felderítőinket, míg vártunk a visszatérésükre, megjelent egy paraszt és egy bojtárfiú, itt a lápon legeltették az állataikat. Figyelmeztettük őket, hogy mélyen hallgassanak rólunk, de tervünk az észrevétlen elvonulással kapcsolatban alighanem füstbe ment. Meneteltünk néhány órát, majd egy patakparton lepihentünk, innen a forrás irányát követve egy út vezet délkelet felé, láttunk néhány kevésbé áttekinthető vonalvezetésű ösvényt is, ezek dél felé futnak.

A rádió ismertette Mauricio feleségének vallomását, azt állította, hogy a férje találkozott ugyan velem Bolíviában, de egész más célzattal érkezett ide.

Álmomban zsíros főtt halat ettem, ez az álom általában nagy szeretkezések előtt szokott előjönni – úgy látszik, téves kapcsolás történt. Már hetek óta nem volt merevedésem, úgy látszik, a nemiség szervezetünk fényűzése, „primum vivere” – élni fontosabb. A magasság: 640 méter.

Július 23.

A patak menti táborban maradtunk, amíg felderítőink végigjárják a számításba jövő két utat. Az egyik kivezet a Rio Secóhoz, egy fővenyes partszakaszra – a múltkor ezen a környéken állítottuk fel csapdánkat Florida irányába. A másik út hosszabb, két-három órával többet venne igénybe, de leér a kunyhóhoz, ahonnan már könnyen leereszkedhetnénk a Rosita folyóhoz – legalábbis felderítőink véleménye szerint. Igazuk mellett szól, hogy tegnapelőtt Melgar is ezt az utat említette. Úgy döntöttem, hogy holnap ebbe az irányba indulunk el.

Július 24.

Három óra hosszát meneteltünk a már feltárt ösvényen, megint ezerméteres magasságokba kellett felkapaszkodnunk, kiválasztott táborhelyünk is 940 méteren fekszik, egy patak partján. Itt minden ösvény véget ér, holnapi napunk valószínűleg azzal telik el, hogy valamilyen kiutat keresünk majd. Látótávolságban gondozott gyümölcsösök terülnek el, az irányból és a távolságból ítélve a floridai határba tartoznak.

Egész este egy Manilából érkezett számjeltáviratot próbáltunk átültetni. Raul beszédet mondott a Maximo Gomez Hadiakadémia új tisztjének avatásán, és ebben visszautasította a cseh sajtó vádaskodásait vietnami cikkem ellen. Távoli barátaink új Bakunyinnak neveznek – én ezt nem tekintem sértésnek, de ők nyilvánvalóan annak szánták. Szememre hányják, hogy már most is túl sok vér folyik a földön, hát még akkor mennyi ömlene ki, ha megvalósulna a vágyam, és csakugyan három-négy Vietnam harcolna

szerteszét a világban?!

Nem akarok foglalkozni ezekkel a vádaskodásokkal, talán azok sem hisznek bennük, akik kiagyalták őket, csak személyes becsületedet akarom megvédeni, azt sem hiúságból, hanem mert a köztudat nevedet már régen összekapcsolta a Forradalommal.

Kalandornak neveznek? Igen, lehetséges, hogy kalandor vagyok, szerény kis condottierije a XX. századnak, de én abba a típusba tartozom, mely elsősorban a saját bőrét viszi a vásárra, hogy bebizonyítsa az igazát. Minden hadjáratomat a saját kockázatomra indítottam el, mostani vállalkozásomba sem vettem be csendestársnak sem az Istent, sem a Pártot, sem az Államot!

Július 25.

A napot pihenéssel töltöttük el, három őrzőjáratot küldtem ki különböző célpontok felderítésére. Ketten közülük összetaláltak a morocói út becsatlakozásánál, Miguelék messzebb jutottak, jelentette, hogy a patakunk minden bizonnyal a Rositába fut bele, elég, ha a folyását követjük – igaz, hogy közben csak machetével tudunk utat vágni magunknak.

A rádió két újabb partizánakcióról számol be, az egyik Taperosnál zajlott le, a másik San Juan del Potrero vidékén. Megnéztem a térképet: lehetetlen, hogy *egy* csapat hajtott volna végre ugyanazon a napon, akkora a távolság. Így persze az egész híradás kétessé válik.

Július 26.

Egyhangú nap. Legjobb késforgatóinkat kiküldtem, hogy tisztítsák meg a patak melletti utat, az irányt úgy határoztam meg, hogy kikerüljük Morocót. A derékhad egy része lesállításba vonult, feljebb

a patak mellett, a többiek a táborban maradtak, és készülődtek a holnapi indulásra.

Tovább áradnak a hírek a San Juan del Potrero melletti ütközetről, most már a külföldi adók is nagy csinnadrattát csapnak körülötte. Végre részleteket is megtudunk: 15 katonát és egy őrnagyot fogtak el a gerillák, levetkőztették, majd szabadon bocsátották őket – ez kétségkívül a mi módszerünkre vall. A falu egyébként a Cochabamba-Santa Cruz országút mellett fekszik – lehetséges, hogy Joaquinék arra bolyonganak.

Este egy kis beszédet tartottam, megemlékezve 1953. július 26-áról, a Moncada-laktanya ostromáról. Azt emeltem ki, hogy nemcsak a nagybirtokosok ellen harcoltak, hanem a forradalom minden dogmatikusa ellen is. Most nekünk sem kell lemásolnunk semmiféle korábbi mozgalom tapasztalatait, lehet, hogy a mi harcunk éppoly fontos példa lesz a szabadságháborúk történetében. Ne akarjunk utódok lenni, ha egyszer ősök is lehetünk.

Július 27.

Már készen álltunk az indulásra, az elővédnek is meghagytam, hogy 11 órakor minden külön utasítás nélkül számolják fel a lesállításukat, mikor alig néhány perccel a kitűzött idő előtt befutott Willy, és jelentette, hogy katonák közelednek. Kilenctagú kommandót küldtem ki ellenük, az út mentén szétszóródva felvették harci pozíciójukat, és várakoztak. Az események a következőképpen zajlottak le: nyolc katona tűnt fel a hegygerinc élén, dél felé tartottak, benéztek egy régi ösvényre, majd visszafordultak, közben csak úgy találomra kilőttek néhány sorozatot. Nyilván az előőrs szerepét töltötték be, mert időnként jeleket adtak hátrafelé egy botra kötözött ronggyal. Egyszer tisztán lehetett hallani, hogy valamiféle Melgart szólongatnak, erős a gyanúm, hogy az illető azonos a mi floridai „jótevőnkkel”, és ő hozta a nyakunkra a katonákat. Rövid pihenőre letelepedtek, aztán tovább folytatták útjukat – egészen a mi csapdánkig. Menet közben kissé széthúzódott a soruk, így az ösztüzünk csak az első négyet terítette le – hárman biztos, hogy azonnal meghaltak, és a negyedik életéért sem adnék egy fillért sem. A nehéz terepen nem mertük megkockáztatni, hogy leereszkedjünk a fegyvereikért és felszerelési tárgyaikért, odahagyva a zsákmányt, sietve elvonultunk. A patak torkolatánál, egy másik kis szurdokban újra csapdát állítottunk fel, de senki sem követett minket.

Asztmám ismét elővett, összekotyvasztott nyomorúságos gyógyszereim is kifogyóban vannak.

A magasság: 800 méter.

Július 28.

Kiküldtem négy embert, hogy mérjék fel a torkolat vidékét, nem

ismerjük a környéket, azt is csak gyanítjuk, hogy Suspirónak hívják az előttünk kanyargó folyót. Ma csak keveset haladtunk, mert egy eléggé zárt kanyonban folyamatosan kellett vágni az utat magunk előtt. Az elővéd Miguel parancsnoksága alatt lendületesen tört előre, mi nem tudtuk követni őket, mert lovaink hol elsüllyedtek a homokban, hol felsértették a lábukat az éles köveken. Külön-külön ütöttünk tábort.

A magasság: 760 méter.

Július 29.

Folytattuk menetünket egy dél felé lejtő szurdokban, a körülmények kedvezőek: az oldalfalak mélyedéseibe könnyen elbújhatunk, és elegendő vizet is találni. 16 órakor visszatért egyik felderítőnk, nem tudott jelenteni semmi különöset azon kívül, hogy valóban a Suspiro torkolatának közvetlen közelében járunk. Egy ideig nem hittem el neki, hogy a kanyon már a Suspirohoz tartozik, mivel a törésvonala dél felé mutatott, de az utolsó kanyarnál hirtelen nyugatnak fordult, és beletorkollott a Rositába.

16.30 körül beért minket az utóvédünk, eredetileg úgy terveztem, hogy folytatjuk az utat, és megpróbálunk minél távolabb kerülni a torkolattól, de végignézve az embereken, nem volt szívem ennyire meghajtani őket, beértem azzal, hogy még egy órát meneteltünk, messze Paulino nővérenek tanyájától ütöttük fel a táborunkat.

Este Chino kért szót, meg akart emlékezni Peru nemzeti ünnepéről, a függetlenség kikiáltásának évfordulójáról. Elénekelte a hazája betiltott himnuszát: „...mi szabadnak születtünk, és ez sohasem lesz másként...”, utána arról beszélt, hogy új Bolivarok és San Martinok jönnek fegyverrel a kezükben, mert egy nép függetlenségéről nem vitatkozni kell, hanem erővel kiharcolni. Egy óra után kénytelen voltam félbeszakítani Chino lelkesítő szóáradatát, bejelentettem, hogy megítélésem szerint rosszul választottuk ki a táborhelyünket,

mert több irányból is nehezen védhető, ezért már reggel 5 órakor ébresztőt rendelék el, és minél hamarabb el kell érünk Paulino nővérének tanyaházát. Menjen mindenki aludni.

Én még megpróbáltam behozni a havannai rádió éjszakai adását, a recsegéstől nem hallottam tisztán a szöveget, de a bemondó valami csapdáról beszélt, melybe beleesett a hadsereg egyik alakulata, és csak helikoptereken tudott kimenekülni belőle – számtalan halottat hagyva hátra. Nem tudom, arról van-e szó, hogy Havanna nem kap tőlünk tájékoztatást, ezért jobb híján maga kénytelen híreket kitalálni, vagy valóban folyik Bolíviában egy másik partizánháború is, ennek eseményeiről viszont mi nem vagyunk értesülve?!

Július 30.

Tulajdonképpen kár volt lefeküdnöm, mert feltámadó asztmarohamaimtól le sem tudtam hunyni a szemem. Már semmiféle testhelyzet nem segít.

Négy órakor még bontatlan volt a sötétség, mikor hallottam, hogy Moro kimegy, felszítja a parazsat, és a szolgafára akasztja kávésedényünket. Kisvártatva visszatért, és jelentette, hogy egy elemlámpa fényét vette észre, mely a folyón keresztül közeledik felénk. Miguel már ébren volt, mert épp az őrségváltást akarta előkészíteni, Moróval együtt elindult, hogy feltartóztassa a jövevényeket. A „konyhánk” irányából hamarosan a következő párbeszédet hallottam:

– Állj, ki vagy?

– A Trinidad-különítmény.

A társalgásnak hirtelen felcsattanó géppisztolysorozatok vetettek véget. A tűzharc után Miguelék bevonultak, egy M-1-est és egy teli töltényövet hoztak magukkal.

Azonnali indulást rendeltem el, persze mindenki kapkodott, és a

lovak felmálházására kétszer annyi idő ment el, mint máskor. Nato is eltűnt valahová egy baltával és egy aknavetővel, melyet nemrégiben zsákmányoltunk. Már hat óra felé járt az idő, de még mindig a lovakkal veszelődöttünk, folyton leesett a csomag a hátukról. Az egész huzakodásnak az lett a vége, hogy a katonák összeszedték magukat, és az egyik útkereszteződésben tűz alá vették a menetoszlopunkat, alig tudtunk kitörni a tanyaház irányába. Itt Paulino nővére tökéletes nyugalommal fogadott minket, közölte, hogy a faluban letartóztatták az összes férfit, és felszállították La Pazba. Paulinóról továbbra sincs híre.

Továbbra is harci készenlétben tartva az osztagot, mert az ellenség alig lemaradva követett minket, gyakran láttuk fegyvereik torkolattüzét, Pombóval nekivágtunk, hogy kijelöljük védelmi vonalainkat, az ellenség észrevette mozgásunkat, és alig haladtunk át egy-egy nyíltabb terepszakaszon, az ellenség szinte elárasztotta sorozataival.

Azt a részt találtam a legmegfelelőbbnek, ahol a folyószurdok az utat metszi, de az átkeléshez át kellett csoportosítanom az osztagot. Miguelt két emberrel előretolt biztosítóállásba küldtem, közben indulásra nógattam a lovasokat. Visszavonulásunkat második lépcsőben az előőrs két tagja fedezte, aztán úgy döntöttem, hogy Papi is melljük adom négy emberével. Benigno negyedmagával a patak jobb oldalán haladt, mi, többiek a bal parton. Ahogy megfelelő helyre értünk, rögtön kiadtam a parancsot a megállásra, itt ért utol minket Camba, és jelentette, hogy Papi és Aniceto átkelés közben megsebesült. Segítségükre hátraküldtem Urbanót két lóval, meghagytam nekik, hogy hívják vissza Miguelt és Juliót, csak Coco maradjon az előretolt biztosítóállásban. Sajnos ők nem tudták továbbítani utasításaimat, Miguelék az előrenyomuló katonák gyűrűjébe kerültek, és mivel nem kaptak visszavonulási parancsot, kitartottak a helyükön. Utolsó tartalékainkat vetettük be a felmentésükre, a derékhadunk ekkor már csak négy főből állt, engem is ideszámítva. 13 órakor végre mindannyian együtt voltunk, a

beosztott parancsnokok jelentették, hogy Raul meghalt, Papi és Pachungo megsebesült.

Visszavonulásunkat csak nagy nehézségek közepette folytathattuk, a felszerelésen kívül magunkkal kellett vinni sebesültjeinket is. Közülük Pachungót lóhátra ültettük, de Papi képtelen volt nyeregbe szállni, őt vállra akasztott függőágyban kellett szállítanunk, szégyenszemre senki sem akarta elvállalni ezt a feladatot, úgy kellett kijelölnöm két embert. Menet közben csatlakozott hozzánk Urbano lovas őrsé, majd bevonultak Benignóék is – leszidtam őket, mert önkényes helyváltoztatásukkal feltárták a szárnyunkat, a katonák ott törtek be, és zárták körül Migueléket.

Nagy keservesen átverekedtük magunkat a hegyen, este a folyóhoz érve letáboroztunk. Miguelnek, megint csak Miguelnek kellett új feladatot adnom, kiküldtem, hogy a folyó jobb oldalán foglaljon el állást, biztosítva a hátunkat. Végre el tudtuk látni a sebesültjeinket, Pachungóval hamar végeztünk, csak felületi sérüléseket szenvedett, a lövedék keresztülhatolt a farpofáján, és enyhén felsértette a bőrt a herezacskóján. Papi sokkal rosszabbul volt, rengeteg vért veszített, megpróbáltunk infúziót adni neki, most derült ki, hogy Willy elvesztette az utolsó vérplazmáinkat is, azt mondja, valahol kiesett a hátizsákjából. Bárhogy is próbáltunk segíteni szegényes eszközeinkkel, 22 órakor Papi meghalt, karóráját magamhoz vettem, hogy átadjam majd a hozzátartozóinak, holttestét a folyó mellett temettük el, egy tüskés bokrokkal belepett, nehezen megközelíthető vízmosásban, nem akartuk, hogy a katonák megtalálják a sírját, elég baj, hogy Raul holttestét nem tudtuk kimenteni.

Július 31.

Hajnali négy órakor elindultunk a folyó mellett, az ösvény fölött még könnyű köd lebegett. Jelenlegi állapotunkban mindenképpen el akartuk kerülni az összecsapást a hadsereggel, így amerre

elhaladtunk, mindenütt eltüntettük a nyomainkat. Újra felfelé kapaszkodtunk, aztán egy oldalról becsatlakozó patak mellett letáboroztunk.

Este összegyűltünk, és kifejtetem a tegnapi akciónk során elkövetett hibáinkat. Először is: rosszul választottuk meg a táborhelyünket – ezért egyrészt engem terhel a felelősség, mert nem lett volna szabad meghatódnom az embereink fáradtságától és hamarabb kiadni a megállási parancsot, hanem addig kellett volna mennünk, amíg jobban védhető környékre érünk. Másodsor: rosszul használtuk ki az időt, valósággal magunkra vontuk az ellenség tűzcsapását. Harmadszor: engedték, hogy eluralkodjon rajtunk az önhittség – Raul, majd Papi halálával kellett fizetnünk érte. Negyedszer: a határozottság teljes hiányát mutattuk, mikor menteni kellett volna a felszerelésünket. Tizenegy zsák veszett el, teli gyógyszerekkel, látcsövekkel és más hasonló, pótolhatatlan tárgyakkal, ott maradt a magnetofon, melyre a Manilából kapott üzeneteket vettük fel, Debray könyve az én széljegyzeteimmel és egy Trockij-kötet. Elborul az agyam, ha arra gondolok, hogy az ellenség milyen politikai tőkét kovácsol majd ebből a fogásból, arról nem is szólva, hogy katonáinak önbizalma az egekig nő.

Csak a hadsereg véres veszteségei enyhítik kissé a kudarcainkat: hét halottat és öt sebesültet számoltunk össze náluk.

Sajnos az arányok olyanok, hogy a mi két halottunk összehasonlíthatatlanul nagyobb veszteséget jelent. *Raul*: tulajdonképpen már most is alig tudom felidézni az arcát, arra emlékszem, hogy nem tüntette ki magát sem a fegyveres harcban, sem a tábori munkában, még leginkább a politikai viták érdekelték, bár kérdéseket itt sem tett fel. Ha lehetett, aludt, vagy a hátát egy fának támasztva bámult maga elé. Raul a Forradalom kispolgára volt, mindig épp annyit tett, hogy ne érhesse őt szemrehányás, de áldozatát így is feljegyzik majd a hősök emlékoszlopára, ahol számtalan szemfórgató városi szalonforradalmár nevének nem jut majd hely. *Papi*: minden kubai harcosunk közül ő volt a legfegyelmetlenebb,

nagyon kevés hajlandóságot mutatott az erkölcsi célul kitűzött „mindennapos önfeláldozás” iránt. Azt hiszem, ő volt az egyetlen, akinek rajtam kívül viszonya volt Tányával, hosszabb időt töltöttek együtt a La Paz-i illegális találkozóhelyen, talán az sem tekinthető véletlennek, hogy Papi örökölte Tánya régi havannai lakását. De személyiségének most már csak a fényei látszanak: kivételes katonai erényekkel rendelkezett, végigharcolt velünk minden ütközetet, először még a Második Hadoszlop soraiban, eljött velünk Kongóba, mindenütt őt dobtuk be, ahol vakmerőségre, villámgyors reflexekre volt szükség. Végül itt, bolíviai földön érte őt utol a halál – senki sincs, aki pótolni tudná őt. Már csak huszonketten vagyunk, ebből ketten sebesültek, és én magam is használhatatlannak számítok, mert az asztmám újra teljes gőzre kapcsol.

A rádió jelenti, hogy Ongania, Argentína diktátora is lezáratta országa határait.

A Sors ajándéka: éjszaka elkaptunk egy közeli ménesből elbitangolt csikót.

Augusztus 1.

Csöndes nap. Ketten nekiláttak az ösvényvágásnak, de alig egy kilométert jutottak előre a sűrű növényzetben. Leöltük a csikót, a húsának legalább öt napig ki kell tartania. Számítva a hadsereg akcióira, kiépítettük megszokott „egérfogónkat”, néhány hevenyészett lőállást. Igazat adtam Antoniónak, hogy fel kell frissíteni taktikai tárházunkat, annyit találtunk ki, hogy a katonákat átengedjük védelmi vonalunkon, és ha nem fedezik fel állásainkat, hátulról lövünk rájuk.

A magasság: 650 méter.

Augusztus 2.

Ösvényvágóink, úgy látszik, kitesznek magukért, azt jelentették, hogy legalább kétórai menetre minden akadályt eltüntettek. A rádió hallgat rólunk, csak annyit közöltek, hogy megtalálták és elszállították egy „társadalomellenes személy” holttestét. Elfogytak utolsó injekcióim is, nem maradt más, mint néhány tableta, ha jól beosztom, talán tíz napra elegendő.

Augusztus 3.

Ösvényvágóink tegnap hazudtak, vagy csak „jó fiúk” akartak lenni, sokkal lassabban haladtak, mint jelentették, a kétórásnak jelzett ösvényt Miguelék 57 perc alatt megjárták.

Pachungo szépen javul, cserében én egyre rosszabbul érzem magam. A tegnapi napot és a mai éjszakát egyfolytában végigszenvedtem, és nem is látni a kiutat ebből az alagútból. Vénán keresztül novokaininjekciót nyomtam magamba – az eredmény semmi.

Moro tehetetlenül figyeli a kínlódásomat, két roham közti szünetben megkérdezte: nem emlékszem-e, hol fordultak elő hibák a gyógykezelésemben, melyek végül is ide vezettek? Azt feleltem neki, magam is eltűnődve, hogy bizonyára több helyen is, apám túl korán kezdett el edzeni engem, kétéves koromban már naponta bevitt a hideg folyóba, úgy lehet később is vigyázhattam volna jobban magamra, de az, hogy most itt tartok, ez nem egyes hibák vagy melléfogások következménye, hanem világnézetem, minden döntésem törvényszerű eredője, és továbbra sem arra gondolok, hogy mit rontottam el és hol, hanem arra, hogy mit kezdek még maradék életemmel.

Augusztus 4.

Járőröket küldtünk ki, rábukkantak egy kanyonra, mely délkeleti irányba tart – feltételezhető, hogy a Rio Grandéba futó patakok valamelyikébe torkollik bele. Útvágóinkat holnap ebbe az irányba indítom el. Miguelt újra kiküldtem, nézzen körül egy magaslatról, hátha talál a környéken valamilyen elhagyott tanyát. Asztnám mintha javulna.

Augusztus 5.

Két brigádot alakítottunk ki, hogy gyorsabban haladjunk az ösvényvágással. A sűrűből hirtelen egy mezőre jutottunk ki, egy átfutó patak szeli át a terepet. Miguel eredménytelenül tért vissza a felderítésből, a környéken sehol sem talált tanyákat. A csikó húsa elfogyott, holnap megpróbálunk horgászni a patakban, ha nem fogunk semmit, holnapután le kell vágnunk az egyik teherhordó állatunkat. Megint túlságosan sok időt töltünk el egy helyen, holnap reggel tovább kell vonulnunk, el kell jutnunk a következő vízmosásig. Útvágóink szerint háromórnyi szabad menetelés biztosítva van.

Este a már megszokott tünetek: az orr és a szemhéjak viszketése, hasgörcs jelezték asztnám visszatérését, majd hamarosan elviselhetetlen rohamok törtek ki rajtam. Joaquinék távozása óta még a gondolatától is irtózom annak, hogy megbontsam az osztagot, de most alighanem kénytelen leszek előreküldeni egy csapatot; vegyenek ki gyógyszert a veremraktárunkból. Benigno és Julio önként jelentkeztek a feladatra, jó volna, ha Nato is velük tartana, mert ő ismeri a legjobban a környéket. Parancsba persze nem adhatom neki, mivel elsősorban az én gyógyszereimről van szó, meg kell kérdeznem, hajlandó-e rá.

Augusztus 6.

Reggel tábort bontottunk, és útnak indultunk. Úgy, ahogy már megszokhattuk, a beígért háromórás ösvény egy óra hosszat sem tartott, messze a célunk előtt véget ért. Négy ember folytatta az útvágást, Miguelék pedig elindultak a patak mentén, le akarnak jutni a Rositához. Estig nem tértek vissza, és távolból mintha aknarobbanásokat is hallottunk volna, ezért megerősítettük az őrséget, és állandó harckészültséget rendeltem el.

Este megemlékeztünk az évfordulóról: Bolívia Függetlenségi Napjáról. Inti tartotta az ünnepi szónoklatot, szépen beszélt, elmondta, hogy ez volt az az ország, melyet Simon Bolivar, a Felszabadító „legkedvesebb lányának” nevezett. Ez volt Amerikának az a földje, melyre először hullott *szabad* emberek vére. Az ő harcuk ma sem ért véget, Bolívia gazdag és éhezik, népéről nem véletlenül mondja a világ: koldus ül az aranytrónon. A mi dolgunk lesz visszaadni neki elrabolt kincseit.

Augusztus 7.

11 órakor már végképp elveszettnek hittük Migueléket, parancsot adtam Benignónak, hogy keresse meg azt a helyet, ahol a patak a Rositába ömlik, és a legnagyobb óvatossággal derítse fel azt az irányt, melybe Miguelék folytatták az útjukat – ha egyáltalán eljutottak addig. Tétlenül várakoztunk, közben eltűnődtem: épp kilenc hónappal ezelőtt érkeztünk meg, és indítottuk el gerillaharcunkat. Hatan voltunk, ebből kettő már halott, egyikünk eltűnt Joaquin csapatával, ketten sebesültek, és én sem tudok megbirkózni az asztmámmal. Mihez kezdünk, ha most Miguel is elvész?

13 órakor végre visszatértek Miguelék, semmi különös nem történt velük, a nehéz úton csak lassan tudtak haladni, rájuk esteledett, és

aznap már nem tudtak eljutni a Rositához. Keserű pirula volt ez, mellyel Miguel megkínált.

Ma még állásainkban maradunk, de az útvágóink előkészítik az ösvényt, hogy holnap elindulhassunk. Megdöglött öreg lovunk, Anselmo, már csak egy teherhordó állatunk maradt. Asztmám változatlan, de az orvoságok végképp kifogytak. Holnap végre el kell döntenem, hogy elküldjek-e a Nacahuasuhoz egy csoportot gyógyszerekért. Megfordult a gondolat a fejemben: érek-e még annyit, hogy kockára tegyük két-három ember életét?!

Augusztus 8.

Sarkamon egy rosszindulatú kelés nőtt, képtelen vagyok gyalogolni, ezért lóháton folytattam az utat. Talán egy jó órát meneteltünk, de nekem legalább száznak tűnt, annyit bajlódtam a lovammal, egyszer annyira feldühített a makacsságával, hogy belevágtam a késemet a nyakába – jókora sebet ejtve rajta. Új táborunk valószínűleg az utolsó hely lesz, ahol vizet szerezhethünk – egészen le a Rio Grandéig. Ez a távolság egyébként nem túl nagy, útvágóink két-három kilométerre járhatnak a folyótól.

Nyolc tagú csoportot szerveztem, feladatukat a következő elképzelés szerint hajtánák végre: holnap reggel mind elindulnak, és egész nap menetelnek, holnapután Camba visszafordul, és jelentést tesz nekem a történetekről, a következő nap két másik ember követi a példáját, a megmaradt öt elmegy egészen a Vargas nevezetű, már ismerős paraszt házáig, itt, akár egy rakéta következő lépcsője, Coco és Aniceto válik le a csoportról és jön vissza hozzánk, Benigno, Julio és Nato pedig végrehajtják a tulajdonképpeni feladatot: eljutnak egészen a Nacahuasuig, és megkeresik a gyógyszereimet. A lelkükre kötöttem, hogy a legnagyobb óvatossággal haladjanak, mert könnyen beleeshetnek a hadsereg csapdájába. Mi, a derékhad lemaradva követjük őket, menetünk kiszámíthatatlan sebessége miatt több

találkozási pontot is kijelöltem: Vargas házát vagy feljebb annak a pataknak a torkolatát, mely egy barlanggal szemben ömlik bele a Rio Grandéba, aztán Masicurinál Honorato Rojas házát, végül magát a Nacahuasut.

Este még egyszer összehívtam az osztagunkat, és bevallottam, hogy nehéz helyzetben vagyunk. Pachungo ugyan lassan már összeszedi magát, de én emberi roncs vagyok, és az eset a szerencsétlen kancával is azt bizonyítja, hogy némely pillanatban teljesen elveszítem az önuralmamat. Megpróbálom majd fékezni magam, de mindenki mástól is elvárom, hogy maximális önfegyelmet tanúsít – és aki nem érez ehhez elég erőt magában, jobb, ha most nyíltan megmondja. Elérkezett az az idő, mikor nagy elhatározásokat kell hoznunk, a harc, melyet vívnunk adatott, megnyitja az utat előttünk, hogy az emberi fejlődés legmagasabb lépcsőjére hágjunk: igazi forradalmárokká válhassunk. Ez az idő keményen megvallat majd mindannyiunkat, és aki nem képes kiállni ezt a próbát, annak félre kell állnia – nyílt választ követeltem az osztag minden tagjától. Mindegyik kubai gerilla és némelyik bolíviai társuk is egyszerre állt fel, hogy egész a végsőig folytatni akarják a harcot. De a lelkesedésbe rögtön méltatlan hangok is belevegyültek, Eustaquio hitet tett a Forradalom mellett, de rögtön utána megtámadta Morót, mert hátizsákját az öszvérrel viteti, és nem hajlandó beszállni a tűzifacipelésbe sem, a címzett persze sietett visszavágni. Ezután Julio vádolta meg Pachungót ugyanevvel a sumáksággal, a dühös válasz most sem késett. Siettem véget vetni a vitának, mielőtt még végképp elmérgesedett volna, leszögeztem, hogy itt két igencsak különböző fontosságú dologról van szó, és ne keverjük össze őket. A kicsinyes torzsalkodásoknak nem szabad árnyékot vetniük a nagy döntésekre.

Ismét bebizonyosodott, hogy milyen ingatag az osztag belső egyensúlya, mindannyiunknak sokat kell még dolgoznunk, hogy igazi forradalmárokká válhassunk, példaképekké a harcban.

A hadsereg ma bejelentette, hogy az egyik elhagyott táborunkban titkos lőszerraktárt fedeztek fel.

Augusztus 9.

Reggel alig néhányan maradtunk a táborban: a nyolctagú kommandó elindult a Nacahuasu irányába, útvágóink pedig folytatták a munkájukat, tőlünk ötvenpercre dolgoznak. Moro felnyitotta a kelést a sarkamon, a feszülés megszűnt, és végre lábra tudok állni, de a vágás helye nagyon fáj, és be is lázasodtam. Irigykedve nézem Pachungót, aki már virul, mint a tök.

Késő délután Moro visszatért egy szakállas, csontvázra fogyott, alacsony férfival, vézna teste alig vetett árnyékot, csak akkor ismertem fel, mikor megmondta a nevét: Paulino volt, La Pazba küldött futárunk. Jelentette, hogy egyetlen városi összekötőnk sem találta meg a megadott címen, valószínűleg mindannyian lebuktak már, csak Kolléval, a Bolíviai Kommunista Párt jelenlegi vezetőjével sikerült beszélnie. Kolle szóbeli üzenetet küldött: egy utolsó esélyt kínált fel nekünk. Ha befejezzük gerillaháborúnkat, megpróbál egérutat nyitni nekünk a hadsereg ostromgyűrűjén keresztül. A párt fegyveres gárdája összeütközéseket provokálna ki a katonákkal a leggyengébb ponton, a szárnyak találkozásánál, erőket vonnának el, és mi át tudnánk törni a meggyengült szomszédos szakaszon La Higuera körzetében. Más segítségre Kolle nem hajlandó. Még a fegyveres harc kockázatát is elvállalják, csak hogy megszabaduljanak az osztagunktól. Nincs mit válaszolnunk Kollénak, nem azért jöttünk fel a hegyekbe, hogy dicstelenül olajra lépjünk. Harci példánk helytállásunk minden egyes napjával tovább erősödik, mintha csak frissen lerakott betonban kötne folyamatosan a cement. A meggyötört Paulinót elengedtem haza a nővéréhez.

Megjegyzés: Paulinót a bolíviai katonák másnap elfogták nővére tanyáján, letartóztatták, és börtönbe vetették.

Augusztus 10.

Antonio elment, hogy megvizsgálja előző táborhelyünk környékét, de semmi gyanúsat nem tapasztalt. Útközben lőtt egy őzgidát, egy vadpulykát, és szedett egy csomó narancsot is. Mohón nekiestem a narancsnak, kettőt is befaltam, asztmám rögtön jelzett, szerencsére nem durván.

13.30-kor befutott Camba, a nyolcfős felderítőosztag első „levált lépcsője”, közölte, hogy az éjszakát szomjan töltötték el, és ma reggel 9 óráig sem bukkantak rá vízre. Benigno emlékezett a közelben egy forrásra, és elindult a Rosita irányába, ha valóban talál vizet, a következő lépcső is teljesítette a feladatát, és elindul visszafelé.

Fidel nagy beszédet tartott a havannai nemzetközi konferencián, kiszállt az orthodox alapállású pártok politikája ellen, főképp a venezuelai pártot támadta. A konferencián egyébként gyakran elhangzott az én nevem is, tiszteletbeli elnökké választottak, a küldöttek jelképesen megalapították az „egységes latin-amerikai nemzetet”, és engem neveztek ki Latin-Amerika első számú honpolgárává. Szarok minden megtiszteltetésre, a világ minden dicsősége elférne egyetlen kukoricaszemben. Sokkal jobban foglalkoztat a felnyitott tályog a sarkamon, Moro ma is ellátta a sebet, valamit javulgat, de még elég rosszul érzem magam. Holnap tovább kell vonulnunk innen, hogy a táborhely közelebb kerüljön az útvágókhoz.

Megjegyzés: Joaquinék néhány napra elszakadtak az őket követő katonáktól, de a helybeli lakosok segítségével üldözőik újra a nyomukra bukkantak. Újabb összecsapásra kerül sor, elesik Pedro, a Bolíviai Kommunista Párt Ifjúsági Szövetségének egyik vezetője is. Joaquinék utóvédje már csak tíz emberből áll, minden gyógyszerük és élelmük elfogyott, és a derékhaddal sem tudják felvenni a kapcsolatot.

Augusztus 11.

Késforgatóink csak nagyon lassan haladnak. 16 órakor visszaérkezett a felderítők második lépcsője, megkérdeztem tőlük: hány órakor találkoztak az útvágókkal, azt mondták, 15 óra körül, vagyis alig egyórányi utat sikerült megtisztítaniuk. Üzenetet hoztak Benignótól, jelentette, hogy a Rosita környékén járnak, és még három napra van szükségük, hogy elérjék Vargas házát.

Korábban úgy tapasztaltam, hogy a vadpulyka húsa rosszat tesz az asztmámnak, ezért most csak keveset kértem belőle, aztán ezt is Pachungónak adtam, egy kis kukoricát ettem helyette. Táborhelyünket ismét áthelyeztük egy másik patak partjára, furcsa kis patak ez: vize délben eltűnik, aztán mint a kísértetek, éjjélkor újra megjelenik. Nincs hideg, de esik az eső, és felhőkben szállnak a marigüyk. A rádióban ma egy felhívást olvastak fel a bolíviai parasztokhoz: „...a kubaiak azért jöttek, hogy visszavegyék tőletek a földet!” Sajnos, nagyon jól hangzó és mozgósító erejű hazugság.

A magasság: 740 méter.

Augusztus 12.

Szürke nap, nincs semmi újság. Útvágóink, mint általában, ma sem haladtak előre túl sokat, ennivalónk fogytán, holnap levágjuk a másik lovunkat is, húsa, remélem, kitart öt-hat napig. Asztmám viszont megállapodott egy elfogadható szinten.

Barrientos megjövendölte a gerillamozgalom közelgő alkonyát, és fegyveres intervencióval fenyegette meg Kubát – sok ezer kilométeres távolságból, tábornokunk ma sem okosabb, mint tegnap volt. A rádió hírt adott egy Monteagudo térségében lefolyt

összecsapásról, a gerillák állítólag egy embert vesztek: Antonio Fernandez Taratából. Félek, hogy ez az adat hiteles, mert utóvédünk egyik katonája, Pedro, tudomásom szerint csakugyan Taratába való.

Augusztus 13.

Előreküldtem négy embert a Benigno által felfedezett vízmosásig: készítsék elő a táborhelyünket, és térjenek vissza. Vittek magukkal három napra elegendő élelmiszert, mely Pachungo ma levágott lovának földi maradványaiból került ki. Már csak négy állatunk maradt, és minden jel arra vall, hogy még egyet le kell vágnunk. Ha minden jól megy, holnap megérkezik a következő lépcső is. Arturo lőtt két vadpulykát, bár tartottam a következményektől, én is ettem a húsból, mert kukoricánk már alig maradt. Egyébként az asztmám tegnap óta újra erősödik, napi 3 tablettát veszek be – a szenteltvízzel egyenértékű. A lábam viszont szinte tökéletesen rendbe jött.

Augusztus 14.

Fekete napom volt. Szokásos rutinmunkáinkat végeztük minden különösebb esemény nélkül, mikor este a rádió bement, hogy a hadsereg elfoglalta azt a barlangraktárat, mely felé Benignóék tartanak. Szerettem volna elhítni magammal, hogy csak blöfről van szó, de olyan pontosan írták le a részleteket, hogy hitelesnek kellett elfogadnom a jelentést. Ezzel az utolsó gyógyszerartalékom is elveszett, arra ítéltetem, hogy beláthatatlanul hosszú ideig tehetetlenül tűrjem az asztmám rohamait. A katonák kezébe került számtalan irat és fénykép is – ez a legsúlyosabb veszteség, melyet eddig harcaink során elszenvedtünk. Biztos vagyok benne, hogy ez a lebukás sem tiszta ügy, valakinek „köpni” kellett hozzá, de ki volt az

illető?

Augusztus 15.

Megpróbálom menteni a menthetőt, futárt küldtem Miguelhez, hogy azonnal indítson el két embert Benignóék után, mindenáron meg kell akadályozni, hogy Nacahuasunál a hadsereg csapdájába essenek. Arra is figyelmeztettem, hogy holnap reggel ha törik, ha szakad, tovább kell indulnunk, Miguel tudomásul vette; ott alszanak, ahol rájuk esteledik, de megtisztítják az ösvényt. Csak egy kis vizet kért, küldtem neki. Este a Santa Cruz-i rádió bement, hogy a hadsereg Muyupampa közelében harcba keveredett egy gerillacsoporttal. Két foglyot ejtettek, és mindkettő vallott. Most már kétségtelen, hogy Joaquínékról van szó, úgy látszik, egyre nehezebben tudnak kitérni az üldözőik elől. Hosszan nézegettem a térképet, de egyelőre nincs semmi lehetőségünk, hogy a segítségükre siessünk. Ha a hírekben említett helységnevek valóban jelzik menetelésük irányát, valahol a Yeso patak völgyében össze kell találkoznunk.

A beteg lábamon még egy tályog keletkezett, ezt is fel kellett nyitni. Az éjszaka hideg volt, de viszonylag jól aludtam.

Augusztus 16.

Három és fél órát meneteltünk viszonylag jó úton, közben egyórás pihenőt tartva. Egy kellemetlen közjáték adódott: az öszvérünk megbotlott egy fatuskóban, rémületében felágaskodott, és tombolni kezdett, megharapta a hátsólovamat, én viszonylag szerencsésen megúsztam. Késforgatóink messze a derékhad előtt járnak, már kijutottak a Rositához, ott bevárnak minket, és együtt kelünk át a folyón. A tervek szerint Benignóéknak ma kellene odaérniük ahhoz a

barlanghoz, melyben tartalékainkat elraktároztuk, valójában ki tudja, merre járhatnak?! Napközben többször is repülőgépek szálltak el a körzet fölött, lehet, hogy ez is összefüggésben áll az ő helyzetükkel? Arra is gondoltam, hogy talán valamilyen nyomot hagytak maguk után Vargas házánál, egy katonai egység felfedezte, és most követi őket. Este figyelmeztettem a fiúkat, hogy a holnapi átkelésünk nagyon sok veszéllyel jár, ezért fokozott figyelmet kell fordítanunk a biztonsági követelményekre.

A katonák valamivel sarokba szorították Bigotes apját, Humberto Vasquez Machicadót, mert alig néhány héttel fia halála után hajlandó volt rádiónyilatkozatot adni. Kijelentette, hogy ő kozmopolita, számtalanszor tanújelét adta, hogy rokonszenvezik különféle országok forradalmi mozgalmaival, de a mi bolíviai gerillánk harcait mélyen elítélte. Hogy mondta az öreg francia: óvakodj a kozmopolitáktól, mert olyan távoli kötelességeket hangoztatnak, melyeket a maguk környezetében nem óhajtanak teljesíteni. Lelkesednek idegen országok forradalmáért – hogy ne kelljen segíteni a saját népe harcait. Az egész undorító nyilatkozatban csak egy vigasztaló mondatot találtam. Az apa megemléltette, hogy Bigotes sírjára a kedvenc mondását írták fel.

„Nem halt meg, csak lenyergelte lovát a virradatra várva.”

A magasság: 600 méter.

Augusztus 17.

Korán elindultunk, és 9 órára már lejutottunk a Rositához. Rövid pihenő után folytattuk volna az utunkat, de Coco két lövést vélt hallani. Fedezékbe vonultunk és várakoztunk, de nem történt semmi különös. A hátralevő útszakaszon igen vontatottan haladtunk, az elővéd folyton eltévesztette az irányt, mások meg félreértették az utasításokat. 16.30-kor értünk el a Rio Grandéhoz, szerettem volna,

ha folytatjuk a menetet, de az emberek olyan fáradtak voltak, hogy befejeztük a napot, és tábort vertünk. Csak rá ne fizessünk a lágyszívűségemre – úgy, mint a múltkor, Papi halálánál.

A lóhús szigorúan beosztva is legfeljebb két napra elegendő, az én kukoricám pedig egy vagy két étkezésre. Még egy állatot le kell vágnunk, ezt szerettem volna elkerülni, mert a fáradt embereknek még több terhet kell majd cipelniük.

A rádió bementa, hogy nyilvánosságra hoznak majd minden dokumentumot és egyéb tárgyi bizonyítékot, melyet a nacahuasui rejtékhelyeken találtak, négyről tesznek említést, ezek szerint a „Majom” táborunkat is felfedezték. A körülményekhez képest ma elég jól tűrtem az asztmámat.

A magasság: 640 méter – a műszerünkkel valami baj lehet, mert tegnap 600 métert mértünk, és azóta többnyire lefelé tartottunk.

Augusztus 18.

A szokásosnál is korábban indultunk el, hogy még a hajnali szürkületben át tudjunk kelni a folyón. Egymás után négy gázlón kellett átlábalnunk, az egyik kissé mélyebb volt, megmerültünk benne. Útközben néhol ösvényeket is kellett vágnunk a bozótban. Végül 14 órakor, mikor odaértünk a célul kitűzött patakhoz, az emberek mint a hullák terültek el a földön, képtelenség lett volna bármit is követelni tőlük. Kemény éjszaka vár ránk: szúnyogfelhők lebegnek fölöttünk, és szinte vág a hideg. Inti jelentette, hogy Camba le akar lépni tőlünk, bár fizikailag a legjobbak közé tartozik, arra panaszkodik, hogy elkészült az erejével, és egyébként sem látja harcunk távlatait és a kibontakozást. Az egész szöveg persze csak a gyáva ember tipikus mellébeszélése, az osztagunknak csak jót tenne, ha futni hagynánk őt, egyelőre azonban nem engedhetjük el, mert ismeri az útvonalat, mely Joaquinékhöz vezetne minket. Holnap beszélnem kell vele és Luisszal

is, aki szintén hasonló cipőben sántikál.

Augusztus 19.

Kiküldtem Miguel, hogy keressenek egy jobb utat Vargas háza felé, és nézzenek körül: állomásoznak-e katonák a környéken? Sem katonát, sem új utat nem találtak, így a régi csapáson haladunk tovább. Arturo elment vadászni, lőtt egy szarvast és egy gidát – kis híján riadóztattuk miatta a tábort, mert két lövést adott le egymás után. Számba vettem készleteinket: a szarvas húsa négy, a gidáé egy napra elegendő, a maradék babbal és szardíniával is el lehet ütni néhány napot. Tehát a következő áldozatul kiszemelt fehér lónak megnöttek az esélyei az életben maradásra.

Beszéltem a két távozni készülővel, nyíltan megmondtam nekik, hogy addig nem mehetnek el, míg nem találkozunk Joaquinékkal. Camba hallgatott, de ha pillantással ölni lehetne, felvehette volna a fejemre kitűzött vérdíjat. Luis viszont összevissza fecsegett, önmaga előtt tetszelegve, mint egy kurva, akit franciául szólítottak meg: ismerhetjük őt, senki sem vádolhatja gyávasággal, a bajban képtelen volna itt hagyni bennünket, de adjak egy kötelezvényt, hogy ha a dolgok majd rendbe jönnek, hat hónap vagy egy év után, el fogom engedni őt. Szó nélkül aláírtam a papírt, igazán nem sokat kockáztattam vele, de nyomasztó rossz érzéssel töltött el, hogy ilyen dolgokra kerülhetett sor az osztagunkban.

A hírek megint Debray körül csoportosulnak, maga De Gaulle emelt szót az érdekében, de Barrientosnak ő sem imponál, hogy megmutassa, mennyire hajthatatlan ebben az ügyben, különleges „gála” rabruhát varratott Debraynek, hátán óriási számokkal: 001, első számú közellenség. Maga Debray állítólag egész nap a Guantanamerát énekli a cellájában, szerelmének, Elisabeth Burgosnak a kedvenc dalát. Mauricio is nyilatkozott, csak úgy mellékesen rólam is, szerinte én azért jöttem Bolíviába, hogy itt

fegyveres harcban haljak meg, és nem tudja, mire készültem fel jobban, a fegyveres harcra vagy a halálra. Hogy lehet, hogy nem tudja ez a szörnyen okos Mauricio?! A többi vádlottról a kutya sem ugat, a sztárok mögött elmerülnek a homályban.

Éjfélig hiába vártuk Benignóékat, pedig ma már vissza kellett volna érniük.

Augusztus 20.

Ma „társadalmi munkában” én is beszálltam az útvágók közé, ennek ellenére csak keveset haladtunk előre. Úgy döntöttünk, hogy még egy napot a jelenlegi táborhelyünkön töltünk. Coco és Inti üres kézzel tért vissza a vadászatból, Luis viszont lőtt egy majmot. A majomhúsra már a kubai kiképzőtáborban próbáltuk rászoktatni magunkat, de én nem bírom megenni, úgy érzem, mintha emberhúst tennének elém, így inkább a maradék szarvashúsból ettem néhány falatot, lehet, hogy ez volt az oka, hogy éjfélkor szörnyű asztmaroham tört ki rajtam, most Moro sem tudott segíteni, őt is elkapta a lumbágója, szinte mozdulni sem bír. Benignóék ma sem hallattak magukról, most már jogosan aggódhatunk értük.

A rádió jelenti, hogy 85 kilométerre Sucre városától gerillák tűntek fel.

Augusztus 21.

Úgy döntöttem, még egy napig várakozunk jelenlegi táborhelyünkön, de Benignóékról ma sem kaptunk híreket. Többen is elmentek vadászni, Eustaquio négy majmot lőtt, Moro pedig mozdulatlan, merev derékkal csak úgy helyből kettőt. A tegnapi szarvaspecsenye hatása ma nem jelentkezett újból, asztmám

alábbhagyott.

Augusztus 22.

Végül is el kellett indulnunk, nem ment minden izgalom nélkül. Hajnalban riadót kellett elrendelnünk, mert a folyóparton feltűnt egy közeledő ember, aztán kiderült, hogy csak az eltévedt Urbano tér vissza a táborba. Moróval sok bajunk volt, helyi érzéstelenítést kellett alkalmaznom nála, hogy egyáltalán fel tudjon ülni a kancára, valamit segített rajta, de időnként így is éles fájdalmakat érzett. Este a patak jobb partján ütöttünk tábort, innen már csak egy rövid útszakaszt kell megtisztítanunk, hogy eljussunk Vargas házáig. A szarvas húsából még maradt egy kevés, ezt be kell osztanunk, mert holnap már olyan környékre érünk, ahol nem kockáztathatjuk meg a vadászkodást. Továbbra sincs hír Benignóékról, kiszámoltam, hogy Cocóék épp tíz napja váltak el tőlük.

A magasság: 580 méter.

Augusztus 23.

Keserves egy napunk volt, át kellett vergődnünk a part menti meredek sziklavonulaton. A fehér lovunk bemondta az unalmast, levágtuk, és ott helyben elkapartuk az iszapban, még arra sem volt érkezésünk, hogy legalább a húst lefejtsük a csontjairól. Elértünk egy vadászkunyhóhoz, frissnek látszó nyomokat fedeztünk fel, elrejtőztünk a közelben, és hamarosan el is fogtunk három vadászt. Alibiként arra hivatkoztak, hogy tíz csapdájuk is le van rakva a környéken, és most azért jöttek, hogy megnézzék a zsákmányt. Kifaggattuk őket, azt állították, hogy ezen a vidéken szinte már minden falut megszállt a katonaság, sőt Vargas házába is bevették magukat. Beszéltek egy

ütközetről is, mely néhány napja zajlott le, egy katona elesett – lehet, hogy Benignóékkal csaptak össze, akiket az éhség vagy a körülményektől való félelem vakmerő akcióra sarkallt. A katonák szokásairól annyit tudtak, hogy 15-20 fős csoportokban lejárnak halászni a patakra. Mi is követtük a példájukat, egy robbanótöltényt a vízbe vágunk, felvetett néhány halat, épp elég volt vacsorára – én ugyan csak üres rizst ettem, nem kívántam mást. Moro mintha jobban volna egy kicsit.

Este a rádió bejelentette, hogy Debray perét szeptemberre halasztották el.

A magasság: 580 méter.

Augusztus 24.

5.30-kor ébresztőt rendeltem el, és elindultunk a vízmű felé, menetünk élén Miguel haladt a csapatával. Alig tettünk meg néhány száz métert, mikor a túlsó parton nyolc katona jelent meg, mindannyian fedezékbe vonultunk. Azt az utasítást adtam az embereimnek, hogy engedjük át őket a mi partunkra, és csak közvetlen közelből tüzeljünk rájuk, de a katonák nem keltek át a patakon, néhány kanyart írtak le, és eltűntek.

A tegnap elfogott három vadász közül egy Hugo Guzman nevezetűt megpróbáltunk felhasználni arra, hogy segítsen felderíteni egy ösvényt. Nem lettünk sokkal okosabbak, csak annyit sikerült megállapítanunk, hogy keleti irányba fordul, de arról fogalmunk sincs, hogy hová vezet.

Egész nap a fedezékünkben maradtunk, alkonyatkor visszatértek útvágóink, megdézsmálták a parasztek kihelyezett csapdait, de nem találtak bennük mást, mint egy keselyűt és egy átható szagú vadmacskát, mindegy, befogtuk az orrunkat, és megettük mindkettőt a szarvashús utolsó foszlányaival együtt. Már csak egy kevés bab az

összes tartalékunk. Camba erkölcsi felbomlása már a végletekbe csap, elég kimondani előtte a „katonák” szót, és elkezd remegni a térde. Moro fájdalmai nem enyhülnek, kénytelen voltam odaadni neki a maradék Talamonalt. Én viszonylag jól érzem magam – leszámítva az állandóan kínzó éhséget.

Augusztus 25.

5 órakor ébresztettük az osztagot, az útvágók azonnal elindultak. A patak túloldalán, állásainkkal szinte egy vonalban megint felbukkant két katona, de most sem próbálkoztak meg az átkeléssel. Többször is a levegőbe lőttek, valószínűleg a társaiknak adtak jelzéseket. Bosszant, hogy itt pöffeszkednek az orrunk előtt, ha kiderül, hogy nem táborozik a közelben nagyobb egység, lecsapunk rájuk. Az ösvényvágók nem tudták hozni az előírt teljesítményt, az történt, hogy egy elágazásnál Miguel utasítást kért, hogy melyik irányba forduljon, üzenetét Urbano pontatlanul adta át, félreértés támadt, és az emberek több mint egy órát tétlenül álldogáltak.

Este a rádió bejelentette, hogy a Dorado-hegy környékén súlyos harcok folynak, azt hiszem, ezek Joaquinék fölött kimondták a halálos ítéletet.

Augusztus 26.

Minden-minden rosszul sikerült. Felderítőink jelentették, hogy csak egy kisebb tábori őrs tartózkodik a környéken, alkalomadtán kockázat nélkül felvehetjük velük a harcot. Lesállításba helyezkedtünk, hamarosan meg is jelent hét katona, velünk szemben szétváltak: öten lefelé indultak a patak folyását követve, ketten pedig átkeltek a mi oldalunkra. Antonio, a lesállítás parancsnoka idegességében

túlságosan távolról nyitott tüzet, el is hibázta, a két katona visszafordult, és futásban keresett menedéket. Túloldalt a másik öt is csatlakozott hozzájuk, és beugrottak a bozótba. Inti és Coco utánuk vetette magát, de addigra már fedezékbe húzódtak, és viszonzni tudták a tüzet. Távolabbról figyelve az összecsapást, észrevettem, hogy Intiéket nemcsak szemből, de jobb oldalról is lövik, futva a segítségükre siettem, legnagyobb meglepetésemre saját emberünk, Eustaquio volt az orvlövész, Antonio elfelejtette figyelmeztetni őt, hogy Intiék akcióba indultak. Olyan eszeveszett düh fogott el, hogy nem tudtam uralkodni magamon, és arcul ütöttem Antoniót, az idegességtől nem is éreztem, hogy találkozik a tenyerem a bőrével, csak a csattanást hallottam.

Lassú menetben vonultunk vissza, Moro így is csak nehezen bírta magát. Közben a katonák rendezték a soraikat, és egy 20-30 fős csoport közeledett a szemközti kis fővenysziget felé, nem lett volna értelme felvenni velük a harcot. Magamban összegeztem az eredményeket, nem értünk el túl sokat: a katonák egy vagy két sebesültet vesztek, Inti és Coco igazolta gyors elhatározókéességét, én pedig a pofonnal újra bebizonyítottam, hogy idegeim végképp kimerültek.

Megfelelő tempót tudunk tartani egészen addig, amíg Moro össze nem csuklott, az utolsó szakaszon ő maga kérte; hagyjuk hátra egy vízmosásban, ha kifújja magát, majd utánunk vánszorog. Újra nagyobb sebességre kapcsolunk, szerettem volna utolérni az elővédet, de 18.30-kor feladtuk a reményt, és megálltunk. Csak táborverés közben derült ki, hogy Miguelék alig százméternyire tartózkodnak tőlünk. Moro nem „futott” be, nyugtalanított, hogy három csoportra oszolva kell az éjszakát eltöltenünk, szerencsére semmi jel sem mutat arra, hogy a katonák üldöznének bennünket.

Nem akartam úgy lefeküdni, hogy Antonióval ne tisztázzuk az ügyünket, hosszan sorolgattam magamban az érveket és az ellenérveket, melyeket majd kifejtek neki, de mikor megláttam rángatózó, megviselt arcát, csak szótlanul átöleltem.

A magasság: 900 méter.

Augusztus 27.

Az egész napunk azzal telt el, hogy kiutat keresgélünk nehéz helyzetünkben – még nem látni, milyen eredménnyel. Csak annyit tudtunk biztosan, hogy a Rio Grande közelében járunk, valahol a Yeso vidékén, de sehol sem találtunk új gázlókra, és a felderítőink szerint öszvéreink nem tudnának felkapaszkodni a partot szegélyező magaslatokra. A másik lehetőségünk: átkelni egy másik hegyláncon és a továbbiakban a Rio Masicuri irányát követni – de csak holnap derül ki, hogy megvalósítható-e ez a tervünk. 1240 méteres magasságon aludtunk, metsző hidegben, ivóvizünk erősen fogyóban van, a maradékot Moro számára tartalékoljuk, aki továbbra is gyengélkedik.

Végre előkerültek Benignóék. Elmesélték, hogy egész odisszeát kellett bejárniuk, mert nem tudták, hogy a katonák már megtelepültek Vargas házánál, teljes gyanútlanágukban majdnem beléjük ütköztek. Aztán átlátva a helyzetet, úgy döntöttek, hogy egy menetszázad mögötti „szélárnyékba” veszik be magukat, követve a század vonulási irányát, előbb leereszkedtek a hegyről, aztán délnek fordulva felkapaszkodtak a Nacahuasúhoz. 18-án eljutottak a Medvebarlanghoz, itt is tapasztalniuk kellett, hogy egykori táborunk helyén partizánvadász-támaszpontot rendeztek be mintegy 150 katonának. Benignóék itt is közel jártak a lebukáshoz, végül mégis sikerült észrevétlenül visszavonulniuk. Visszafelé újra át kellett szivárogniuk a katonák záróvonalán, fogalmuk sem volt, hogy merre keressenek minket, csak fegyvereink dörgése adott útbaigazítást, akkor végre aludtak egy keveset, majd a nyomunkba szegődtek, és sikerült is utolérni minket. Benigno még azt is hozzátette, hogy véleménye szerint Joaquínék itt járhatnak a közelünkben. Végül a társairól szólt, szerinte Nato magatartása minden elismerést

megérdemel, Julio viszont kétszer is eltévedt útközben, és megijedt, mikor felbukkantak a katonák. Benigno nem említette külön, de így is világossá vált, hogy nem sikerült teljesíteni tulajdonképpeni feladatát, nem tudott hozzájutni az orvoságokhoz, szerencsére az asztmám egyelőre békén hagy.

Augusztus 28.

Eseménytelen, de nyomasztó nap. Szomjunkat megpróbáltuk caracare fűgével csillapítani, de nem tudtuk becsapni vele száraz gégénket. Miguel elküldte az egyik környékbeli vadászt vizet keresni – kíséretét Eustaquióra bízva, aki elég könnyelműen csak egy revolvért vitt magával. Mivel 16.30-kor még mindig nem érkeztek vissza, utánuk küldtem két embert, egész éjszaka váraoztunk, de egyikük sem jelentkezett. Az utóvédünk visszatérésünk körzetét biztosította, nem tudtak figyelni a rádióra, pedig úgy számolom, hogy most már üzenetet kell kapnunk Havannából.

A kis kancát, mely két nehéz hónapon át kiszolgált minket, végül is le kellett vágnunk. Én, talán mert kínozott a lelkiismeret-furdalás, hogy beleszúrtam a nyakába, megtettem mindent, hogy megmenthessem, de az éhség erősebbnek bizonyult a jó szándéknál. Így most már csak a szomjúságtól szenvedünk, attól viszont tartósan, mert minden jel szerint holnap sem találunk vizet.

A rádió bejelentette, hogy valahol Tararenda körül megsebesült egy katona. Felfoghatatlan számomra, hogy miért jelentik be veszteségeiket ilyen aggályos pontossággal, mikor minden más közleményük hazugság az első betűtől az utolsóig. Talán a veszély hangulatát akarják fenntartani, hogy továbbra is szabad kezet kapjanak akcióikhoz? Ki okozza nekik ezeket a veszteségeket oly távoli falvakban? Abban reménykedem, hogy talán Joaquin osztotta utóvédjét két csoportra, vagy új, tőlünk független partizántűzfészek alakult ki.

A magasság: 1200 méter.

Augusztus 29.

Nehéz és feszültséggel teljes nap. Cocóék reggel visszatértek, jelentették, hogy sehol sem találtak vizet. Útvágóink keveset haladtak előre, és a Masicuri felé mutató irányt is eltévesztették. Az ösvény hirtelen emelkedni kezdett előttünk, este már 1600 méteres magasságban vertünk táborot. A környék viszonylag nedvesnek tűnt, találtunk néhány szál nádat, szétmorzsoltuk, és a levélvel próbáltuk oltani a szomjunkat. Egyes bajtársaink erkölcsi tartása lassan meginog a vízhiánytól, szerencsére a legnehezebb munkát végző embereink, az öszvérhajcsárok jobban bírják a nélkülözést. Holnap találnunk kell egy magaslatot, ahonnan az egész környék belátható, hátha felfedezünk egy forrást.

A rádió kevés hírt közöl, a legfontosabb talán az, hogy a Debray-pör megújítását az egyik hétről a másikra tolják el.

Megjegyzés: Ugyanezen a napon Pedro Barbieri hadnagy, az egyik bolíviai osztag parancsnoka kiküldte két emberét: egy szanitéc őrmestert és egy közkatonát Honorato Rojas házához, hogy híreket szerezzenek tőle Joaquin közeledő csapatáról. Rojas kezdetben a gerillákat segítette, élelmet és gyógyszert vásárolt nekik. Magára vonta a katonák figyelmét, júniusban a többi környékbeli paraszttal együtt őt is letartóztatták, Valle Grandéban botütésekkel és villanyozással kínozták, de Rojas nem vallott. Hazaengedték, majd egy hónap múlva újra lefogták – ezúttal a CIA kezére adták. Egy tiszt azt ígérte neki, hogy ha segít a partizánok elfogásában, háromezer dollárt kap. Rojas hajlott volna rá, de félt a többi partizán bosszújától, a tiszt megnyugtatta, hogy a feleségével együtt áttelepítik majd az Egyesült Államokba, földet is kap, ahol gazdálkodhat. A paraszt így már elfogadta az ajánlatot; innentől kezdve rendszeres

kapcsolatot tartott fenn a hadsereggel.

A két kiküldött katona Rojas házában töltötte az éjszakát.

Augusztus 30.

Helyzetünk egyre inkább válságosra fordul, útvágóink félájultan támolyognak, attól kell tartani, hogy megszédülnek, és beleesnek a saját késükbe. Miguel és Dario ittak a vizeletükből, Chino úgyszintén, a következmények hamarosan meg is mutatkoztak: hasmenés, öklendezés. Nem tűrhettem tovább, kiküldtem a három legtapasztaltabb felderítőnket, és meghagytam nekik, hogy víz nélkül ne térjenek vissza. Leereszkedtek egy kanyonba, és a növényzet sűrűsége után tájékozódva hamarosan rá is akadtak egy forrásra. Mindenki lefutott a vízhez, de Benigno figyelmeztetett, hogy öszvéreink nem tudnának leereszkedni a kanyon meredek oldalán, így Natóval kettesben ott maradtunk vigyázni az állatokra. Később feljött Inti is, vizet hozott, teleittuk magunkat, valósággal berúgtunk tőle, végre mertünk enni a maradék lóhúsból is, nem kellett attól tartanunk, hogy szomjan veszünk utána – közben egy nagyot dumáltunk. Intinek nyíltan megmondtam, hogy küzdelmeink során igazi forradalmárparancsnokká nőtte ki magát, és ha győzelemmel fejezzük be a harcunkat, méltó vezetője lehet Bolíviának. Inti rázta a fejét, nincs kedve hozzá, harcunk néhány hónapja alatt annyi gyűlöletet, alamuszi árulást tapasztalt a parasztoknál, hogy soha többé nem tudna hinni nekik. Ha győzünk, ő itt már teljesítette a feladatát, erejét és képességeit továbbra is a Forradalom szolgálatába állítja, de a föld más pontján, ahol, úgylehet, nagyobb szükség lesz rá. Intivel bárki vitába szállhatott volna – engem kivéve, meg kellett értenem, hogy az én példám és az én gondolataim hatottak rá.

A rádiót az elővéd levitte magával, rákérdeztem, de azt mondták, hogy a hírekben nem volt semmi érdekes.

A magasság: 1200 méter.

Megjegyzés: Ezen az estén Joaquinék utóvédje kiért a Rio Grandéhoz, több mint négyhónapos bolyongás után újra reményük lehetett, hogy csatlakoznak a derékhadhoz. A folyótól néhány száz méterre táborot vertek, aztán Joaquin két társával bekopogott Rojas kunyhójába – természetesen nem tudtak arról, hogy a paraszt közben árulójukká vált. A szanitéc őrmester bent a kunyhóban beszélgetett Rojással, a kopogtatásra bebújt az ágyba, és magára húzta a takarót. A benyitó gerilláknak Rojas azt mondta, hogy a szomszédja, aki váratlanul súlyos maláriarohamot kapott. Joaquinék elfogadták a magyarázatot, sőt megígérték, hogy másnap elküldik a beteghez az orvosukat. Joaquin kérte a parasztot, hogy másnap mutassa meg nekik a gázlót, ahol átkelhetnek a folyón, aztán pénzt adott neki, hogy vásároljon élelmiszert a részükre, megállapodtak, hogy másnap alkonyatkor, öt óra felé találkoznak a házban. Joaquinék visszatértek a táborhelyükre, a szanitéc pedig azonnal értesítette a La Lojában állomásozó 18. gyalogezredet. A bolíviai parancsnokság azonnal útba indította Mario Vargas századost 32 főnyi, állig felfegyverzett osztagával, még hajnal előtt elérték a Rio Grandét, és befészkeltek magukat a gerillatáborral átellenes parton, a gázló fölött emelkedő magaslatokon. Különösen meleg, párás éjszaka volt, mindenütt rajokban szálltak a moszkító.

Augusztus 31.

Reggel Aniceto és Leon felderítésre indult lefelé a kanyonban, 16 órakor azzal a hírral tértek vissza, hogy találtak egy ösvényt, melyen az ösvéreink is el tudnak menni. Nem akarok megkockáztatni még egy eltévedést, ezért személyesen ellenőrzöm le az utat, megfelelőnek látszik, persze sűrű bozót borítja. Migueléket előreküldöm a machetékkel. Üzenetet kaptunk Manilából, de nem tudtuk rögzíteni,

mert a magnetofonunk elveszett.

Megjegyzés: Délután öt órakor Joaquinék megjelentek Rojas kunyhójában, a paraszt átadta a vásárolt élelmiszereket, és levezette a gázlóhoz a csapatot. 17.20-kor Vargas százados riadót rendelt el osztagának, mert meglátta a közeledő gerillákat, először nem tudta pontosan megállapítani a számukat, később kiderült, hogy összesen tízen vannak. A folyóhoz tartva az osztag útközben még egyszer megállt, bevárták a lemaradt Tányát, az alkonyatban is világosan meg lehetett különböztetni kék nadrágos, törékeny alakját. Itt Rojas, a paraszt elbúcsúzott tőlük, és sietős léptekkel igyekezett eltávolodni.

Braulio ment előre, lábnyomokat keresett a földön, de a katonák már korábban elsöpörtek minden nyomot. Beleereszkedett a folyóba, jobb kezében útvágó kését tartotta, a balban a géppisztolyát. Mikor a víz a térdéig ért, még egyszer megállt, körülnézett, aztán elindult a túlsó part felé. Felkapaszkodva az átellenes oldalon Braulio a feje fölé emelte a kést, és egy kört írt le vele, az volt a megbeszélte jel, hogy a többiek is követhetik. Tánya utolsó előttiként lépett be a vízbe, hátizsákját a vállán hozta, nadrágját felgyúrte combközépig, őt lezárásként Joaquin, a parancsnok követte. Mikor a folyó közepére értek, és a víz a csípőjüket mosta, fegyvereiket magasan a fejük fölé emelték – a katonák akkor nyitottak tüzet rájuk. A gerillák visszalöttek, de csak vaktában, mert nem tudták megállapítani, hogy hol helyezkedett el az ellenség. Csak Braulio ölt meg egy Antonio Vaca nevű katonát – de rögtön utána egy sorozat darabokra repesztette szét Braulio fejét is.

Közben a folyó vize bíborvörösre színeződött a gerillák kiömlő véréből, Tánya meglobogtatott egy fehér kendőt, de senki sem vette figyelembe, egy golyó a lányt is halálra sebezte. A sor végén álló Joaquin megpróbált visszakapaszkodni az innenső partra, gázolt néhány métert a vízben, mikor őt is eltalálták hátulról. A halottakat, sebesülteket és a hátizsákokat vitte lefelé a sodrás, a katonák mindenre tüzeltek, ami csak mozgott. Az egész tűzharc nem tartott

tovább 15-20 percnél, de az utóvéd az utolsó emberig felszámolódott, meghalt a kubaiak közül: Joaquin, Braulio, Alejandro és Tánya, a bolíviaiak közül pedig: Polo, Walter, Moises Guevara, a bányász és Negro, a perui orvos.

Pacónak és a mögötte úszó Ernestónak sikerült kimásznia a partra, sebeik miatt nem tudtak elmenekülni, elbújtak egy szikla mögé. Később a katonák átfésülték a terepet, és elfogták őket. Megpróbálták kivallatni a két foglyot esetleges társaikról, Ernesto nem felelt a kérdéseikre, hátulról fejbe lőtték. Paco viszont elmondott mindent, amit csak tudott, az utóvéd tíz embere közül egyedül ő maradt életben.

A csata után a katonák összeszedték a holttesteket, mind a nyolcat lóhátra kötözték – Tányát elsodorta a víz –, és elvitték magukkal Valle Grandéba. A rémült Rojas is velük tartott családotul. A helyszínen nem maradt semmi nyom, ami a harcra emlékeztetett volna.

Szeptember 1.

Őreink jelentették, hogy este lövöldözést hallottak a távolból, de nem tudták megállapítani, hogy honnan ered. Ez fokozott óvatosságra int bennünket. Korán reggel elindultunk lefelé az ösvérekkel, meg-megcsúsztunk a meredek lejtőn, és különféle bravúros tornamutatványokat rögtönöztünk. Moro sajnos még mindig nem gyógyult fel teljesen, én viszont tökéletesen rendbe jöttem, nem is ülök fel az ösvér hátára, hanem a kötőféknél fogva vezetem, a nyereg helyére málhákat pakoltunk fel. Az út most is tovább tartott a tervezettnél, és csak 18.15-kor értünk le a folyó völgyébe, Honorato Rojas házához. Miguel teljes lendülettel továbbhaladt a bekötő ösvényen, de így is ráesteledett, mire kijutott az országúthoz, leszállásba vonulva ott töltötte az éjszakát. Mi megálltunk, előreküldtem Benignót és Urbanót, átvizsgálták a kunyhót és a

szomszédságában emelt katonai barakkokat is, de semmi gyanúsát nem észleltek; minden üresen tátongott. Parancsot adtam a táborverésre, bár nem értettem, hová tűnhetett Rojas a nyolc gyerekével, annyi biztos, hogy nemrégén mehettek el, mert a kemencében még pislákol a tűz. Találtunk zsírt, lisztet, sót, az ólban pedig kecskéket, kettőt levágtunk, egész éjjel főztünk, és nagy ünnepi lakomát csaptunk. Antonio megint panaszkodott, változatlanul úgy érzi: egy tű fűródott bele a torkába, és attól fél, hogy evés közben lenyeli. Én most sem láttam semmit, megkértem Morót, hogy nézze meg ő is, de Moro sem talált semmiféle idegen tárgyat a torkában. Antonio nem szólt, de az arcán látszott: meg van sértődve, amiért nem foglalkozunk komolyabban a bajával.

A magasság: 740 méter.

Szeptember 2.

Hajnalban elhagytuk a házat, és visszahúzódtunk a környező gyümölcsösbe, de rejtett biztosító őrszemeket állítottunk a házhoz és a csatlakozó ösvény bejáratához is. Nyolc órakor Coco futva jött hátra, és jelentette, hogy négy öszvérhajcsár közeledik a házhoz, akik Honorato Rojast keresik, utasítottam, hogy fogják le mind a négyet. Nem jutottam hozzá, hogy kihallgassam őket, mert váratlanul géppisztolysorozatok dördültek el, előresiettem az örök vonaláig, megtudni, hogy mi történt. Egy katona és egy lovát vezető paraszt jött végig az ösvényen, láttukra az őrségben álló Chino önkéntelenül felkiáltott: ott egy katona! – aztán a maga vaksi módján elejtette a fegyverét. A katona persze rögtön tüzelt és elmenekült, Pombo utánuk lőtt, de csak a lovat sikerült leterítenie. Nem láttam a dühtől, mert ez már igazán a tehetetlenség magasiskolája volt, szegény Chinót leszidtam a sárga földig.

Ezután beszéltem az elfogott hajcsárokkal, elmondták, hogy Rojas felesége panaszkodott nekik a katonákra, mert többször is

bántalmazták az urát, és megették mindent, amit a ház körül találtak. Magát Rojast nyolc nappal ezelőtt látták utoljára, benn feküdt a Valle Grande-i kórházban, mert egy tigris megmarta. Ez mind szép, de akkor tegnap vagy tegnapelőtt ki rakott tüzet a kunyhóban?

A négy hajcsárt és a két korábról fogva tartott vadászt szabadon bocsátottuk, de megszabtam az útirányukat: csak fölfelé mehetnek, a Masicuri folyó mentén.

Chino otromba hibája miatt arra kényszerültünk, hogy elhagyjuk a környéket, mi is azt az irányt választottuk, amerre a hajcsárok elvonultak, nem tartottunk attól, hogy értesítik a hadsereget, mert a környéken kevés katona tartózkodhat – és feltehetőleg azok is visszavonultak előlünk. Késve tudtunk elindulni, 3.45-öt mutatott az órák, mikor átkeltünk a gázlón. Ház közel s távolban sem látszott, ezért egy tehéncsapáson dőltünk le a napkeltére várva.

Ma este az Amerika Hangja adását hallgattuk, katasztrofális hírt jelentett be: a hadsereg Camiri körzetében megsemmisített egy tíz főből álló gerillaegységet, melyet egy Joaquin nevezetű kubai irányított. Csavargattam a keresőt, de a helyi adók semmit sem közöltek az ügyről.

Szeptember 3.

Ma vasárnap van, és mint szokásos, most is megvívtuk kis ünnepi csetepaténkat. Hajnalban elértük a Masicurit, valamivel a torkolat előtt átkeltünk rajta, és a Rio Grande mentén haladtunk tovább. 13 órakor Inti elindult öt emberével, azt a feladatot bízta rájuk, hogy keressenek egy házat a környéken, ahol nem tartózkodnak katonák, és vásároljanak néhány életbevágóan fontos holmit. Először két béresbe akadtak bele, akik egy közeli tanyán dolgoztak, elmondták, hogy katonák nem tartózkodnak errefelé, tegnap ugyan erre lovagolt egy öttagú őr, de meg sem álltak a háznál. A gazda is elment valahová,

viszont élelmiszer bőségesen akad. Inti rákérdezett Rojasra is, a béresek úgy tudták, hogy járt errefelé, de tegnap két fiával együtt elindult haza. A földbirtokos házához érve Intiék váratlanul egy szakaszra való katonával találkoztak össze – vagy a béresek hazudtak, vagy a katonák érkeztek meg épp abban a pillanatban. Áttekinthetetlenül zavaros lövöldözés kezdődött, a mieink megölték egy kutyavezető katonát, majd gyorsan visszavonultak, nem várták be, amíg a szakasz észbe kap, és körülkeríti őket, sajnos a közbiztonság folytán egy szem rizst sem sikerült szerezniük. Egy repülőgép keringett a körzetünk fölött, kis rakétákat lőtt ki, nyilvánvalóan a Nacahuasu irányába adott le jelzéseket.

Az Amerika Hangja ma is adott jelentést a hadsereg ütközeteiről, mostani híradásában megnevezte a tízfős partizánosztag egyetlen túlélő tagját: José Carillót. Ez a Carillo Pacóval azonos; a „gyászhuszárok” egyikével, és a korábbi jelentések szerint egyszer már elesett, így az egész híradásnak erős „kamu”-szaga van.

A magasság: 650 méter.

Szeptember 4.

Megint százfelé szakadtunk. Egy nyolcfős csapat Miguel parancsnoksága alatt leszállást épített ki, Honorato Rojast szeretnénk volna elkapni, aki egyre gyanúsabbá válik, egész déli egy óráig vártak rá – eredmény nélkül. Egy járőrünk több mint tíz kilométert haladt a folyó mentén fölfelé, közben négy gázlón is átkeltek. Nato és Leon portyára indult, kitartó munkával sikerült becserkészniük egy tehenet, majd hamarosan elcsíptek két szelíd ökröt is.

A rádió hírt adott egy holttestről, melyet Vado del Yesónál találtak, annak a helynek a közelében, ahol a tízfős utóvédünket megsemmisítették volna. Ő mikor esett el? Egy másik csatában? Vagy nem tízen voltak? Ez a zavarosság még valószínűbbé teszi, hogy

Joaquinék pusztulása nem több a hadsereg vágyálmánál. Csak egy dolog ejt gondolkodóba: a halottról közölt személyleírás pontról pontra ráillik Negróra, a perui orvosra.

Szeptember 5.

A nap minden különösebb esemény nélkül telt el. Még tegnap egy tízfős csapat Inti vezetésével eleség- és információszerző portyára indult. Délután 4.30-kor futottak be, egy ösvért hoztak magukkal, és egy kevés élelmiszert is összeszedtek. Jelentették, hogy Moron földesúr házánál majdnem a katonák karjaiba szaladtak, a kutyák ugatása így is kis híján leleplezte őket. Intiék megkerülték a házat, és a hegyen keresztül utat törtek maguknak, közben szedtek egy mászóra való kukoricát. Dél körül átkeltek a folyón, a túloldalon csak két ház állt, az egyikből mindenki elmenekült – itt rekvirálták az ösvért –, a másik házban is kevés hajlandóságot mutattak az együttműködésre, így a mieink is keményebb szavakat használtak. Más gerillákról itt sem tudtak, csak arról hallottak, hogy még a Karnevál előtt járt egy csoport Perez házánál – ez így igaz, tanúsíthatom, mert mi voltunk azok. Még napvilágnál indultak el visszafelé, úgy számolták, éjszaka érnek a Moron-házhoz, és a sötétben könnyebben átszivárognak a katonák záróvonalán. Útközben azonban Arturo valahol lemaradt, mikor Inti a keresésére indult, kiderült, hogy egyszerűen lefeküdt aludni az ösvény mellé – két óra vezett el a keresgéléssel. Inti arról is beszámolt, hogy nem ez volt az egyetlen fegyvelmezetlenség, sokan gondatlanul nyomokat hagytak maguk után, melyekből a katonák játszva meg tudják állapítani a vonulás irányát, ha a vakszerencse nem küld arra egy nyájat vagy egy zivatart, mely eltöröl mindent. Ezenkívül különféle apróbb tárgyak is ott maradtak az ösvényen. Mindenki hallotta Inti szavait, és többé-kevésbé magára is vehette, nyomottan bámultak maguk elé.

A rádió bejelentette, hogy még mindig nem sikerült teljes

biztonsággal azonosítani a halott gerillákat, de a vizsgálat hamarosan befejeződik. Este megfejtettünk egy havannai üzenetet, beszámol arról, hogy a Latin-Amerikai Szolidaritási Szervezet ülésén egyértelmű győzelmet arattunk, de a bolíviai küldöttség gyalázatosan viselkedett. Előállt valami Aldo Flores a Bolíviai Kommunista Párttól, és kijelentette, hogy ő a mi teljhatalmú képviselőnk. Igen, arra mindig akad ember, hogy a nevünkben beszéljen ott, ahol ez semmi veszéllyel nem jár, sőt fürödni lehet a népszerűségben. Viszont nem hajlandók felszámolni Kolléval kapcsolatos terveiket, most is arra kérték, küldje el az egyik munkatársát, hogy tárgyalni tudjanak vele, szeretnék megismerni az álláspontját. Mindezek a döntések és próbálkozások már rég elavultak, nyilvánvaló, hogy senkinek sincs fogalma sem valódi helyzetünkről, nem kapják meg üzeneteinket.

Szeptember 6.

Ma van Benigno születésnapja, nem élhetünk ünnepek nélkül; reggel nagy lakomát csaptunk a tiszteletére, süteményt csináltunk, megittuk hozzá utolsó adag maténkat a maradék cukorral. Reggeli után mindenki szétszéledt, de Benigno még sokáig ült egy helyben, mereven nézte a már kiürült bádogpoharat, és valamit dúdolgatott.

Megállapodtunk, hogy pontosan 12-kor továbbindulunk, addig mindenki végezze el a rá kiszabott munkát. Miguel nyolc emberrel átkelt a folyón, és lesállításba vonult, Leon elment portyázni, sikerrel járt, felhajtott egy bikaborjút. 10 órakor attól tartottam, hogy kifutunk az időből, Urbano-t elküldtem, hogy hívja vissza az elővédünket. Néhány perc múlva egy lövés hallatszott, majd egy összefogott tűz, utána újra egy sorozat, és mindet mintha a mi irányunkba adták volna le! Alig foglaltuk el a fedezékeinket, mikor lélekszakadva befutott Urbano, nem jutott el az elővédig, mert beleütközött egy kutyás járőrbe, kénytelen volt visszafordulni. Kivert a verejték: kilenc emberünk a túlsó parton rekedt, és még az elhelyezkedésüket sem

ismerjük pontosan! Sietve nekiálltunk rendbe hozni a visszafelé vezető utat, egy oldalösvényt vágtunk, hogy elkerüljük a folyó mellékét.

Miguelék később csatlakoztak hozzánk – áttörték magukat a sűrű hegyi bozóton. Beszámoltak a történekről: tíz óra körül elindultak a hozzánk vezető ösvényen, arra gondoltak, hogy útközben felhajtanak valami zsákmányt, mikor a közelükben kutyaugatást hallottak. A zavaros szituációban Miguel nem akart kockáztatni, inkább parancsot adott a visszatérésre, de ebben a pillanatban lövések dörrentek, és észrevették, hogy egy járőr közeledik, elvágva a hozzánk vezető utat. Ki kellett várniuk, amíg a katonák elvonulnak, csak aztán vághattak neki a hegynek. Csak később merült fel bennem, hogy öt-hat főből állhatott az a katonai egység, mely megszalasztott minket, de nem bánom, egyetlen dolog fontos: ne szenvedjünk további vérveszteséget. Nem vagyok hajlandó tudomásul venni Joaquinék bejelentett pusztulását sem, Cocót három emberrel leküldtem a partra, úgy érzem, épp arrafelé adódhat némi esély, hogy felvegyük a kapcsolatot az utóvéddel, vagy ha csapdába estek, akkor legalább a csapat maradékával. Sajnos egyelőre eredmény nélkül tértek vissza, de meg fogjuk ismételni ezt a vállalkozást.

Most már minden idegeskedés nélkül folytattuk az utunkat, három öszvérrel és négy szarvasmarhával átkeltünk négy gázlón, ebből kettő elég meredek volt, és régi szállásunktól két kilométerre táborot vertünk. Levágtunk egy tehenet, és degeszre ettük magunkat. Az utóvédünk később jelentette, hogy elhagyott táborunk irányából megisméltlődő lövöldözést hallottak, többnyire golyószórók sorozatait lehetett megkülönböztetni.

A magasság: 640 méter.

Szeptember 7.

Ma csak rövidebb távot sikerült teljesítenünk. Átkeltünk egy gázlón, de utána sokáig kínlódtunk egy sziklás csúccsal, előreüzentem Migueléknek, hogy álljanak meg, és várjanak be minket. Remélem, hogy holnap a magasból könnyebben tájékozódunk majd. A repülőgépek ma nem kerestek minket, és katonák sem mutatkoztak a közelben. Miért nem követnek minket? Megijedtek volna? Nem valószínű. Vagy azt gondolják, hogy amúgy is képtelenek leszünk átkelni a hegyeken? Ezt sem hiszem, tudják, hogy már nehezebb feladatokat is megoldottunk. Vagy az lapul mögötte, hogy látszólag szabad mozgást engedélyeznek, és egy stratégiaileg kedvező ponton hirtelen lecsapnak ránk, talán épp a Masicuri közelében, ahol feltehetőleg meg kell állnunk, hogy feltöltsük a készleteinket. Nem tudom, minden lehetséges, sokért nem adnám, ha felülről, repülőgépről láthatnám a vidéket.

Moróval olyanok vagyunk, mint a libikóka két ága: most ő jól érzi magát, én viszont erősen visszaestem, ébren töltöttem az éjszakát.

A rádió újból foglalkozik velünk, bejelentették, hogy már kétségtelen: én vagyok a gerillacsapat vezetője, ez már senkit sem lep meg, rég kijátszott kártya. Érdekesebbek azok a híradások, melyek José Carillóval, vagyis Pacóval kapcsolatosak, bár ezeket is erős fenntartással kell fogadnunk. Szembesítették őt Debrayvel, és azt állította, hogy amíg a táborunkban tartózkodott, a Francia mindvégig fegyvert viselt. Debray tudta, hogy a feje múlhat ezen, ezért tagadta a vádat, legfeljebb akkor láthattak nála fegyvert, ha vadászni ment. A Dél Keresztje rádióállomás közölte, hogy a Rio Grande partjainál megtalálták egy Tánya nevezetű partizánlány holttestét, és Santa Cruzba szállították. Ez a környék igencsak távol esik Negro halálának bejelentett színhelyétől, és mivel biztos, hogy egy csapatba tartoztak, az egész hír valószínűtlennek tűnik. Azért végigcsavartam a keresőt minden rádióállomáson, de sehol sem említették Tánya nevét.

Beszélgettem Julióval, jól érzi magát, de nagyon bántja, hogy elszigetelődtünk, és új gerillák sem jelentkeznek. Sok apró, de fontos dolgot megtudtam tőle, mindenképpen folytatnom kell ezeket a

négyszemközti beszélgetéseket.

A magasság: 720 méter.

Szeptember 8.

Nyugodt nap. Nyolcan reggeltől estig a lesállásban tartózkodtak, a többiek felderítésre indultak. Aniceto és Luis fölfelé haladt a folyó mentén, és azzal a hírrel tértek vissza, hogy az út jó, az állataink is bírni fogják. Cocóék mellig érő vízben átkeltek a folyón, felmásztak egy szemközti magaslatra, de nem láttak semmit, ami a tájékozódásunkat segíthetné. Miguel jutott a legmesszebbre, véleménye szerint nagyon nehéz útszakasz vár az állatainkra. Holnap mégis ezen a csapáson indulunk el, ha minden kötél szakad, leszedjük a málhát az állatokról, és úgy kelnek át a folyón. Remélem, hogy nem lesz baj velük, most kedvükre legelésznek, és az öszvérünk is magához tért a múltkori sérüléséből.

A rádió hírül adta, hogy Barrientos Santa Cruzba érkezett, és részt vett a Tanya nevezetű partizánlány temetésén, akit a keresztény hagyományok szellemében kísérték el utolsó útjára. Ezután átrepült Puerto Mauricióba, itt áll Honorato Rojas háza. Most már kétségtelen, hogy a paraszt áruló, és köze van Joaquinék pusztulásához...

Megjegyzés: Ami Rojas további sorsát illeti, nem kapta meg az Egyesült Államokban azt a farmot, melyet a CIA kihallgató tisztje ígért neki, és a háromezer dollár jutalmat sem fizették ki. Helyette Barrientos egy kis birtokot ajándékozott neki Santa Cruz mellett, Rojas átköltözött ide a családjával, de alig két évvel később, 1969-ben ismeretlen fegyveresek agyonlőtték.

...Barrientos, tetszelegve népszerűségében, elvegyült az

összesereglett parasztek között, tud kecsuául és aymarául, de más tekintetben is ért a nyelvünkön, állítólag indián vér folyik az ereiben. Néhányan panaszkodtak neki, hogy becsapták őket, mert segítettek felderíteni a nyomainkat a hadseregnek, és most nem akarják kifizetni a beígért jutalmat. Barrientos azt tanácsolta, hogy beszéljék meg az ügyet magukkal a katonákkal, ha felemelt kézzel közelítik meg a támaszpontokat, senki sem fogja bántani őket – kár, hogy nem azt ajánlotta: négykézláb menjenek. Távozása előtt még egy parádét rendeztek az elnök tiszteletére: egy kis repülőgép, mintha miránk vadászna, bombákat hajigált le Rojas házának közelében.

Ma éjszaka nem tudtam aludni, lementem az elővédhez, és a rádió keresőjét csavargattam. Bejött egy ismeretlen állomás, ahol riportműsort adtak Tányáról, az egész csupa mocskolódásból állt össze, úgy látszik, meg akarják akadályozni, hogy kialakuljon a hős partizánlány legendája. Először Pacót, az árulót szólaltatták meg, azt mondta, hogy az utolsó hetekben Tánya mély lelki depresszióba került, mintegy menekülésként mindig arról beszélt, hogy valaha melyik moszkvai hotelben lakott, vagy mit evett egy prágai étteremben, francia verseket szavalt – ezt mindenki nagyizolálásnak tartotta az utóvédben, és haragudtak a lányra. Idéztek egy levelet is, melyet állítólag Tánya hátizsákjában találtak, Berlinbe akarta küldeni az anyjának: „Kedves Anyu! Teli vagyok aggodalommal, sejtelmem sincs, mi lesz velem. Csak remélni tudom, hogy semmi rossz. Gyalázatosan érzem magam, és böögök egész nap, idegeim végére értem. Megpróbálok kurázsit gyűjteni magamban, lehet, hogy te leszel a »kurázszi mama«? Én már nem vagyok többé sem nő, sem lány, csak egy kisgyerek...” Szerintem Tánya ilyet nem írhatott. Az egész riportból egy bejelentés döbbsentett meg, a boncolási jegyzőkönyv szerint Tánya terhes volt, már a félidőnél járt, de a kórboncnok megjegyzése szerint nem tudta volna kihordani a gyereket, mert súlyos, már áttételes rákban szenvedett...

Éjfél után már régen véget ért minden adás, mikor én még mindig ott ültem a rádió mellett. Arra a havannai estére gondoltam, mikor

találkoztunk a Kubában élő argentinok klubestjén, megszőktünk, és egy tengerparti strand kabinjában szeretkeztünk. Eltette emlékül a törülközőmet, melyben megszáritottam izzadt testemet.

Szeptember 9.

Miguel és Nato azzal a hírral tért vissza a felderítésből, hogy mégis át tudunk kelni a folyón, a mi számunkra megfelelő gázlót találtak, az állatok pedig átúsznak majd. Kiválasztották a következő táborhelyünket is: a túlsó parton, egy bővizű patak mellett. Nyolc emberünk változatlanul a lesállításban figyel, de nem történik semmi különös. Ma Anicetóval beszélgettem, az ő tartása változatlanul szilárd, de úgy gondolja, hogy néhány bolíviai „leeresztett”, azzal vádolta Cocót és Intit, hogy félvállról veszik az agitációs munkát. A tehén húsa az utolsó falatig elfogyott, nem maradt más belőle, mint a négy láb, holnap levest főzünk belőle.

Hallgattam a rádiót; egy budapesti lap elemzését közölték Che Guevaráról. Magyar testvéreim elmondtak mindenféle fellengzős és felelőtlen alaknak, szerintük sokat tanulhatnék a chilei párttól, mely igazi marxista magatartást tanúsít elméletben és gyakorlatban egyaránt. Tudom, nincs értelme, hogy felizgassam magam ezeken a mocskolódásokon, az ilyen cikkeket nagyképű, gyáva lakájok írják. Mégis ilyenkor arra gondolok, hogy jó volna győzni, legalább egy óráig hatalomra kerülni, hogy ezeknek a pofájukba tudnám vágni minden disznóságukat. Vagy őket küldenék fel ide a hegyekbe...!

Még egy hír a rádióból: újból elhalasztották Debray perének megnyitását, szeptember 17-e előtt semmiképp sem kerülhet sor rá.

Szeptember 10.

Rossz napunk volt. Reggel még jó előjelek közepette indultunk el a gázló felé, de aztán az állataink nehezen viselték el a rossz utat, lázadoztak, különösen az öszvér rángatta magát. A folyó szinte a szemünk láttára veszedelmesen megáradt, ezért Coco úgy döntött, hogy ne foglalkozunk az öszvérrel, hagyjuk az innenső parton, sajnos vele együtt ott maradt négy fegyver is. Én úszva keltem át a folyón, egy másik öszvért húztam magam után, közben elveszítettem a bakancsomat, ezentúl újra bőrsaruban menetelhetek, ez a kilátás egyáltalán nem tesz boldoggá. Más balesetek is történtek. Nato batyuba kötötte ruháit és fegyverét, gondosan beburkolta viaszosvászonba, aztán fejest ugrott – bele a legvadabb sodrásba, és mindene odaveszett. A harmadik öszvérünk is megmakacsolta magát, egyedül akart átkelni, úgy kellett őt visszarángatnunk, Leonra bíztuk, hogy ússzon át vele, az öszvér belevitte az örvénybe, majdnem megfulladtak. Végül azért mindannyian eljutottunk a célunkhoz. Moro rossz bőrben van, átszenvedte az éjszakát, végtagjaiban erős idegfájdalmakat érez, és mivel orvos, még vigasztalni sem tudom a gyógyulás valamilyen homályos reményével.

Eredeti tervünk az lett volna, hogy az állatokat úsztatva visszük tovább, de erről le kell mondanunk, mert a víz sodrása változatlanul erős, meg kell várnunk, amíg a folyó apadni kezd. Megemlítendő, hogy újra repülőgépek és helikopterek tűntek fel az övezetben, a helikopterek látszanak veszélyesebbnek, mert a deszant csapatát állíthat fel a folyónál.

A magasság: 780 méter, a megtett út 3-4 kilométer.

Majdnem elfelejtem: egy új rekordot sikerült felállítanom, a mai úszás előtt hat hónapig nem fürödtem. Azt hiszem, az osztagból sokan osztoznak ebben a dicsőségben.

Szeptember 11.

Nyugodt nap. Pontosan meg kell állapítanunk jelenlegi tartózkodási helyünket, ezért reggel felderítőket küldtem ki. Benigno és Julio már 12 órára befutott, nem végezhetek valami alapos munkát. A folyótól csak estére ért vissza a járőr, jelentették, hogy hamarosan leapad a víz, és az árterületen hosszú homokpadok alakulnak ki, ahol az állataink minden gond nélkül el tudnak menni. Nato és Coco az utóvéd fedezete mellett visszaúszott a másik partra, áthozták a makacs öszvért és az összes ott hagyott holmit, csak egy géppuskához való töltényszákokot hagytak ott.

Egy kínos közjáték adódott: Chino odajött hozzám, és bejelentette, hogy Nato a szeme láttára megsütött és megevett egy szelet húst. Engem elfogott a vak düh, utálok ilyen pizslicsáré ügyekkel foglalkozni, arról nem is beszélve, hogy épp Chinónak lett volna a kötelessége, hogy megakadályozza ezt a kihágást. Mégis vizsgálatot kellett lefolytatnom, meglepetésemre a hosszú apátia után hirtelen felélénkült az osztag, lappangó szenvedélyeik végre kitörhettek, egymás után jelentkeztek a tanúk, az „idegen”, tehát kevésbé népszerű Chino ellen vallottak, sokan azt állították, hogy ő adott engedélyt Natónak a hússütésre. Chino csak állt, szemben a viharral, aztán zavartan levette a szemüvegét. Én döntés nélkül lezártam a vizsgálatot, Chino rögtön levonta a következtetéseket, és lemondott a beosztásáról, Pombót neveztem ki a helyére.

A rádió reggel Barrientos beszédét közvetítette, az elnök kijelentette, hogy én már régen halott vagyok, és a gerillák pusztá propagandacélokból dobták be a nevemet. Ezek után nagy logikai bakugrással este felolvastak egy körözést: 50 ezer pezót (4200 dollárt) ígértek annak, aki élve vagy halva kézre kerít engem – hozzátették, ha lehet, inkább élve. A személyleírásom után felolvasták „pályafutásom” rövid leírását; hogy harcoltam Guatemalában Arbenz elnök mellett, a kubai hegyek között, Kongóban. Bevallom, úgy tűnt, mintha egy idegen ember dolgairól beszéltek volna. Az emlékezés mostani helyzetemben luxus volna, erőt vonna el.

A felhívást többször is megismételték, úgy látszik, végképp le

akarnak számolni velünk, a hadseregnek is ilyen parancsot adhattak ki. Egy argentin rádió hírmagyarozója szerint Barrientos lépései inkább lélektani célokat szolgálnak, rövidebb távon nem számít döntő sikerre, mert ismeri a gerillák szívósságát.

A négyszemközti beszélgetésben ma Pablóra került sor. Ő is aggasztónak tartja kapcsolataink felszámolódását, azt találja a legfontosabbnak, hogy állítsuk helyre összeköttetésünket a várossal. Mindent egybevetve eszmeileg erősnek és elszántnak ítélem, bármilyen körülmények között vállalni fogja a „Haza vagy Halál” jelszavát.

Szeptember 12.

A nap egy tragikomikus esettel kezdődött. Pontban hat órákor, épp az ébresztő időpontjában Eustaquio futva jött jelenteni, hogy egy raj közeledik a patak mentén, azonnal riasztottam és fegyverbe szólítottam az osztagot. A közeledőket Antonio vette észre, ezért tőle kérdeztem meg, hogy hányan vannak a katonák. Tenyerét kitérve mutatta, hogy öten. Sokáig várakoztunk, de a végén kiderült, hogy Antonio csak képzelődött. Ez az esemény rosszul hatott a csapat egész moráljára, egyesek idegbajt kezdtek el emlegetni – attól tartok, nem minden alap nélkül. Már akkor fel kellett volna figyelnünk rá, mikor a torkába fúródott képzeletbeli türe panaszkodott. Később ugyanis elbeszélgettem Antoniával, és meggyőződtem, hogy nincs egészen magánál. Szeméből potyogtak a könnyek, közben tagadta, hogy szorongásai volnának, bizonygatta, hogy csak a kialvatlanság látszik rajta; hat napja megszakítás nélkül őrségben áll, a múltkor el is aludt a posztján – ezt alighogy kimondta, rögtön megbánta, és később kereken letagadta. Antoniót pihenni küldtem, a helyére Luist állítottam, aki nem hajtott végre egy parancsot, ezért háromnapos folyamatos őrséggel sújtottam. Este Luis megkeresett, arra kért, hogy helyezzem át inkább az elővédhez, mert nem jön ki Antoniával, aki

ahelyett hogy pihenne, áll mellette, és minden mozdulatába beleköt. Luis kérését megtagadtam. Inti két emberrel felderítésre indult, meg kell vizsgálniuk, hogy hol tudunk átkelni a patakon, és milyen út vezet a távolban látszó hegylánc felé.

Barrientos bejelentése a vérdíjról valóságos szenzációt keltett. Egy bolond újságíró kijelentette, hogy 4200 dollár nem pénz az én fejemért, ennél én százszor-ezerszer veszedelmesebb vagyok - lassan elbizakodottá tesznek. Másik újság: a havannai rádió hírül adta, hogy a Latin-Amerikai Szolidaritási Konferencia üzenetet kapott tőlünk, melyben messzemenő támogatásunkról biztosítjuk. Ezt a híradást a telepátia csodájának kell tekintenünk, mert mi egy szót sem üzentünk.

Szeptember 13.

Visszatértek felderítőink, Inti és csapata egész nap fölfelé haladt a patak mentén, viszonylag nagy magasságban és kemény hidegben töltötték el az éjszakát. Megállapították, hogy a patak a szemközti, nyugati irányba vonuló hegyekből ered, és az állataink sehol sem tudnának átgázolni rajta. Másik őrsünk, Cocóék fölfelé mentek a folyón, hiábavaló kísérletet tettek az átkelésre, megmásztak egy sor sziklás csúcsot, aztán leereszkedtek a La Pesca folyó kanyonjába. Útközben emberi élet nyomait látták: felgyújtott tanyákat és egy legelésző ökröt – szemrehányást tettem nekik, hogy nem fogták el. Véleményük szerint az állatokkal mindenképpen át kellene jutnunk a túlsó partra, ha másképp nem megy, tutajt fogunk ácsolni.

Új dezertőrjelölt jelentkezett: Dario. Beszéltem vele, és kereken megmondtam neki: ha valóban el akar menni az osztagtól – én elengedem. Erre nem számított, olyasmit makogott, hogy majd meggondolja, egyedül nagyon veszélyes volna nekivágni az útnak. Megkérdeztem: remélem, azt nem kívánja, hogy én is elkísérjem. Dario magába szállt, kijelentette, hogy nem gondolta komolyan a távozást, egyszer s mindenkorra maradni akar. Figyelmeztettem rá,

hogy ez nem pingpongmeccs: egyszer ide, egyszer oda, és elvárom tőle, hogy kiköszörüli ezt a csorbát. Dario megígérte, meglátjuk, mi lesz.

A rádió ma egyetlen érdekes hírt közölt: Debray apja panaszt tett, hogy a fiától elvették az összes jegyzetet, melyekre a védőbeszédét akarta alapozni. A hivatalos szervek azt a választ adták, hogy nem engednek anyagot felhalmozni egy politikai pamflethez.

Szeptember 14.

Fárasztó napot tudunk le. Reggel hétkor az elpusztíthatatlan Miguel útra kelt elővédjével. Azt a feladatot kapták, hogy törjenek előre a folyó innenső oldalán, amilyen messzire csak tudnak, ahol végképp elakadnak, ott táborozzanak le, és ácsoljanak egy tutajt. Néhány M-I-est, melyet nem tudunk rendbe hozni, letettünk egy barlangba, vázlatot készítettünk a rejtekhelyről. 3.30-ig hiába vártunk a Migueléktől érkező hírekre, ekkor indulást vezényeltem. Antonio utóvédjével lesállításban maradt, meghagytam nekik, hogy egy óra múlva ők is kövessenek minket – ha addig nem küldök más értelmű parancsot.

Öszvérháton kezdtem el az utat, de hamarosan le kellett szállnom, mert asztmaroham tört ki rajtam, Leonra bízam az állatot, és gyalog mentem tovább. Camba tért vissza, és jelentette, hogy egy kilométerrel feljebb Miguelék nekiláttak a tutajkészítésnek. Megálltam, hogy bevárjam az állatainkat, de csak 18.15-kor érkezett be az első két öszvér, hátraküldtem néhány embert, hogy segítsenek a hajcsárainknak. Tízen átkeltek a patakon az öszvérekkel, és vontatott menetben elindultak a tutajgyártók folyóparti műhelye felé, tizenketten viszont itt maradtunk az innenső parton, így külön-külön töltöttük el az éjszakát. Megettük az utolsó adag marhahúsunkat, már szaglott.

A magasság: 720 méter, 2-3 kilométert tehattunk meg ma.

Szeptember 15.

Ma valamivel jobb tempót kaptunk el, estig öt vagy hat kilométert hagytunk magunk mögött – ezzel együtt nem jutottunk ki a La Pesca folyóhoz. Talán sikerült volna, ha nem kellett volna kétszer is megvívni a makacskodó állatokkal, az egyik öszvért úgy rángattuk bele a vízbe. A tanulság: olyan útvonalat kell választanunk, ahol ritkábban kényszerülünk átkelésre az állatokkal.

A rádió hírt adott Loyola letartóztatásáról, azt hiszem, hogy azok a fotók buktatták le, melyeket akkor készítettünk, mikor feljött hozzánk a nacahuasui táborba. Ha jól emlékszem, Inti és Coco között vettük le, egy géppisztollyal a kezében. Megbocsáthatatlan könnyelműség volt ez a fényképezkedés – igaz, akkor én sem szóltam ellene.

Ma „hóhétkézre adtuk” egyik birkánkat.

A magasság: 780 méter.

Szeptember 16.

Az egész napot elvitte a tutajkészítés és az átkelés. A tutaj remekbe sikerült, egy szál kötéllel át tudtuk húzni a folyón, elmaradtak a szokásos balesetek. A túloldalra érve már ránk sötétedett, szerencsére csak ötszáz métert kellett megtennünk kijelölt táborhelyünkig, és a közelben egy kis forrást is találtunk – egy ösvény végén tört föl, három ágból folyt össze egy sáros gödör fenekén.

Néhányan szokás szerint veszekedésben vezették le a fáradtságukat. Antonio, aki változatlanul réveteg tekintettel néz maga elé, és néha minden ok nélkül öklével a levegőbe sújt, már napok óta haragszik Luisra, ma is alighogy magukra maradtak, rögtön egymásnak ugrottak. Antonio kijelentette, hogy Luis megsértette őt, és

ezért hat nap fegyelmi büntetést szabott ki rá. Respektáltam a döntését, bár nem tenném rá a nyakam, hogy neki volt igaza. Alighogy elmentek, jött Eustaquio, előbb homályos célzásokat tett rá, hogy visszasságok vannak az ételosztás körül, mikor rákérdeztem, kiderült: az fáj neki, hogy Nato egy mócsinggal többet kapott vacsorára, ő megszámolta. Mindig az az átkozott étel! Gondot okoz nekem Moro is, kétségtelenül súlyos beteg, de többek szerint csak szimulál, hogy kihúzhassa magát a közös munkából – különösen Julio tesz epés megjegyzéseket. Moro szívére vette ezeket a támadásokat, meggörnyedve elindult, hogy egy fahasábot hozzon a tűzre, az erőlködéstől szörnyű görcsöt kapott, elájult, és arccal előre a földre esett.

A magasság: 820 méter.

Szeptember 17.

Pablo születésnapja. Ma én, úgy is mint Fernando, a tanyasi foghúzás érdekes művésze, rendelést tartottam, kirántottam Arturo és Luis egy-egy fájós fogát. Kiküldtem a felderítőket; Miguel a folyó, Benignót az út irányába. Kedvezőtlen hírral jöttek vissza: a folyó összevissza kanyarog, kétszer is úszva kell majd átkelnünk az öszvérekkel. Este ünnepi rizst főztünk Pablito születésnapjának tiszteletére, ma töltötte be a 22. évét, ő a csapat Benjámija.

A rádióban semmi különös: hírt adtak a Debray-pör már-már menetrendszerű újabb elhalasztásáról, és bejelentették, hogy több társadalmi szervezet is tiltakozott Loyola letartóztatása miatt.

Szeptember 18.

Hét órakor már épp útnak indultunk volna, mikor Miguel jelentette,

hogy a kanyaron túl három parasztot látott. Bár nem volt biztos, hogy a parasztok is észrevették őt, parancsot adtam a letartóztatásukra. Luis ma is bemutatta egyikét elmaradhatatlan jeleneteinek, most Arturót vádolta meg, hogy ellopott 15 töltényt a táskájából. Szerencse a bajban, hogy mindig a kubaiakba köt bele, a bolíviaiak közül senki sem túrné el a vádaskodásait.

Hogy nem kellett úszniuk, állataink meglepően jól viselték el a menet fáradalmát, csak a fekete öszvérünk bokrosodott meg egy szakadék előtt, kitepte magát a kezünkből, ötvenméteres mélységbe zuhant le, és alaposan összetörte magát. Foglyaink száma növekedik: délután négy parasztot vettünk őrizetbe, akik szamaraik hátán egy közeli folyócska felé tartottak. Kérdeztem: láttak-e valakit a környéken, azt felelték, hogy egy környékbeli földbirtokos, Aladino Guterrez vadászgat és halászgat néhányadmagával a Rio Grande partján. Ezt először lehetetlennek tartottam, mert az illetőknek át kellett volna jutniuk a mi őrvonalainkon, de mikor kivizsgáltam az ügyet, kiderült, hogy Benigno megbocsáthatatlan figyelmetlenséget tanúsított: látta és mégis hagyta továbbmenni a földbirtokost, a feleségét és az őket kísérő parasztot. A sárga földig leszidtam, és elmondtam mindenféle ámulónak. Benigno sírógörcsöt kapott, eltűnt, és teljes gerillafelszerelésbe öltözve tért vissza: ha ki akarjuk végezni, ő gerillaméltósággal akar meghalni. Szörnyű, hol tartunk.

Közöltem a foglyul ejtett parasztokkal, hogy holnap el kell kísérniük bennünket lakóhelyükre, a 6-8 mérföldnyire fekvő Zitano-majorba. Azonnal felkerestük tanyaházában Aladino Guterrezt, aki már visszatért a vadászatból. Dúsgazdag ember, félig-meddig ellenségesen fogadott minket, arra is csak nehezen sikerült rábírnunk, hogy adjon el nekünk valami ennivalót.

A rádió ma bemondta, hogy Loyola börtönében kétszer is öngyilkosságot kísérelt meg, természetesen „a gerillák megtorlásaitól tartva”, őrei mentették meg az életét. A világ rendőrségein létezik egy kódkönyv, mellyel a testület legaljasabb tetteit is le lehet fordítani úgy, hogy a rendőrség az erkölcs és a tisztesség utolsó

bátyájának tűnjön egy romlott világban. Letartóztattak több tanítót is, bár nem sikerült bebizonyítani, hogy együttműködtek velünk, de egyes látnokok úgy vélik, hogy rokonszenveznek mozgalmunk célkitűzéseivel – és ez bőven elég. Loyola ügyén még most is sokat töprengök, de csak arra tudok gondolni, hogy a barlangban talált fotók vagy valamilyen elhanyagolt irat vezethette nyomra az ellenséget.

Estefelé egy kisebb repülőgép, majd egy Mustang repült be a körzetünk felé, mozgásuk iránya több mint nyugtalanító.

A magasság: 800 méter.

Szeptember 19.

Reggel a fogságunkban tartott parasztok sokáig keresgéltek elkódorgott állataikat, munkájuk csak akkor gyorsult fel, mikor rájuk förmedtem – így aztán sikerült viszonylag korán útnak indulnunk, magunk előtt terelve a foglyok karavánját. Moro miatt később sem erőltethettük a menet tempóját, így is nehezen bírja magát, folyton azt kéri, hogy lőjük főbe, ne hagyjuk kínlódni. Gorombán letoltam, mutattam, hogy én is csak a puskámra támaszkodva vonszolom magam.

Elővédünk folytatta az útját egy kétmérföldnyire fekvő tanyaház felé, mi is követtük őket, a két mérföld kétszáznak tűnt. Este kilenc óra felé végre elértünk a tanyaházhoz, mely nem volt egyéb, mint egy nyomorúságos kunyhó a cukornádültetvény szélén. Napközben 1400 méteres magaslatokat kellett leküzdenünk, és most is jóval 1000 méter fölött tanyázunk. Következő célunkhoz, a Lucitano-birtokhoz háromórás út vezet, a pesszimisták szerint lesz az öt is. Éjszaka disznóhúst ettünk, az édesszájúak pedig sajtolhattak maguknak cukornádlevet.

Eltársalogtam Intivel, megemlítettem bizonyos hibáit, melyeket az étel szétosztásánál követett el. Még ő háborodott fel, kijelentette,

hogy a vádak nagy része hazugság. Indulatos szóváltás után végül elismerte néhány hibáját, de nem volt hajlandó önkritikát gyakorolni, csak akkor, ha majd az osztagunk tagjain kívül senki idegen nem lesz jelen. Azt hiszem, Intivel kapcsolatban is beleestem szokásos hibámba: túlbecsültem a jellemét.

A rádió továbbra sem száll le a Loyola-ügy fejleményeiről. A tanárok sztrájkba léptek letartóztatott társaik védelmében, egy bizonyos Higuera nevű tanár növendékei pedig egyenesen éhségsztrájkot kezdeményeztek. Valami mintha megmozdult volna, az olajmunkások is kiálltak egy nagyvállalat ellen, csak nehogy lekéssünk erről a mozgolódásról.

Az idők jele: kifogyott a tintám.

Szeptember 20.

Eredetileg 15 órakor szándékoztunk elindulni, mert így a három órára becsült menetelés után épp alkonyatra értünk volna oda a Lucitano-majorba, de előre nem látott körülmények miatt az időpont kitolódott 17 órára. A sötétség még fenn a hegyen utolért minket, csak egy gyertyát tudtunk gyújtani, egy papírzacskóba állítottuk, hogy lángját megóvjuk a feltámadó éjszakai szélről. Közben orra-orra bukva 1800 méteres csúcsokat kellett megmászunk. Már éjjel 11 felé járt, mikor megérkeztünk a majorba – ez is Aladino Guterrez tulajdona –, de semmiféle használható ruhát vagy élelmiszert nem találtunk a házban, csak cigarettát és más vackokat. Aludtunk egy keveset, mert hajnalban folytatni akartuk az utunkat Alto Seco falu irányába.

Akármilyen furcsa, a fáradtságtól nem tudtam elaludni, sétára indultam a házban. Ráakadtam az Alto Seco-i bíró kihelyezett irodájára – egyébként a bírót Vargasnak hívják, és nem régóta tölti be a tisztségét. Az asztalon egy telefon állt, meg voltam győződve, hogy

már évekkel ezelőtt használaton kívül helyezték, talán már a vezetékek is tönkrementek, de mikor felemeltem a kagylót, szabályos bűgő jelzést hallottam. Felmerült bennem a gondolat, hogy felhívok valakit, de végigfutva minden emlékemem, senkit sem találtam, akivel beszélgetni lett volna kedvem. Természetesen abban is biztos lehettem, hogy a központ amúgy is gyanút fogott volna, és nem kapcsolja Kubát vagy Argentínát, én mégis úgy éreztem magam, mintha hosszú utazásból tértem volna vissza.

A rádió éjféli híradásában nem mondott semmi különöset.

A magasság: 1400 méter, a mai menetteljesítmény: 2-3 kilométer.

Szeptember 21.

Éjszaka eloszlottak a felhők, így hajnali 3-kor teljes holdfényben indulhattunk el az ösvényen, melyet elővédünk már felderített. A táj körülöttünk már évszázadokkal ezelőtt is pont ilyen lehetett. Kilenc óráig meneteltünk anélkül, hogy bárkivel is találkoztunk volna, közben új magassági rekordot értünk el egy 2040 méteres csúcs megmászásával. Kilenc órakor végre összeakadtunk néhány hajcsárral, akik megmutatták az utat Alto Seco felé. Leereszkedtünk egy meredek lejtőn, és újabb két kilométer után egy tanyabokorhoz értünk, vásároltunk egy kevés élelmiszert, és reggelit főztünk magunknak. Később elhaladtunk egy vízimalom mellett, ahol kukoricát daráltak. A parasztok mindenütt félnek tőlünk, ahogy mi feltűnünk, ők rögtön eltűnnek. Nagyon lassú a menetünk, lehetetlen dolog, hogy a két mérföldet Alto Seco széléig majdnem öt óra alatt tegyük meg. Igaz, az út megint erősen emelkedik.

Szeptember 22.

Még hajnali ködben bevonultunk Alto Seco főterére – a falucska mintegy 1900 méteres magasságban helyezkedik el, és ötven-hatvan házból áll. A helybeliek félelemmel vegyes kíváncsisággal fogadtak minket. Kerestük a bírót, valaki azt felelte, hogy még tegnap eltávozott Valle Grandéba, valószínűleg tudatni akarja a katonákkal hogy a közelben járunk, megtorlásul házából elkoboztunk minden használható holmit. Bevásároltunk a vegyesboltban: ruhákat, orvosságokat, cipőket, tranzistoros rádiókat és élelmiszerből annyit, amennyit csak elbírtunk. Bolíviai pezónk már erősen fogytán van, megpróbáltunk dollárral fizetni, de a boltos nem fogadott el idegen pénzt. Kiválasztottuk ideiglenes főhadiszállásunkat, egy elhagyott házat a vízmosás mellett, és ide szállítottuk át a zsákmányunkat. Délben hiába vártuk Valle Grandéból a menetrendszerű buszt, később sem érkezett meg, ezzel bebizonyosodott, hogy a bíró azért ment el, hogy feljelentsen minket. Így aztán nem nagyon hatott meg a bíróné siráma, aki Istennek és a gyerekeinek a nevében arra kért, hogy fizessük meg neki az elkobzott holmikat. Írjon fel mindent – mondtam neki –, majd Barrientos megadja.

Este Inti előadást tartott az iskola egyetlen tantermében – napközben első és másodosztályosok tanulnak itt. Tizenöt elképedt és hallgatag paraszt előtt magyarázgatta mozgalmunk céljait. Szavai nem hatottak, a parasztok kifejezéstelen némaságban merültek el, Inti megpróbált külön-külön elbeszélgetni velük, egyesekkel keményebb hangon, egyesekkel barátságosan. Egy fiatalabb férfit felszólított, hogy csatlakozzon az osztagunkhoz, azt válaszolta: ne tréfáljon, maguknak egyelőre az a legfontosabb gondjuk, hogy keverednek ki innen. Mit akarnak tőlem?! A környékbeli tanító, egy Walter Romero nevezetű férfi volt az egyetlen, aki hozzászólt Inti előadásához, megkérdezte, hogy miért harcolnak külföldiek is a mi sorainkban. Utána elismerést váróan körülnézett, mintha megoldhatatlan feladat elé állított volna minket. Különös figura volt ez a tanító, szájából rosszul sikerült műfogsor állt ki, és ezért a legközömbösebb dolgokat is harsogva mondta el. Még egy sor kérdést tett fel, olyan hangsúllyal, mint aki már előre tisztában van vele, hogy nem tudunk kielégítő

választ adni – főleg a szocializmus elmélete iránt érdeklődött...

Megjegyzés: Che Guevara osztagának pusztulása után Romero tanító fogalmazási versenyt hirdetett a körzeti iskola felsős tanulóinak a következő témára: „Találkozásom a gerillákkal.” Néhány gondolatot előre megjelölt: ezek a szakállas férfiak kommunisták, nem hisznek Istenben, azért jöttek, hogy eltöröljék Bolívia szabadságát. Mottónak a következő mondatot ajánlotta: „Che Guevara, napjaink Francisco Pizarrója, hódító idegen hadvezére.” Ötletéért Romero magas hivatalos elismerésben részesült.

...Inti előadása után egy fiú odajött hozzánk, és felajánlotta, hogy egy rövidebb szakaszon elkísér minket, megmutatja a kifelé vezető utat. A falu szélén megálltam és visszanéztem, éreztem, hogy semmit sem sikerült elérnünk, szavaink leperegtek a parasztokról. Hogy mégis hagyjak valami emléket magam után, lehúztam a cipzárt a nadrágomon, és levizeltem a legszélső ház falát.

Éjjeli 1.30-kor indultunk el Santa Elena felé, és reggel tízre érkezünk meg kitűzött célunkhoz.

A magasság: 1300 méter.

Megemlítendő, hogy Barrientos elnök ismét sajtókonferenciát tartott, részletesen beszámolt Joaquin utóvédjének megsemmisítéséről, adatokat sorolt fel, és okmányokat olvasott fel. Sajnos semmi reményünk sem maradt.

Szeptember 23.

Táborhelyünk közelében egy mesebeli narancsliget terült el, a fákon még bőven találtunk gyümölcsöt. A hosszú menetelésekre feláldozott éjszakák után ma az egész napot alvással és pihenéssel töltöttük el, erős őrséggel biztosítottuk a nyugalmunkat. Én valamivel

elcsaptam a hasamat, bágyadtan üldögéltem egy fa árnyékában, Camba megérezhette a gyengeségemet, mert ezt a pillanatot választotta ki, hogy bejelentse: mégis le akar lépni az osztagtól. Eredeti kikötésem, hogy be kell várni a találkozást Joaquinék csapatával, nyilvánvalóan érvényét veszítette. Csak bólintottam, annyi erőm sem maradt, hogy elküldjem a fenébe. Később utánagondoltam, s úgy találtam, hogy az Alto Secó-i vállalkozásunk teljes eredménytelensége válhatta ki Cambából ezt a hirtelen döntést.

Éjjel egy órakor összecsomagoltunk és elindultunk, utunk ismét 1800 méteres csúcsokon vezetett át, málháink is megszaporoztak, így már hajnalodott, mire megérkeztünk célunkhoz, a Loma Larga nevezetű tanyához.

Szeptember 24.

Alig tettük le magunkat, eddigi émelygésem szabályos májgörcsbe ment át, okádni kezdtem, de így is alig könnyebbültem meg. A többiek sem néznek ki sokkal jobban, kifárasztották őket a hosszú menetek, melyek semmit sem javítanak a helyzetünkön. Ezen a vidéken még gyéresebb a növényzet, mely eltakarná a vonulásunkat, a falvak is sűrűbben érik egymást, így nem akartam megkockáztatni, hogy napvilágnál folytassuk az utunkat, estig pihenőt adtam az osztagnak. Jöttünk hírére minden paraszt elmenekült a majorból, csak egy öregember maradt itt, benne a haszonvágy legyőzte a félelmet, kukoricát, húst, zsírt ajánlgatott – háromszoros áron. Vásároltunk tőle egy disznót, rögtön le is vágtuk és megsütöttük, én rá sem tudtam nézni a zsíros húsrá.

Beszélgettem Antoniával, őszinte volt hozzám, így kiderült, hogy az idegbaja egyre inkább kiteljesedik. Képzeli: bekapcsolt rádió zúgását hallja, melyben nemsoká megszólal egy hang és őhöz fog beszélni. Máskor úgy érzi, hogy az arca térképpé változott, és az osztag azon halad lefelé. Le kellene váltanom a beosztásából, mielőtt

még bajt okozna, de nincs senki, akit a helyébe állíthatnék.

Éjszaka továbbindultunk.

Szeptember 25.

Korán reggel beértünk a hegycsúcsok közelében elhelyezkedő kis Pujio faluba, a térkép szerint épp három járás határán fekszik. Jó néhány emberrel találkoztunk, akik az előző napokban már láttak minket, és a többiek is tudtak rólunk, mert érkezésünket a rádió már előre jelezte – ennek ellenére a parasztok viszonylag barátságosan viselkedtek. Állításuk szerint katonák eddig még nem tűntek fel a környéken, csak egy csendőr járt itt még hajnalban, letartóztatott és magával vitt egy adófizetéssel elmaradt parasztot. Egyre több kockázattal jár magunknál tartani az öszvéreket, de egyelőre még ragaszkodunk hozzájuk, mert Moro változatlanul gyengélkedik, és szeretném megkímélni a gyaloglástól. Miguel nem hajtotta végre a szükséges biztonsági intézkedéseket, így nem mehettünk tovább, az út mellékén rendezkedtünk be éjszakára.

A magasság: 1800 méter.

Intivel épp a térképet nézegettük, mikor Camba jelentkezett nálunk. Távozását már elintézett ügynek tekintve azt kérte, hogy hadd kísérhesse el az osztagot La Higuera faluig, ott elválna tőlünk, és északi irányba tartva megpróbál majd átjutni a közeli nagyvárosba, Santa Cruzba. Nem válaszoltam neki, amit, ha akart, beleegyezésnek is érthetett. Eszembe jutott Benedek, a La Higuera-i „néger, de bölcs” plébános, akivel a nyáron találkoztunk, feltehetőleg segítene Cambán, ha hozzáfordul, de aztán nem szóltam. Miért könnyítsem meg egy dezertőr dolgát?! Egyébként én is beszélni szeretnék a pappal, tájékoztatást akarok kérni tőle.

A rádió hangfelvételt adott egy tegnap lezajlott katonai parádéről, Ovando tábornok tartotta az ünnepi beszédet, bejelentette, hogy

elfogatásom küszöbön áll, majd mintegy nyomatékként frissen kiképzett rangerszázadok vonultak fel, a parádéről egyenest bevetésre indultak Alligator terepjáróikon, feltehetőleg ellenünk használják fel őket. A velünk közvetlenül szemben álló ellenség létszáma most már 1500-2000 fő körül mozog, mi alig húszan vagyunk. A fiúknak elmondtam, hogy annak idején a Sierra Maestrában még rosszabb is volt az arány, mégis le tudtuk győzni a zsarnok hadseregét.

El akartam oszlatni a félelmet, melyet a hírhedt rangeralakulatok megemlézése váltott ki az osztagban, öreg „angoltanárom” történeteit idéztem fel, hogy a kiképzést végző és példaképnek tekintett észak-amerikai elit alakulatok harci szelleme sem éri el a miénket. A tuniszi hadjáratban egy ezredüket azért verték szét, mert a sötétben lusták voltak felmenni a hegy gerincére, hogy elfoglalják a németek kiürített állásait, pilótáik a havi 30-40 felszállást is felháborító megterhelésnek ítélték és fellázadtak, később a vietnami háborúban pedig a rádiózásoknál tapasztalható fecsegés okozta embereik pusztulását. A bolíviai rangerek sem győzhetnek le egy forradalmi hadsereget, akárhányan is vannak.

Szeptember 26.

A vereség napja. Virradatra elértük Picachót, mely 2280 méterre fekszik a tengerszint fölött, ilyen magasságban még sohasem jártunk. A faluban épp ünnepséget tartottak a környék védasszonyának, Szent Jusztinának a tiszteletére, mindenki berúgott már, de tökéletes egyenes testtartással ropta a táncot. Minket jóindulatúan fogadtak, ettünk-ittunk velük, és kissé felvillanyozódva folytattuk utunkat. Megérkezve La Higerába, minden megváltozott, alig egy-két asszony mutatkozott az utcán, a férfiakat mintha a föld nyelte volna el. Coco elment a helyi távírdába, nehogy valaki telefonon bejelentsen az érkezésünket. Egy szeptember 22-én kelt körlevelet talált, a megyei felügyelő helyettese bocsátotta ki, felszólította a községi bírót,

hogy ha megbizonyosodnak a partizánok jelenlétéről, vagy bármilyen más értesülést szereznek róluk, azonnal közölgék Valle Grandéval, ahol meg fogják fizetni a szolgálataikat. Coco próbálta leellenőrizni, hogy hívta-e ma valaki a körzeti székhelyet, a távírdászt nem találta otthon, de a felesége azt állította, hogy ma senki sem beszélt a készüléken, nem is működik, mert Jagüey faluban – ahová a vonal be van „repülőzve” – az ünnepek miatt zárva tart a postahivatal. Kerestük a néger papot, de ő is elment a fiestára. Úgy gondoltuk, hogy az ünneppel járó mulatozás valószínűleg felborítja majd az ellenőrzést, így célszerűnek látszott az említett Jagüey irányába fordulnunk, 13 órakor kiküldtem az előőrsünket, hogy derítse fel az utat. Öszvéreink alig támolyognak, legkésőbb Jagüeybe érve el kellene döntenünk a sorsukat és persze azt is, hogy Moro miképp megy tovább.

Őreink közben még egyszer átfésülték a falut, de csak egy beijedt parasztot találtak, később az ellenőrzési vonalunkon fennakadt egy kokalevélkereskedő is, azt mondta, hogy Jagüey felől jön, és útközben semmi gyanúsat nem látott, a paraszt is megerősítette a vallomást. A kereskedő reszketett az idegességtől, azt hittem, hogy tőlünk ijedt meg, mindkettőjüket elengedtem, nem is gondolva arra, hogy hazudhattak nekünk. 13.30-kor felszedelőzködtünk, hogy mi is elinduljunk felfelé a hegy meredélyén, mikor hirtelen és egyszerre több irányból is sorozatok dördültek el, nem lehetett kétséges, hogy az elővédünk csapdába esett. Védelmi állást alakítottunk ki a faluban, de továbbra is fenntartottam a menetkészültséget, azt terveztem, hogy bevárjuk, amíg bevonulnak az elővéd életben maradt emberei, és azonnal elindulunk a Rio Grande felé. Kisvártatva betámolygott a sebesült Benigno, majd Aniceto és a vérző lábú Pablo. Jelentették, hogy Miguel, Coco és Julio elesett, Camba pedig ledobta a hátizsákját, és elfutott. Hátvédünk átvette a megsemmisült elővéd feladatát, és sietve elindult az úton, én követtem őket a két öszvérrel. Akik mögöttünk jöttek, magukra vonták az üldöző katonák sortüzét, viszonylag közletről lőttek rájuk, kénytelenek voltak letérni az útról, és leszakadtak tőlünk, Intivel pedig teljesen elveszítették a

kapcsolatot. Attól féltem, hogy Inti nem tudta túltenni magát a fájdalomán, és visszafordult, hogy testvérének, Cocónak legalább a holttestét kimentse az ellenség kezei közül – ebben az esetben a biztos halálba rohant volna. Fedezékbe húzódva egy félórát vártunk a lemaradottakra, de a katonák felfedezték állásainkat, és a hegy felől tüzet zúdítottak ránk, ezért tovább kellett vonulnunk. Kevéssel később Inti utolért bennünket. Csak most vettük észre, hogy Leon eltűnt, Inti látta a földre dobott hátizsákját azon az úton, mely a kanyon kijárata felé vezetett. Alaposabban körülnéztünk, és a távolban megpillantottunk egy futó alakot, aki lélekszakadva rohan lefelé az ösvényen, nem lehetett kétséges, hogy Leonról van szó. Hogy összezavarjuk a nyomainkat, lemálháztuk öszvéreinket, és *előrehajtottuk* az ösvényen, sohasem láttuk őket viszont, Isten tudja, hol találhatták vesztüket, mi pedig *oldalirányban* tértünk le egy kisebb patak völgybe. Megkóstoltuk a patak vizét, ihatatlanul keserű volt. Lehetetlen lett volna továbbmennünk, ezért éjjel felé lefeküdtünk aludni.

Szeptember 27.

Hajnali négykor folytattuk menetünket, kerestünk egy ösvényt, ahol felkapaszkodhatnánk a meredeken, hét órakor végre találtunk megfelelőt, de az útirányunkkal ellentétesen futott egy kopár és látszólag kevés biztonságot nyújtó magaslat felé, így nem vállalkoztunk erre a vargabetűre. Egy ritkás erdőbe húzódtunk be, hogy ne vonjuk magunkra a repülőgépek figyelmét. Beljebb haladva rábukkantunk egy felfelé vezető széles útra, figyelőállást vettünk fel mellette, de egész nap nem jött senki errefelé, csak alkonyat előtt tűnt fel egy paraszt és egy katona a hegy irányából, rövid szusszanásra meg is álltak, de nem vettek észre minket. Anicetót kiküldtem felderítésre, viszonylag közel felfedezett egy házat, melybe egy erős katonai egység szállásolta be magát, így hiába ígérkezett könnyebbnek

ez a széles hegyi út, le kellett mondanunk róla. Alkonyatkor a katonák út menti szállásukon sortüzet lőttek a levegőbe, régi szokás szerint így búcsúztatták a lemenő napot.

Még hajnalban láttunk egy menetoszlopot, egy közeli csúcs felé igyekeztek, fegyvereik és fémszerelvényeik csillogtak a felkelő nap fényében. Bárhogy is tépelődtem, nem tudtam megfejteni nyilvánvalóan tervszerű mozgásuk célját, úgy éreztem magam, mint a sakkjátékos, mikor nem érti ellenfele lépését, de azzal tisztában van, hogy végzetessé válható veszélyt takar. Délfelé elszigetelt lövöldözést hallottunk, melyet megismétlődő, összefogott géppisztolysorozatok követtek, majd még később kiáltások harsantak fel: „Ahol van e!” „Jössz ki mindjárt!” „Kijössz, vagy kihozzuk?!”, majd újra lövések zárták le ezt a távoli jelenetet. Nem tudjuk, mi történt az üldözöttel, azt is csak sejtjük, hogy Cambára vadásztak. Leereszkedtünk a patakhoz, a túlsó parton egy sűrű cserjést találtunk, mely jól álcázza táborhelyünket. A kiugró sziklafal viszont elzár minket a víztől, ezért vissza kellett küldenünk egy embert a régi kanyonba.

A rádió jelentést adott a tegnapi ütközetről, három halottunkat azonosításra Valle Grandéba szállították. Mivel Cambáról és Leonról a rádió nem tett említést, őket eddig feltehetőleg még nem fogták el. Veszteségeink felülmúlnak minden eddigit, a legsúlyosabb csapást Coco pusztulása jelenti, de Miguel, a megbízhatóság mintaképe és Julio, a harci rögtönzések mestere is pótolhatatlan lesz. Az osztagunk 17 főre fogyatkozott.

Beszélgettem a szökevényekről Intivel, aki hallatlan méltósággal viseli el öccse halálát, megkérdeztem: még kiről feltételezi, hogy dezertálási terveket forgat a fejében? Willyt nevezte meg, véleménye szerint csak egy ütközettel járó kavarodásra vár, hogy olajra léphessen. Én is gyanakszom rá, mindenképpen ki kell vizsgálnunk Willy hajlandóságait.

A magasság: 1400 méter.

Szeptember 28.

Szorongásokkal teli nap, néha már azt hittük, hogy eljött az utolsó óránk. A reggel vízhordással kezdődött, majd Inti felderítésre indult – célzatosan Willyt vette maga mellé párnak. Egy másik lejáratot akartak találni a kanyonhoz, de hamarosan dolguk végezetlenül kellett visszatérniük, mert az egész szemközti hegyoldalt átívelő úton egy lóháton rázkódó paraszt bandukolt át, és nem akarták megkockáztatni, hogy észrevegye őket. Úgy látszik, ezt az utat átcsoportosítási manőverek végrehajtására jelölték ki, mert tíz órakor 46 katona vonult végig rajta hátizsákok és fegyverek súlya alatt görnyedezve, egy örökkévalóságig tartott, amíg az utolsó is eltűnt a kanyarban. Még fellélegezni sem volt időnk, mikor egy még nagyobb, 77 főből álló osztag jelent meg – és épp ebben a pillanatban elsült valamelyikünk puskája. A katonák azonnal harci alakzatot vettek fel, hallottuk, amint a parancsnokuk utasítást ad, hogy ereszkedjenek le a vízmosásba, épp abba, melyben mi dekkoltunk. Felkészültünk rá, hogy drágán adjuk az életünket, bár komolyabb védekezésről nem lehetett szó egy felülről jövő támadással szemben. Ekkor rádión valamilyen utasítást kaptak, mely megnyugtatta őket, összeszedelőzködtek, és folytatták az útjukat. Teljes menetfelszerelésüket maguknál hordták, ez arra enged következtetni, hogy elhagyják a környéket. És még mindig nem csendesedett el a szemközti út: egy csapattestétől lemaradt katona talpalt végig rajta, egy meghajszolt kutyát vezetett láncon, sűrű rúgásokkal készítetve gyorsabb iramra, őt követte még egy társa, egy utat mutató parasztember kíséretében. A paraszt egyszer megállt, és vissza is fordult felénk, nem vett észre semmit, de a szívünk egy pillanatig a torkunkban dobogott.

A rádió bementa, hogy a hatóságoknak sikerült azonosítaniuk Coco holttestét, Juliót illetően a hírek bizonytalanul fogalmaznak, Miguel pedig nyilvánvalóan összetévesztik Antonióval, neki tulajdonítva Antonio rangját és havannai tisztségeit. Először az én halálhíremet is bejelentették, de ezt később visszavonták.

Szeptember 29.

A feszültség folytatódik. Intiék még hajnalban elindultak, és egész napos megfigyelésre rendezkedtek be a katonák elhagyott szállása mellett. Napkelte után ismét megélénkült a szemközi út forgalma mindkét irányban, katonák vonultak el, csak fegyvert és sima derékszíjat viselve, majd egy újabb egyenruhás csoport tűnt fel; szamarakat vezettek lefelé az úton, ezeket valahol megpakolták, mert az állatok súlyos teher alatt görnyedezve jöttek visszafelé – eltöprengtem, hogy merre járhattak. Intiék este 18.15-kor futottak be, jelentették, hogy délelőtt 16 katona nyitott be a szállásra, nem lehetett látni, hogy bent mit csinálnak, csak annyit, hogy csomagokat hoznak ki, és a szamarak hátára rakják – így az előbbi kérdésre feleletet kaptam. Ilyen körülmények között nehéz volt meghatározni további útirányunkat. A legkönnyebb és látszatra leglogikusabb megoldás az lett volna, ha mi is a szemközi utat választjuk, de erős volt a veszély, hogy a hadsereg csapdájába futunk, és ha azt el is kerülnénk, a kutyák ugatása biztosan elárulná a jelenlétünket. Holnap két irányba is felderítőket kell kiküldeni; egyiket az út mellékre, a másikat a hegytető felé, hátha találunk egy olyan ösvényt, mely átível a katonák által használt út fölött.

Szeptember 30.

A feszültség továbbra sem csökken. Reggel egy chilei állomás a bolíviai hadsereg legmagasabb köreire hivatkozva bejelentette, hogy sikerült körbezárni Che Guevarát egy erdővel borított folyóvölgyben. A helyi adók egyelőre mélyen hallgatnak, a chilei rádió talán kissé előreszaladt, de hivatalos cáfolatot sem adtak ki, tehát biztosan tudják, hogy melyik övezetben tartózkodunk. Ahogy sík terepre érünk,

páncélosokat is be fognak vetni ellenünk, elmeséltem a fiúknak egy régi taktikai fogásunkat: amerre a páncélos tornya fordult, mindig elhallgattak a puskáink, hogy ne fedezhessék fel a torkolattüzekekről az állásainkat.

A szemközti úton, melyet már harmadik napja figyelünk, kis megszakításokkal tovább tart a katonák vonulása. 12 órakor egy negyvenfős menetszlop tűnt fel, fegyvereiket lövésre készen maguk előtt tartották. Útjuk az elhagyott szálláshelyhez vezetett, letáboroztak, és öröket is állítottak, de embereik viselkedéséből csak úgy áradt a nyugtalanság. Intiék lejutottak a Rio Grandéhoz, kiderült, hogy légvonalban alig két kilométerre vagyunk tőle. A folyó völgyében áll ugyan három ház, de ezektől távolabb biztonságosan meghúzódhatunk, egyik oldalról sem vehetnek észre minket. Vízet vettünk, és 22 órakor megkezdtek embert próbáló éjszakai menetünket. Chino, aki rossz szemével alig lát a sötétben, folyton lemaradt, ezért inkább előreküldtem az élen haladókhöz, hogy ő határozza meg a tempót. Betegeink közül Benigno már jobban érzi magát, de Moro sehogy sem tud magához térni.

Október 1.

A magasság: 1600 méter.

Az új hónap első napja különösebb események nélkül múlt el. Hajnalban elértünk egy ritkás erdőhöz, itt letelepedtünk, és őrszemeink lezártak minden megközelítési pontot. A tegnapi látott negyvenfős osztag akcióba lépett a környéken, előrenyomultak egy kanyonig, és sűrű lövöldözéssel birtokukba vették, a fegyverek csak 14 óra körül hallgattak el. Közelünkben a kis parasztházak üreseknek látszanak, Urbano ugyan látott arrafelé öt katonát, de ezek később visszavonultak. Úgy döntöttem, hogy még egy napot ezen a táborhelyen töltünk, a körülmények kedvezőek: a visszavonulási lehetőség biztosítva van, és helyünkről, akár egy uralgó pontról,

megfigyelhetjük az ellenség minden hadmozdulatát. Négy embert elküldtem vízért, csak igen messze találtak egy forrást, 21 órakor értek vissza. Este Luis húst sütött, ehhez hozzátettük maradék szárított húsunkat is, úgy-ahogy elütöttük az étvágyunkat.

Október 2.

Antonio születésnapja. A hevenyészett ünnepség kudarcba fulladt, mert Antonio kijelentette, ennek nincs semmi értelme, ő már meghalt, a rádió is bemondta – nyilván a múltkori téves jelentés zavarta meg amúgy is háborodott gondolatait. Attól félek, egyszer végképp elborul, és elindul az őserdő vagy az ellenséges fegyverek felé.

A nap úgy telt el, hogy a katonáknak még a nyomát sem láttuk, csak néhány kecske ügetett át őrvonalainkon, vadul ugató juhászkutyák kísérték őket. Megpróbáljuk előkészíteni további menetünket, ezért elhatároztuk, hogy este megvizsgáljuk a kanyonhoz legközelebb fekvő parasztház környékét. 18 órára tűztük ki az indulást, hogy kényelmesen megjárhassuk az utat, és evésre is maradjon időnk, de Nato útközben lemaradt valahol, a szemünket kinéztük, amíg megtaláltuk, legalább két órát elvesztettünk ezzel. A sötétben aztán el is keveredtünk, fent a magasban töltöttük el az éjszakát, étel-ital nélkül.

Október 3.

Azt hittük, soha nem lesz vége a napnak, olyan erőfeszítésekre kényszerültünk. Reggel, alkalmi táborhelyünkről visszatérőben Urbano néhány paraszt beszélgetését hallotta: „Ezekről volt szó tegnap a rádióban!” – mondták, és állítólag az erdőben veszteglő maradék osztagunkra mutattak. Bár ez a jelentés elég homályosnak

túnt, biztonsági okokból mégis hitelesnek kellett tekintenünk, még azzal sem töltöttük az időt, hogy valahol vizet keressünk, sietve csatlakoztunk az osztaghoz, és új állást foglaltunk el egy magaslaton, a katonák útja fölött. A nap hátralevő részét már viszonylagos nyugalomban töltöttük el, estefelé mindannyian leereszkedtünk a hegy oldalán, és kávéfőztünk zsíros bográcsban, keserű vízzel, de élvezetünket ez sem tette tönkre. Indulás előtt megvacsoráztunk, kását ettünk, és húst rizzsel, meglepett, hogy a beteg Moro nem nyúl az ételhez. A tűz mellett a parasztokról beszélgettünk, egyre gyalázatosabban viselkednek, magatartásukat már rég nem lehet közömbösnek minősíteni, mindinkább árulókká, besúgókká válnak. Urbano félhangosan megjegyezte: itt vagy a parasztokat kellene kicserélni – vagy minket. Mindenképpen át kellene törnünk észak felé, ahol politikailag kedvezőbb környezetbe jutnánk, de ehhez legalább két-három hétre van szükségünk.

Éjjel háromkor elindultunk a már felderített úton, néhány száz méter után észrevettem, hogy Moro doktor lemaradt. Megállást vezényeltem és visszafordultam, hogy ha szükséges, segítek neki, már elértem elhagyott táborhelyünk közelébe, de még mindig nem találkoztam vele. A nevét kiabáltam, végül Moro rám szólt egy sötét rejtekhelyről, azt mondta, hogy semmiképp sem akar továbbjönni velünk, mert gátolja az osztag mozgását, és talán a megmenekülését is lehetetlenné teszi. Csak a hangját hallottam, a sötétben tapogatózva elindultam felé, de Moro megfenyegetett, ha közelebb lépek, azonnal végez magával, és nem teheti meg nekünk azt az utolsó szolgálatot, hogy legalább lakatnak használhassuk; néhány napig vagy néhány óráig biztosíthassa a hátunkat az üldözők ellen. A módon, ahogy szavait kiejtette, érződött, hogy komolyan beszél, el kell köszönnöm tőle. Kérdeztem: segíthetek-e valamit, hagyjak-e mellette egy embert, hátha mégis javulna az állapota, de ő csak annyit kért, ha valaha visszatérnék Kubába, értesítem a családját, hogy méltó módon fejezte be az életét. Még egyszer próbáltam kérni Morót, hogy folytassa az útját, de most már nem is válaszolt, csak beljebb vonszolta magát a sötétbe. Visszatérve az osztagnak csak annyit

mondtam: Moro ismeri az utat, megpihen, és majd utánunk jön.

Minden baj nélkül elértünk a parasztházhoz, majd leereszkedtünk a kiszáradt kanyonba; sűrű csizmanyomok jelezték, hogy katonák jártak errefelé.

A rádió két újabb fogolyról adott hírt: Leonról és Cambáról. Camba elismerte, hogy szembeszállt a hadsereggel, Leon csak annyit jelentett ki, hogy bízott az elnök kegyelmi hirdetményében, azért adta meg magát. Egyébként mindketten bőségesen vallottak rólam, betegségemről, terveimről – és a javát, gondolom, konspirációs okokból, egyelőre még nem is akarják nyilvánosságra hozni. Így ért véget tehát két „hős gerilla” története.

A magasság: 1960 méter.

Meghallgattunk egy Debrayvel készített interjút, egy diák megpróbálta provokálni őt, de a francia valósággal lemosta a pályáról.

Megjegyzés: közlünk néhány részletet a párbeszéből:

Diák Miért állt ön a terroristák oldalára, mikor nyilvánvalóan tudta, hogy ők az erőszakot képviselik?!

Debray Mindenki maga dönti el, hogy melyik oldalra áll: a *katonai erőszakot* támogatja, vagy *azt az erőszakot*, melyet a gerillaharc jelent, az elnyomást vagy a felszabadítás fegyveres reményét. A történelem el fogja dönteni, hogy melyik erőszak bizonyult bűnösnek.

Diák Sajnálta-e a terroristák áldozatait?

Debray Milyen áldozatokra gondol?

Diák Az elesett kiskatonákra, akiket esetleg alig néhány hónapja soroztak be, vagy ön őket is bűnösnek tartja?

Debray A tragédia abban áll, hogy a háborúban nem tárgyakat, számokat, könnyen pótolható gépeket ölnek meg, hanem embereket, akik lényegileg ártatlanok, akiket más emberek szerettek és tiszteltek,

és akik folytatni szerették volna az életüket. Ezmék és osztályérdekek állnak szemben egymással – és az emberek halnak meg. Ez a Történelem tragédiája, semmilyen kor, semmiféle forradalom nem jelenthet kivételt ez alól. Ezt az ellentmondást mi sem vagyunk képesek feloldani, bárhogy is szeretnénk, nem tudjuk megszabadítani az embereket ettől a fájdalomtól...

Október 4.

Felvettük szokásos hadrendünket; két felderítőt küldtünk előre, hogy biztosítsák a menetünket. Félóra hosszat ereszkedtünk lefelé egy lejtőn, megpihentünk a vízmosásban, aztán egy becsatlakozó ösvényen felfelé kapaszkodtunk. Délben elviselhetetlenül perzselt a nap; kénytelenek voltunk leállni. 15 órakor a hőségtől még mindig támolyogva folytattuk az utunkat, de félóránál nem bírtuk tovább. Felderítőink sem jutottak messzebbre, igaz, ők közben végigkutatták az oldalirányba húzódó patak völgyeket is, de vizet sajnos sehol sem találtak. 18 órakor elhagytuk a vízmosás környékét, és egy vadak törte csapást követtünk 19.30-ig, akkor már nem láttunk az orrunkig sem, pihenőt engedélyeztem hajnali háromig.

A rádió jelenti, hogy a IV. hadosztály vezérkara áthelyezte előretolt álláspontját Lagunillasból északkeletre, Padillo irányába, jobban szemmel akarják tartani a Serrano-hegység vidékét, feltételezésük szerint a gerillák erre akarnak kitörni majd. Az én sorsomról is döntés született: ha a IV. hadosztály fog el, Camiriban ítékeznek fölöttem, ha a VIII. hadosztály, akkor Santa Cruzban. Igen szerény választási lehetőség.

A magasság: 1650 méter.

Október 5.

Vírradatig a gulyajáró ösvényen meneteltünk, meredeken fölfelé vezetett, megkínlódtunk minden méterért. 5.15-kor behúzódtunk az út melletti erdőbe – ritkás volt ugyan, de ahhoz elég sűrű, hogy elrejtessen minket minden figyelő tekintet elől. Benignót és Pachungót felderítésre küldtem, eljutottak a kanyonban álló második lakatlan házig is, de vizet ott sem találtak. A térkép szerint a háznál balra kellett volna fordulniuk, de hat katona tűnt fel abból az irányból, így sietve visszavonultak. Alkonyatkor a vízhiánytól elgyötört emberekkel indultunk útnak. Eustaquio nagy jelenetet rendezett, a földhöz vágta magát, és egy korty vízért könyörgött. Az út egyre nehezebbé vált, minden száz méteren meg kellett állnunk, már hajnalodott, mire elértünk egy cserjéshez, nem törődve az ugató kutyákkal, letáboroztunk.

Benigno sebe elgennyedt, lekezeltem, de már minden fájdalomcsillapítóm elfogyott, egy többé-kevésbé közömbös injekciót adtam be neki, „ut aliquid fieri videatur” – mint professzorom mondta Córdobában, hogy úgy tűnjön, mintha csináltam volna valamit.

Érdekes, hogy Moro után senki sem érdeklődik, eltűnését szinte közömbösen veszik tudomásul.

A rádió bejelentette, hogy a két szökevényünket: Cambát és Leont átszállították Camiriba, tanúként próbálják felhasználni őket Debray ellen.

A magasság: 2000 méter.

Október 6.

Felderítőink egy üres házat találtak a közvetlen szomszédságunkban, majd egy távolabbi völgyben végre vízre bukkantak. Átköltöztünk ide, egy tetőként fölénk nyúló sziklatömb alatt egész nap ittunk és főztünk. Derék öreg „angoltanárom”

megölne, ha látná, hogy milyen táborhelyet választottam ki: egy minden oldalról zárt völgyben tartózkodunk, fényes nappal, lakott helyek közelében – de éppilyen kockázatos lett volna további menettel gyötörnöm az elcsigázott embereket. Csak holnap indulunk el, egy keletre vivő patak mentén ki akarunk jutni a folyóhoz – csak így kerülhetjük el a hadsereg csapdáit.

A Dél Keresztje rádió beszélgetést közölt szökevényeinkkel, kettőjük közül mintha Camba lett volna kevésbé aljas. A chilei rádiónak, úgy látszik, ráléptek a farkára a múltkori indiszkréciója miatt, mert most erősen cenzúrázott jelentéseket ad le.

A magasság: 1750 méter.

Október 7.

Ma tizenegy hónapja alakult meg partizáncsapatunk, ez az ünnepi nap minden bonyodalom nélkül, mondhatnám idillikusan indult, de 12.30-kor egy kecskéket legeltető öregasszony tévedt be a kanyonba, meglátta táborunkat, így kénytelenek voltunk őrizetbe venni. Kifaggattuk, de semmi komolyan vehető felvilágosítást nem tudott adni a katonákról, végig azt hajtogatta: fogalmam sincs, már rég jártam erre felé. Az utakkal kapcsolatban annyit sikerült kiszedni belőle, hogy egymérföldnyire lehetünk La Higuierától – ha ez igaz, megint kegyetlen nagy kanyart írtunk le. Később elengedtük az öregasszonyt, de hogy ne rohanjon egyenest a katonákhoz, feljelenteni minket, Inti két emberrel elkísérte a kunyhójáig; egy törpe és értelmi fogyatékos lányával lakik együtt – a kunyhó agyagos szalmából tapasztott falába befészkeltek magukat a járványkeltő rovarok. Inti ötven pezót adott az öregasszonnak, viszonzásul szavát vette, hogy senkinek sem beszél rólunk, de kevés reményünk lehet rá, hogy megtartja az ígérését. 17 órakor indultunk el, már besötétedett, de a hold még nem jött fel, ide-oda botorkáltunk, rengeteg nyomot hagyva magunk után. Chino is külön terhet jelent, szinte kézen fogva kell

vezetni őt. A kanyonban, amerre elvonultunk, sehol sem láttunk házakat, csak néhány krumplival beültetett táblát, melyeket a patakából öntöznek. Két órakor a fáradtságtól már lépésben is alig tudunk haladni, ezért úgy döntöttem, hogy leállunk.

A hadsereg rádiója rövid jelentést adott ki, már 1800 emberük tartózkodik a környéken, azzal a feladattal, hogy hiúsítsák meg a kitörésünket. A mi létszámunkat 37 főre becsülik, és feltevésük szerint az Acero és Oro folyók közötti területen bujkálunk. Ezt a hírt megtévesztő manővernek kell tekintenünk, a manőver célja ismeretlen.

A magasság: 2000 méter.

Megjegyzés: A napló itt véget ér, de a teljesség kedvéért beszámolunk Guevara további sorsáról is.

Még október 7-én este egy Victor Colomi nevű paraszt kiment a Yuro patakhoz, az öntözőrendszerből vizet akart engedni krumpliföldjének barázdáiba. Felhúzta a zsilipet, és egy fának dőlve leült, kevéssel később lépéseket és suttogó beszélgetést hallott. A paraszt megijedt, és elrejtőzött egy bokorban; hamarosan szakállas férfiak tűntek fel az ösvényen, valamennyien fegyvert viseltek, és nehéz hátizsákok alatt görnyedeztek. Colomi 16 vagy 17 főre becsülte a létszámukat.

A paraszt rögtön tudta, hogy kikkel áll szemben, sokat hallott már a gerillákról, és arról is értesült, hogy magas vérdíjat tűztek ki a fejükre. Megfigyelte: hol telepednek le, aztán hazaosont, az éjszakai utat nem merte megkockáztatni, mert alkonyattól hajnalig szigorú kijárási tilalom volt érvényben a környéken, de reggel elküldte a fiát La Higuerába, itt tartotta székhelyét a zónában elhelyezkedő ezred parancsnoksága. A fiú nem találta itt az ügyeletes tisztet, Garry Prado századost, tovább kellett mennie, a következő faluban végre átadhatta apja üzenetét.

Prado közölte a hírt a főparancsnoksággal, aztán megszervezte a

gerillák körülzárását, több mint tízszeres túlerő: 187 ember állt a rendelkezésére. Egy osztagot Carlos Perez hadnagy parancsnoksága alatt a Yuro patak völgyének északi kijáratához küldött, Eduardo Huerta hadnagy pedig a déli kijáratot zárta le a csapatával. Maga Prado két csoportra osztotta embereit, a völgy mindkét oldalán elfoglalta az uralgó magaslatokat, elvágva a menekülés útját.

Október 8-án, vasárnap 10.30 felé, alig valamivel az első őrségváltás időpontja után Perez osztaga harcra keveredett a völgyből kifelé induló gerillákkal. A katonák lőttek először, sorozat- és gránátvetőikkel a földre kényszerítették a vonuló osztagot, a gerillák a kezdeti meglepődés után viszonzták a tüzet, két katonát megöltek, egyet megsebesítettek. A veszteség megdöbbenetett a zömében újonc katonákból álló bolíviai csapatot, ideiglenes tűzszünet állt be.

A gerillák egy menekülési tervet dolgoztak ki: estig megpróbálják tartani magukat hevenyészett állásaikban, majd a sötétség leple alatt kitörnek délkeleti irányba, a Rio Grandéhoz. Guevara következetesen végrehajtotta az elgondolást: harci tevékenységet imitált északnyugati irányba, idevonva az ellenség főerőit, közben egyre több emberét indította el visszafelé. Urbano, Dario, Nato, Aniceto és a többiek Inti parancsnoksága alatt elhelyezkedtek a kitörés meginduló körletében, Guevara Chinóval és Willyvel fedezte az elvonulásukat. Prado százados felismerte a szándékukat, bevetve tartalékait, fél kettőkor rohamra indult. Egy sorozat előbb Guevara automata fegyverét zúzta szét, majd egy másik eltalálta a lábát. A sebesült parancsnokot Willy, akit Guevara többször is lehetséges árulónak nevezett a naplójában, nyakába vette, és tántorogva megpróbált felkapaszkodni vele a meredek domboldalon. A völgy peremén Che Guevara és Willy a bolíviai katonák fogságába esett, Prado százados megállapította személyazonosságukat. Elkobozták Guevara automata fegyverét, mely a LAN.DIV.UNITED 744 520-as sorszámot viselte, és a tusába fel nem derített okból egy nagy *D* betű is volt vésve.

A délkeleti irányba vonuló gerillák, megértve, hogy

parancsnokukat elfogták, visszafordultak, és elkeseredett támadással megpróbálták kiszabadítani. A harcok során három embert vesztek: a kubai Antoniót és Arturót, valamint a bolíviai Anicetót, de a vállalkozásuk nem járt eredménnyel. Még tartott a küzdelem, mikor egy katonai helikopter jelent meg a völgy fölött, Prado százados egy jelzőtöltény-sorozattal megmutatta neki a megfelelő leszállóhelyet, Guevarát és Willyt pokrócba csavarták, aztán felrakták a gépre. A foglyokat La Higuera-ba szállították, és bezárták az iskola egyik tantermébe.

Guevara elfogását rejtjeles táviratban közölték a főparancsnoksággal, hamarosan megjelent Joaquin Zenteno ezredes és a CIA egyik századosa. Maguk elé idézték Guevarát, a kihallgatás két órán át tartott, nincs tudomásunk róla, hogy miről beszéltek. Közben Guevara lábsebét lekezelték, és enni is kapott: néhány krumplit, ürühúsból készített kolbásszal.

Még ezen az éjszakán a GRC-9 fedőjelű katonai rádióállomás a szomszéd faluból áttelepült La Higuera-ba, és állandó vételkésznelétet tartott. Reggel tíz óra körül üzenet érkezett La Pazból, Barrientos elnöktől: „Forró üdvözlés a Papának”, ami a rejtjelzés szerint annyit jelentett, hogy Guevarát még azon a napon ki kell végezni. Az elnök feltehetőleg több kockázatot is el akart kerülni: még mindig tartott tőle, hogy a gerillák megrohamozzák az iskolát, és kiszabadítják parancsnokukat, ezenkívül nem akarta megadni Guevarának egy nyilvános tárgyalás esélyeit, végül mert, mint Debray esete bizonyítja, nem sikerült keresztülvinnie a halálos ítélet újbóli törvénybe iktatását, és semmiképp sem akarta életben hagyni gyűlölt ellenfelét.

A kivégzésről rendelkezésünkre áll egy írásbeli dokumentum is, Benito Sotomayor La Higuera-i plébános feljegyzése – ő volt az a pap, akit a napló „fekete, de bölcs Benedeknek” nevez, a szövegből ítélve Guevara hozzátartozóit kívánta tájékoztatni a történekről.

„Amint megtudtam, hogy Guevara őrnagyot falunk iskolájában tartják fogva, megkísértem bejutni hozzá, azon a címen, hogy a

vallás lelki vigaszát viszem neki, de a katonák senkit sem engedtek az épület közelébe.

1967. október 10-én reggel, a szentmise után már távozni készültem a templomépületből, mikor egy Mario Teran nevű őrmester jelentkezett nálam, gyónni kívánt. Olyan nyomatékosan kért, hogy eltekintettem az előírt, egyébként kizáró érvényű formaságoktól, és meghallgattam.

Teran elmondta, hogy a Che Guevara kivégzését elrendelő parancs után a tisztek vitatkozni kezdtek egymás között, hogy ki hajtsa végre az ítéletet. Egyikük sem akarta magára vállalni a felelősséget, tudták, hogy a forradalmárok véres bosszúja fenyegetné őket, így a végrehajtást Mario Teranra bízták, akinek már nem állt módjában tiltakozni.

Az őrmester, hogy bátorságot gyűjtsön, egész délelőtt ivott, majd félig már részegen fogta automata karabélyát, és bement a tanterembe. Guevara egy padon ült, és hátát a falnak támasztotta, vizsgáló pillantást vetett a belépő őrmesterre, aztán erőlködve felállt a helyéről, Teran rászólt, hogy üljön vissza, de Guevara csak vállat vont: minek? Te azért jöttél, hogy megölj engem, és én állva akarok meghalni.

Teran elbizonytalanodott, és kiment a tanteremből, de az iskola előtt ott várta Selnich ezredes, a parancsnoka, és súlyos büntetést helyezett kilátásba, ha nem hajtsa végre az utasítást. Teran visszament, de most sem tudta elszánni magát a lövésre. Guevara rászólt: mitől félsz? Teran még mindig tétovázott, Guevara most már őrjöngve kiabált: ölj meg már, a kurva anyádat, hadd legyen vége! Erre Teran két sorozatot küldött Guevarába, mind a kettő altesten taláta, a dőreje belépett Selnich ezredes, és egy szív táji lövéssel megadta a kegyelem döfést. Utolsó pillanataiban Guevara tenyerét az ajkaira szorította, mintha nem akarná engedni, hogy jajkiáltás hagyja el a száját. Teran elmondta, hogy a halott arca kisimult, és lebegő félmosoly ült ki vonásaira.”